

MEDIJSKA REGULATORNA TELA I ZAŠTITA MALOLETNIKA

www.coe.int/en/web/freedom-expression

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

MEDIJSKA REGULATORNA TELA I ZAŠTITA MALOLETNIKA

Maj 2019.

*Naziv publikacije
(u originalu, na engleskom jeziku):
**Media Regulatory Authorities
and Protection of Minors***

*Ova publikacija je pripremljena u okviru
zajedničkog programa Saveta Evrope i
Evropske unije „Jačanje pravosudne
ekspertize o slobodi izražavanja i medija
u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)“, uz
finansijsku podršku Evropske unije.*

*Izražena mišljenja predstavljaju odgovornost
autora i ne odražavaju nužno zvaničnu
politiku Evropske unije i Saveta Evrope.*

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove
publikacije ne sme biti preveden,
reprodukovano ili prenet u bilo kom obliku
i na bilo koji način bez prethodne pismene
dozvole Direktorata za komunikacije Saveta
Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili
publishing@coe.int).

© Naslovna fotografija: Shutterstock.com

*Grafička obrada i štampa
Dosije Studio, Beograd*

Objavio Savet Evrope,
F-67075 Strasbourg Cedex
www.coe.int

© Council of Europe, oktobar, 2017.

Izdanje na srpskom jeziku
Medijska regulatorna tela i zaštita maloletnika

*Grafička obrada i štampa
Dosije Studio, Beograd*

© Naslovna fotografija: Shutterstock.com

© Savet Evrope, maj 2019.

Reinforcing Judicial Expertise on Freedom of Expression and the Media in South-East Europe (JUFREX)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Sadržaj

ZAHVALNOST	7
1. UVOD	9
2. ZAŠTITA MALOLETNIKA – ZADATAK ZA SVE	11
3. ZAŠTITA MALOLETNIKA I ULOGA NACIONALNIH REGULATORNIH TELA	19
4. IZVAN REGULACIJE – ŠIRI PRISTUP ZAŠTITI MALOLETNIKA	37
5. PREPORUKE I ZAKLJUČCI	39
ANEKSI	47
a) Aneks 1: Pregled nacionalnih pravnih okvira	47
b) Aneks 2: Slučajevi zaštite maloletnika u Jugoistočnoj Evropi	143
1. Slučajevi koji se odnose na emitovanje sadržaja koji bi mogao ozbiljno da naškodi ili koji će verovatno naškoditi fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika; raspoređivanje i označavanje sadržaja	143
2. Slučajevi koji se odnose na zaštitu dostojanstva, privatnosti i identiteta maloletnika	175
3. Slučajevi koji se odnose na izveštavanje o krivičnim delima koja uključuju maloletnike	190
4. Slučajevi koji se odnose na učešće maloletnika u programima	192
5. Slučajevi koji se odnose na komercijalnu komunikaciju i maloletnike	195
6. Slučajevi koji se odnose na izbore i maloletna lica	199
c) Aneks 3: Informaciona i medijska pismenost – aktivnosti nacionalnih regulatornih tela koja učestvuju u JUFREX programu	201
Ukratko: Zajednički program Evropske unije i Saveta Evrope „Jačanje pravodusne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)“	223

*„Deca su sjajni imitatori.
Zato im dajte nešto sjajno da imitiraju.“*

Zahvalnost

Savet Evrope izražava svoju zahvalnost nacionalnim regulatornim telima u oblasti elektronskih medija iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske, Kosova¹, Severne Makedonije i Srbije na njihovom učešću u izradi ove publikacije. Posebno priznanje i zahvalnost dugujemo Asji Rokša-Zubčević, Stanislavu Benderu i Jadranki Vojvodić na ličnom angažovanju u pisanju velikog dela ove publikacije i koordinaciji celokupnog procesa njene izrade. Posebno se zahvaljujemo Maida Čulahović i Robertu Tomljenoviću na njihovom dragocenom doprinosu i povratnim informacijama.

Takođe, izražavamo zahvalnost za učešće i drugim učesnicima iz nacionalnih regulatornih tela: Emiliji Janevskoj, Milanu Todoroviću, Jeleni Kolo, Sunčici Bakić, Erioni Rusmali i Mirandu Tafaršiku. Kao i kod prethodnih aktivnosti, ponovo je demonstrirana saradnja nacionalnih regulatornih tela iz ovog regiona, koju karakterišu posvećenost, inicijativa, odgovornost i timski rad, i koja je, kroz bliske i prijateljske odnose između kolega, rezultirala izradom ove vredne publikacije.

Pored toga, Savet Evrope želi da izrazi svoju zahvalnost gospodinu Žan-Fransoa Furnemonu (Jean-François Furnémont), međunarodnom stručnjaku za medije, za njegov doprinos i neprocenjivo stručno znanje i iskustvo koje je dalo dodatnu vrednost predviđenom kontekstu ove publikacije.

1 Kosovo* – Ova oznaka ne prejudicira stavove o statusu, u skladu sa Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji nezavisnosti Kosova.

1. Uvod

U okviru programa Saveta Evrope i Evropske unije „Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi“ (JUFREX), organizovano je nekoliko regionalnih konferencija za regulatorna tela za elektronske medije o pitanjima od zajedničkog interesa i njihovom zajedničkom rešavanju. Ovi događaji, između ostalog, promovisali su regionalnu saradnju u oblasti govora mržnje i zaštite maloletnika od potencijalno neprimerenog i štetnog medijskog sadržaja.

Nakon pripreme veoma uspešne publikacije o govoru mržnje – „Medijska regulatorna tela i govor mržnje“ (2017), nacionalna regulatorna tela (NRT) koja su učestvovala na JUFREX regionalnim skupovima, iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova*, Severne Makedonije i Srbije, uz podršku kolega iz Hrvatske, predložila su pripremu ove publikacije, koja se fokusira na jednako važnu temu – zaštitu maloletnika od štetnog sadržaja. Dogovoreno je da ova publikacija uključi informacije o značajnim slučajevima u vezi sa zaštitom maloletnika na kojima su radila nadležna tela u regionu. Takođe, dogovoreno je da jedan deo publikacije bude posvećen ulozi nacionalnih regulatornih tela kada je u pitanju ova tema, uključujući njihove zakonske i regulatorne nadležnosti.

S obzirom na to da je tim JUFREX programa prihvatio ovaj predlog, ova publikacija je pripremljena kao rezultat zajedničkog rada predstavnika gorenavedenih nacionalnih regulatornih tela, uključujući i regulatorno telo iz Hrvatske, koje nije direktni učesnik u ovom projektu, ali čija su iskustva takođe vrlo korisna zbog zajedničkog jezičkog i kulturnog konteksta u regionu. Iskustva različitih nacionalnih regulatornih tela olakšavaju konstruktivnu i promišljenu interakciju među njima, kroz razmatranje pitanja koja zahtevaju saradnju i razmenu najboljih praksi.

Ova publikacija je dostupna u elektronskom i štampanom formatu, na jezicima svih JUFREX zemalja. U okviru JUFREX programa, biće distribuirana predstavnicima nacionalnih pravosudnih organa. Štaviše, biće sveobuhvatno distribuirana različitim zainteresovanim stranama, uključujući parlamente, akademske institucije, samoregulatorna tela, novinare itd.

Cilj ove publikacije je, između ostalog, da doprinese širem razumevanju koncepta zaštite maloletnika od štetnog sadržaja u audio-vizuelnim medijskim uslugama, ulozi NRT u ovoj oblasti, potrebi da se uključe različite zainteresovane strane kako bi se obezbedilo sigurno okruženje, i na internetu i van interneta, za razvoj dece i maloletnika, da ponudi polaznu osnovu za kreiranje preporuka i mehanizama za zaštitu maloletnika, kao i da bi se olakšali dalji naponi i inicijative u tom smeru. Nadamo se da će predstavljati korisno i važno sredstvo u daljim aktivnostima, ne samo regulatornih tela, već i drugih društvenih aktera.

2. Zaštita maloletnika – zadatak za sve

U današnjem do sada neverovatno povezanom svetu, većinu informacija u brojnim oblicima pružaju mediji. Oni nam pomažu da učimo, razumemo, ostanemo povezani sa drugim ljudima i sa svetom u celini i pružaju nam zabavni sadržaj. Sviđalo se to nama ili ne, mediji imaju izuzetno važnu ulogu u životu naše dece. Deca² su okružena medijima od rođenja – medijske i komunikacione platforme i sadržaji deo su njihovog okruženja, njihovog porodičnog života, vremena za zabavu i igru, učenja i razvoja socijalnih veština.

Opsežna istraživanja o medijima i deci pokazuju da mediji mogu da imaju i pozitivan i negativan uticaj na njihov razvoj. U kontekstu medija, termin *zaštita maloletnika* tiče se upravo obezbeđivanja da štetni sadržaj u medijima ne šteti fizičkom i psihološkom razvoju dece i maloletnika.

Budući da su deca izložena medijima od najranije dobi – počevši od navika o korišćenju medija njihovih roditelja, medijskog ponašanja prijatelja i vršnjaka, kao i škole – pitanje zaštite maloletnika od štetnih medijskih sadržaja trebalo bi rešavati u svim tim različitim okruženjima, te ono stoga zahteva široki, multidisciplinarni pristup i posvećenost. Iako je zadatak vlada da kreiraju i osiguraju efikasno usvajanje i primenu odgovarajućih zakona i politika, zadatak zaštite najboljih interesa deteta treba da uključi sve članove društva u zajednicu i sve nivoe državne uprave – porodicu, škole i druge institucije koje pružaju brigu, obrazovanje i druge usluge deci.

Ovo poglavlje opisuje neke od najvažnijih relevantnih međunarodnih pravnih instrumenata koji stvaraju kontekst i osnov za sprovođenja mera čiji je cilj zaštita maloletnika, dok u isto vreme štite jedno od temeljnih ljudskih prava, pravo na slobodu izražavanja – kako dece, tako i šire javnosti.

UJEDINJENE NACIJE

Osnovni dokument u međunarodnom pravnom sistemu za zaštitu prava deteta je **Konvencija UN o pravima deteta**.³ Kao prvi pravno obavezujući međunarodni in-

2 U smislu ove publikacije, smatra se da pojmovi dete/deca ili maloletnik/maloletnici obuhvataju sve osobe mlađe od 18 godina.

3 <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>, pristupljeno 6. decembra 2018. godine.

strument, on sadrži sveobuhvatne standarde za zaštitu prava dece i primenjuje se na svu decu, bez diskriminacije. Konvencija naglašava da su deca (definisana Konvencijom kao svi mlađi od 18 godina) ranjiva grupa u društvu kojoj je potrebna posebna briga i zaštita, te stoga obavezuje sve strane da, kroz odgovarajuće zakonodavne i administrativne mere, osiguraju zaštitu i brigu o deci, koje su neophodne za njihovu dobrobit.

Između ostalog, Konvencija prepoznaje važnu ulogu masovnih medija, kako za slobodu izražavanja dece tako i za mogućnost da se čuje njihov glas, za pravo dece na informisanje i, pre svega, za kvalitet sadržaja koji će unaprediti njihov razvoj i dobrobit. Takođe, naglašava potrebu da deca budu zaštićena od materijala koji može da naškodi njihovoj dobrobiti. Značajno je da se Konvencija bavi građanskim pravima i slobodama deteta, uključujući i one koje se odnose na medije. Član 12 Konvencije garantuje detetu pravo da izrazi svoje mišljenje o pitanjima koja ga se tiču, dok član 13 određuje pravo deteta na slobodu izražavanja. Član 16 navodi da nijedno dete ne sme biti izloženo proizvoljnom i nezakonitom mešanju u privatnost, porodicu, dom ili prepisku, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled, kao i da dete ima pravo na pravnu zaštitu od takvog mešanja, što je, takođe, izuzetno važno u medijskom izveštavanju. Član 17 prepoznaje važnu funkciju medija u širenju informacija koje pozitivno utiču na decu i garantuje im pristup informacijama i materijalima iz različitih nacionalnih i međunarodnih izvora, posebno onih usmerenih na promociju njihove društvene, duhovne i moralne dobrobiti i fizičkog i mentalnog zdravlja.⁴

Detaljno se istraživalo i dosta se pisalo o potencijalno štetnim efektima medija, a posebno o uticaju izlaganja dece nasilju na ekranu. Zbog činjenice da je potencijalno štetan sadržaj na raposlaganju maloletnim licima prvenstveno putem elektronskih medija, poslednjih godina usvojene su posebne pravne mere za zaštitu maloletnika. Kao i mnogi drugi aspekti regulacije audio-vizuelnih medijskih usluga, propisi u pogledu zaštite maloletnika takođe moraju biti u ravnoteži sa drugim važnim vrednostima demokratskog društva, kao što je pravo na slobodu izražavanja. Stoga, napori da se reguliše sadržaj koji se smatra štetnim za maloletnike potencijalno mogu rezultirati neželjenim sporednim efektima na slobodu izražavanja odraslih, pa zainteresovane strane i vlade moraju oprezno postupati. Ovo postaje sve važnije u oblasti kategorizacije sadržaja audio-vizuelnih medijskih usluga, o čemu će biti reči u sledećim poglavljljima.

SAVET EVROPE

Pravni osnov za regulisanje pružalaca audio-vizuelnih medijskih usluga zasnovan je pre svega na formulaciji člana 10 **Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP)**.⁵ Pravo na slobodu izražavanja nije apsolutno pravo. Budući da podrazumeva duž-

4 Pored Konvencije, postoji i veliki broj međunarodnih ugovora o različitim aspektima zaštite dece kao najugroženije kategorije društva (npr. u vezi sa dečjim radom, trgovinom decom, seksualnim zlostavljanjem, eksploatacijom itd.), ali budući da nisu u direktnoj vezi sa temom ove publikacije, neće se posebno spominjati.

5 <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c>, pristupljeno 6. decembra 2018. godine.

nosti i odgovornosti, član 10 EKLJP – pored garantovanja prava na slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja bez mešanja javnih vlasti – propisuje da se ostvarivanje prava na slobodu izražavanja može podvrgnuti takvim formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama koje su propisane zakonom i neophodne u demokratskom društvu, u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, za sprečavanje obelodanjivanja informacija dobijenih u poverenju, ili za održavanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva.⁶

Još jedna značajna odredba za zaštitu prava dece je član 8 EKLJP, koji garantuje pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života i često se primenjuje u slučajevima koji se tiču dece. Ovo pravo takođe podrazumeva zaštitne mere – mešanje javnih vlasti u ostvarivanje ovog prava dozvoljeno je u slučajevima propisanim zakonom, kada je to neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne sigurnosti ili ekonomskog blagostanja države, za sprečavanje nereda ili kriminala, za zaštitu zdravlja ili morala, ili za zaštitu prava i sloboda drugih.

Zaštita dece i maloletnika u digitalnom okruženju predstavlja posebno važan deo rada Saveta Evrope u ovoj oblasti. U ovom pogledu, treba spomenuti **Konvenciju o visokotehnoškom kriminalu**,⁷ koja uspostavlja zajednički pristup inkriminisanju krivičnih dela povezanih sa računarskim sistemima i ima za cilj da poboljša efikasnost krivičnih istraga takvih krivičnih dela. Prema ovoj Konvenciji, svako ponašanje koje se odnosi na dečju pornografiju mora da se utvrdi kao krivično delo.

Strategija Saveta Evrope za prava deteta (2016–2021)⁸ fokusira se na prava dece na internetu. Nedavno je ojačana usvojenom **Preporukom CM/Rec (2018) 7 Komiteta ministara državama članicama o smernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava deteta u digitalnom okruženju**.⁹ S jedne strane, Preporuka promovise prava deteta u digitalnom okruženju, kao što je pravo na obrazovanje, pravo da se sasluša njihovo mišljenje i pravo na izražavanje stavova, dok s druge strane naglašava njihovo pravo na zaštitu od nasilja, eksploatacije i zlostavljanja.

Još jedna oblast koja izaziva zabrinutost već duži niz godina i koja postaje sve relevantnija za regulatorna tela jeste zaštita maloletnika u pogledu društvenih mreža. **Preporuka CM/Rec(2012)4 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti ljudskih prava u vezi sa servisima za društveno umrežavanje**¹⁰ sadrži poglavlje o zaštiti dece i mladih od štetnog sadržaja i ponašanja, pri čemu je prepoznato da servisi za društveno umrežavanje igraju sve važniju ulogu u životu dece i mladih,

6 Za više pojedinosti o tome, pogledajte publikaciju Saveta Evrope: „Medijska regulatorna tela i govor mržnje“ (2017), dostupno na: <https://edoc.coe.int/en/media/7431-media-rgulatory-authorities-and-hate-speech.html> i <http://rem.rs/uploads/files/Baners/Hate%20speech%20-%20Srpski.pdf>.

7 <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/the-budapest-convention>, pristupljeno 6. decembra 2018. godine.

8 <https://www.coe.int/en/web/children/children-s-strategy>, pristupljeno 6. decembra 2018. godine.

9 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808b79f7, pristupljeno 6. decembra 2018. godine.

10 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805caa9b, pristupljeno 6. decembra 2018. godine.

kao deo razvoja ličnosti i identiteta, i kao deo njihovog učešća u diskusijama i društvenim aktivnostima. Internet izlaže decu raznovrsnim mogućnostima, ali i rizicima, uključujući onlajn zlostavljanje, pitanja zaštite podataka, vrbovanje dece u seksualne svrhe, kompjuterski kriminal i seksualno zlostavljanje dece. Ovaj dokument poziva države članice da preduzmu odgovarajuće mere kako bi osigurale sigurnost dece i mladih i zaštitile njihovo dostojanstvo, posebno radom sa provajderima društvenih mreža na preduzimanju mera kao što su pružanje jasnih informacija o sadržaju ili deljenju sadržaja, formulisanje uređivačkih politika tako da relevantni sadržaj ili ponašanje mogu biti definisani kao „neprimereni“ u uslovima korišćenja servisa za društveno umrežavanje, kao i postavljanje lako dostupnih mehanizama za prijavljivanje neprimerenog ili naizgled nezakonitog sadržaja ili ponašanja postavljenog na društvenoj mreži. Međutim, takođe je prepoznato da svaka intervencija treba da sadrži procesne garancije i pravo na slobodu izražavanja i pristup informacijama, kao i da roditelji, staratelji i vaspitači treba da igraju primarnu ulogu u radu sa decom i mladima kako bi osigurali da oni koriste ove usluge na odgovarajući način – što još jednom dokazuje da je zaštita maloletnika zaista zadatak za sve, te da treba usmeriti značajne napore ka obrazovanju i podizanju nivoa svesti o ovom pitanju.

EVROPSKA UNIJA

Na nivou Evropske unije, regulisanje audio-vizuelnih medijskih usluga predviđeno je **Direktivom o audio-vizuelnim medijskim uslugama (AVMSD)**. Treba naglasiti da je, u vreme pripreme ove publikacije (decembar 2018. godine), revidirana Direktiva o audio-vizuelnim medijskim uslugama tek nedavno stupila na snagu, sa rokom od 21 meseca za njeno prenošenje u nacionalne pravne okvire. Stoga svako spominjanje Direktive o audio-vizuelnim medijskim uslugama iz ove publikacije, osim ako nije drugačije navedeno, upućuje na Direktivu 2010/13/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 10. marta 2010. godine o usklađivanju određenih odredbi utvrđenih zakonima, propisima ili upravnim radnjama u državama članicama o pružanju audio-vizuelnih medijskih usluga, jer je to Direktiva koja je trenutno na snazi dok države članice ne usvoje revidiranu Direktivu.

Osnovni razlog za regulaciju audio-vizuelnih medijskih usluga je obaveza da se zaštite određeni javni interesi, uključujući i one koji se odnose na zaštitu maloletnika. Stoga su neki od najvažnijih aspekata Direktive o audio-vizuelnim medijskim uslugama povezani sa zaštitom maloletnika od neodgovarajućeg sadržaja. Kako je navedeno u uvodnoj izjavi (60), *„Mere koje se preduzimaju za zaštitu fizičkog, mentalnog i moralnog razvoja maloletnika i ljudskog dostojanstva treba pažljivo izbalansirati sa temeljnim pravom na slobodu izražavanja iz Povelje Evropske unije o osnovnim pravima. Cilj tih mera, kao što je upotreba PIN kodova, sistema za filtriranje ili označavanje, treba, dakle, da bude obezbeđivanje odgovarajućeg nivoa zaštite fizičkog, mentalnog i moralnog razvoja maloletnika i ljudskog dostojanstva u vezi s audio-vizuelnim medijskim uslugama na zahtev. Preporuka o zaštiti maloletnika i ljudskog dostojanstva i o pravu na odgovor već je prepoznala važnost sistema za filtriranje i označavanje i uključila veliki broj*

... mogućih mera za dobrobit maloletnika, kao što je sistematično pružanje korisnicima efikasnog sistema za filtriranje, koji se može ažurirati i jednostavan je za korišćenje kada se korisnici pretplaćeni preko pružaoca pristupa, ili omogućavanje pristupa uslugama koje su posebno namenjene deci s automatskim sistemima za filtriranje.“

Opšti pristup Direktive o audio-vizuelnim medijskim uslugama, dvoslojni regulatorni sistem u kojem linearne audio-vizuelne medijske usluge podležu strožim odredbama od usluga „video na zahtev“, primenjuje se i na zaštitu maloletnika: odredbe za zaštitu maloletnika od tradicionalnih TV usluga do audio-vizuelnih medijskih usluga na zahtev, kroz sistem postepenog regulisanja. Direktiva razlikuje dve osnovne kategorije potencijalno štetnog sadržaja za maloletnike: sadržaj koji može ozbiljno da naškodi i sadržaj koji će verovatno naškoditi njihovom fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju – ali ne definiše ključne pojmove kao što su ‘maloletna lica’, ‘može ozbiljno da naškodi’, ‘verovatno će naškoditi’ ili ‘pornografija’, koji su prepušteni državama članicama.¹¹ Postoje samo neke neprecizne smernice u vezi s tim, uključujući i one koje je dao Evropski savet – „... sadržaj koji je zakonit, ali može da nanese štetu maloletnicima tako što škodi njihovom fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju ...“ – i Evropska komisija – „... sadržaj koji odrasli odgovorni za decu (roditelji ili nastavnici) smatraju štetnim za tu decu.“¹² Budući da je zaštita maloletnika uglavnom osetljiva oblast koju karakteriše raznolikost kulturnih percepcija, državama članicama je dozvoljeno da sprovode strože odredbe za audio-vizuelne medijske usluge pod njihovom jurisdikcijom. Ova pitanja detaljnije se razmatraju kasnije u publikaciji.

Postoje i druge, ne manje važne, odredbe Direktive o audio-vizuelnim medijskim uslugama, koje se bave zaštitom maloletnika kao potrošača, imajući u vidu njihovu posebnu ranjivost u tom pogledu. Direktiva stoga prepoznaje potrebu da se deca, koja zbog svog uzrasta možda neće biti u stanju da razumeju komercijalni kontekst oglašavanja, zaštite od izloženosti neprimerenim komercijalnim komunikacijama, posebno onim koje se odnose na nezdravu hranu i alkoholna pića.

Direktivu o audio-vizuelnim medijskim uslugama dopunjavaju dve preporuke o zaštiti maloletnika, koje se odnose na sadržaj audio-vizuelnih i informacionih usluga dostupnih javnosti preko svih oblika isporuke, od emitovanja do interneta: **Preporuka Evropskog saveta o razvoju konkurentnosti evropske delatnosti audio-vizuelnih i informacionih usluga putem promovisanja nacionalnih okvira koji imaju za cilj postizanje uporedivog i efikasnog nivoa zaštite maloletnika i ljudskog**

11 Međutim, moguće usklađivanje pristupa bilo je predmet razmatranja na nivou EU u više navrata. Saopštenje od 19. jula 1999. godine o istraživanju roditeljske kontrole nad televizijskim emitovanjem, koje je Komisija uputila Savetu, Evropskom parlamentu i Ekonomsko-socijalnom komitetu, naglašava sledeće: „Usaglašni pristup kategorizaciji audio-vizuelnih sadržaja isključen je velikom kulturnom raznolikošću koja karakteriše evropsko audio-vizuelno tržište. Međutim, izrada zajedničkih deskriptivnih kriterijuma omogućila bi da se audio-vizuelni sadržaj opisuju na sličan način, dok se ocenjivanje takvog sadržaja prepušta nadležnim nacionalnim i regionalnim telima. To bi olakšalo uporedivost između sistema kategorizacije koji su u upotrebi u državama članicama...“.

12 Za više pojedinosti pogledati: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/protection-minors-avmsd>.

dostojanstva iz 1998. godine,¹³ i Preporuka o zaštiti maloletnika i ljudskog dostojanstva u audio-vizuelnim i informacionim uslugama iz 2006. godine,¹⁴ koje pokušavaju da odgovore na nove izazove koje predstavljaju mobilne i fiksne internet tehnologije i nove usluge prenosa podataka. Komisija je 2011. godine objavila izveštaj o primeni ove dve preporuke pod nazivom „Izveštaj o zaštiti dece u digitalnom svetu“.¹⁵ Izveštaj je pokazao da se „kombinacija politika, sa značajnom komponentom samoregulatornih mera, čini najpogodnijom za što fleksibilniji i najreaktivniji način konvergencije između platformi (TV, računari, pametni telefoni, konzole itd.) i audio-vizuelnog sadržaja“.

Osim toga, Digitalna agenda Evropske komisije za 2010. godinu sadrži aktivnosti za dalje poboljšanje sigurnosti maloletnika na internetu, pozivajući se na tačke izveštaja u vezi uvredljivog ili štetnog sadržaja, razmenu najboljih praksi između država članica i podsticanje dalje samoregulacije.

U 2016. godini, Evropska komisija je pokrenula proces revizije Direktive o audio-vizuelnim medijskim uslugama, kako bi je bolje prilagodila promenama na audio-vizuelnom tržištu, medijskoj potrošnji i tehnologiji, posebno neprekidno rastućoj konvergenciji između televizije i usluga distribuiranih putem interneta i pojave novih aktera (pored pružalaca usluge video na zahtev, tu su i platforme za deljenje video snimaka na kojima se nalazi sadržaj koji generišu korisnici) koji nude audio-vizuelni sadržaj putem interneta i bore se za istu publiku kao i tradicionalni emiteri. To je materijalizovano u *Predlogu o izmenama i dopunama Direktive 2010/13/EU o usklađivanju određenih odredbi utvrđenih zakonima, propisima ili upravnim radnjama u državama članicama o pružanju audio-vizuelnih medijskih usluga u pogledu promenljivog stanja na tržištu*, koji je nakon dve godine zakonodavnog procesa postao revidirana Direktiva o audio-vizuelnim medijskim uslugama (*Direktiva (EU) 2018/1808 Evropskog parlamenta i Saveta od 14. novembra 2018. godine o izmenama i dopunama Direktive 2010/13/EU o usklađivanju određenih odredbi utvrđenih zakonima, propisima ili upravnim radnjama u državama članicama o pružanju audio-vizuelnih medijskih usluga*),¹⁶ koja je stupila na snagu 19. decembra 2018. godine, sa rokom da države članice prenesu tekst u svoje nacionalno zakonodavstvo do 20. septembra 2020. godine.

Revidirana AVMSD ima za cilj „bolju zaštitu maloletnika od štetnog sadržaja u onlajn svetu: nova pravila jačaju zaštitu usluga videa na zahtev i proširuju obavezu zaštite maloletnika i na platforme za deljenje video snimaka, koje sada treba da uspostave odgovarajuće mere“.¹⁷ Umesto dvostrukog pristupa zaštiti maloletnika, uvodi se novi pristup, primenjiv na sve audio-vizuelne medijske usluge i povezan sa nivoom štetnosti, tj. propisuje se da mere zaštite maloletnika od audio-vizuelnih

13 <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/54fec083-08ad-461b-8c59-6fad109f5e16/language-en>, pristupljeno 7. decembra 2018. godine.

14 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A124030a>, pristupljeno 7. decembra 2018. godine.

15 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52011DC0556>, pristupljeno 7. decembra 2018. godine.

16 <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1808/oj>, pristupljeno 7. decembra 2018. godine.

17 <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/revision-audiovisual-media-services-directive-avmsd>, pristupljeno 10. decembra 2018. godine.

medijskih usluga koje mogu da naškode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika moraju da budu srazmerne u odnosu na potencijalnu štetnost programa. I dalje je na državama članicama da procene nivo štetnosti i odgovarajuće mere (osim bezrazložnog nasilja i pornografije, koji „podležu najstrožim merama“), ali stavljen je naglasak na pružanje dovoljno informacija gledaocima putem sistema koji opisuje potencijalno štetnu prirodu sadržaja. Kao što je pomenuto, revidirani tekst proširuje opseg regulacije na platforme za deljenje video snimaka, koje će – u pogledu zaštite maloletnika – takođe morati da preduzmu odgovarajuće mere kako bi zaštitile maloletnike od programa, video snimaka koje generišu korisnici i komercijalnih komunikacija koje mogu da naškode njihovom fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju. Ove mere moraju da budu srazmerne nivou štetnosti (opet, najštetniji sadržaj podleže najstrožim merama kontrole pristupa) i mogu da uključe niz alata, kao što su alati za prijavljivanje, označavanje ili kategorizaciju, sistemi za proveru uzrasta, sistemi za roditeljsku kontrolu, procedure za postupanje i rešavanje pritužbi korisnika, kao i mere i alate za medijsku pismenost. Čini se da novi tekst posebno naglašava osnaživanje korisnika – naročito roditelja i staratelja – da se aktivno uključe (i donose informisane odluke) o izloženosti svoje dece medijskim sadržajima, zajedno sa upotrebom samoregulacije i koregulacije, što je sve u skladu sa promenom u regulaciji koja neizbežno mora da prati promenu u medijskom okruženju i konzumaciji medija.

Osim toga, važan dodatak za audio-vizuelne medijske usluge i platforme za deljenje video snimaka predstavlja posebno pozivanje na zaštitu podataka o deci: u členu 6a, revidirana Direktiva o audio-vizuelnim medijskim uslugama propisuje da se lični podaci maloletnika, koje pružaoci medijskih usluga prikupljaju ili generišu na drugi način, „*neće obrađivati u komercijalne svrhe, kao što je direktni marketing, profilisanje i bihevioralno ciljano oglašavanje*“.¹⁸ Sveprisutno korišćenje medija putem mobilnih uređaja, platformi za društveno umrežavanje, kao što je Fejsbuk (*Facebook*), platformi za deljenje video snimaka, kao što je Jutjub (*YouTube*) itd, i sve veća proizvodnja „velikih podataka“ smatraju se velikim pretnjama za sigurnost dece na internetu (krađa identiteta, zloupotreba ličnih podataka, diskriminacija među vršnjacima, onlajn zlostavljanje itd.)

Usvajanjem Opšte regulative o zaštiti podataka (GDPR), Evropska unija je trasirala put za aktivnu zaštitu ličnih podataka maloletnika na internetu. U odseku „Uslovi koji se primenjuju na saglasnost deteta u vezi sa uslugama informacionog društva“, GDPR zahteva pristanak roditelja pre nego što pružaoci internet usluga mogu da obrade lične podatke dece mlađe od 16 godina: „*Ako je dete mlađe od 16 godina, takva obrada će biti zakonita samo ako i u meri u kojoj je saglasnost dao nosilac roditeljskih prava*“.¹⁹ I Opšta regulativa o zaštiti podataka i nova Direktiva o audio-vizuelnim medijskim uslugama pokušavaju da osiguraju da se te opasnosti izbegnu tako

18 Ibid.

19 Regulativa (EU) 2016/679 od 27. aprila 2016. godine o zaštiti fizičkih lica u vezi s obradom ličnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka i o prestanku važenja Direktive 95/46/EZ (Opšta regulativa o zaštiti podataka), dostupna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679&from=EN>, pristupljeno 18. decembra 2018. godine.

što zahtevaju da onlajn medijske platforme imaju efikasnu zaštitu ličnih podataka korisnika i da objavljuju uslove za korišćenje alata i usluga tako da svi, uključujući decu, mogu da ih razumeju.

Treba još jednom naglasiti da je zaštita maloletnika interdisciplinarni koncept koji zahteva uključivanje različitih zainteresovanih strana i aktera, a evropski regulatorni okvir takođe prepoznaje da zaštita maloletnika ne može da bude efikasna ili sveobuhvatna bez roditeljske odgovornosti, samoregulacije i koregulacije i usklađenih napora u oblasti medijske pismenosti. Ovo obrazloženje uključuje paradigmu evropske i međunarodne saradnje, kako bi se maloletnicima omogućilo odgovorno korišćenje onlajn audio-vizuelnih i informacionih servisa i podstaklo na sistematičniju koordinaciju između vlada, medijske industrije i zainteresovanih strana u cilju poboljšanja svesti među roditeljima, vaspitačima i nastavnicima o potencijalu novih usluga.

3. Zaštita maloletnika i uloga nacionalnih regulatornih tela

Mandat i uloga nacionalnih regulatornih tela (NRT) u pogledu zaštite maloletnika, u velikoj meri se oslanja na međunarodne pravne instrumente, manje ili više direktno prenesene u njihove zakonske obaveze, ali i na opšti zadatak zaštite javnog interesa i ugroženih članova društva, uz zaštitu prava na slobodu izražavanja.

Naravno, nadležnosti NRT danas su uglavnom ograničene na regulisanje „tradicionalne“ televizije i radija. Međutim, deca, maloletnici i milenijumska generacija uglavnom svoj audio-vizuelni sadržaj nalaze na internetu. Oni koriste različite mobilne uređaje i nespontan pristup internetu je njihova inherentna potreba. Pitanja koja se odnose na potrebu regulisanja tradicionalnih audio-vizuelnih usluga u pogledu zaštite maloletnika se ostvaruju kada se uzmu u obzir statistički podaci koji dokazuju da je verovatnije da ćete maloletnike i decu pronaći onlajn nego ispred TV ekrana ili kako slušaju FM radio. Statistika dokazuje da je to slučaj širom Evrope; prema izveštaju Evropske audio-vizuelne opservatorije²⁰: „Zaštita maloletnika u konvergentnom medijskom okruženju“, IRIS Plus 2015–1:

„Donedavno je glavni 'izvor' audio-vizuelnog sadržaja kod kuće bio televizor i to je i dalje preferirani uređaj za gledanje audio-vizuelnih sadržaja: na primer, u Francuskoj, tokom prve polovine 2014. godine, deca uzrasta od 2 do 14 godina imala su mesečnu potrošnju internet video snimaka u proseku 4 sata i 2 minuta u odnosu na dnevni prosek od 2 sata gledanja televizije za decu od 4 do 14 godina. Međutim, korišćenje interneta od strane dece ne podrazumeva samo gledanje video snimaka, već i čitanje veb stranica, interakciju na društvenim mrežama, časkanje itd. Prema anketi EU Kids Online, korisnici interneta uzrasta od 9 do 16 godina provode u proseku 88 minuta dnevno onlajn; 93% korisnika od 9 do 16 godina odlazi na internet najmanje jednom nedeljno (60% svakog dana ili skoro svakog dana). Najčešća lokacija za korišćenje interneta je dom (87%), zatim škola (63%); 49% odlazi na internet u svojoj spavaćoj sobi, a 33% putem mobilnog telefona ili ručnog uređaja; 59% dece uzrasta 9–16 godina ima profil za društveno umrežavanje – uključujući 26% dece uzrasta od 9 do 10 godina, 49% dece uzrasta od 11 do 12 godina, 73% dece od 13 do 14 godina i 82% dece od 15 do 16 godina. Među korisnicima društvenih mreža, 26% ima javne profile.“²¹

20 <https://www.obs.coe.int/en/web/observatoire/>

21 Izveštaj dostupan na: <file:///U:/CoE/protection%20of%20minors/IRIS%20The%20protection%20of%20minors%20in%20a%20converged%20media%20environment.pdf>, pristupljeno 14. avgusta 2018. godine.

Dokazi pokazuju da deca manje gledaju tradicionalnu, linearnu televiziju i sve više televizijskih i onlajn videa na zahtev. Međutim, prethodna Direktiva o audio-vizuelnim medijskim uslugama više ih je štitila od televizije, a manje u onlajn svetu – na šta je odgovoreno revidiranom Direktivom, čije rezultate tek treba razmotriti i izmeriti. Zajedno sa promenama tehnologije, tržišta, dečje upotrebe medija, ali i očekivanja publike u pogledu regulatorne zaštite, uloga NRT neizbežno mora da se prilagodi ovim trendovima i evoluirati, što će sigurno biti zadatak NRT u predstojećem periodu prenošenja revidirane Direktive o audio-vizuelnim medijskim uslugama. U tom smislu, od vitalnog je značaja za NRT da ispituju svoje načine delovanja i ozbiljno i posvećeno prilagode odgovore potrebama savremenog društva. Izazovi koji stoje pred NRT zapravo su dugo očekivane prilike, te bi trebalo da budu prihvaćeni energično, prilagodljivo, uz saradnju, inovacije i otvorenost.

Uprkos činjenici da su maloletnici tehnološki vešti i u mnogim slučajevima poseduju mnogo više tehnoloških veština od svojih roditelja, da ne spominjemo druge starije generacije koje su uključene i odgovorne za njihovu zaštitu, deca su još uvek deca – ranjiva, i potrebno im je posebno usmeravanje i pomoć. Njihova zaštita je sve značajnija imajući u vidu povećano prikazivanje nasilja, vršnjačkog nasilja preko interneta, pornografije, seksualnog zlostavljanja dece, govora mržnje, širenja stereotipa, prekomernog oglašavanja itd. u današnjem svetu.

Da se vratimo na regulatorne zahteve zaštite maloletnika, što je bio jedan od kamenja temeljaca Direktive o audio-vizuelnim medijskim uslugama – raniji tekst je propisivao regulatorna pitanja koja treba uzeti u obzir i urediti, a koja se, generalno govoreći, mogu ukratko prikazati u sledećoj tabeli i detaljnije razraditi u paragrafima koji slede:

Tabela 1: Opšti zahtevi iz Direktive o audio-vizuelnim medijskim uslugama

	Linearne usluge	Nelinearne usluge
Sadržaj koji „može ozbiljno da naškodi“ maloletnicima	Zabranjeno	Dozvoljeno uz zaštitu
Sadržaj koji će „verovatno naškoditi“ maloletnicima	Dozvoljeno uz zaštitu	Dozvoljeno bez zaštite

1. SADRŽAJ KOJI „MOŽE OZBILJNO DA NAŠKODI“ MALOLETNICIMA

Prvi nivo zaštite je bila zabrana sadržaja koji može ozbiljno da naškodi fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika, uz dopuštenje u uslugama na zahtev (ali dostupan samo na način da ga maloletnici obično neće čuti ili videti – kao npr. upotrebom PIN kodova ili drugih sistema za proveru uzrasta).

Međutim, ne postoji jasna definicija o tome koji segmenti programa mogu da predstavljaju sadržaj koji može ozbiljno da naškodi maloletnicima. U tom smislu, važno

je razmotriti kulturološke tradicije, kao i moralna uverenja. Zabrana predviđena Direktivom o audio-vizuelnim medijskim uslugama odnosila se, na primer, na bezrazložno nasilje, prikazivanje ekstremnih oblika devijantnog seksualnog ponašanja i slično, koji su svakako neiscrpn primeri neprihvatljivog sadržaja. Kao i kod svake druge direktive, svaka država članica ima slobodu da nametne stroža pravila u odnosu na osnovne zahteve, posebno uzimajući u obzir suštinska pitanja, kao što su kulturni elementi svakog društva, moralna uverenja i senzibilitet itd.

Sledeća tabela ukratko prikazuje glavne elemente regulative u vezi sa sadržajem koji može ozbiljno da naškodi fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika.

Tabela 2: Elementi sadržaja koji „mogu ozbiljno da naškode“

	„Mogu ozbiljno da naškode“
ALB	naročito oni koji sadrže pornografiju ili prikazivanje scena ekstremnog i bezrazložnog nasilja;
BIH	oni koji uključuju, ali se ne ograničavaju na prikazivanje brutalnog i ekstremnog nasilja koje nije opravdano kontekstom, pornografske sadržaje sa elementima nasilja ili ekstremnih seksualnih fetiša i sl.;
HRV	naročito programi koji sadrže pornografiju ili bezrazložno nasilje;
KXK ²²	programi sa pornografskim sadržajem ili ekstremnim nasiljem;
MKD	naročito programi koji sadrže pornografiju ili bezrazložno nasilje;
CG	programi koji sadrže pornografiju ili čiji sadržaji ističu i podržavaju nasilje, narkomaniju ili druge vidove kriminalnog ponašanja, kao i programi koji zloupotrebljavaju lakovernost gledalaca ili slušalaca;
SRB	pornografija, scene brutalnog nasilja, bez posebnog programskog ili umetničkog obrazloženja; i drugi programski materijal koji bi mogao ozbiljno da ugrozi fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika.

Većina država članica, zemalja kandidata za pristup EU i onih zemalja koje su obavezne da transponuju propise EU, transponovale su u sporazumima o pridruživanju i stabilizaciji i formulaciju iz prethodne Direktive o audio-vizuelnim medijskim uslugama u tom pogledu, čime su osigurale zabranu takvog sadržaja.

Međutim, praktično sprovođenje ovih odredbi u većini slučajeva zasnovano je na pristupu od slučaja do slučaja, budući da većina zemalja nema jasnu definiciju takvog sadržaja, već se uglavnom poziva na gorenavedene ekstremne oblike programa.

Neke zemlje učesnice definisale su elemente kao što su bezrazložno nasilje i pornografija, što je navedeno u naredne dve tabele.

22 Skraćeni kod za Kosovo*. Kod KX (KXK) se koristi iz praktičnih razloga i ne predstavlja zvaničan kod. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Country_codes/fr

Tabela 3: Tabela 3: Definicija „pornografije“

	„Pornografija“
ALB	Ne
BIH	Sadržaj sa detaljnim prikazima seksualnih aktivnosti čija je primarna svrha podizanje seksualnog uzbuđenja ili stimulacija publike prikazivanjem eksplicitnih seksualnih scena, uključujući penetraciju, kao i scena polnih organa tokom polnog odnosa.
HRV	Ne
KXK	Programski sadržaj koji na jasan i otvoren način prikazuje polne organe osoba ili polni odnos.
MKD	Ne
CG	Eksplicitno prikazivanje polnog organa ili polnog čina bez naročitog programskog i umetničkog opravdanja.
SRB	Eksplicitno prikazivanje polnog organa ili polnog čina bez naročitog programskog i umetničkog opravdanja.

Tabela 4: Značenje izraza „bezrazložno nasilje“

	„Bezrazložno nasilje“
ALB	Ne
BIH	Ne
HRV	Ne
KXK	Namerna upotreba fizičke, mehaničke ili bilo koje druge sile, za nanošenje štete, povreda ili zlostavljanje.
MKD	Širenje tekstualnih, verbalnih i vizuelnih poruka kojima se, ... veličaju fizičke, verbalne ili psihološke forme sadizma ili sličnih vrsta nasilja koje je cilj samo po sebi i koje se ni na koji način ne može opravdati ni kroz kontekst žanra, ni motivima dramatičnosti prikazanog programa.
CG	Ne Seksualno nasilje: ponašanje kojim se uz primenu sile ili pretnji drugo lice, protivno njegovoj volji, primorava na polni odnos ili mu se dodiruju intimni delovi tela.
SRB	Teško nasilje – ponašanje kod koga se primenom sile žrtva lišava života ili joj se nanose teške povrede ili se kod nje izaziva ozbiljna patnja (npr. surovo, nečovečno postupanje, sakaćenje žive osobe ili leša, sadistički postupci), kao i koje za posledicu ima veliki broj žrtava ili velika materijalna razaranja. Seksualno nasilje – ponašanje kojim se uz primenu sile ili pretnje drugo lice, protivno njegovoj volji, primorava na polni odnos ili mu se dodiruju intimni delovi tela.

2. SADRŽAJ KOJI ĆE VEROVATNO NAŠKODITI MALOLETNICIMA

Nema zabrane takvog sadržaja, ali postoji zahtev da se osigura da se sadržaj koji će verovatno naškoditi maloletnicima, uključujući i najave, emituje u određenom vremenu sa odgovarajućim oznakama starosne kategorizacije ili da bude zaštićen bilo kojom tehničkom merom (npr. kodiranje). To se može postići upotrebom PIN kodova ili drugih, sofisticiranijih sistema za proveru uzrasta. Time se obezbeđuje prvi nivo zaštite maloletnika; da ih maloletnici obično neće čuti ili videti. Ukoliko se to dogodi, odgovornost za to je na nekom drugom, pitanje je roditeljske kontrole i slično.

Ova mera predstavlja jedan oblik regulatorne kontrole, što dokazuje potrebu za usklađenim i organizovanim naporima kako bi se delotvorno radilo na zaštiti maloletnika. To znači da građani treba da budu osnaženi i osposobljeni da sami donose odluke o tome kakvom će sadržaju njihova deca biti izložena ili ne, sve dok se njima, građanima, pruže razumne informacije i upozorenja o određenim programima.

Odličan primer za to je sistem kategorizacije za audio-vizuelne medijske usluge. U mnogim evropskim zemljama, prenošenje ovih odredbi sadržalo je upućivanje na ranije uspostavljene nacionalne sisteme kategorizacija koji su već na snazi – na primer, Britanski odbor za kategorizaciju filmova (BBFC), nevladina organizacija koju je osnovala filmska industrija i koja je odgovorna za nacionalnu kategorizaciju filmova i video radova. Međutim, ovoga puta je postojala potreba da se uspostavi ravnoteža između slobode izražavanja i informacija za usluge videa na zahtev (VoD), a da se istovremeno preterano ne smanji nivo zaštite maloletnika u odnosu na stroži pristup usvojen za usluge emitovanja. Predominantni rezultat je da je takav sadržaj dozvoljen na uslugama videa na zahtev, sa nekim oblikom zaštite pristupa.

Tabela u tekstu ispod pokazuje glavne elemente koji se koriste u regulatornim zahtevima za sadržaj koji će verovatno ugroziti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika.

Tabela 5: Elementi sadržaja koji će „verovatno naškoditi“

	„Verovatno će naškoditi“
ALB	scene značajnog psihološkog i fizičkog nasilja, seksa i upotrebe neadekvatnih izraza, termina i komunikacione etike;
BIH	sadržaji koji uključuju, ali nisu ograničeni na scene grubog nasilja, seksa, vulgarne izraze i prizore ili scene zloupotrebe alkohola i opojnih droga;
HRV	sadržaji koji uključuju sve vrste programa sa scenama koje prikazuju eksplicitno fizičko i/ili verbalno nasilje, scenama koje se mogu smatrati zastrašujućim jer prikazuju smrt ili ranjavanje, seks i seksualnu eksploataciju, vulgarni jezik i scene, zloupotrebu duvana, alkohola, narkotika, kockanje, klađenje i druge scene;

KXX	sadržaj sa fizičkim, verbalnim, gestikulacionim, emocionalnim, seksualnim nasiljem ili prikazan putem specijalnih efekata; sadržaj sa seksualnim scenama može se prikazati u kontekstu naučnog, obrazovnog, dokumentarnog ili informativnog programa; sadržaj i programi koji sadrže kockanje, proricanje, otvaranje karata, i slično koje nisu naučno dokazane;
MKD	opisi, prizori ili prikazi nasilja, erotike, seksualnog ponašanja zabranjenog zakonom, nepristojnog (vulgarnog) jezika, sugestivni oblici ponašanja koji se lako oponašaju i koji su opasni po zdravlje i sigurnost, ponašanje koje je uvredljivo za ljudsko dostojanstvo itd;
CG	nasilje i njegove posledice; seksualno nasilje; nago ljudsko telo; seksualnost; zastrašujuće scene; pušenje i zloupotreba opojnih droga, alkohola i drugih štetnih supstanci; opasno ponašanje; diskriminatorско postupanje ili nepristojno ponašanje
SRB	nasilje i njegove posledice; seksualno nasilje; nago ljudsko telo; seksualnost; zastrašujuće scene; pušenje i/ili zloupotreba opojnih droga, alkohola i drugih štetnih supstanci; opasno ponašanje; diskriminatorско postupanje ili nepristojno ponašanje.

U nekim zemljama Jugoistočne Evrope, regulatorna tela uvela su sistem kategorizacije, uglavnom jer ga industrija nije prethodno uspostavila. Ove odredbe odnose se na isključivu odgovornost pružalaca audio-vizuelnih medijskih usluga za sistem kategorizacije, dok su predviđene kategorije starosnih granica, zajedno sa terminima u graničnom periodu. Ovo uključuje kupljene programe koji možda već imaju kategorizaciju koja potiče iz zemlje proizvodnje. U takvim slučajevima, audio-vizuelne medijske usluge moraju da preispitaju i prilagode kategorizaciju u skladu sa predviđenim odredbama.

Sledeća tabela pruža informacije o sistemima graničnog perioda i kategorizacije koji se primenjuju u zemljama učesnicama.

Tabela 6: Granični period u državama učesnicama

	7:00	8:00	9:00	10:00	11:00	12:00	13:00	14:00	15:00	16:00	17:00	18:00	19:00	20:00	21:00	22:00	23:00	0:00	1:00	2:00	3:00	4:00	5:00	6:00								
ALB													svi uzrasti / roditeljska kontrola			scene nasilja, seksa ili neprimerenog jezika																
BIH														12+		16+	18+															
HRV	12+													15+	18+																	
KXX									10+14+18+									18+														
MKD	svi uzrasti & 8+													12+		16+	18+															
MNE	12+														16+	18+																
SRB	12+*														16+	18+																

* mogu da se emituju samo u periodima kada se objektivno može očekivati da deca prate program u prisustvu roditelja, s obzirom na njihove uobičajene rasporede aktivnosti (npr. vreme kada idu u školu, radni dani/neradni dani, školski odmori, uobičajeno radno vreme i slično).

Stvarnu odluku o vremenu emitovanja sadržaja koji će verovatno ugroziti maloletnike treba da donese pružalac audio-vizuelnih medijskih usluga, na osnovu sledećih elemenata:

a) Scene nasilja i posledice nasilja i opasnog i štetnog ponašanja

Pitanja koja u ovom pogledu treba razmotriti uključuju da li nasilje, posledice nasilja ili nasilnog ponašanja, uključujući i ekstremne oblike kao što su samoubistvo i upotreba raznog oružja maloletnici u svom ponašanju mogu lako kopirati i usvojiti i da li mogu biti štetni po zdravlje i bezbednost ljudi. U takvim slučajevima, važno je razmotriti da li se takva ponašanja prikazuju sa pozitivnim konotacijama i/ili se prikazuju kao društveno prihvatljiva ponašanja ili se čak predlažu kao sredstva i načini za rešavanje problema i sukoba.

Jednako je važno da se razmotre likovi koji su prikazani kao nasilni u programima, jer se ponašanje nasilnih likova koji se dopadaju publikama može doživeti kao legitimno. Likovi sa kojima se publika identifikuje mogu u velikoj meri da šire različite ideje o nasilju, koje se mogu kopirati i opravdati kao uspešno ponašanje ili ponašanje bez posledica, ili percipirati kao ispravno, uzorno i kopiranje vredno ponašanje. U slučajevima inherentnog ličnog rizika, kao kod nekih članova publike, posebno maloletnika, percepcija nasilnog ponašanja može da se prihvati kao model za spektar ponašanja. Pozitivni filmski lik se nikada ne kažnjava zbog nasilnog ponašanja, već se nagrađuje, što maloletnicima nudi odličan model za kopiranje, posebno određenim starosnim grupama maloletnika, koji nisu u stanju da shvate pojmove uzroka i posledica ponašanja. Do određenog uzrasta, deca nisu u stanju da kontekstualizuju fikciju; kontekst u kojem žive i u kojem nisu filmski likovi. Slično tome, pozitivni likovi koji su žrtve nasilja dobijaju saosećanje publike, dok nesimpatični likovi dobijaju disocijativne reakcije – opravdavanje nasilja nad njima. U toj sferi, deca ne dovode u pitanje moralnost „dobrog“ lika.

Jednako treba voditi računa o tome da li se maloletnici prikazuju kao žrtve nasilja. Ove situacije se smatraju posebno teškim, sa jednako važnim razmatranjem mesta na kojem se dešava nasilje. Posebno je problematično kada se nasilje dešava u domovima, školama i sličnom okruženju, koje deca obično smatraju bezbednim.

Konačno, takođe je važno razmotriti upotrebu specijalnih efekata, specijalnih tehnika zumiranja, muzike, šminke itd, kako bi se izazvao strah kod publike, jer mogu povećati negativne posledice po maloletnike i decu.

b) Zloupotreba alkohola i opojnih droga

Konзумiranje alkohola i droga posebno je problematično za adolescente, koji prolaze kroz potencijalno turbulentan psihološki, biološki i razvojni period. Adolescenti se često osećaju neshvaćeno ili marginalizovano što, zajedno sa potencijalno neadekvatnim obrascima ponašanja i/ili mehanizmima odbrane, podstaknuto i ohrabreno audio-vizuelnim medijskim uslugama koje uključuju alkohol i droge, može da dovede do konzumiranja ovih supstanci.

Konzumiranje alkohola i droga nije retkost ovih dana, uz postepeno pomeranje starosnih granica. U tom pogledu, treba uzeti u obzir maloletnike, posebno one koji su stidljivi, nesigurni i nemaju izgrađene mehanizme odbrane. Prikazivanje upotrebe droga u pozitivnom kontekstu, kao što su lekovi ili teže droge, jedan je od načina da se prikaže zloupotreba tih supstanci.

c) Neprimeren i vulgaran jezik

Kao i kod drugih razmatranih elemenata, važno je uzeti u obzir upotrebu jezika, posebno neprimerenog i vulgarnog, jer je to maloletnicima model za kopiranje. Često se dešava da audio-vizuelne medijske usluge, posebno filmovi, serije, rijaliti programi itd, zapravo služe kao osnova za plasiranje i usvajanje popularnih jezičkih fraza, koje postaju novi i „cool“ načini jezičkog izražavanja maloletnika. Mnoštvo vulgarnosti i neprimerenog jezika može da postavi osnovu da takva komunikacija postane prirodni, pa čak i poželjni i popularni način izražavanja.

d) Nago ljudsko telo i seksualnost

Takvi programi mogu da budu štetni za decu i maloletnike, jer mogu da podstiču seksualne fantazije koje možda nisu u skladu sa realnim scenarijima. Mogu biti stimulativni za adolescente koji traže seksualna iskustva koja, ako se praktikuju prerano i bez odgovarajućeg savetovanja, mogu dovesti do neželjene trudnoće u tinejdžerskim godinama, problema u reproduktivnom zdravlju i slično, sa dalekosežnim posledicama.

Ove elemente treba razmatrati uzimajući u obzir kontekst u u kojem se prikazuje audio-vizuelni sadržaj, zajedno sa razmatranjem programskog žanra i ciljne publike, praveći razliku između, na primer, obrazovnog, istorijskog ili komičnog konteksta, kao i kritičkog prikazivanja štetnog ponašanja, i naznaka opasnosti i štetnog ponašanja.

Uzevši u obzir gorenavedeno, od presudnog je značaja da pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga donesu odluku o odgovarajućem terminu emitovanja/prenošenja takvog sadržaja, u zavisnosti od od slučaja do slučaja. Odgovarajuća kategorizacija sadržaja funkcioniše samo ako je u okviru određenog termina, kako je predviđeno relevantnim pravilima. Takođe je podjednako važno da se ne kategorizuje (kao i da se ne kategorizuje previše strogo) sadržaj koji nema elemente koji bi mogli da budu štetni po maloletnike. Ovo je važno kako bi kategorizacija sadržaja služila onima koji su u krajnjoj liniji odgovorni za maloletnike, a to su roditelji i staratelji. Takođe, obeležavanje sadržaja starosnim oznakama kada on ne sadrži prikaze i scene koje bi mogle da ugroze fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika dovodi u zabludu i treba ga izbegavati. Upravo zbog činjenice da je zaštita maloletnika od štetnog sadržaja interdisciplinarna i zahteva uključivanje brojnih zainteresovanih strana (pre svega, roditelja i staratelja maloletnika), informacije o sadržaju treba da budu tačne.

Kada je reč o uslugama videa na zahtev, kao što je gore opisano, obaveza kategorizovanja odnosi se na kataloge usluga, dok se većina takvog sadržaja može emitovati, uz obavezu da se pruži neka vrsta mehanizama tehničke zaštite, kao što su PIN brojevi i slično.

Pružaoци audio-vizuelnih medijskih usluga ponekad navode određene teškoće u implementaciji sistema kategorizacije, što može da rezultira različitim rezultatima i na kraju stvori konfuziju kod publike. To su razumne tvrdnje. Ponekad postoji očigledan nedostatak razumevanja unutar industrije o tome kako treba prikladno sprovesti kategorizaciju potencijalno štetnog sadržaja. Ovo se odnosi i na razumevanje zašto određeni sadržaji mogu da budu štetni za maloletnike (uključujući važnost konteksta, kulturne aspekte itd.), kao i razumevanje procesa kategorizacije (preuzimanje uredničke odgovornosti, planiranje itd.).

Mnoga regulatorna tela širom Evrope, uključujući i ona koja učestvuju u JUFREX programu, izradili su preporuke ili smernice o različitim aspektima zaštite maloletnika, kao što su starosna oznaka, raspoređivanje, označavanje ili potencijalno štetni elementi kao što su nasilje, psovke, strah itd, koje se odnose na celokupni sadržaj. Pored toga, jedan od primera korisnog alata koji pomaže u sprovođenju odredbi koje se odnose na sistem kategorizacije je priprema stručnih studija u vezi sa uticajem programa na različite starosne grupe maloletnika, kao što je slučaj u Bosni i Hercegovini, koje pripremaju razvojni psiholozi kao dopunu smernicama za primenu relevantnih pravila, koje je pripremio sam NRT. Pored toga, preporučuje se da se NRT, kada su u situaciji da razmatraju i na kraju odluče o mogućim kršenjima takvih odredbi, konsultuju sa stručnjacima u ovoj oblasti, npr. korišćenjem ugovornog odnosa sa razvojnim psiholozima, što i jeste praksa u ovom regionu.

Ipak, stalno se prepoznaje potreba da se izradi uniformni sistem kategorizacije, bilo kreiranjem baze podataka ili neke druge praktične alatke koja bi omogućila laku i jednostavnu identifikaciju potencijalno štetnih elemenata u određenim programskim sadržajima, čime bi se pružiocima audio-vizuelnih medijskih usluga olakšalo da donesu konačnu uredničku odluku o tome da li predmetni sadržaj može da bude štetan za maloletnike i, ako je tako, kako ga pravilno kategorizovati. Pored toga, treba naglasiti da sistem kategorizacije može da usvoji ili NRT ili sama industrija. Od najveće je važnosti odredba o potpunoj inkluzivnosti u procesu razmatranja i donošenja odluka o sistemima kategorizacije, koja uzima u obzir sve faktore koji na kraju utiču na ishod, kao što su kulturni i istorijski elementi datog društva. To se ne sme pomešati sa argumentom koji bi se mogao iskoristiti za ugrožavanje prava na slobodu izražavanja, ali bi bio uravnotežen sa potrebama zaštite maloletnika. Postoji mnogo načina za postizanje uniformnog i efikasnog sistema klasifikacije za audio-vizuelne medijske usluge. Odličan primer takvog sistema može se naći u Holandiji, gde je organizacija civilnog društva, Holandski institut za klasifikaciju audio-vizuelnih medija (NICAM), veoma uspešno implementirala sistem kategorizacije, koji je u potpunosti podržan i odobren od strane regulatornog tela Holandije (Commissariaat voor de Media – CVDM). Pod pokroviteljstvom NICAM-a sistem se vodi pod imenom *Kijkwijzer* i sastoji se od kombinacije preporuka vezanih za uzrast (5 kategorija: AL – 6 – 9 – 12 – 16) i deskriptora sadržaja (6 kategorija: nasilje – strah – seks – diskriminacija – zloupotreba opojnih droga i alkohola – nepristojni jezik). Ovo delotvorno sredstvo takođe je odličan primer mehanizma samoregulacije za kategorizaciju sadržaja i uživa opštu podršku industrije.²³

Glavna stvar koju treba naglasiti u ovom kontekstu je dobrovoljnost, koja se direktno odnosi na pitanje samoregulacije i koregulacije, što je važan aspekt ove teme

23 Za više informacija pogledati: <https://www.kijkwijzer.nl/about-kijkwijzer>.

koji se dodatno razmatra u publikaciji. Važno je naglasiti da sve zainteresovane strane treba da rade na kreiranju i održavanju uniformnog i efikasnog sistema, uključujući i implementaciju, što rezultira dobrovoljnim pristankom svih pružalaca audio-vizuelnih medijskih usluga da ga poštuju. U stvari, i zbog činjenice da se u ovom regionu vide i prate mnogi programi koji bi mogli da potpadaju pod kategorije nekog oblika štetnog sadržaja za maloletnike, zajednički napori i saradnja, uključujući i pripremu ove publikacije, su od ključne važnosti.

Imajući to u vidu, dodatno je naglašena potreba i značaj međunarodne i transnacionalne saradnje između nacionalnih regulatornih tela, koja se odnosi, na primer, na nadležnosti nad određenim sadržajem, ali i na pitanja kategorizacije, što je posebno važno u ovom regionu, gde su uzimajući u obzir istorijsku i jezičku bliskost publike, većina ili brojni programski sadržaji dostupni širom regiona. Isto tako, važna je i uloga NRT u pogledu medijske pismenosti, uključujući napore na podizanju svesti o pitanjima koja se odnose na zaštitu maloletnika. Stoga, kontinuirana saradnja NRT među sobom i uključivanje svih zainteresovanih strana u regionu ostaju ključni i vitalni za dalja dešavanja i unapređenja u tom pogledu.

Sledeća tabela daje kratki prikaz mera koje se odnose na zahteve vezane za zaštitu maloletnika.

Tabela 7: Mere zaštite

	Može ozbiljno da naškodi		Verovatno će naškoditi	
	Linearne	nelinearne	linearne	nelinearne
ALB	uslovni pristup ili kodirano emitovanje pornografija: tehnička zaštita + nije dozvoljeno tokom termina za dečji programski sadržaj	kodiranje pornografija: uslovni pristup i uređaji za roditeljsku kontrolu pristupa	posebni termini emitovanja i upozorenja ili tehničke mere	nije primenjivo
BIH	zabranjeno	tehnička zaštita + odvojeno od ostalih sadržaja kao posebni deo kataloga	tehnička zaštita ili odgovarajuće raspoređivanje i kategorizacija sadržaja pornografija: tehnička zaštita	grafička oznaka kategorizacije u katalogu 18+: tehnička zaštita ili granični period pornografija: tehnička zaštita + odvojeno od ostalih sadržaja kao poseban deo kataloga

	Može ozbiljno da naškodi		Verovatno će naškoditi	
	Linearne	nelinearne	linearne	nelinearne
HRV	zabranjeno pornografija: dozvoljeno uz tehničku zaštitu	tehnička zaštita	tehnička zaštita ili odgovarajuće raspoređivanje i kategorizacija sadržaja	grafička oznaka kategorizacije u katalogu
KXK	zabranjeno	tehnička zaštita	tehnička zaštita ili odgovarajuće raspoređivanje i kategorizacija sadržaja pornografija: dozvoljeno uz tehničku zaštitu	nije primenjivo
MKD	zabranjeno pornografija: dozvoljeno uz tehničku zaštitu	tehnička zaštita	tehnička zaštita ili odgovarajuće raspoređivanje i kategorizacija sadržaja	grafička oznaka kategorizacije u katalogu
CG	zabranjeno	tehnička zaštita	odgovarajuće raspoređivanje i kategorizacija sadržaja	tehnička zaštita
SRB	zabranjeno pornografija: samo ako je dostupna u sklopu usluga sa uslovnim pristupom, sa PIN kodom ili slično + oznaka 18+	pornografija: uslovni pristup + oznaka 18+ odvojeno od drugog sadržaja kao poseban deo kataloga	tehnička zaštita ili odgovarajuće raspoređivanje i kategorizacija sadržaja	grafička oznaka kategorizacije u katalogu 18: tehnička zaštita ili granični period

e) Programi za maloletnike i programi u kojima učestvuju maloletnici

Deca i maloletnici su jedna od najboljih i najlepših stvari na svetu i u svakodnevici. Njihovo uključivanje i učešće u programima obično rezultira sadržajem koji greje srca odraslih. Ljupke karakteristike dece u programu obično su srdačnost, vedrina i pri-

jatnost. Međutim, deca su podložnija uticaju, manje su kritična i ranjivija od odraslih, jer imaju malo iskustva i stoga nedovoljno razvijen okvir rasuđivanja. Dakle, treba da postoje određena upozorenja i/ili ograničenja kada je reč o uključivanju maloletnika u programe.

Prvo i najvažnije, trebala bi da postoji opšta zabrana bilo kakve zloupotrebe maloletnika u audio-vizuelnim medijskim uslugama, zajedno sa zabranom korišćenja maloletnika u političke svrhe. Ograničenja se dodatno mogu primenjivati na potrebu za uslovnim učešćem maloletnika u audio-vizuelnim medijskim uslugama prema zahtevima za pristanak roditelja, staratelja ili drugih zakonski odgovornih osoba. Ovi uslovi se obično ne primenjuju u slučajevima kada su maloletnici isključivo publika koja ne učestvuje direktno u programskom sadržaju, na snimljene materijale koji služe kao ilustracija i ne ugrožavaju dostojanstvo maloletnika, kao u snimcima maloletnika kao posmatrača itd.

Kada je reč o direktnom učešću maloletnika u audio-vizuelnom medijskom sadržaju, ono bi uvek trebalo biti takvo da ne izaziva uznemirenost ili strah, ili da ne narušava njihov fizički, duševni i emocionalni razvoj i dostojanstvo, bez obzira da li je maloletnik sâm, ili je njegov roditelj ili staratelj ili drugo zakonsko odgovorno lice dalo saglasnost. S obzirom na njihov uzrast, naivnost i podložnost uticaju, maloletnici nikada ne bi trebalo da budu ispitivani o privatnim porodičnim stvarima ili o temama koje mogu da prevazilaze njihovo razumevanje.

U sadržaju koji je prvenstveno namenjen maloletnicima, ograničenja su usmerena na zabranu konzumiranja duvana i duvanskih proizvoda, alkohola i opojnih droga, osim ako se ne ukazuje na njihovu štetnost. Slično tome, u sadržaju koji je prvenstveno namenjen maloletnicima, zabranjeni su svi oblici nasilja ili opasnog ponašanja koje maloletnici lako mogu da oponašaju, osim ako se ne ukazuje na njihovu štetnost.

f) Rijaliti programi i talent šou emisije

Uprkos mnogim verzijama rijaliti programa i talent šou emisija, ovaj deo se bavi specifičnim elementom ove vrste hibridnih programa, naglašavajući kombinaciju dokumentarnog i fikcijskog (dramatičnog) sadržaja, sa elementima komercijalne komunikacije. U tom pogledu, važno je da se shvati da programe u kojima grupe ljudi koji nisu profesionalni glumci, ali koje često producenti usmeravaju i ohrabruju da se ponašaju na određeni način, deca ne doživljavaju kao fikciju, već kao stvarne i necenzurisane. Takvi programi često sadrže sukobe i svađe između učesnika (koji su, pre svega, smešteni u vrlo neprirodno okruženje), seksualizovano ponašanje i druge elemente koji skandalizuju javnost i bude interesovanje.

Ovi programi mogu da sadrže štetne elemente za maloletnike, i za one koji ih samo gledaju tako i u još većoj meri one koji u njima učestvuju, jer, kao što je gore navedeno, mogu da sadrže rodne stereotipe, naglašavaju seksualnost i fizički izgled, a ponekad i podstiču i promovišu nasilno ponašanje i sukobe među ljudima. Neka istraživanja ukazuju da maloletnici koji često gledaju ove programe veruju da „potraga za srećom“ zahteva bogatstvo, popularnost i lepotu ili je ogra-

ničena na njih. Pored toga, učešće maloletnika u ovim programima ponekad se ne preporučuje jer može da dovede do mešanja stvarnosti i glume, izloženosti stresu, kao i izloženosti neosnovanom poređenju sa drugima na svoju štetu, i, na kraju, do gubitka privatnosti.²⁴

Jedan aspekt zaštite maloletnika od štetnog sadržaja, koji je naročito relevantan u ovom regionu, posebno se odnosi na rijaliti programe i talent šou emisije. Kao što je gore navedeno, ovi programi se obično, iako ne nužno, smatraju zabavom, ali imaju različite oblike u različitim žanrovima, stalno se razvijaju i, iznad svega, uživaju veliku popularnost. Osim činjenice da su više ili manje zasnovani na stvarnom životu i stvarnim osobama i nemoguće ih je definisati i stereotipizovati, iskustvo mnogih zemalja pokazuje da zaštita maloletnika u odnosu na ove programe zahteva istisku pažnju, kao i otvaranje širih pitanja ljudskog dostojanstva i zaštite privatnosti. Postoje mnoge druge bojazni u vezi sa rijaliti televizijom, koje otvaraju dublja pitanja osnovnih uverenja, građanskih vrednosti i društvenih normi; mnoga od ovih pitanja zaista ne potpadaju pod delokrug propisa čiji cilj nikada neće biti diktiranje pravila ponašanja ili zauzimanje moralnih stavova, ali su ipak važna i treba da budu otvorena za diskusije sa društvom u celini.

Iz regulatorne perspektive, rijaliti programi i talent šou emisije već su obuhvaćeni opštim odredbama o zaštiti maloletnika od štetnog sadržaja koje se primenjuju na sve druge audio-vizuelne medijske usluge. To, očigledno, znači da su rijaliti programi i talent šou emisije poprilično uređeni nizom zahteva, sa konačnim ciljem da se osigura da maloletnici ne budu izloženi sadržaju koji može ozbiljno naškoditi njihovom moralnom, psihofizičkom razvoju, kao i da obezbedi zaštitu od neprimerenog sadržaja, kao što su nasilje i opasno ponašanje, golotinja i polnost, psovke, zloupotreba alkohola, pušenje itd. Ti isti elementi često su prisutni u mnogim oblicima rijaliti televizijskih emisija. Pored „uobičajenih sumnjivaca“ za koje se smatra da verovatno mogu da naruše razvoj maloletnika, rijaliti emisije mogu da izazovu dodatne bojazni. Pitanja o kojima je reč kod rijaliti programa i talent šou emisija obično se tiču ljudskog dostojanstva ili njihovog štetnog uticaja, naročito na maloletnike.

Iz perspektive učešća maloletnika i saglasnosti roditelja i zakonskih staratelja maloletnika zanimljiv je nedavni slučaj kojim se bavio britanski regulator Ofcom. Slučaj se konkretno odnosi na opservacioni dokumentarni film koji je pratio majke i kćerke dok učestvuju u tretmanima lepote, kupovini glamurozne odeće, ili prisustvuju dečjim izborima za mis, pod naslovom „Blinging Up Baby“. Ofcom je primio brojne pritužbe na učešće četvorogodišnje devojčice koja je nosila tematsku odeću lanca restorana „Hooters“, koju je napravila njena majka, i imala plesnu tačku koja je uključivala i neke seksualizovane pokrete (kao što je naginjanje unazad četvoronoške i pomeranje kukova napred-nazad četiri puta prema publici). Iako su preduzeti prilično opsežni koraci u cilju zaštite deteta u pogledu njenog učešća u programu pre produkcije i tokom produkcije, Ofcom je zabeležio da emiter nije sproveo procenu rizika u fazi post-produkcije kako bi razmotrio sve rizike povezane sa emitovanjem detetovog nastupa na temu lanca restorana „Hooters“ i/ili tražio dodatne stručne savete. Takođe, emiter se neopravdano oslanjao na pristanak majke, umesto da je

24 <https://www.medijiskapismenost.hr/preporuke-za-zastitu-dece-i-sigurno-koristenje-elektronickih-medija/>, pristupljeno 17. decembra 2018. godine.

sâm razmotrio i nezavisno procenio bilo kakve štetne posledice koje proističu iz emitovanja prikaza deteta koje nosi ovu odeću. U ovom slučaju, za emitera je utvrđeno da krši relevantno pravilo jer se nije propisno starao o detetovoj dobrobiti i dostojanstvu, bez obzira na pristanak detetove majke.²⁵

Zbog činjenice da iste serije rijaliti programa u redovnim intervalima preplavljaju ovaj region i da njihov sadržaj često predstavlja neke od najgorih primera kršenja relevantnih pravila vezanih za zaštitu maloletnika od štetnog sadržaja,²⁶ u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori, odredbe koje se odnose na rijaliti programe još su konkretnije.

U Bosni i Hercegovini postoje ograničenja termina njihovog emitovanja, u kojima je navedeno da se rijaliti programski sadržaji mogu emitovati samo u periodu između 24.00 i 06.00 časova. Međutim, ovo ograničenje se odnosi samo na određene vrste rijaliti programa, prema definicijama datim u relevantnim pravilima, u kojima se navodi: „U smislu ove odredbe, značenje izraza rijaliti programi ograničeno je na televizijski žanr, obično bez detaljno razrađenog scenarija, u kojem se prikazuje život grupe učesnika u izolovanom prostoru koji se stalno nalaze u kadru video kamere i u zoni mikrofona, a koji pokušavaju pobediti i osvojiti nagradu. Pseudorijaliti program označava program koji prikazuje određene autentične ili izmišljene životne situacije, čiji je fokus na dramatizaciji i konfliktima, prema unapred utvrđenom scenariju, npr. rekonstrukcije događaja koji mogu da uključuju ali nisu ograničeni na bračne prevare, krivična dela, teške životne situacije.“

U Crnoj Gori postoje pravila raspoređivanja za rijaliti programe koji se mogu emitovati samo između 23.00 i 06.00 časova, i to označeni kao neprimereni za publiku mlađu od 18 godina. Ograničenje se odnosi na sve rijaliti programe definisane kao: „... sadržaj koji pretežno u cilju zabave prikazuje, u prirodnom ili veštački stvorenom okruženju, na koji način se jedan ili više učesnika ponaša u unapred predviđenim, spontano ili na drugi način nastalim konkretnim životnim situacijama (npr. suživot u određenoj zajednici ljudi, međusobna komunikacija, rad, dokolica, rešavanje određenih zadatih ili nepredviđenih konkretnih životnih problema i sl.) u određenom vremenskom periodu, a u kojem učesnici, po pravilu, učestvuju radi pribavljanja određene imovinske ili neimovinske koristi.“ Što se tiče pseudorijaliti programa, oni moraju biti označeni kao neprimereni za publiku do 16 godina i mogu se emitovati samo između 22.00 i 06.00 časova. Ograničenje koje se odnosi na pseudorijaliti programe odnosi se samo na određene vrste ovog sadržaja, prema sledećoj definiciji: „pseudorijaliti programski sadržaj: sadržaj koji prikazuje određene autentične ili izmišljene životne situacije, prema unapred utvrđenom scenariju“.

U Srbiji, Regulatorno telo za elektronske medije (REM) usvojilo je Pravilnik o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga, koji propisuje detaljne zahteve za rijaliti programski sadržaj: „Rijaliti programski sadržaj smatra se nepodesnim za maloletnike mlađe od 16 godina, ako se u njemu prikazuje nepristojno

25 Prateći EPRA dokument autora Maide Čulahović (RAK) za Radnu grupu 2: „Studija slučaja o zaštiti maloletnih lica: rijaliti i talent šou emisije“, 43. sastanak EPRA-e u Barseloni, 25–27. maja 2016. godine. https://cdn.epra.org/attachments/files/2854/original/BCN_WG2_%20RealityTV_final_revised.pdf?1466159222, pristupljeno 6. decembra 2018. godine.

26 Pogledajte slučajeve u Aneksu 2 ove publikacije.

ponašanje koje se ne koristi kao akt agresije, odnosno da bi se neko uvredio, ili se prikazuje konzumiranje alkoholnih pića, osim ako je ono izostavljeno iz snimka ili potpuno prikriveno upotrebom visokofrekventnog tona (bips), zamagljenja slike ili na drugi sličan način. Rijaliti programski sadržaj smatra se nepodesnim za osobe mlađe od 18 godina, ako se u njemu prikazuje nasilje, nepristojno izražavanje preduzeto kao akt agresije, odnosno u cilju vređanja, pušenje, neumereno konzumiranje alkoholnih pića ili nago ljudsko telo. U rijaliti programskom sadržaju ne mogu se prikazivati teško nasilje, seksualnost, zloupotreba opojnih droga, kao i ponašanje koje predstavlja govor mržnje ili kojim se vređa ljudsko dostojanstvo ili drugo ljudsko pravo. Ako u toku rijaliti programskog sadržaja koji se emituje direktno (uživo) dođe do eskalacije nasilja ili nepristojnog ponašanja preduzetog u cilju vređanja, pružalac medijske usluge dužan je da odmah prekine njegovo emitovanje, ako ne može na drugi način da izbegne prikazivanje takvog ponašanja (npr. isključenje tona, promena kadra i sl.).

Postoje brojni drugi problemi vezani za ovu vrstu programa, kao što su bojazni za porodice iz „komplikovane društvene sredine“, prikazivanje maloletnika koji su bili žrtve seksualnog zlostavljanja, pitanja koja se tiču ljudskog dostojanstva, zloupotrebe alkohola, seksizma i pristojnosti, kao i elemenata govora mržnje među učesnicima u rijaliti programu. U nekim slučajevima, otvarana su pitanja koja se odnose na zaštitu javnog reda (podstrekavanje na delikvenciju, opasno ili nepristojno ponašanje), diskriminatorne izjave ili ponašanje koje bi moglo da ugrozi zdravlje učesnika, izuzetno negativan prikaz žena na osnovu rodni stereotipa, hiperseksualizaciju dece, promovisanje i podsticanje na kockanje, kršenje privatnosti itd. Kao ilustracija može da posluži serija „Balkanske prevare“ koja se emituje širom regiona – a po žanru, prema gorenavedenoj definiciji, spada u pseudorijaliti program. Vreme emitovanja ove epizode bilo je 14.00 časova.

Sadržaj ove epizode uključuje eksplicitnu scenu muškarca koji masturbira, dok ima seks preko telefona, koristeći seksualne izraze. Dalje, uključuje scenu u kojoj je prikazan seksualni odnos (na ekranu), tokom kojeg se u pozadinskom razgovoru navodi da je to seksualni odnos odrasle osobe sa 16-godišnjim maloletnikom, uz dodatne informacije o načinima zavođenja i stupanja u seksualni odnos sa takvim maloletnicima. Predstavljene su takođe ritualne scene, uključujući i nepovezani govor, koji propagira rešavanje problema neplodnosti magijom, okultnim snagama i nadržilekarstvom.²⁷

Kod ovih programa posebno je zanimljivo što je njihova gledanost u oštroj suprotnosti sa stavom i pozicijom stručne zajednice i nadležnih organa. Iako su ovi programi, koji su u velikoj meri komercijalne prirode, uživali značajnu popularnost kod dela šire javnosti, izraženiji su glasovi protiv takvog sadržaja, od potpisivanja peticija i velikog broja pritužbi, u kojima su izražene ozbiljne bojazni i ogorčenje, i zahtev od regulatora da preduzmu snažne mere. Ova pitanja treba da se sagledaju i iz perspektive nivoa medijske pismenosti u našem regionu, o čemu će biti reči u nastavku.

Postojanje *a priori* ograničenja koja se primenjuju na delimičnu postavku i strukturu programa, kao što su ograničenja u regionu u vezi sa rijaliti programima, treba uzeti u obzir sa aspekta činjenice da je većina regulatornih tela iz regiona imala i

²⁷ Za detaljnije informacije pogledati Aneks 2.

bavila se takvim slučajevima kršenja odredbi koje se odnose na maloletnike, kakvi se retko viđaju, iz perspektive njihove težine (kao što je prikazano dalje u tekstu).

Pored toga, kao što je slučaj u Crnoj Gori, Ustavni sud Crne Gore, postupajući po tužbi u vezi sa komercijalnom TV stanicom koja emituje program u celom regionu, u kojoj je navedeno da su ta ograničenja neustavna, odbio je tužbu i izjavio da su te mere srazmerne i usklađene sa EKLJP.

g) Privatnost i maloletna lica

Pitanje postizanja ravnoteže između prava na privatnost i prava na slobodu izražavanja je veoma važna, dosta diskutovana i široka tema, koja zahteva posebno i detaljno razmatranje, najbolje u zasebnoj publikaciji. U okviru ove publikacije, dotaći ćemo se samo delova koji se odnose na maloletnike.

Opšti je princip da svako mešanje u privatni život, izlaganjem ili otkrivanjem informacija zaštićenih pravom na privatnost, mora biti pažljivo odmereno u odnosu na opravdani javni interes. Jednako je očigledno i još primenjivije u slučajevima koji se odnose na maloletnike, gde je važno zaštititi njihov identitet i lične podatke, uključujući i ne ograničavajući se na pojedinosti iz njihovog privatnog života i porodičnih odnosa, kada postoji mogućnost da bi otkrivanje informacija moglo da ugrozi dobrobit i dostojanstvo maloletnika. Osim toga, pružaoци audio-vizuelnih medijskih usluga ne bi smeli da ispituju maloletnike i ranjiva lica bez pismene saglasnosti roditelja, staratelja ili drugih osoba koje su za njih zakonski odgovorne.

U ovom regionu postoji veliki broj izveštaja i audio-vizuelnih programa koji se tiču predstavljanja teškog položaja pojedinca ili grupe maloletnika, posebno kroz otkrivanje ekonomskih teškoća. Iako cilj takvih programa može biti filantropske prirode, pored otkrivanja loših i neadekvatnih socijalnih politika rukovodećih tela, audio-vizuelni medijski sadržaji ponekad proizvode senzacionalne priče, kršeći privatnost maloletnika. Neki od slučajeva koje su nadgledali nacionalna regulatorna tela u regionu tiču se upravo ovog pitanja. U takvim slučajevima, umesto da ozbiljno ugrožavaju dobrobit i dostojanstvo maloletnika, pružaoци audio-vizuelnih medijskih usluga treba odgovorno da edukuju javnost o pružanju adekvatne pomoći i da jasno odrede način na koji se ona može pružiti, a pre svega da se suzdrže od senzacionalizma i jeftinih napora da zadobiju, za sebe ili za oglašivače, simpatije publike ugrožavanjem njihove privatnosti, sigurnosti i dostojanstva.

Teže situacije mogu nastati kada se izveštava o krivičnim delima/postupcima koji uključuju maloletnike. Generalno se primenjuju pravila za pružaoce audio-vizuelnih usluga u vezi sa sudskim postupcima, ali se konkretnija pravila odnose na postupke koji uključuju maloletnike. Povezane odredbe predstavljaju opšte pravne odredbe koje se odnose na sudske postupke i na zabranu pružanja informacija koje otkrivaju identitet maloletnika uključenih u krivična dela/postupke. U slučajevima u kojima se primenjuju zakonske zabrane ili ograničenja otkrivanja identiteta maloletnika, pružalac audio-vizuelnih medijskih usluga treba naročito da obrati pažnju da ne emituje informacije koje bi mogle da otkriju ili ukažu na trag koji bi mogao dovesti do identifikacije maloletnika koji bi mogli biti uključeni kao žrtve, svedoci, osumnjičeni ili su na neki drugi način uključeni u istragu ili sudski postupak u vezi sa krivičnim

delom, i trebalo bi, u slučaju sumnje, da se uzdrže od bilo kakve objave. Pored toga, posebnu pažnju treba posvetiti informacijama koje, u kombinaciji sa informacijama dostupnim negde drugde, mogu da dovedu do otkrivanja identiteta maloletnika, uključujući informacije i snimke iz tih postupaka. Ovo ne sprečava pružaoce audio-vizuelnih medijskih usluga da izveštavaju o pravosnažnim sudskim odlukama u slučaju maloletnika ili omladine, vezanih za krivična dela izvršena od strane maloletnika ili prema njima, kao i kada su maloletnici svedoci, ali bez pružanja ličnih podataka ili informacija koje mogu pomoći u određivanju identiteta. Izveštavanje o pravosnažnim sudskim ishodima uvek mora da se odmeri u odnosu na opravdani javni interes. Treba da postoji dokaziv i opipljiv javni interes koji je važniji od zaštite identiteta maloletnika, kao što je zaštita javnog zdravlja, javne bezbednosti itd.

Posebnu pažnju treba posvetiti ranjivom položaju maloletnika koji su uključeni u slučaj kao žrtve ili svedoci, naročito ako su na bilo koji način uključeni u seksualne napade. Seksualni napad je izuzetno i posebno teška vrsta nasilja koja ostavlja dugoročne posledice. Identifikacija takvih žrtava je apsolutno neprihvatljiva, ne samo zato što dodatno traumatizuje žrtve, već i zato što može dovesti do toga da se druge žrtve uzdržavaju od prijavljivanja takvih krivičnih dela. U svim takvim slučajevima, informacije o identitetu mogu se emitovati tek nakon prethodnog dobijanja odobrenja nadležnog tela.

Ova pitanja takođe su važna iz perspektive rehabilitacije maloletnika uključenih u takve postupke, kojima bi mogla da bude nanesena ozbiljna šteta ukoliko budu javno obeleženi i povezani sa krivičnim delima. Takođe je važno da se kreira okruženje u kojem je moguće vršiti pravosudnu funkciju, bez ugrožavanja ishoda sudskih postupaka i bez pritiska na pravosudne organe uključujući situaciju u kojoj bi identifikacija mogla da dovede do povlačenja svedoka zbog javnog pritiska.

Izveštavanje o događajima koji se tiču krivičnih dela u koja su uključeni maloletnici, veoma je kompleksno, te pružaoци audio-vizuelnih medijskih usluga treba da vrše svoju dužnost informisanja javnosti, dok istovremeno pokušavaju da zaštite identitet uključenih maloletnika. Pored toga, takođe je važno izveštavati o mogućim povredama dužnosti od strane pravosudnih organa, jer je to u jasnom javnom interesu. Međutim, u tom kontekstu, slučajevi u koje su uključeni maloletnici možda nisu najbolji put kojim treba ići, a ako jesu, treba strogo primenjivati pravila o privatnosti. To postaje naročito teško u današnjem svetu, u kojem korisnici društvenih mreža u velikoj meri krše ta važna načela, senzacionalizma na neodgovornim portalima itd. Dileme u vezi sa izborom pristupa kod izveštavanja dodatno mogu otežati obelodanjivanja (curenja) neprimerenih informacija preko relevantnih izvršnih i pravosudnih organa, a čak i porodica. Ipak, odgovorni pružaoци audio-vizuelnih medijskih usluga treba da se uzdrže od učestvovanja u mentalitetu „stada“ i da izveštavaju na odgovoran i profesionalan način, uz poštovanje etičkih kodeksa. Ako postoji nedoumica, pružaoци audio-vizuelnih medijskih usluga uvek bi trebalo da se obrate relevantnim pravosudnim organima, kako bi dobili uputstva i informacije.

h) Maloletna lica i komercijalne komunikacije

Pored opštih pravila koja uređuju komercijalne komunikacije u audio-vizuelnim medijskim uslugama, uključujući obaveznu identifikaciju i razdvajanje komerci-

jalnog sadržaja, zabranu prikrivenih i obmanjujućih komercijalnih komunikacija, poštovanje etičkih standarda itd, postoje dodatna pravila koja se odnose na maloletnike i komercijalne komunikacije.

Ta pravila uključuju zabranu komercijalnih komunikacija koje podstiču na ponašanje koje bi moglo da ugrozi zdravstveni, mentalni i/ili moralni razvoj maloletnika. Komercijalne komunikacije koje su usmerene na maloletnike ili u kojima učestvuju maloletnici treba da izbegavaju sve što bi moglo da našteti njihovim interesima i treba da uzimaju u obzir njihove posebne podložnosti uticaju. Osim toga, komercijalne komunikacije ne bi trebalo da preporučuju proizvod ili uslugu koja nije prikladna za maloletnike – lekove i medicinske tretmane, sredstva za regulisanje telesne težine, uređaje za paljenje, zapaljive i druge opasne supstance, da prenose verske poruke i sadrže erotski sadržaj, sugerišu da upotreba određenih proizvoda ili usluga može da rezultira unapređenim fizičkim, intelektualnim ili drugim socijalnim veštinama, sadrže poruke koje direktno podstiču maloletnike na kupovinu ili iznajmljivanje proizvoda ili usluga iskorišćavanjem njihovog neiskustva ili lakovernosti itd.

Neke dodatne odredbe odnose se na nagrade, i navode da nagrade koje se daju maloletnicima moraju biti primerene njihovom uzrastu. Ukoliko komercijalne komunikacije prikazuju rezultat crtanja, koncipiranja, sklapanja i modeliranja, sposobnost postizanja tog rezultata treba da se poklapa sa prosečnom sposobnošću maloletnika kojima su namenjene komercijalne komunikacije.

Važeći propisi postoje kako bi osigurali zaštitu maloletnika od štetnog sadržaja, koji svakako može da potiče i iz komercijalnih komunikacija, jer su mu deca podložna zato što ne razumeju njegovu komercijalnu prirodu.

4. Izvan regulacije – širi pristup zaštiti maloletnika

Zaštita maloletnika je interdisciplinarni zadatak mnogih aktera u društvu. Počinje i završava se roditeljskom odgovornošću, ali ona sigurno nije samo njihova. To je odgovornost koja prevazilazi osnovnu ćeliju društva – porodicu – i preliva se na obrazovni sistem, državne organe i nadnacionalni i međunarodni nivo.

Netradicionalni regulatorni mehanizmi, uključujući koregulaciju i samoregulaciju, imaju za cilj unapređenje kvaliteta zaštite maloletnika, počevši od nacionalnog ka nadnacionalnom i međunarodnom nivou. Mehanizmi koregulacije i samoregulacije su fleksibilniji i prilagodljiviji od mehanizama formalne regulacije ili onih mehanizama koji se tiču isključivog pravnog propisivanja vezanog za zaštitu maloletnika. S obzirom na to da su situacije u kojima maloletnici mogu biti pogođeni kompleksne i brojne, mehanizmi koregulacije i samoregulacije mogu da igraju veoma važnu ulogu.²⁸

Osim toga, nije moguće osloniti se na *laissez-faire* tržišna načela u vezi sa zaštitom maloletnika, jer bi to ostavilo prostor potencijalnoj neodgovornosti pružalaca audio-vizuelnih medijskih usluga, što je u potpunosti nepoželjno u ovoj oblasti. Zaštita maloletnika od izuzetnog javnog interesa. Mere zaštite obično kreću od pretpostavke da su deca pod mnogo većim uticajem medija nego odrasli, da nisu u stanju da kritički procene medijski sadržaj, pa su stoga mnogo ranjivija. Deca nemaju iskustva, pa posledično ne poseduju adekvatni nivo kognitivnih i emotivnih mehanizama koji bi im omogućili da odgovorno percipiraju medijski sadržaj. U takvoj situaciji, koregulatorni i samoregulatorni kodeksi postupanja veoma su komplementarni regulatornim mehanizmima, kao prvom stubu zaštite, koji podrazumeva mnogo veću fleksibilnost i prilagodljivost, osim što obezbeđuje ravnotežu između troškova i efikasnosti. Mere usmerene na postizanje opštih ciljeva javnog interesa u sektoru audio-vizuelnih medija su efikasnije ako se preduzimaju uz veoma aktivnu ulogu samih pružalaca usluge. Takve inicijative svakako ne mogu biti zamena za pravno obavezujuće dužnosti u ovoj oblasti, jer samo uravnotežena kombinacija zakonskih, tehničkih i obrazovnih mera, uključujući prevenciju, može da bude adekvatan osnov za suočavanje sa opasnostima sa kojima se deca susreću u savremenom medijskom okruženju.

28 U prethodnim poglavljima navedeni su brojni primeri koji mogu da uključuju, ali nisu ograničeni na, okolnosti u kojima je maloletnik svedok, žrtva ili učesnik u nelegalnim aktivnostima, pokušaje samoubistva maloletnika ili samoubistva maloletnika itd.

To postaje očigledno u oblasti medijske pismenosti. Osnovna načela vezana za medijsku pismenost obuhvaćena su u spomenutoj publikaciji Saveta Evrope: „Medijska regulatorna tela i govor mržnje“. U ovom odeljku, aspekt medijske pismenosti obuhvaćen je iz perspektive zaštite maloletnika.

Novo medijsko okruženje, u kojem su potrošači sve aktivniji i od kojih se očekuje da preuzimaju veću odgovornost za korišćenje medija, zahteva više od pukog adekvatnog pravnog okvira kako bi se garantovala efikasna zaštita maloletnika. Različite zainteresovane strane, kao što su nadležna ministarstva, regulator, industrija, akademska zajednica i NVO sektor, moraju da sarađuju, pokreću i sprovode različite inicijative.

Kao što je prikazano u Aneksu 3 ove publikacije, nacionalna regulatorna tela sprovode brojne aktivnosti koje se odnose na medijsku pismenost i/ili u njima učestvuju u saradnji sa drugim zainteresovanim stranama. U najkraćem, mnoge aktivnosti odnose se na sprovođenje kampanja kojima je cilj podizanje nivoa svesti roditelja, staratelja, medija i šireg društva u vezi sa funkcijom sistema kategorizacije programskog sadržaja. Nacionalna regulatorna tela veoma aktivno učestvuju u pružanju smernica i preporuka u vezi sa boljim razumevanjem zakonskih odredbi koje uređuju zaštitu maloletnika. Osim toga, ona svoje napore fokusiraju na stvaranje i održavanje jedne vrste nacionalne platforme za medijsku pismenost (koja obično podrazumeva uspostavljanje i održavanje nacionalne internet stranice posvećene toj temi), koje, kako je to slučaj i u ovom regionu, funkcionišu mnogo bolje kada su u ove aktivnosti direktno uključena nacionalna regulatorna tela, ili kada barem postupaju kao pozitivniji katalizator aktivnosti. Brojni doprinosi nacionalnih regulatornih tela uključuju seminare, radionice i konferencije na ovu temu i/ili teme vezane za medijsku pismenost, pored bilateralnih i međunarodnih inicijativa i saradnje. Kako izveštavaju regulatorna tela iz ovog regiona, postoji saradnja sa više institucija, organizacija, aktera i brojnih subjekata u oblasti audio-vizuelnih medija. Počevši od nacionalnih akademskih institucija, saradnja se proširuje na nevladine organizacije, ali takođe i na međunarodne organizacije, kao što je Savet Evrope. Izrada ove publikacije je odličan primer saradnje u ovoj oblasti i autori se nadaju da će ona biti osnova za buduće aktivnosti i projekte u oblasti zaštite maloletnika.

Takođe, nacionalna regulatorna tela iza ovog regiona prate i aktivno učestvuju u redovnim aktivnostima medijske pismenosti koje se sprovode pod pokroviteljstvom Evropske platforme regulatornih tela (EPRA) i takvi naponi predstavljaju koristan izvor informacija i podsticaj za dalji rad u ovoj oblasti.

5. Preporuke i zaključci

Zaštita maloletnika očigledno predstavlja jednu od najvećih briga i prioriteta javne politike, kako na međunarodnom tako i na nacionalnim nivoima. S obzirom na to da štetan audio-vizuelni sadržaj može da ima najteže posledice po fizički, mentalni i moralni razvoj maloletnika, on je – pored govora mržnje – jedna od oblasti u kojoj je garantovan najviši nivo zaštite, uključujući osnove za ograničavanje slobode izražavanja striktnim ograničavanjem, pa čak i zabranom prikazivanja određenog materijala.

Međutim, jasno je da sama regulacija ne može da reši sve izazove u vezi sa zaštitom maloletnika. Sadržaj dostupan na platformama i kroz kanale koji prevazilaze tradicionalnu i zakonsku regulaciju predstavlja još značajniji izazov u osiguravanju sprečavanja štete. Kako deca i maloletnici gledaju više sadržaja na internetu i sadržaja na zahtev, pitanje njihove izloženosti štetnom sadržaju samo raste, a takođe ga prate druga pitanja, kao što su bojazni vezane za privatnost i visokotehnološki kriminal. Zaštita maloletnika je iz tog razloga zadatak za društvo u celini, gde je svačija uloga važna i uloge se međusobno dopunjuju. Iako se ova publikacija prevashodno bavi aktivnostima nacionalnih regulatornih tela u vezi sa ovom temom, takođe je važno da se naglase one aktivnosti koje nisu pod neposrednim delokrugom nacionalnih regulatornih tela, ali kojima ona ipak mogu da pruže podršku i da rade sa drugim zainteresovanim stranama ka ostvarenju zajedničkog cilja, a to je zaštita najranjivije grupe u društvu.

ZAKONSKI OSNOV

Kao što je izloženo, zakonodavne mere koje se odnose na zaštitu maloletnika obuhvataju krivične zakonike, porodične zakone i podzakonska akta koja donose nacionalna regulatorna tela, ali i mehanizme samoregulacije namenjene medijima van delokruga i mandata nacionalnih regulatornih tela.

Imajući u vidu činjenicu da su sve zemlje učesnice transponovale Direktivu o audio-vizuelnim medijskim uslugama, standardi koji se odnose na audio i audio-vizuelne medijske usluge tiču se sadržaja koji bi mogao ozbiljno da naškodi ili koji će verovatno naškoditi fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika. Ti standardi moraju da budu pretočeni u zakonska akta kojima se prenosi tekst nove Direktive o audio-vizuelnim medijskim uslugama. Ostali standardi odražavaju pitanja koja se tiču komercijalnih komunikacija, zaštite maloletnika u sudskim postupcima, pitanja u vezi sa izborima itd.

Pravni kontekst država / lokacija, kao i druga pitanja vezana za zaštitu maloletnika, odražavaju sličnosti koje su uobičajene u oblastima u kojima je dostupan sličan ili zajednički programski sadržaj.

REGULATORNE RADNJE

Zaštita ranjivih publika od povrede, a naročito dece, jedan je od najvažnijih zadataka NRT. Bez obzira na potrebu da se usvoji regulatorni pristup za promenu u medijskom okruženju, ovaj zadatak ostaje sama suština regulacije, što je takođe prepoznato u revidiranoj Direktivi o audio-vizuelnim medijskim uslugama u vezi sa platformama za deljenje video snimaka i njihovom obavezom da se maloletnici zaštite od programa, video snimaka koje generišu korisnici i audio-vizuelnih komercijalnih komunikacija koje mogu da naškode njihovom fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju.

Iako brojne analize i izveštaji pokazuju da deca manje gledaju televiziju i da više sadržaja dobijaju na internetu,²⁹ televizija i dalje predstavlja značajan deo njihovog korišćenja medija, naročito u mlađim uzrastima. Iskustvo nacionalnih regulatornih tela iz regiona, kao što se može videti iz slučajeva predstavljenim u ovoj publikaciji, potvrđuje da su slučajevi kršenja odredbi u vezi sa zaštitom maloletnika ozbiljni i još uvek dosta učestali. Štaviše, iskustvo nekoliko regulatornih tela iz regiona (Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Srbija) u vezi sa rijaliti programima³⁰ takođe pokazuje da je očekivanje publike u pogledu regulatorne zaštite i dalje poprilično visoko. Pregled najvažnijih slučajeva na kojima su radili nacionalni regulatori iz regiona pokazuje da kršenje pravila o zaštiti maloletnika od štetnog sadržaja i kategorizacija i raspoređivanje programskog sadržaja predstavljaju veliku većinu slučajeva, i to su problemi koje su navela sva nacionalna regulatorna tela uključena u pripremu ove publikacije. Ta činjenica dokazuje da je regulacija tradicionalne linearne televizije u vezi sa zaštitom maloletnika i dalje veoma relevantna u regionu, uprkos promenama u upotrebi tehnologije i korišćenju medija, te da je to oblast u koju NRT i dalje moraju da ulažu značajne napore. I zaista, skoro svi slučajevi na kojima su radila nacionalna regulatorna tela odnosili su se na televizijsko emitovanje.

Još jedno pitanje koje se čini naročito istaknutim u zemljama regiona vezano je za zaštitu dostojanstva, privatnosti i identiteta maloletnika. Ostali slučajevi koje navode nacionalna regulatorna tela iz regiona tiču se učešća maloletnika u programima, komercijalne komunikacije i maloletnika, zaštite maloletnika u medijskom izveštavanju o izborima i izveštavanju o maloletnicima u vezi sa krivičnim delima i postupcima.³¹

29 Deca uzrasta 6–15 godina provode oko 20 % svog vremena pred ekranom gledajući video snimke na internetu. Izvor: Gilles Fontaine, Christian Greece, Marta Jimenez Pumares, „Online video sharing: Offerings, audiences, economic aspects“, Evropska audio-vizuelna opservatorija, Strazbur, 2018, pristupljeno 20. decembra 2018. godine

30 Emitovanje nekoliko izuzetno kontroverznih regionalnih rijaliti programa je 2015. godine izazvalo ogromne javne reakcije u Bosni i Hercegovini, uključujući zahteve za ostrim regulatornim postupanjem, pa čak i pozive da takvi programi budu u potpunosti zabranjeni. Između ostalog, Regulatorna agencija za komunikacije primila je peticiju sa potpisima više od 5.253 građana, sa zahtevom da jedan od najkontroverznijih rijaliti programa koji se emitovao u tom momentu, pod nazivom „Farma“, bude ili u potpunosti zabranjen, ili da emitovanje bude dozvoljeno samo nakon ponoći.

31 Treba napomenuti da ova publikacija takođe sadrži neke slučajeve u kojima nacionalna regulatorna tela nisu utvrdila kršenja relevantnih pravila, kako bi se demonstriralo kako NRT

Imajući u vidu gorenavedeno, regulacija „tradicionalnog“ emitovanja ne samo da se još uvek čini relevantnom, već i veoma potrebnom. Zbog njihovih zakonskog mandata i sposobnosti da neprekidno posvećuju pažnju slučajevima potencijalno štetnog sadržaja praćenjem, brzim reagovanjem i korišćenjem mehanizama za ispravljanje, uloga nacionalnih regulatornih tela u zaštiti najranjivijeg dela društva ostaje presudna.

Pored uloge u usvajanju pravila i osiguravanju njihovog poštovanja, nacionalna regulatorna tela mogu da pomognu mekšim mehanizmima kao što su razne smernice, kako bi medijima pomogli da bolje primenjuju relevantna pravila, ali i tako što će unapređivati pismenost društva u celini u oblasti profesionalnih i etičkih standarda.³²

Osim toga, da bi se efikasno reagovalo na postojeće izazove, ulogu nacionalnih regulatornih tela treba proširiti na nuđenje podrške drugim zainteresovanim stranama koje imaju ulogu u zaštiti maloletnika, na primer, doprinošenjem profesionalizmu i efikasnosti mehanizama samoregulacije i koregulacije, kao i inicijativama ka unapređenju medijske pismenosti.

TUŽILAČKI I ORGANI ZA SPROVOĐENJE ZAKONA

Internet je postao jedno od glavnih sredstava putem kojih pojedinci ostvaruju svoje pravo na slobodu izražavanja. Međutim, on takođe stvara brojne prilike da se na razne načine maloletnicima nanese šteta. Takvi slučajevi zahtevaju brzu reakciju. Iz tog razloga, uloga nezavisnih, jakih, stručnih i brzih pravosudnih i izvršnih organa postaje sve bitnija, zbog čega treba neprekidno ulagati napore u jačanje kapaciteta tih institucija.

SARADNJA

Kako je već navedeno, novo medijsko okruženje u kojem su zamagljene tradicionalne uloge i odgovornosti proizvođača sadržaja i gledalaca, i u kojem su se pojavili novi akteri i poslovni modeli, zahteva blisku saradnju između različitih zainteresovanih strana. Pored saradnje na nacionalnom nivou između NRT, organa za sprovođenje zakona, pravosuđa, nadležnih ministarstava, industrije, akademske zajednice, NVO sektora itd, zbog međunarodne i transnacionalne prirode audio-vizuelnih medijskih usluga, a naročito platformi za deljenje videa koje otvaraju pitanja – kao što je pitanje jurisdikcije – koje jedno nacionalno regulatorno telo ne može samo da reši, unapređena međunarodna saradnja postaje od presudne važnosti.

razmatraju predmete i donose odluke o njima, kao što su slučajevi u kojima je javni interes prevladao u odnosu na pravo na privatnost.

- 32 U vezi sa primerima najbolje prakse u pogledu učešća maloletnika u programima, treba spomenuti smernicu Ofcom-a o pravilima 1.28 i 1.29 – *Učešće osoba mladih od 18 godina u programima*, jer propisuje najbolje sektorske prakse i preporučuje mere koje obuhvataju sve faze produkcije: preprodukciju (dokumentovane smernice za interne i nezavisne timove za produkciju, provere podobnosti, procene rizika – fizičkog i emotivnog/mentalnog, konsultanti, vođenje evidencije, komuniciranje sa maloletnim učesnicima, roditeljima i starateljima); tokom produkcije (jedinствена kontakt tačka, ekspertaska podrška, uticaji različitih formata (uživo, sa studijskom publikom, takmičenja); i postprodukciju (praćenje posledica, profesionalna podrška, savetovanje o uticaju društvenih medija).

Saradnja NRT iz ovog regiona – koju podržava i Savet Evrope – može da se navede kao dobar primer uspešne razmene iskustava i prakse,³³ ali i napora na usklađivanju pristupa zajedničkim problemima, imajući u vidu bliske istorijske, kulturne i jezičke veze među državama regiona, ali i ekonomske razloge koji proističu iz zajedničkog tržišta, a ponekada i učesnika, zbog čega veliki deo televizijskog sadržaja dostupnog u regionu ima istu publiku. Jedno od tih pitanja je svakako bilo pitanje rijaliti programa,³⁴ koji su iz gorenavedenih razloga usmereni na publiku iz celog regiona i koji su pokrenuli velike kontroverze. Još jedna oblast na koju u ovom regionu treba koncentrisati napore jeste potencijalno usklađivanje sistema kategorizacije.³⁵

Potreba da se kreira neka vrsta uniformnog sistema kategorizacije već je naglašena u ovoj publikaciji, ali to je takođe pitanje koje je predmet diskusije na širem evropskom nivou, jer je prepoznato da bi razlike i odstupanja u kulturnim kontekstima, kao i očekivanja i posebne osetljivosti publike širom kontinenta učinile taj proces nemogućim. Međutim, i dalje su mogući neki koraci u tom pravcu. Evropska grupa regulatora za audio-vizuelne medijske usluge (ERGA) usvojila je 2016. godine „Izveštaj o zaštiti maloletnika u konvergentnom svetu“, koji sadrži određene ključne preporuke o budućem sistemu zaštite maloletnika. Između ostalog, preporučuje se da bi bilo korisno da se na nivou Evropske unije uspostavi indikativni, neiscrpn spisak zajedničkih karakteristika povezanih sa sadržajem koji će „verovatno naškoditi“ ili koji bi „mogao ozbiljno da naškodi“, kao i da se istraži mogućnost kreiranja univerzalnih kategorija sadržaja koje bi mogle da se upare sa nacionalnim starosnim oznakama. Studija Saveta Evrope pod nazivom „Analiza sprovođenja odredbi Direktive o audio-vizuelnim medijskim uslugama u vezi sa zaštitom maloletnika“³⁶ iz novembra 2014. godine, koja je preispitala zaštitu maloletnika u državama članicama Evropske unije i pristupe u sprovođenju Direktive o audio-vizuelnim medijskim uslugama, uključujući sisteme kategorizacije, predstavlja odličan resurs za više informacija na ovu temu.

SAMOREGULACIJA I KOREGULACIJA

U današnjem konvergentnom okruženju digitalnih medija, pružaoci audio-vizuelnog medijskog sadržaja, kao i platforme za deljenje video snimaka, neizbežno će morati da preuzmu na sebe dobar deo odgovornosti za zaštitu maloletnika. Ništa manje nije važna ni individualna odgovornost samih pružalaca, kao i dobrovoljne mere koje se preduzimaju tom cilju – u krajnjoj liniji, mnogi pružaoci su motivisani

33 Primer toga je razmena najboljih praksi u oblasti medijske pismenosti od strane hrvatske AEM, koja je crnogorskom regulatoru dala prava da koristi njihov TV spot za kampanju „Bijajmo šta gledamo“.

34 Pod pokroviteljstvom Saveta Evrope, 2015. godine održana su dva sastanka u cilju razmene iskustva i poređenja regulativnih pristupa, naročito u pogledu regionalno produciranih rijaliti programa kao što je „Veliki brat“, koji je emitovan u 5 država u regionu.

35 Na primer, prema sadašnjim pravilima u Bosni i Hercegovini, kategorija 12+ može da se emituje samo nakon 20.00 časova, dok susedne države nemaju strog granični period za ovu kategoriju.

36 Dostupno na: <https://rm.coe.int/analysis-of-the-implementation-of-the-provisions-contained-in-the-avms/16807898a5>, pristupljeno 15. februara 2019. godine.

da preduzimaju korake u cilju zaštite maloletnika vođeni željom da ispune očekivanja gledalaca i na taj način održe svoju reputaciju.

Nacionalna regulatorna tela mogu da ponude podršku i nadzor u vezi s tim – odličan primer, koji je naveden u ovoj publikaciji, predstavlja holandski sistem u kojem postoji i zajednička odgovornost između CvdM-a i NICAM-a: pre svega, odgovornost za funkcionisanje sistema kategorizacije je na NICAM-u, dok CvdM ocenjuje njihov rad na godišnjoj osnovi i sprovodi metanadzor. U zemljama JUFREX-a, na žalost, ne postoje stručni organi koji bi preuzeli tu ulogu – jedini uočljiv primer je Hrvatski audio-vizuelni centar (HAVC) koji nudi bazu filmova sa odgovarajućom starosnom kategorizacijom.

S obzirom na to da je zaštita maloletnika zajednička odgovornost i oblast u kojoj je uloga NRT bez sumnje od krucijalne važnosti, ali ipak ograničena, jačanje uloge i efikasnosti mehanizama samoregulacije i koregulacije je od presudne važnosti. Veoma korisne informacije i preporuke s tim u vezi mogu se naći u još jednoj studiji Saveta Evrope: „Evropska praksa koregulacije u medijima. Upporedna analiza i preporuke sa fokusom na situaciji u Srbiji“.³⁷ To nije ograničeno samo na kategorizaciju televizijskog sadržaja, već i na druge audio-vizuelne i medijske segmente, kao što su kinematografija, video igrice, sadržaj koji generišu korisnici. Oglašavanje usmereno na maloletnike je još jedna oblast koja izaziva bojazan i postaje naročito istaknuta u vezi sa platformama za deljenje video snimaka, koje se uglavnom finansiraju oglašavanjem. U tom smislu, preporučuje se bliža saradnja između nacionalnih regulatornih tela i delatnosti oglašavanja, kao i podrška mehanizmima samoregulacije i koregulacije u ovoj oblasti.

MEDIJSKA PISMENOST

Za kraj, ali ne najmanje bitno, treba podržavati aktivnosti koje se odnose na medije, informisanje i digitalnu pismenost. U ovoj publikaciji prikazani su neki od primera iz regiona u vezi sa time kako se različite inicijative medijske pismenosti mogu koristiti za uticanje na sve relevantne grupe u društvu da bi se osnažile da aktivno učestvuju u sprečavanju i adekvatnom odgovoru na slučajeve koji predstavljaju opasnost po dobrobit maloletnika. Baš kao i zaštita maloletnika, tako je i zadatak podizanja nivoa svesti zadatak za sve, pa svaki od aktera može i trebalo bi da ima svoju posebnu ulogu tom pogledu.

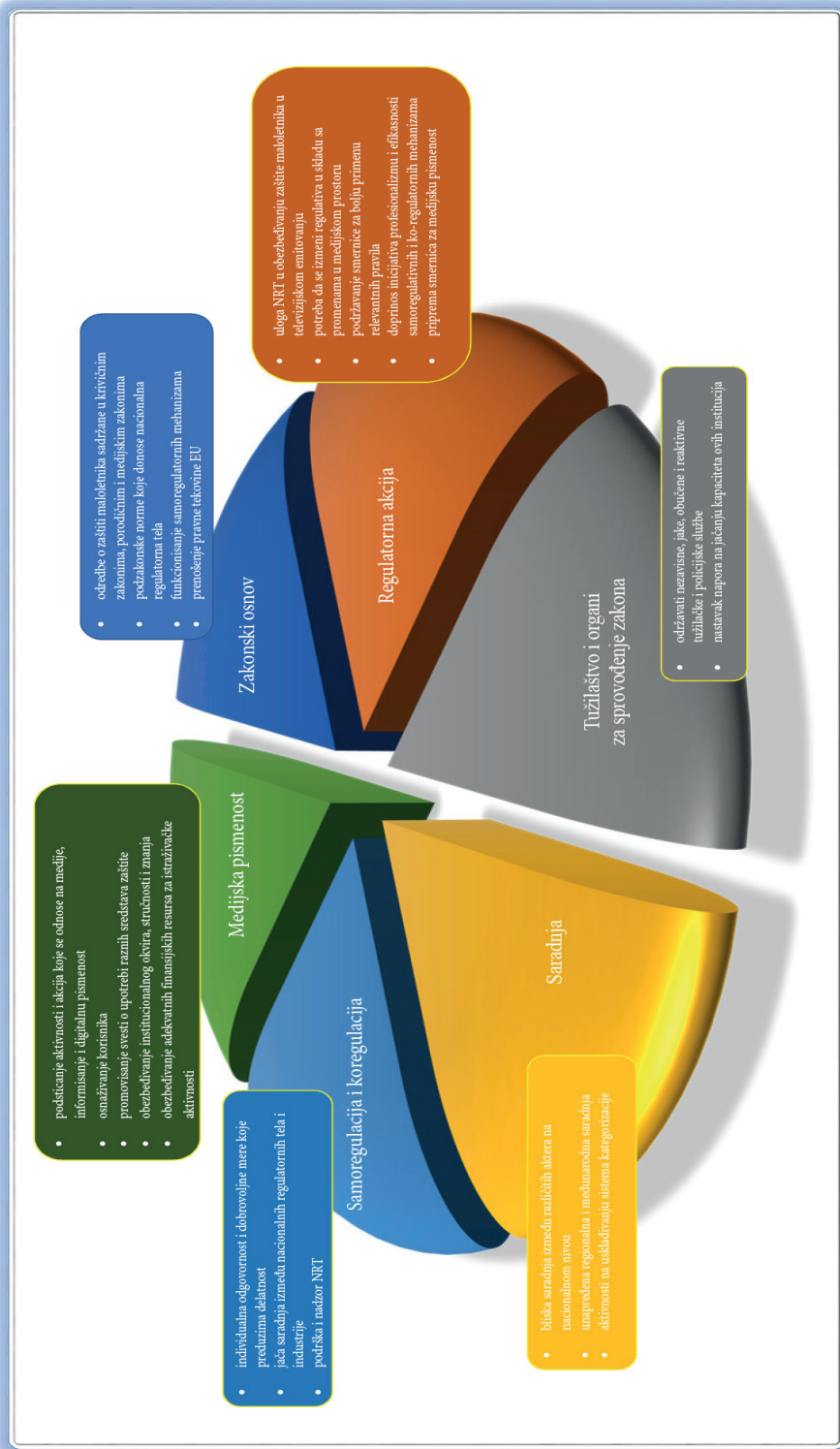
Uloga nacionalnih regulatornih tela u tim nastojanjima je važna, ali nije glavna. Uloga medijskih profesionalaca, vaspitača, organizacija civilnog društva i, konačno, roditelja i drugih staratelja, jeste i treba da ostane predvodnica medijske pismenosti. I pored toga, važno je da se osigura institucionalni okvir koji bi garantovao doslednost i dugotrajnost planiranih aktivnosti. Pored toga što sa jedne strane imaju etabliranu ulogu medijskih kontrolora, i s druge strane su institucija koja ostaje u direktnom kontaktu sa građanima, kako bi se promovisala svest o upotrebi različitih zaštitnih alata kao što su kategorizacija sadržaja i razna sredstva za sigurnost na

37 Dostupno na: <https://rm.coe.int/european-co-regulation-practices-in-the-media/16808c9c74>, pristupljeno 15. februara 2019. godine.

internetu, Nacionalna regulatorna tela prirodno su spremna da pruže institucionalnu podršku, kao i stručno znanje i iskustvo.

Jedan od primarnih zadataka NRT, ne samo zbog jedinstvenog položaja i odnosa prema tržišnim akterima, treba da bude sprovođenje istraživanja, npr. o korišćenju medija i navikama, što bi pomoglo u boljem razumevanju situacije i pružilo osnovu za dalja, konkretna postupanja. U zemljama regiona to u određenoj meri očigledno nedostaje u dosadašnjim aktivnostima. Razlozi za to su prvenstveno finansijske prirode, ali uključuju i druge faktore. Zbog prioriternih pitanja u radu NRT istraživanja ostaju po strani ili na čekanju. Međutim, imajući u vidu važnost rezultata istraživanja za mapiranje stanja i utvrđivanje prioriteta na kojima bi trebalo koncentrisati napore, od najveće je važnosti obezbeđivanje adekvatnih finansijskih sredstava za istraživačke aktivnosti, u okviru nacionalnih regulatornih tela i u partnerstvu sa svim relevantnim zainteresovanim stranama, kao i kreiranje redovnih i pouzdanih izveštaja.

Na sledećoj slici prikazane su ključne preporuke i aktivnosti u cilju osiguranja efikasne zaštite maloletnika.

Aneks 1: Pregled nacionalnih pravnih okvira

ALBANIJA PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlašćenja nacionalnog regulatornog tela

Nacionalno regulatorno telo Albanije je Telo za audio-vizuelne medije (AMA), osnovano Zakonom o telu za audio-vizuelne medije. AMA je regulatorno telo u oblasti usluga emitovanja audio materijala i audio-vizuelnih i drugih usluga podrške. Nadležnosti AMA obuhvataju: razmatranje prijava za vršenje radiodifuznih usluga, uključujući i prijave za digitalno emitovanje i izdavanje relevantnih odobrenja ili dozvola; osiguravanje fer tržišne konkurencije, uz obezbeđivanje daljeg razvoja; saradnju sa Komisijom za zaštitu potrošača u cilju garantovanja zaštite potrošača u oblasti elektronskih medija; izricanje sankcija za kršenje relevantnih pravila; izradu strategija za pružanje radiodifuznih usluga; izradu i usvajanje kodeksa o audio-vizuelnim uslugama i propisa i drugih podzakonskih akata; utvrđivanje naknada za dozvole, pripremu i izdavanje smernica nacionalnom javnom servisu u odnosu na ispunjavanje njegovih obaveza; utvrđivanje kriterijuma i regulatornih mera za zajedničko korišćenje prenosne infrastrukture nacionalnog javnog servisa; rešavanje sporova između pružalaca audio ili audio-vizuelnih usluga, uključujući i sporove sa nacionalnim javnim servisom; saradnju sa ministarstvom na izradi Nacionalnog plana frekvencija; saradnju sa drugim organima na ispunjavanju obaveza koje proističu iz zakona. Pored ovoga, AMA prikuplja, upravlja i objavljuje informacije o audio-vizuelnom medijskom sektoru, prati razvoj audio-vizuelnih medijskih aktivnosti na međunarodnom nivou, organizuje, pruža podršku i promoviše istraživanja o pitanjima u vezi sa audio-vizuelnim medijima, saraduje sa drugim organima, uključujući i predstavnička tela u audio-vizuelnom medijskom sektoru, kako bi pomogla aktivnosti obuke u audio-vizuelnom medijskom sektoru, saraduje sa odgovarajućim organima u drugim zemljama, inicira, podstiče i stara se o istraživačkim i srodnim delatnostima u vezi sa ulogom medija, uključujući i saradnju sa emiterima i drugim subjektima na terenu, i prati sve programe koji se emituju. Postupak po žalbi podrazumeva postupak pred AMA i njenim Savetom za žalbe, ali se žalba može podneti i sudu.

Internet stranica: www.ama.gov.al.

Sve odluke se objavljuju. Na početku svake godine, AMA podnosi izveštaj o svojim godišnjim aktivnostima Odboru za obrazovanje i sredstava javnog informisanja i Skupštini.

2. Zakonodavstvo vezano za zaštitu maloletnika

(1) Zakon br. 97/2013 o audio-vizuelnim medijima u Republici Albaniji (izmenjen i dopunjen Zakonom br. 97/2013)

Član 4 stav 1 tačka b)

Audio-vizuelne delatnosti nedvosmisleno poštuju pravo na informisanje, politička i verska uverenja, ličnost, dostojanstvo i druga temeljna ljudska prava i slobode. Ova

delatnost naročito poštuje prava, interese i moralne i zakonske zahteve zaštite maloletnika.

Član 7 tačka a)

Direktna prodaja i prodaja alkoholnih pića moraju da zadovolje sledeće uslove:

- a) Ne treba da budu namenjene maloletnicima, niti da prikazuju maloletnike kako konzumiraju ta pića;

Član 20.2

Predmet rada Saveta za žalbe je nadzor nad sprovođenjem Zakona o radio-difuziji i propisa koje usvaja AMA, a naročito postupanje u pogledu poštovanja dostojanstva i drugih osnovnih ljudskih prava, posebno zaštite maloletnika, prava na informisanje i podizanja nivoa svesti javnosti u vezi sa poštovanjem moralnih i etičkih normi u programima pružalaca audio-vizuelnih usluga.

Član 33 tačka e)

Zabranjuje svim pružiocima medijskih usluga da emituju pornografske programe a da prethodno nisu osigurali zaštitu maloletnika putem opreme za uslovni pristup i roditeljsku kontrolu.

Član 43. 4

Emitovanje programa za maloletnike može se prekinuti reklamnim spotovima ili direktnom prodajom najčešće jednom u svakih 30 minuta, ako program traje duže od 30 minuta.

Osim toga, AMA zasniva svoje postupanje na gorenavedenom zakonu i odgovarajućim propisima koje usvaja, kao što je Uredba o audio i/ili audio-vizuelnim komunikacijama komercijalne prirode, formatu, uslovima i dozvoljenom dnevnom vremenu za emitovanje reklama. U svim tim zakonskim i podzakonskim aktima, zaštita dece posebno je naglašena i tretira se kao prioritarna.

b) Zakon o radio-difuziji

Član 1

Osnovna načela

1.4. Audio-vizuelne delatnosti posebno poštuju prava i najbolje interese deteta, kao i moralne i zakonske zahteve zaštite prava deteta.

1.13. Emitovani audio-vizuelni sadržaji koji sadrže pornografske elemente ili ekstremno nasilje podležu posebnim pravilima sistema kontrole, kao što su uslovni pristup ili kodirano emitovanje. Tokom termina za dečji program ne sme se emitovati nikakav pornografski sadržaj.

1.16. Emitovani audio-vizuelni sadržaji promovišu i štite dobrobit, zdravlje i skladni moralni i fizički razvoj deteta. Kod svakog odlučivanja vezanog za emitovanje, programiranje, učešće ili informisanje u vezi sa decom u audio i audio-vizuelnim medijima, na prvo mesto stavlja se načelo najboljeg interesa zaštite deteta.

Član 4

Emitovanje informativnog programa

4.10. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga posvećuju posebnu pažnju poštovanju prava deteta prilikom izveštavanja o slučajevima dece žrtava ili počinitelaca nasilnih dela, zlostavljanja, seksualnog nasilja, teških krivičnih dela itd.

4.11. Pružaocima audio-vizuelnih medijskih usluga ne dozvoljava se da emituju programe koji prikazuju ili prenose ili primoravaju decu na pornografsko ponašanje, učešće u konfliktu itd.

Član 5

Deca u emitovanju audio-vizuelnog sadržaja

Odavanje identiteta dece

5.1. Pružaocima audio-vizuelnih medijskih usluga zabranjeno je svako izveštavanje ili emitovanje koje posredno ili neposredno vodi vizuelnoj ili audio identifikaciji bilo kog deteta koje bi moglo da bude žrtva, svedok, lice pod istragom, optuženo lice ili lice čija je krivica za krivično delo dokazana, objavljivanjem njegovih generalija, adrese ili bilo kog opisa, osim u slučajevima od javnog interesa.

5.2. Treba izbegavati svako izveštavanje ili emitovanje koje vodi posrednom i neposrednom odavanju identiteta bilo kog deteta koje je možda bilo ili je bilo uključeno u teški slučaj vezan za porodično pravo. Zabranjeno je intervjuisanje dece koja su možda bila u teškoj situaciji, kao što su odbegla deca, deca koja su pokušala samoubistvo, deca koju su iskorišćavale kriminalne grupe i deca koja su bila deo mreže prostitucije ili deca čiji su roditelji osuđeni.

5.3. U slučajevima predviđenim u st. 5.1. i 5.2. u tekstu iznad, koristi se adekvatna tehnologija koja prikriva identitet na video ili audio snimku deteta.

5.4. U podacima koji se odnose na decu, koji se objavljuju u medijima izbegavaju se: identitet deteta i njegovi inicijali; identitet roditelja ili bilo kog rođaka koji omogućava identifikaciju deteta; okolnosti i pojedinosti događaja koje omogućavaju identifikaciju deteta, vredaju njegovo dostojanstvo, a ne služe javnom interesu; naziv vrtića, škole ili institucije kada zlostavljanje ili krivično delo nisu počinjeni u prostorijama te institucije; ime počinioca koji je u rodbinskim odnosima sa žrtvom.

5.5. Oprez je takođe potreban prilikom izveštavanja i emitovanja u vezi sa trećim stranama koje nisu deca, kada bi to moglo da vodi neposrednoj ili posrednoj identifikaciji deteta, u skladu sa stavovima 5.1. i 5.2. u tekstu iznad.

5.6. Zabranjeno je tajno snimanje i fotografisanje dece. Deca se moraju fotografisati uz saglasnost detetovog roditelja ili zakonskog staratelja, nakon što su informisani o svrsi i načinu upotrebe fotografija.

5.7. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga izbegavaju prenos ponižavajućih slika dece i, umesto toga, podstiču prenos pozitivnih slika dece.

5.8. Pružaocima audio-vizuelnih medijskih usluga zabranjeno je emitovanje seksualno sugestivnih slika dece ili predstavljanje deteta u neodgovarajućim pozicijama. Oni takođe treba da izbegavaju prenos slika dece u situacijama ili okruženjima koja šalju ponižavajuće poruke, a u kojima je dete prepoznatljivo.

5.9. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga donose striktna pravila za arhiviranje i distribuciju materijala i snimaka sa decom, koja ograničavaju i sprečavaju njihove zloupotrebe.

Intervjuisanje dece

5.10. Intervjuisanje dece vrši se u prisustvu zakonskog zastupnika ili najmanje nakon obaveštavanja zakonskog zastupnika deteta ili druge osobe koju imenuje zakonski zastupnik.

5.11. Dete i njegov/njen zakonski zastupnik unapred se obaveštavaju o svrsi i mogućoj upotrebi intervjuja. Pravo da odbiju intervju pripada i detetu i njegovom zakonskom zastupniku.

5.12. U slučaju da zakonski zastupnik odbije intervju sa detetom, taj intervju može da se obavi samo kada dete insistira, a novinar ima konkretan razlog da smatra da će intervju biti u interesu deteta. U tom slučaju, novinar ne vodi intervju sam sa detetom, već zahteva prisustvo psihologa, radnika za zaštitu prava deteta, nastavnika, vaspitača itd.

5.13. Novinar ni u kom slučaju ne vrši pritisak, daje obećanja ili poklone detetu ili njegovom zakonskom zastupniku kako bi dobio intervju.

5.14. Ako je potrebno, novinar traži pomoć specijalizovanog psihologa ili socijalnog radnika prilikom intervjuisanja deteta.

5.15. Intervju se obavlja u odgovarajućim prostorijama, tako da se dete oseća slobodno, a ne pod pritiskom. Treba izbegavati dugačke intervjuje i snimanja koji zamaraju i negativno utiču na dete, kao i ponavljanje intervjuja i snimanja sa istim detetom bez razumnog razloga.

5.16. Pitanja treba da budu jasna i direktna i ne smeju biti sugestivna.

5.17. Treba izbegavati škodljiva pitanja ili komentare koji su opasni za dete i koji ga podsećaju na traumatske događaje.

5.18. Ukoliko novinar tokom razgovora sazna za krivično delo izvršeno protiv deteta ili koje ugrožava dete, on/ona odmah obaveštava nadležne organe.

5.19. Ukoliko novinar tokom intervjuja sazna za činjenice čije bi objavljivanje moglo da ugrozi život, zdravlje, obrazovanje ili fizičko, emocionalno i moralno blagostanje deteta, ne emituje celi intervju ili posebne delove intervjuja u kojima se ta informacija obelodanjuje.

5.20. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga izbegavaju intervjuisanje i emitovanje intervjuja sa decom žrtvama seksualnog zlostavljanja ili bilo kog drugog oblika zlostavljanja, osim ako emitovanje intervjuja ne služi kako najboljem interesu deteta tako i javnom interesu.

Deca i oglašavanje

5.21. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga ne emituju oglašavanje koje može da šteti fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju deteta. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga ne emituju oglašavanje usluga i proizvoda koji predstavljaju pretnju po fizički, mentalni ili moralni razvoj deteta.

5.22. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga tokom dečjih programa ne emituju reklame posebnih kategorija hrane i pića koje se smatraju štetnim za njih, naročito one sa visokim sadržajem masti, šećera, soli i sl.

5.23. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga kontrolišu sadržaj reklama i sadržaj promotivnih programa, naročito reklama u kojima učestvuju deca i koje su njima namenjene, garantujući da učešće svakog deteta ili upotrebu slike deteta u oglašavanju prati pisana saglasnost roditelja ili zakonskog staratelja deteta.

5.24. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga osiguravaju da učešće dece u reklamama ne bude na štetu njihovog obrazovanja, zdravlja i fizičkog i mentalnog razvoja.

5.25. Reklame ne smeju prikazivati decu u nasilnim, opasnim, agresivnim ili autoagresivnim situacijama, stavovima i postupcima.

5.26. Reklame ne smeju prikazivati decu ili odrasle osobe u prisustvu dece kako konzumiraju alkoholna pića, cigarete ili druge štetne supstance.

5.26. Deca se ne prikazuju kako neposredno kupuju proizvode koji se oglašavaju, jer to može biti zloupotreba njihovog poverenja i nedostatka iskustva.

5.28. Oglašavanje usluge ili proizvoda vrši se tako da ne implicira da će nedostatak te usluge ili proizvoda dovesti dete u inferiorni ili diskriminirani položaj u odnosu na drugu decu.

5.29. U dečjim reklamama upotrebljava se jezik koji je adekvatan sposobnostima/kapacitetima starosne grupe kojoj je reklama namenjena.

Kulturni i zabavni programi, filmovi i deca

5.30. Pružaocima audio-vizuelnih medijskih usluga nije dozvoljeno da emituju programe koji mogu ozbiljno da ugroze fizički, mentalni ili moralni razvoj dece, naročito filmove ili programe koji sadrže pornografiju ili prikazuju scene ekstremnog i bezrazložnog nasilja.

5.31. Pri emitovanju kulturnih i zabavnih programa, naročito u vezi sa prikazivanjem nasilnog i seksualnog ponašanja, pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga oprezni su u pogledu osetljivosti javnosti i uticaja takvih programa na moralni, mentalni i fizički razvoj dece.

5.32. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga izdvajaju odgovarajuće termine za posebne kulturne i zabavne programe za decu.

5.33. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga strogo se pridržavaju etičkih i moralnih zahteva i štite prava dece u kulturnim i zabavnim programima za decu.

5.34. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga dodeljuju određeni termin za programe koji bi mogli da naštetu dečjem mentalnom, fizičkom ili moralnom razvoju, ili preduzimaju druge tehničke mere kako bi sprečili decu da gledaju ili slušaju takve emisije (odgovarajući termin od 22.00 do 06.00 časova).

5.35. Kada se programi sa sadržajem koji može da šteti deci slobodno emituju, pretходи im zvučno upozorenje ili se označavaju vizuelnim znakom tokom celog trajanja programa.

5.36. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga razmatraju nivo štete prouzrokovane emitovanjem bilo kakvog sadržaja štetnog za decu, tokom programa uopšte i tokom programa posebne prirode.

5.37. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga takođe uzimaju u obzir i zahteve dece u pogledu broja i kvaliteta audio-vizuelnih programa i fokusiraju se na izbegavanje zavisnosti dece od televizije i oponašanja televizijskih modela.

5.38. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga tretiraju svu decu koja učestvuju u audio-vizuelnim programima s poštovanjem, dostojanstvom i profesionalno.

5.39. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga uzdržavaju se od uključivanja dece sa patološkim problemima ili invaliditetom u svoje programe u propagandne svrhe ili u bilo koju drugu svrhu koja krši njihova prava.

5.40. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga dužni su da prikažu oznake upozorenja za zaštitu dece uz svaki emitovani program, naročito tokom filmova i programa sa problematičnim sadržajem i scenama.

5.41. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga posvećuju posebnu pažnju jeziku i etičkoj komunikaciji u zabavnim programima i emisijama koje se proizvode uz učešće dece i za decu.

5.42. U slučaju audio-vizuelnih medijskih usluga na zahtev, pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga emituju u kodiranom obliku programe koji mogu ozbiljno da ugroze fizički, mentalni i moralni razvoj dece. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga ne emituju pornografske programe bez obezbeđivanja zaštite dece putem uređaja za uslovni pristup i roditeljsku kontrolu.

Oznake upozorenja za zaštitu dece na audio-vizuelnim sadržajima

5.44. Oznake upozorenja za programe koji su štetni za decu obavezne su za programe koji se emituju u vremenskom terminu od 19.00 do 22.00 časa.

5.45. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga emituju programe iz stava 5.41 iznad sa odgovarajućom oznakom upozorenja, koja se prikazuje na vidljivom delu ekrana, u jasnoj i prepoznatljivoj boji.

5.46. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga pripremaju emitovanje filmova ili programa iz stava 5.41 sa relevantnom oznakom (kada je sâm program ne sadrži), na osnovu prethodnog pregleda programa, u skladu sa zahtevima, standardima i pravilima iz Zakona o radio-difuziji.

5.47. Oznaka upozorenja prikazuje se na ekranu od samog početka filma ili programa i traje tokom celog trajanja navedenog programa. Oznake upozorenja emituju se pre i nakon svih prekida programa, do njegovog završetka.

5.48. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga koriste tri vrste oznaka upozorenja:

- A. oznaka upozorenja *crvene boje* za sadržaj koji bi trebao da bude emitovan tek nakon 22.00 časa, a sadrži scene snažnog psihološkog i fizičkog nasilja, seksa i korišćenja neadekvatnog jezika i komunikacione etike;
- B. oznaka upozorenja *narandžaste boje* za sadržaj koji deca moraju da prate pod nadzorom odraslih;

C. oznaka upozorenja *zelene boje* za sadržaj prikladan za sve uzraste, uključujući decu.

5.49. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga mogu da koriste različite oblike grafičkog prikaza za ove oznake upozorenja, kao što je grupna starosna oznaka, pod uslovom da boja i jasnoća oznake upozorenja ostaju nepromenjene i obavezujuće za sve.

Član 7

Reklame u emitovanju audio-vizuelnog sadržaja

7.4. Reklame ne podstiču decu da kupuju ili nabavljaju proizvode ili usluge, tako što ih direktno usmeravaju da traže od roditelja ili drugih rođaka da nabave oglašene proizvode ili usluge za njih ili da iskorišćavaju položaj deteta u odnosu na roditelje, nastavnike ili druge srodnike.

BOSNA I HERCEGOVINA

PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlašćenja nacionalnog regulatornog tela

Nacionalno regulatorno telo u Bosni i Hercegovini je Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine (RAK), čiji je mandat definisan Zakonom o komunikacijama. Agencija je regulator sa spojenim nadležnostima, koji reguliše sektore emitovanja, telekomunikacija i frekventni spektar. Nadležnosti Agencije su: kreiranje i promovisanje pravila u sektorima emitovanja i telekomunikacija; saradnja kod izrade svih strateških pravila i odluka vezanih za ovaj sektor; licenciranje operatora u sektorima emitovanja i telekomunikacija; planiranje, upravljanje i dodeljivanje frekventnog spektra; primenjivanje tehničkih i drugih standarda koji se tiču kvaliteta, te uspostavljanje i održavanje sistema naknada za dozvole; izricanje sankcija u slučajevima kršenja relevantnih pravila. RAK na raspolaganju ima sledeće sankcije: usmena i pisana upozorenja, novčane kazne, suspenziju i oduzimanje dozvole. RAK se sastoji od sektora i odeljenja kojima upravlja generalni direktor koji donosi prvostepene odluke. Savet RAK-a postupa kao drugostepeni organ u pogledu svih odluka RAK-a. Upravni sporovi mogu se pokrenuti pred sudom Bosne i Hercegovine. Pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine moguće je pokrenuti postupke u predmetima vezanim za Evropsku konvenciju o zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Internet stranica: www.rak.ba.

RAK trenutno radi na stvaranju tehničkih preduslova za objavljivanje svojih odluka. Za sada se objavljuju mesečna saopštenja za medije u vezi sa odlukama koje se tiču programskog sadržaja. Takođe, RAK je počeo da informiše javnost o predmetima u radu koji se tiču potencijalnih kršenja, naročito onih za koje se smatra da su u interesu javnosti. RAK priprema godišnje izveštaje, kao i redovne izveštaje o odlukama RAK-a, zajedno sa trendovima u pogledu kršenja, koji se objavljuju na internet stranici.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na zaštitu maloletnika

(1) Krivični zakon Bosne i Hercegovine

Član 1

Osnovni pojmovi

(13) Dete je, u smislu ovog zakona, lice koje nije navršilo 14 godina života.

(14) Maloletnik je, u smislu ovog zakona, lice koje nije navršilo 18 godina života.

(2) Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine

Glavni pretres

Član 235

Isključenje javnosti

Od otvaranja zasedanja pa do završetka glavnog pretresa sudija, odnosno veće može u svako doba, po službenoj dužnosti ili po predlogu stranaka i branioca, ali uvek po njihovom saslušanju, isključiti javnost tokom celog glavnog pretresa ili jednog njegovog dela, ako je to u interesu državne bezbednosti ili ako je to potrebno radi čuvanja državne, vojne, službene ili važne poslovne tajne, čuvanja javnog reda, zaštite morala u demokratskom društvu, ličnog i intimnog života optuženog ili oštećenog ili zaštite interesa maloletnika ili svedoka.

Član 349

Objavljivanje toka krivičnog postupka

(1) Ne sme se objaviti tok krivičnog postupka protiv maloletnika, ni odluka donesena u tom postupku.

(2) Pravosnažna odluka Suda može se objaviti, ali bez navođenja ličnih podataka iz kojih se može utvrditi identitet maloletnika.

Prvostepeni postupak

Član 365

Isključenje javnosti

(1) Kad se sudi maloletniku, javnost je uvek isključena.

(2) Sudija za maloletnike može dopustiti da glavnom pretresu budu prisutna lica koja se bave zaštitom i razvojem maloletnika ili suzbijanjem maloletničkog kriminaliteta, kao i naučnici.

(3) U toku glavnog pretresa, sudija za maloletnike može narediti da se, osim Tužioca, branioca i predstavnika organa starateljstva, iz zasedanja udalje sva ili pojedina lica.

(4) Za vreme izvođenja pojedinih dokaza ili govora stranaka, sudija za maloletnike može narediti da se maloletnik udalji sa zasedanja.

(3) Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine

Član 124

3) Dete ima pravo na zaštitu od nezakonitog mešanja u njegovu privatnost i porodicu.

(4) Zakon o komunikacijama Bosne i Hercegovine

Član 3

Nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine u oblasti komunikacija

4. Veće ministara i Agencija, u skladu s pojedinačnim nadležnostima definisanim ovim zakonom, preduzimaju sve razumne mere za ostvarenje sledećih ciljeva:

d) zaštita autorskih prava i drugih prava na intelektualnu svojinu, kao i ličnih podataka i privatnosti.

Član 37

Dužnosti Agencije

1. Shodno odredbama ovog zakona, dužnosti Agencije su:
2. donošenje e pravila u oblasti emitovanja i telekomunikacija i obezbeđivanje njihovog poštovanja.

PODZAKONSKA AKTA ZA RAD REGULATORNE AGENCIJE ZA KOMUNIKACIJE (RAK)

1. Kodeks o audio-vizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija

Član 2.

(Definicije)

(1) Maloletnik je lice mlađe od 18 godina.

- **Mlađi punoletnik** je lice između 18 i 21 godine.
- **Rijaliti program** označava televizijski žanr, obično bez detaljno razrađenog scenarija, u kojem se prikazuje život grupe učesnika u izolovanom prostoru, koji se stalno nalaze u kadru video kamere i u zoni mikrofona, a koji pokušavaju pobediti i osvojiti nagradu.
- **Pseudorijaliti program** označava program koji prikazuje određene autentične ili izmišljene životne situacije, čiji je fokus na dramatisaciji i konfliktima, prema unapred utvrđenom scenariju, npr. rekonstrukcije događaja koje mogu da uključuju ali nisu ograničene na bračne prevare, krivična dela, teške životne situacije.

Član 8

(Nasilje i druga štetna ponašanja)

a) Prikazivanje scena nasilja i posledica nasilja, nasilnog ponašanja, te zvučni ili vizuelni opisi nasilja moraju biti opravdani kontekstom i nesmeju se preterano naglašavati u sadržajima pružaoca medijskih usluga.

b) U sadržajima pružaoca medijskih usluga neće se, uzimajući u obzir kontekst, podsticati, ohrabrivati ili veličati nasilje, antisocijalno ponašanje, ponašanje koje je štetno za zdravlje ili sigurnost, naročito ukoliko se publika ohrabruje da imitira takvo ponašanje.

c) Prilikom prikazivanja rekonstrukcije krivičnih dela, nasilja i drugog štetnog ponašanja, pružalac medijske usluge će pružiti vizuelno upozorenje da se radi o rekonstrukciji tokom celog trajanja takvog sadržaja.

d) Zloupotreba alkohola i opojnih droga neće ni na koji način biti predstavljena kao prihvatljivo ponašanje, niti će se ohrabrivati ili opravdavati u sadržajima pružaoca medijske usluge.

Član 9

(Upozorenja za publiku)

Audio-vizuelni i radijski programi, uključujući i priloge u informativno-političkim programima o tekućim događajima koji mogu uznemiriti publiku (npr. scene nasilja, posledica nasilja ili prirodnih katastrofa, snimci žrtava nesreće, prizora nakon nesreće i sl.), najaviće se odgovarajućim upozorenjem.

Član 10

(Rijaliti programi i pseudorijaliti programi)

Rijaliti programi i pseudorijaliti programi biće emitovani samo u periodu između 24.00 i 06.00 časova. Ova ograničenja se ne primenjuju na sadržaje koji se prikazuju uz tehničku zaštitu, kao ni na medijske usluge na zahtev.

Član 12

(Paranormalne i parapsihološke pojave)

(2) Svi sadržaji koji se bave promocijom paranormalnih i parapsiholoških pojava i sličnih pojava kao metode rešavanja zdravstvenih i drugih životnih problema, naročito oni u kojima se publici daju individualni saveti, biće emitovani samo u periodu između 24.00 i 06.00 časova. Ova ograničenja se ne primenjuju na sadržaje koji se prikazuju uz tehničku zaštitu, kao ni na medijske usluge na zahtev.

Član 17

(Zaštita privatnosti)

a) Svako narušavanje privatnosti biće opravdano dokazivim javnim interesom, naročito kada se radi o maloletnicima i licima koja ne obavljaju javne funkcije i inače nisu eksponirana u javnosti. Objavljivanje činjenica iz privatnog života pojedinca, bez njegovog znanja i saglasnosti moguće je samo u slučaju da je u pitanju javni interes.

...

(6) Identitet i lični podaci maloletnika, te pojedinosti iz privatnog života i porodičnih odnosa neće se objavljivati u slučajevima u kojima bi objavljivanje ovih informacija dovelo do ugrožavanja dobrobiti i dostojanstva maloletnika.

(7) Maloletnici i ranjiva lica koja nisu u stanju da se staraju sami o sebi neće biti ispitivani bez pisanog odobrenja roditelja, staratelja ili drugog lica koje ima zakonsku odgovornost za njih. U sadržajima u kojima se ukazuje na njihov težak položaj, a čiji je prvenstveni cilj animiranje javnosti u svrhu osiguranja pomoći, biće jasno naznačen način na koji se može uputiti pomoć. Njihov identitet i lični podaci neće

biti otkriveni u slučajevima kada postoji opravdana sumnja da bi objavljivanje ovih informacija moglo dovesti do ugrožavanja njihove dobrobiti i dostojanstva.

Član 19

(Sadržaji pružalaca medijskih usluga namenjeni maloletnicima)

a) Konzumacija duvana i duvanskih proizvoda, alkohola i opojnih droga neće biti prikazivana u sadržajima prvenstveno namenjenim maloletnicima, osim ukoliko se takvim sadržajima ne ukazuje na njenu štetnost.

(2) Svi oblici nasilja ili opasnog ponašanja koje bi maloletnici lako mogli oponašati neće biti prikazivani u sadržajima prvenstveno namenjenim maloletnicima, osim ukoliko se takvim sadržajima ne ukazuje na njihovu štetnost.

Član 20

(Učešće maloletnika u sadržajima pružalaca medijskih usluga)

(1) Zabranjena je svaka zloupotreba maloletnika u sadržajima pružalaca medijskih usluga.

(2) Bilo kakvo učešće maloletnika u sadržajima uslovljeno je davanjem prethodne saglasnosti roditelja, staratelja ili drugih lica zakonski odgovornih za maloletnika. Ova odredba se ne odnosi na slučajeve kada maloletnici isključivo predstavljaju publiku koja ne učestvuje direktno u programskom sadržaju, nasnimljene materijale koji služe za ilustraciju, a pri tome ne ugrožavaju dostojanstvo maloletnika, kao što su npr. kolektivni snimci početka školske godine, snimci maloletnika kao slučajnih prolaznika i sl.

(3) Nagrade koje se dodeljuju maloletnicima odgovaraće njihovom uzrastu.

(4) Direktno učešće maloletnika u sadržajima neće im ni na koji način prouzrokovati uznemirenost ili strah, niti će im narušiti fizički, psihički i emotivni razvoj i dostojanstvo, nezavisno od toga da li je sâm maloletnik, ili njegov roditelj ili staratelj ili drugo zakonski odgovorno lice, dalo saglasnost.

(5) Pružalac medijske usluge neće od maloletnika tražiti mišljenje vezano za privatna porodična pitanja, niti o temama koje mogu biti van domena njihovog rasuđivanja.

(6) Zabranjeno je korišćenje maloletnika u političke svrhe.

Član 21

(Izveštavanje o krivičnim delima/postupcima u koje su umešani maloletnici)

a) Ne smeju se objavljivati ime i drugi podaci koji otkrivaju identitet maloletnika umešanih u krivična dela/postupke, u svim fazama postupka. U slučajevima u kojima su primenjive zakonske zabrane ili ograničenja otkrivanja identiteta maloletnika, pružalac medijske usluge će naročito obratiti pažnju da ne objavljuje informacije koje bi mogle otkriti ili uputiti na trag koji bi mogao dovesti do identifikacije maloletnika koji bi mogli biti uključeni kao žrtve, svedoci, osumnjičeni ili na drugi način umešani u istragu ili sudski postupak u vezi s krivičnim delom. Takođe, posebna pažnja će se obratiti pri objavljivanju informacija koje bi, u kombinaciji s informacijama objavljenim drugde, mogle dovesti do otkrivanja identiteta maloletnika.

b) Neće se objavljivati informacije o toku krivičnog postupka protiv maloletnika, o odluci donesenoj u tom postupku, niti će se vršiti audio ili video snimanje toka tog postupka.

c) Pravosnažna sudska odluka u postupku protiv maloletnika ili mlađeg punoletnika može se objaviti, ali bez navođenja njegovih ličnih podataka ili podataka na osnovu kojih se može utvrditi njegov identitet. Napred navedeno primeniće se i ukoliko se radi o krivičnim delima učinjenim na štetu maloletnika, kao i u slučajevima kada su maloletnici svedoci.

d) Pri objavljivanju informacija u vezi s krivičnim delima/postupcima, pružalac medijske usluge će obratiti posebnu pažnju na ranjivi položaj maloletnog lica koje je uključeno u slučaj kao žrtva ili svedok. Ovo se naročito odnosi na objavljivanje imena, adrese stanovanja, fotografije ili video zapisa dotičnog lica, škole koju pohađa ili radnog mesta.

e) Posebna pažnja će se posvetiti zaštiti identiteta maloletnika na bilo koji način umešanih u seksualno nasilje. U svim takvim slučajevima, informacije o identitetu se mogu objavljivati samo po prethodno pribavljenom odobrenju nadležnog organa.

Član 22

(Obaveza zaštite maloletnika i kategorizacije sadržaja)

- Pružalac medijske usluge će obezbediti zaštitu maloletnika od potencijalno neprimerenih i štetnih sadržaja.
- Pružalac medijske usluge je odgovoran za kategorizaciju svih sadržaja koje pruža.
- Pružalac medijske usluge, pri kategorizaciji sadržaja, treba obratiti pažnju na moguće etičke i druge društvene posledice prikazivanja tih sadržaja, pri čemu posebno treba uzeti u obzir sledeće:

a) da li su nasilje, posledice nasilja ili ponašanje koje se može lako imitirati i koje može biti štetno za zdravlje i sigurnost ljudi pozitivno vrednovani, odnosno prikazani kao društveno prihvatljivi ili sugerisani kao način rešavanja konflikata/problema;

b) da li su maloletnici prikazani kao objekti/žrtve nasilja;

c) stepen realističnosti prikaza scena nasilja, posledica nasilja ili ponašanja koje se može lako imitirati i koje može biti štetno za zdravlje i sigurnost ljudi;

d) učestalost, slikovitost i detaljan prikaz scena nasilja, seksualnih aktivnosti, neprimerenog jezika, sugestivnih oblika ponašanja koje se može lako imitirati i koje može biti štetno za zdravlje i sigurnost ljudi;

e) da li se radi o prikazu ponašanja uvredljivog za ljudsko dostojanstvo;

f) učestalost i intenzitet i trajanje krupnih kadrova i/ili detaljnih verbalnih, grafičkih i/ili tekstualnih opisa brutalnosti i vulgarnosti;

g) prateće estetske efekte (muzika, maske, šminka itd.) koji mogu delovati uznemiravajuće ili stvarati strah kod publike;

h) kontekst i/ili programski žanr u kojem se sadržaji prikazuju.

Član 23

(Sadržaji koji bi mogli ozbiljno narušiti fizički, psihički ili moralni razvoj maloletnika)

- Sadržaji koji bi mogli ozbiljno narušiti fizički, psihički ili moralni razvoj maloletnika neće biti prikazivani u audio-vizuelnim i radijskim programima. Ovi sadržaji uključuju, ali se ne ograničavaju, na prikazivanje brutalnog i ekstremnog nasilja koje nije opravdano kontekstom, pornografske sadržaje sa elementima nasilja ili ekstremnih seksualnih fetiša i sl.
- U medijskim uslugama na zahtev, sadržaji iz stava (1) ovog člana mogu se prikazivati ukoliko postoji tehnička zaštita i ukoliko su izdvojeni od ostalih sadržaja kao poseban deo kataloga.

Član 24

(Sadržaji za koje je verovatno da bi mogli ugroziti fizički, psihički ili moralni razvoj maloletnika)

1. Pružalac medijske usluge će osigurati zaštitu maloletnika od sadržaja za koje je verovatno da bi mogli ugroziti njihov fizički, psihički ili moralni razvoj, bilo tehničkom zaštitom ili odgovarajućim rasporedom i označavanjem sadržaja. Ovi sadržaji uključuju, ali se ne ograničavaju na scene grubog nasilja, seksa, vulgarne izraze i prizore ili scene zloupotrebe alkohola i opojnih droga. Ova obaveza se ne odnosi na informativno-političke i programe o tekućim događajima, na koje se primenjuje član 9. ovog kodeksa.

2. Zabranjeno je prikazivanje pornografskog sadržaja bez tehničke zaštite. Pored toga, u medijskim uslugama na zahtev, pornografski sadržaj će biti izdvojen od ostalih sadržaja kao poseban deo kataloga.

Član 25

(Raspored i označavanje sadržaja u svrhu zaštite maloletnika)

(1) Sadržaji za koje je verovatno da bi mogli ugroziti fizički, psihički ili moralni razvoj maloletnika, koji se prikazuju bez tehničke zaštite, biće označeni odgovarajućom grafičkom oznakom koja će biti jasno istaknuta na ekranu tokom celog njihovog trajanja.

(2) Grafičke oznake odnose se na sledeće kategorije sadržaja i primenjuju se kako sledi:

- a) Kategorija 12+: sadržaji koji nisu namenjeni maloletnicima ispod 12 godina prikazivaće se između 20.00 i 06.00 časova, uključujući ali ne ograničavajući se na:
 - sadržaje u kojima se povremeno prikazuju scene nasilja i posledice tog nasilja, bez prikazivanja detaljnih scena, a koje imaju jako uredničko/umetničko opravdanje;
 - sadržaje u kojima se prikazuje prirodna nagost bez seksualnog konteksta, te scene seksualne aktivnosti koje su kratke i prikazane na diskretan način;
 - sadržaje u kojima su povremeno zastupljene blage psovke koje su opravdane kontekstom.

- b) Kategorija 16+: sadržaji koji nisu namenjeni maloletnicima ispod 16 godina prikazivaće se između 22.00 i 06.00 časova, uključujući ali ne ograničavajući se na:
- sadržaje u kojima se povremeno prikazuju scene umerenog nasilja i posledice tog nasilja, uključujući i detaljno prikazivanje povreda, ozbiljnih rana i krvi, posebno ukoliko je takvo nasilje predstavljeno kao prihvatljivo i ukoliko se može lako imitirati;
 - sadržaje u kojima se prikazuju nagost i seksualnost, bez eksplicitnog prikazivanja polnih organa i seksualnog odnosa, a koji su opravdani kontekstom i čija primarna namena nije podizanje seksualnog uzbuđenja ili stimulacija publike;
 - umerenu upotrebu neprimerenog jezika sa šalama i izrazima čija je namera provociranje i uznemiravanje, te umereno korišćenje vulgarnih izraza i psovki.
- c) Kategorija 18+: sadržaji koji nisu namenjeni maloletnicima ispod 18 godina prikazivaće se između 24.00 i 06.00 časova, uključujući ali ne ograničavajući se na:
- prikaze teškog nasilja i teških i zastrašujućih posledica nasilja i eksplicitan prikaz scena seksualnog nasilja;
 - detaljne prikaze seksualnih aktivnosti u sadržajima čija primarna namera nije podizanje seksualnog uzbuđenja ili stimulacija publike;
 - sadržaje čija je primarna namera podizanje seksualnog uzbuđenja ili stimulacija publike, a koji prikazuju nagost u zavodljivim, provokativnim seksualnim položajima bez eksplicitnog prikazivanja polnih organa tokom seksualnog odnosa;
 - sadržaje u kojima se često upotrebljavaju najgrublje psovke i vulgarni izrazi.

(3) Sadržaji koji ne sadrže elemente koji bi mogli narušiti fizički, psihički ili moralni razvoj maloletnika mogu se prikazivati bez vremenskog ograničenja i ne označavaju se grafičkim oznakama.

(4) Sadržaji iz stava (2) ovog člana se u medijskim uslugama na zahtev mogu prikazivati bez vremenskog ograničenja, uz obavezu postavljanja grafičkih oznaka u katalogu ponuđenih sadržaja. Izuzetak su sadržaji koji spadaju u kategoriju 18+, koji mogu biti prikazivani bez vremenskog ograničenja samo ukoliko postoji tehnička zaštita. U suprotnom, ovi sadržaji će biti prikazivani između 24.00 i 06.00 časova.

(5) Najave sadržaja iz stava (2) ovog člana neće uključivati opise i scene za koje je verovatno da bi mogli ugroziti fizički, psihički ili moralni razvoj maloletnika. Najave ovih sadržaja sadržaće grafičku oznaku koja određuje kategoriju u koju spada takav sadržaj.

(6) Ovaj član se odnosi i na sadržaje pružaoca medijske usluge radija, s tim što se označavanje sadržaja u skladu s navedenom kategorizacijom vrši pomoću odgovarajućeg zvučnog upozorenja na početku i nakon svake pauze u takvom sadržaju.

b) Kodeks o komercijalnim komunikacijama

Član 3

(Opšti principi komercijalnih komunikacija)

(12) Komercijalne komunikacije koje direktno ili indirektno upućuju na erotiku ili pornografiju (hot-lajn, oglašavanje pornografske štampe, filmova i sl.) emitovaće se samo u periodu između 24.00 i 06.00 časova. Ovo ograničenje se ne primenjuje na sadržaje koji se prikazuju uz tehničku zaštitu, kao ni na medijske usluge na zahtev.

(13) Komercijalne komunikacije koje na bilo koji način promovišu paranormalne pojave i parapsihologiju, kao i sve usluge u vezi s navedenim, emitovaće se samo u periodu između 24.00 i 06.00 časova. Ovo ograničenje se ne primenjuje na sadržaje koji se prikazuju uz tehničku zaštitu, kao ni na medijske usluge na zahtev.

Član 5.

(Komercijalne komunikacije određenih proizvoda i usluga)

(2) Komercijalne komunikacije koje se odnose na alkoholna pića svih vrsta neće:

- c) biti posebno usmerene na maloletnike, a osobe koje se u ovim komercijalnim komunikacijama dovode u vezu s konzumiranjem alkoholnih pića neće biti niti će izgledati kao maloletnici;
- d) povezivati konzumiranje alkohola s poboljšanjem fizičkih sposobnosti ili upravljanjem motornim vozilom;
- e) tvrditi da alkohol ima lekovita svojstva, da je stimulans, sedativ ili sredstvo za rešavanje ličnih problema;
- f) ohrabrivati neumerenu konzumaciju alkohola ili prikazivati apstinenciju ili umerenost u negativnom svetlu;
- g) isticati visok sadržaj alkohola kao pozitivno svojstvo alkoholnog pića;
- h) stvarati dojam da konzumacija alkohola doprinosi društvenom ili seksualnom uspehu.

Član 6.

(Komercijalne komunikacije i maloletnici)

(1) Zabranjene su komercijalne komunikacije koje podstiču ponašanje koje bi moglo ugroziti zdravlje, psihički i/ili moralni razvoj maloletnika.

(2) Komercijalne komunikacije namenjene maloletnicima ili koje uključuju maloletnike izbegavaće sve što bi moglo ugroziti njihove interese i imaće obzira prema njihovoj posebnoj osetljivosti.

(3) Komercijalne komunikacije namenjene maloletnicima neće:

- 1. sadržati neistinite podatke o proizvodu ili usluzi, naročito u pogledu stvarne veličine, vrednosti, prirode, trajnosti, brzine, boje i drugih svojstava;
- 2. uz podatak o ceni, sadržati i vrednosni sud o ceni, a naročito fraze kao što su: „samo“, „sitnica“, „u bescenje“, „povoljno“ i sl.;
- 3. preporučivati proizvod ili uslugu koja im nije namenjena;

4. preporučivati lekove, medicinske tretmane, pomagala i sredstva, uključujući i medicinske ustanove, sredstva za regulisanje telesne težine, sredstva za paljenje, zapaljive materije i druga opasna sredstva, prenositi religijske poruke, te sadržati erotske sadržaje;
5. sadržati prikaz maloletnika u opasnoj situaciji, kao što je penjanje na neosigurane objekte, ulazak u nepoznate prostorije, razgovor sa nepoznatim ljudima, korišćenje šibica, upaljača, benzina, lekova i električnih uređaja u domaćinstvu i sl., osim ako se takvim komercijalnim komunikacijama ne prenosi upozorenje na opasnost po zdravlje i sigurnost maloletnika;
6. sadržati prikaz nasilja, uključujući i scene nasilja između animiranih likova, lutaka i sl.;
7. sadržati poruke kojima se sugeriše da se korišćenjem proizvoda ili usluga stiču pojačane fizičke, intelektualne ili druge društvene sposobnosti;
8. sadržati poruke koje direktno podstiču maloletnike na kupovinu ili zakup proizvoda ili usluga, iskorišćavajući njihovo neiskustvo ili lakovernost;
9. direktno podsticati maloletnike da nagovore svoje roditelje ili druge osobe na kupovinu proizvoda ili usluga koje se promovišu;
10. iskorišćavati posebno poverenje koje maloletnici imaju u roditelje, staratelje, druga zakonski odgovorna lica, nastavnike ili druge osobe;
11. upućivati na društvenu diskriminaciju zbog fizičkog izgleda ili drugih estetskih kategorija ili uspeha temeljenog na gubitku težine.

(4) Ako se u komercijalnim komunikacijama prikazuje rezultat crtanja, izrade, sklapanja i modeliranja, sposobnost za ostvarenje ovog rezultata odgovaraće prosečnoj sposobnosti maloletnika kojima su komercijalne komunikacije namenjene. U takvim komercijalnim komunikacijama navešće se uzrast maloletnika kojem su namenjene.

Član 8. (Raspored televizijskog oglašavanja i TV prodaje)

(5) Emisije vesti i programi za decu, ako traju 30 minuta ili manje, neće se prekidati televizijskim oglašavanjem i/ili TV prodajom. Ukoliko je njihovo trajanje duže od 30 minuta, primenjivaće se odredbe iz stava (4) ovog člana. Televizijsko oglašavanje i TV prodaja neće se emitovati tokom prenosa verskih službi.

(6) Oglašavanje alkoholnih pića, piva, lekova, medicinskih tretmana, pomagala i sredstava, uključujući i dodatke prehrani, medicinske ustanove, sredstva za regulisanje telesne težine, sredstva za paljenje, zapaljive materije i druga opasna sredstva, verske poruke i igre na sreću neće se emitovati 15 minuta pre, tokom i 15 minuta nakon dečjeg programa.

Član 12. (Raspored oglašavanja i prodaje u programima radija)

(4) Oglašavanje alkoholnih pića, piva, lekova, medicinskih tretmana, pomagala i sredstava, uključujući i dodatke prehrani, medicinske ustanove, sredstva za reguli-

sanje telesne težine, sredstva za paljenje, zapaljive materije i druga opasna sredstva, verske poruke i igre na sreću neće se emitovati 15 minuta pre, tokom i 15 minuta nakon dečjeg programa.

Član 18. **(Opšti principi u vezi s plasmanom proizvoda)**

(1) Plasman proizvoda je zabranjen, osim u:

(3) kinematografskim delima, filmovima i serijama napravljenim za audio-vizuelne medijske usluge i medijske usluge radija, sportskim programima i programima lake zabave. Ovaj izuzetak se ne odnosi na dečje i verske programe iz pobrojanih kategorija.

Agencija je pripremila Smernice za sprovođenje gorenavedenih podzakonskih akata. Osim toga, Agencija je naručila studiju: „Uticaj televizijskih sadržaja na decu – Smernice za klasifikaciju televizijskih sadržaja“, čija je autorka dr. Ivana Zečević, a finansirao je UNICEF, dostupno na: www.rak.ba.

SAMOREGULACIJA

Kodeks za štampu i onlajn medije Bosne i Hercegovine

Član 11 – Zaštita dece i maloletnika

U tretiranju dece i maloletnika novinari su dužni postupati krajnje obazrivo, poštujući dobre običaje i Konvenciju o pravima deteta, polazeći od interesa deteta.

Novinari su dužni zaštititi identitet deteta u postupcima u kojima je inače isključena javnost.

Novinari ne smeju intervjuisati niti fotografisati decu mlađu od 18 godina, s pitanjima koja se odnose na porodicu deteta, bez prisustva roditelja ili bez dozvole roditelja ili staratelja.

Novinari ne smeju identifikovati decu mlađu od 18 godina u slučajevima kada su žrtve krivičnih dela.

Novinari ne smeju ni pod kakvim okolnostima identifikovati decu mlađu od 18 godina koja su umešana u krivične slučajeve kao svedoci, žrtve ili optuženi.

HRVATSKA PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlašćenja nacionalnog regulatornog tela

Savet za elektronske medije (*Vijeće za elektroničke medije*), nacionalno regulatorno telo Republike Hrvatske, upravlja Agencijom za elektronske medije (AEM) i obavlja poslove regulatornog tela u oblasti elektronskih medija u Hrvatskoj. Savet ima sedam članova. Predsednik Saveta ujedno je i direktor Agencije. Predsednika i članove Saveta za elektronske medije imenuje hrvatski Sabor na predlog Vlade Republike Hrvatske. Mandat članova Saveta je 5 godina. Agencija za elektronske medije (*Agencija za elektroničke medije; AEM*) nije sama po sebi „konvergentni“ regulator, jer svoje nadležnosti deli s HAKOM-om (*Hrvatska agencija za poštu i elektronske komunikacije*), koji se bavi raspodelom frekvencija. Zakon koji uređuje elektronske medije, Zakon o elektronskim medijima, uređuje prava, obaveze i odgovornosti pravnih i fizičkih lica koja pružaju audio i audio-vizuelne medijske usluge i usluge elektronskih publikacija putem elektronskih komunikacionih mreža, i štiti interes Republike Hrvatske u oblasti elektronskih medija. Nadležnosti Agencije obuhvataju audio-vizuelne i audio-medijske usluge, uključujući nadzor nad programima, zaštitu maloletnika i razvoj pluralizma. Pored toga, AEM osigurava poštenu konkurenciju, sprovodi postupak davanja koncesija, prati namensko trošenje sredstava Fonda za podsticanje pluralizma i raznolikosti elektronskih medija, podstiče i nadzire istraživačke i srodne aktivnosti, promovise medijsku pismenost i druge kompetencije na osnovu člana 69 Zakona o elektronskim medijima.

Internet stranica: www.e-mediji.hr

2. Zakonodavstvo vezano za zaštitu maloletnika

a) Zakon o elektronskim medijima

Član 16

(6) Audio-vizuelne komercijalne komunikacije koje promovišu alkoholna pića ne smeju biti posebno usmerene na maloletnike i ne smeju podsticati na neumerenu konzumaciju takvih pića.

(8) Audio-vizuelne komercijalne komunikacije ne smeju: – uzrokovati moralnu ili fizičku štetu maloletnicima; – direktno podsticati maloletnike na kupovinu ili iznajmljivanje proizvoda ili usluge, iskorišćavajući njihovo neiskustvo ili lakovernost; – direktno podsticati maloletnike na ubeđivanje njihovih roditelja ili drugih na kupovinu robe ili usluga koje se oglašavaju; – iskorišćavati posebno poverenje koje maloletnici imaju u roditelje, učitelje ili druge osobe; ili – neopravdano pokazivati maloletnike u opasnim situacijama.

(9) Pružaoci medijskih usluga mogu, u skladu sa članom 10. ovoga Zakona, utvrditi pravila ponašanja u pogledu dečjih programa koji sadrže ili su praćeni neprimerenom audio-vizuelnom komercijalnom komunikacijom u vezi s hranom i pićima koji sadrže sastojke s prehrambenim ili fiziološkim dejstvom a posebno onih kao

što su masnoća, transmasne kiseline, so/natrijum i šećeri, čija se preterana upotreba ne preporučuje u opštoj ishrani.

Član 20

(1) Audio-vizuelne medijske usluge na zahtev koje mogu ozbiljno narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika dostupne su isključivo na način koji osigurava da maloletnici obično neće čuti ili gledati te audio-vizuelne medijske usluge na zahtev.

(2) Savet za elektronske medije propisao je, pravilnikom iz člana 26. stava 4. ovog Zakona, odgovarajuće mere za postupanje pružaoca medijskih usluga iz stava 1. ovoga člana.

Član 26

- U audio-vizuelnim ili radijskim programima nije dopušteno:
 - objavljivati priloge koji vređaju dostojanstvo čoveka;
 - objavljivati priloge posebno nemoralnog i pornografskog sadržaja;
 - na bilo koji način podsticati, promovisati i veličati nasilje i kriminal te podsticati građane, a posebno decu i mlade, na upotrebu duvanskih proizvoda, alkohola ili droga.

(2) Nisu dopušteni audio-vizuelni ili radijski programi koji mogu ozbiljno narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika, posebno oni koji uključuju pornografiju ili bezrazložno nasilje.

(3) Audio-vizuelne ili radijske programe za koje je verovatno da bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika nije dopušteno objavljivati, osim kada je od strane zastupnika televizije ili radija osigurano, odabirom vremena emitovanja ili bilo kojom tehničkom merom, da maloletnici u području prenosa neće obično čuti ili gledati takve programe. Ako se takvi programi emituju u nekodiranom obliku, zastupnik je obavezan da osigura da im prethodi zvučno upozorenje ili da ih je moguće prepoznati pomoću vizuelnih simbola za sve vreme njihovog trajanja.

Član 30

2. U oglašavanju i TV prodaji namenjenim maloletnicima ili koje koriste maloletnike, izbegavaće se sve što bi moglo nauditi njihovim interesima, uzimajući u obzir njihovu posebnu osetljivost i podložnosti, ne sme se prouzrokovati moralna ili fizička šteta maloletnicima.

Član 31

(4) Nije dopušteno oglašavanje i TV prodaja alkohola i alkoholnih pića, osim ako Zakonom o hrani i podzakonskim propisima donesenim na temelju tog Zakona nije drugačije propisano.

(5) Oglašavanje i TV prodaja alkohola i alkoholnih pića iz stavke 4. ovoga člana mora udovoljavati sledećim pravilima: ne smeju biti usmereni posebno na maloletnike ili posebno prikazivati maloletnike koji konzumiraju takva pića.

b) Pravilnik o zaštiti maloletnika u elektronskim medijima

Član 2

(1) Pod programima za koje je verovatno da bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika podrazumevaju se sve vrste programa s prizorima grubog telesnog i/ili verbalnog nasilja, zastrašujućih scena stradanja i ranjavanja, seksa i seksualnog iskorišćavanja, vulgarnog rečnika i prizora, zloupotrebe duvana, alkohola, opijata, kockanja, klađenja i drugih prizora.

(2) Programi iz stava 1. neće se smatrati štetnim ako na primeren i sadržajno opravdan način služe za ilustraciju ili obradu teme u obrazovnim, vaspitnim, dokumentarnim, naučnim i informativnim emisijama.

Član 3

(1) U informaciji o bilo kojem obliku nasilja u kojem kao svedok, žrtva ili počinitelj sudeluje maloletnik, ili je maloletnik pokušao ili izvršio samoubistvo, njegov se identitet uvek mora zaštititi zamagljenom, pikseliranom ili maskiranom slikom i moduliranim tonom, tako da se maloletnik ne može prepoznati. U takvim informacijama se ne smeju iznositi ni pojedinosti iz porodičnih odnosa i privatnog života, navoditi ime, prezime, niti druge informacije koje bi mogle dovesti do prepoznavanja maloletnika i/ili ugrožavanja njegove dobrobiti.

(2) Lični podaci maloletnika, te pojedinosti iz porodičnih odnosa i njegovog privatnog života ne smeju se objavljivati u slučajevima u kojima bi objavljivanje ovih informacija dovelo do ugrožavanja dobrobiti maloletnika.

(3) U objavljivanju emisija iz stava 2. ovog člana primenjuje se zaštita identiteta propisana stavom 1.

Član 4

Prilozi u informativnom programu koji bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika moraju se najaviti upozorenjem o uznemirujućim ili nasilnim scenama.

Član 5

(1) Audio-vizuelnim komercijalnim komunikacijama ne sme se fizički, mentalno ili moralno štetiti maloletnicima, direktno ih podsticati na kupovinu ili najam proizvoda i usluga, i to kako na maloletnike lično tako i preko roditelja ili drugih osoba od njihovog poverenja.

(2) U programima koji su namenjeni maloletnicima u audio-vizuelnim komercijalnim komunikacijama u vezi s hranom i pićima čija se preterana upotreba u opštoj prehrani ne preporučuje, ne smeju se koristiti poznate javne ličnosti kao ni popularni likovi iz animiranih i igranih filmova.

(3) U programima koji su namenjeni maloletnicima, pružaoci medijskih usluga ne smeju emitovati audio-vizuelne komercijalne poruke koje promovišu kult tela, rodne, starosne ili rasne stereotipe i/ili diskriminaciju. Takođe, ne smeju se emitovati ni audio-vizuelne komercijalne poruke koje promovišu diskriminaciju zbog fizičkog

izgleda ili koje promovišu uspeh zasnovan na gubitku težine ili na temelju drugih estetskih kategorija.

(4) Reklamiranje alkoholnih pića ne sme biti usmereno na maloletnike, a posebno se ne sme prikazivati kako konzumiraju alkohol.

(5) U audio-vizuelnoj komercijalnoj komunikaciji maloletnici se ne smeju prikazivati na nerazuman i privlačan način u situacijama opasnim za zdravlje i/ili život.

Član 6

U nekodiranim programima zabranjeno je objavljivati pornografske sadržaje.

Član 7

Nezavisno od pristanka roditelja, staratelja ili drugih zakonski odgovornih osoba za sudelovanje u emisijama, maloletnici se ne smeju vređati ili omalovažavati po bilo kojoj osnovi.

3. Postupanje pružalaca medijske usluge televizije

Član 8

(1) Ako se programi za koje je verovatno da bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika ili ugroziti njegov integritet, samopoimanje, samopoštovanje ili identitet emituju u nekodiranom obliku, pružalac medijske usluge obavezan je osigurati da ih je moguće prepoznati pomoću vizuelnih simbola za sve vreme njihovog trajanja.

(2) Pod vizuelnim simbolima pomoću kojih je moguće prepoznati programe iz stava 1. ovoga člana podrazumeva se grafička oznaka u gornjem uglu ekrana (nasuprot uobičajenom mestu identifikacionog simbola pružaoca medijske usluge).

(3) Ako se programi za koje je verovatno da bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika ili ugroziti njegov integritet, samopoimanje, samopoštovanje ili identitet emituju u kodiranom obliku, pružalac medijske usluge obavezan je da osigura da ih je moguće prepoznati pomoću vizuelnog simbola koji se emituje neposredno pre početka programa.

(4) Pod vizuelnim simbolima pomoću kojih je moguće prepoznati programe iz stava 3. podrazumeva se pisano upozorenje neposredno pre njihovog emitovanja. Sadržaj pisanog upozorenja je:

- „Program koji sledi nije primeren za osobe mlađe od 12 godina.“ – „Program koji sledi nije primeren za osobe mlađe od 15 godina.“ – „Program koji sledi nije primeren za osobe mlađe od 18 godina.“

Član 9

(1) Grafičke oznake (krugovi) odnose se na sledeće kategorije programa i primenjuju se na navedeni način:

1. Kategorija 18 – Ovakvi programi namenjeni su za gledaoce starije od 18 godina i ne smeju se prikazivati u vremenu od 07.00 do 23.00 časa. Pružalac medijske usluge dužan je da osigura da je ovakve programe za sve vreme njihovog trajanja moguće prepoznati pomoću oznake: providan krug s upisanim crvenim brojem 18.
2. Kategorija 15 – Ovakvi programi namenjeni su za gledaoce starije od 15 godina i ne smeju se prikazivati u vremenu od 07.00 do 20.00 časova. Pružalac medijske usluge dužan je da osigura da je ovakve programe za sve vreme njihovog trajanja moguće prepoznati pomoću oznake: providan krug s upisanim narandžastim brojem 15.
3. Kategorija 12 – Pružalac medijske usluge dužan je da osigura da je ovakve programe za sve vreme njihovog trajanja moguće prepoznati pomoću oznake: providan krug s upisanim zelenim brojem 12. Pružalac medijske usluge obavezan je da osigura da programima koji nisu primereni za osobe mlađe od 12 godina prethodi zvučno upozorenje koje podrazumeva izgovaranje: „Program koji sledi nije primeren za osobe mlađe od 12 godina.“

Član 10

(1) Kod označavanja preuzetih programa, pružaoci medijskih usluga mogu uzeti u obzir već postojeće oznake, ali one ne smeju biti ispod standarda propisanih ovim Pravilnikom.

(2) Pružaocima medijskih usluga preporučuje se da preuzmu kategorizaciju filmova iz baze podataka Hrvatskog audio-vizuelnog centra.

(3) Pružaoci medijskih usluga odgovorni su za označavanje svih programa, a naročito za označavanje sadržaja sopstvene proizvodnje.

Član 11

(1) Grafičke oznake (krugovi) moraju se nalaziti u gornjem delu ekrana.

(2) Grafičke oznake (krugovi) iz člana 10. ovoga Pravilnika pružaoci medijskih usluga dužni su oblikovati u skladu sa svojim uobičajenim dizajnom.

(3) Grafičke oznake (krugovi) ne smeju biti manje od uobičajenog znaka (loga) pružaoca medijske usluge.

(4) Nijanse određenih boja grafičkih oznaka (krugova) pružaoci medijske usluge određuju sami, no one moraju biti jasno vidljive na ekranu.

Član 12

(1) Programi koji se bave klađenjem, proricanjem budućnosti, davanjem saveta gledanjem u karte, gatanjima i drugim sličnim uslugama koje nisu naučno utemeljene ne mogu se emitovati pre 23.00 časa i moraju se označiti odgovarajućom grafičkom oznakom.

(2) U programima iz stava 1. ovog člana nije dopušteno iznositi tvrdnje da budući događaji mogu biti predviđeni, osim kao stvar nečijeg mišljenja, da se ostvaruje

kontakt s preminulim osobama, te tvrdnje koje se odnose na pitanje zdravlja, sredstava za lečenje, lečenja i/ili zaceljivanja.

(3) Pružaoci medijskih usluga moraju jasno i kontinuirano komunicirati informaciju da su saveti i/ili predskazanja budućih događaja namenjeni zabavi i tome prilagoditi komunikaciju osoba koje daju savete.

Član 13

(1) Televizijske najave programa moraju biti primerene vremenu emitovanja tih najava i ne smeju sadržati scene neprimerene za vreme kada se najava emituje.

(2) Pružalac medijske usluge dužan je da objavi informaciju o kategoriji iz člana 10. prilikom svake najave i u rasporedu programa na teletekstu, elektronskom programskom vodiču, na webu i u drugim oblicima informisanja o programskim sadržajima.

(3) Svaka repriza programa pružaoca medijske usluge televizije podleže odredbama ovoga Pravilnika.

b) Postupanje pružaoca medijskih usluga na zahtev

Član 14

(1) Ako pružalac medijske usluge na zahtev objavljuje programe za koje je verovatno da bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika ili ugroziti njegov integritet, samopoimanje, samopoštovanje ili identitet, obavezan je osigurati da ih je moguće prepoznati pomoću vizuelnih simbola.

(2) Pod vizuelnim simbolima pomoću kojih je moguće prepoznati takve programe podrazumeva se pisana oznaka i ponuda u posebnom katalogu usluga.

(3) Kategorije iz člana 10. ovog Pravilnika na odgovarajući način primenjuju i pružaoci medijskih usluga na zahtev.

(4) Kod prvog pristupa posebnom katalogu, pružalac medijske usluge obavezan je da zahteva promenu PIN-a.

(1) Postupanje pružaoca elektronskih publikacija

Član 15

(1) Ako se programi za koje je verovatno da bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika ili ugroziti njegov integritet, samopoimanje, samopoštovanje ili identitet objavljuju u elektronskoj publikaciji, pružalac elektronske publikacije obavezan je osigurati da se na naslovnoj strani ne objavljuju neprimerene slike ili sadržaji.

(2) Pod vizuelnim simbolom pomoću kojeg je moguće prepoznati takve programe podrazumeva se pisano upozorenje da sadržaj nije primeren osobama mlađim od 18 godina.

d) Postupanje pružaoca medijske usluge radija

Član 16

(1) Ako se programi za koje je verovatno da bi mogli narušiti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika ili ugroziti njegov integritet, samopercepciju, samopoštovanje ili identitet emituju u nekodiranom obliku, pružalac medijske usluge obavezan je osigurati da ih je moguće prepoznati pomoću audio-simbola.

(2) Pod audio-simbolima pomoću kojih je moguće prepoznati takve programe podrazumeva se zvučno upozorenje koje se emituje neposredno pre početka programa, te čitanje upozorenja: „Program koji sledi nije primeren za osobe mlađe od 18 godina.“

(3) Kategorije iz člana 10. ovog Pravilnika primenjuju i pružaoci medijske usluge radija.

Član 17

Odredbe člana 13. i 14. ovog Pravilnika na odgovarajući način primenjuju i pružaoci medijske usluge radija.

KOSOVO* PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlašćenja nacionalnog regulatornog tela

Nacionalno regulatorno telo je Nezavisna medijska komisija (NMK), osnovana Ustavom i Zakonom br. 04/L-44 o Nezavisnoj medijskoj komisiji. NMK je nezavisno telo, zaduženo za regulisanje audio i audio-vizuelnih medijskih usluga, uključujući usvajanje podzakonskih akata, procedura izdavanja odobrenja, upravljanje i nadzor nad frekventnim spektrom, utvrđivanje i naplatu naknada za izdavanje odobrenja, kao i izricanje sankcija za kršenje pravila i propisa. NMK je zadužena za pripremu strateških dokumenata, kao što su dokumenta u vezi sa prelaskom na digitalno emitovanje, kao i druga strateška dokumenta za audio-vizuelne medijske usluge, a koje usvaja Vlada. NMK se sastoji od: Komisije, kabineta Glavnog izvršnog direktora i Odbora za žalbe. Članove komisije i Odbora za žalbe bira skupština, dok glavnog izvršnog direktora imenuje komisija. Na odluke NMK može se uložiti žalba Odboru za žalbe. Shodno ovome, drugostepeni apelacioni postupak može se pokrenuti pred sudom.

Internet stranica: www.kpm-ks.org.

NMK priprema godišnje izveštaje koji se objavljuju nakon njihovog usvajanja u Skupštini.

2. Zakonodavstvo vezano za zaštitu maloletnika

a) Ustav

Član 50

[Prava dece]

1. Deca imaju pravo na zaštitu i brigu koja je neophodna za njihovo blagostanje.
2. Vanbračna deca imaju jednaka prava kao i deca rođena u braku.
3. Svako dete ima pravo da bude zaštićeno od nasilja, zlostavljanja i eksploatacije.
4. Sve radnje koje preduzimaju javni ili privatni organi u vezi sa decom moraju biti u najboljem interesu deteta.
5. Svako dete uživa pravo na redovne lične odnose i direktne kontakte sa roditeljima, osim ako nadležna institucija ne utvrdi da je to u suprotnosti sa najboljim interesom deteta.

b) Zakon br. 04/L-044 o Nezavisnoj medijskoj komisiji

Član 2

Značenja izraza

- 1.17. Zaštita maloletnika u televizijskom emitovanju – garantuje se zaštita dece i maloletnika od programskih sadržaja koji mogu negativno da utiču na njihov fizič-

ki, mentalni, emocionalni i moralni razvoj, a naročito kada prikazuju pornografiju i prekomerno nasilje.

Član 27

Komercijalne komunikacije

8. Komercijalne audio-vizuelne komunikacije neće:

8.1. uzrokovati fizičku ili moralnu štetu maloletnim licima;

8.2. neposredno podsticati maloletnike da kupuju ili iznajmljuju proizvod ili uslugu iskorišćavanjem njihovog neiskustva ili lakovernosti;

8.3. podsticati maloletna lica da traže od svojih roditelja ili drugih lica da im kupe oglašene proizvode ili usluge;

8.4. iskorišćavati posebno poverenje koje maloletnici imaju u roditelje, nastavnike ili druga lica;

8.5. nerazumno prikazivati maloletnike u opasnim situacijama.

11.11. Dečji programi, kada traju manje od trideset (30) minuta, ne smeju se prekidati reklamnim spotovima i/ili TV prodajom. Dečji programi mogu biti prekinuti reklamama ili/i TV prodajom jednom u svakom određenom periodu od najmanje trideset (30) minuta, pod uslovom da je predviđeno trajanje programa duže od trideset (30) minuta.

13.13. Oglašavanje i TV prodaja za alkohol i alkoholna pića treba da budu u skladu sa sledećim kriterijumima:

13.1. Ne smeju biti namenjeni posebno maloletnicima, a naročito ne mogu prikazivati maloletnike koji konzumiraju ta pića.

17. Nisu dozvoljeni audio-vizuelni ili radijski programi koji mogu ozbiljno da naruše fizički, mentalni ili etički razvoj maloletnika, naročito oni koji uključuju pornografiju ili bezrazložno nasilje.

18. Zabranjeno je emitovanje audio-vizuelnih i radijskih programa koji mogu ometati fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika, osim u slučajevima kada televizijski ili radijski emiter odabere vreme emitovanja ili bilo koju tehničku meru koja sprečava da maloletnici čuju ili vide takve emisije u područjima emitovanja. Ako se takvi programi emituju u nekodiranom obliku, emiter osigurava da im prethodi zvučno upozorenje ili da ih je moguće prepoznati pomoću vizuelnih simbola tokom njihovog celokupnog trajanja.

Član 31

Sponzorstvo

5. Zabranjeno je prikazivanje logotipa sponzora tokom dečjih i verskih programa.

Član 32

Prikriveno oglašavanje

1. Prikriveno oglašavanje je zabranjeno.

2. Bez obzira na stav 1 ovog člana, dozvoljeno je prikriveno oglašavanje:

2.1. U kinematografskim delima, filmovima i serijama koje su kreirane za audio-vizuelne medijske usluge, sportskim programima i zabavnim programima, isključujući dečje programe...

Član 33

Zaštita dece i maloletnika

1. NMK će preduzeti odgovarajuće mere kako bi se osiguralo da televizijski emiteri pod njihovom jurisdikcijom ne uključe nikakav program koji može ozbiljno da ugrozi fizički, mentalni i moralni razvoj maloletnika, a naročito programe s pornografskim sadržajem ili ekstremnim nasiljem.

2. Mere iz stava 1 ovog člana primenjuju se i na druge programe koji mogu štetiti fizičkom, mentalnom i moralnom razvoju maloletnika, osim u slučajevima kada je osigurano, odabirom termina od strane emitera ili bilo kojom tehničkom merom, da maloletnici u području emitovanja neće videti niti čuti takvo emitovanje.

3. Ako se takvi programi emituju u nekodiranom obliku, NMK osigurava da im prethodi zvučno upozorenje ili da ih je moguće prepoznati pomoću vizuelnih simbola tokom njihovog celokupnog trajanja.

4. Audio-vizuelne medijske usluge uz plaćanje koje mogu ozbiljno da naškode fizičkom, mentalnom i moralnom razvoju maloletnika biće dostupne samo na način da se osigura da maloletnici, pod uobičajenim okolnostima, neće videti ili čuti takve audio-vizuelne medijske usluge uz plaćanje.

c) NMK 2013/01 Uredba o zaštiti dece i maloletnika u audio-vizuelnim uslugama

Član 1

Svrha

Ova uredba ima za cilj zaštitu dece i maloletnika od štetnog programskog sadržaja, koji može negativno da utiče na njihov fizički, mentalni i moralni razvoj ili da otkrije njihov identitet.

Ova uredba određuje način kategorizacije, oblike upozorenja i termine za emitovanje programa koji mogu negativno da utiču na fizički, mentalni i moralni razvoj dece i maloletnika u posebnim programima koji obuhvataju bezrazložno nasilje ili pornografiju.

Član 2

Značenja izraza

1. Termin „dete“ odnosi se na osobe mlađe od 14 godina.

2. „Maloletno lice“ je lice starosti od 14 do 18 godina.

3. Izraz „granični period“ odnosi se na raspored televizijskog programa koji određuje period tokom kojeg je dozvoljeno emitovanje radio-televizijskog programa za odrasle i period tokom kojeg to nije dozvoljeno. „Granični period“ počinje od 24.00

i završava se u 05.00 časova. I za usluge uz pretplatu koje nisu zaštićene nikakvim kodom važi granični period od 24.00 do 05.00 časova.

4. Izraz „bezrazložno nasilje“ odnosi se na namerno korišćenje fizičke, mehaničke ili neke druge sile, kako bi se nanela šteta, povrede ili zlostavljanje.

5. Reč „strah“ odnosi se na emocije, često veoma jake, koje su reakcija na očekivanje opasnosti, zla i bola, bez obzira na to da li je pretnja stvarna ili umišljena.

6. Izraz „erotski sadržaj“ odnosi se na programski sadržaj koji se usredsređuje na seksualne želje, jasno prikazuje seksualni odnos i prikazuje odgovarajuće erogene zone na ljudskom telu i krajnju težnju ka seksualnom odnosu, ali ne prikazuje jasno osobe tokom seksualnog odnosa.

7. Termin „pornografija“ odnosi se na programski sadržaj koji na jasan i otvoren način prikazuje polne organe osoba ili polni odnos.

8. Izraz „program štetnog sadržaja“ odnosi se na program koji negativno utiče na fizički, mentalni i moralni razvoj dece i maloletnika.

Program naveden pod tačkom 8 uključuje, ali nije ograničen samo na sledeći sadržaj:

8.1. Sadržaj sa fizičkim, verbalnim, gestikulacionim, emocionalnim, seksualnim nasiljem ili prikazan putem specijalnih efekata. Nasilje koje se prikazuje tokom posebnih umetničkih programa treba staviti u kontekst sadržaja, uz slanje edukativnih poruka koje lako mogu da razumeju kako deca tako i šira javnost. To podrazumeva da nasilne scene nisu same sebi svrha.

8.2. Sadržaj sa seksualnim scenama može se prikazati u kontekstu naučnog, obrazovnog, dokumentarnog ili informativnog programa. U takvim sadržajima treba izbegavati scene sa seksualnim prikazima egzibicionizma, nudizma, seksualnog nasilja i rodne diskriminacije. Takav sadržaj ocenjuje se na osnovu svrhe svake seksualne scene, procenjujući prikladnost te svrhe u odnosu na uzrast gledalaca.

8.3. Sadržaj i programi koji sadrže kockanje, proricanje, otvaranje karata, psihičke usluge i slično, koje nisu naučno dokazane.

Član 3

Ograničenja i opšte obaveze

1. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga neće emitovati programske sadržaje koji su štetni po decu, osim u terminima i shodno uslovima određenim ovom uredbom.

2. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga koji emituju radio/TV programski sadržaj koji je štetan po decu, dužni su da takav program najave zvučnim signalom.

3. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga koji emituju radio/TV program sa štetnim sadržajem za decu dužni su da primene odgovarajuća zvučna i tekstualna upozorenja i identifikuju ih sa odgovarajućim vizuelnim simbolima tokom celog trajanja programa, shodno kategorizaciji programa koju uređuje ova uredba.

4. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga mogu da emituju program pornografskog sadržaja isključivo u kodiranom obliku i u saglasnosti sa članom 4.1.4 ove uredbe.

5. U skladu sa ovom odredbom, emiteri će odrediti samoregulatorne standarde (Kodeks prakse) za emitovanje programa koji mogu da naruše razvoj dece i maloletnika i uspostaviti nadzorne mehanizme za primenu tih standarda.

6. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga dužni su da, nakon pripreme Kodeksa prakse, proslave kopiju NMK, najkasnije tri (3) meseca od stupanja na snagu ove uredbe. Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga mogu da podnesu Kodeks prakse pojedinačno ili kao grupa.

7. Na zahtev NMK, u roku od tri (3) radna dana, pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga dužni su da podnesu detaljne podatke o sprovođenju samoregulativnih standarda iz Kodeksa prakse.

Član 4

Zaštita identiteta i poštovanje dostojanstva dece i maloletnika tokom emitovanja programa

1. Dostojanstvu dece i maloletnika koji su deo programa ili su uključeni u njih posvećuje se dužni oprez. Ovo pravilo se primenjuje bez obzira na bilo koju saglasnost roditelja, zakonskog staratelja ili bilo kojeg lica starijeg od osamnaest godina koje zastupa maloletnika.

2. Objavljivanje informacija koje otkrivaju identitet deteta do 18 godina starosti uključenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira na status deteta kao svedoka, žrtve ili izvršioca, ili u slučajevima pokušaja samoubistva ili samoubistva, kao i predstavljanje detalja o porodici i privatnom životu deteta, nije dozvoljeno.

3. U okviru informacija o bilo kakvom obliku nasilja i ulozi maloletnika u njemu, identitet maloletnika se u svakom trenutku štiti zamagljenom, pikseliranom ili maskiranom slikom i moduliranim tonom, tako da se maloletnik ne prepozna. Takve informacije ne smeju da otkriju bilo kakve pojedinosti porodičnih odnosa ili privatnog života deteta.

4. Lični podaci o maloletnicima, kao i detalji o njihovim porodičnim odnosima i privatnom životu ne emituju se u slučajevima kada emitovanje takvih informacija može da ugrozi njihovu dobrobit.

Član 5

Kategorizacija programa

1. Prva kategorija obuhvata program koji ne sadrži štetan sadržaj.

2. Druga kategorija obuhvata programe koji se ne preporučuju za decu mlađu od 10 godina i za čije gledanje se preporučuje prisustvo roditelja ili staratelja. Ova kategorija se odnosi na programe koji sadrže nasilne ili zastrašujuće scene. Emitovanje ovih programa najavljuje se i prati odgovarajućim upozorenjem.

3. Treća kategorija obuhvata programe koji često prikazuju nasilje, zastrašujuće ili scene erotskog sadržaja. Ova vrsta programa koji su štetnog sadržaja ne preporučuje

se za decu mlađu od 14 godina. Za gledanje programa treće kategorije neophodno je prisustvo roditelja ili staratelja. Emitovanje ovih programa najavljuje se i prati odgovarajućim upozorenjem.

4. Četvrta kategorija obuhvata programe koji sadrže scene neprekidnog i bezrazložnog nasilja, straha, pornografskog sadržaja i programa koji sadrže kockanje, proricanje, čitanje karata, usluge medijuma i druge slične usluge koje nisu naučno utemeljene. Ovi programi se ne preporučuju osobama mlađim od 18 godina. Emitovanje programa sa neprekidnim sadržajem nasilja i straha najavljuje se i prati odgovarajućim upozorenjem. Programi sa pornografskim sadržajem mogu se emitovati samo na kodiran način.

Član 6

Termin emitovanja

1. Emitovanje programa koji pripadaju prvoj kategoriji ne podleže vremenskim ograničenjima.
2. Programi koji pripadaju drugoj kategoriji mogu se emitovati od 15.00 do 06.00 časova.
3. Programi koji pripadaju trećoj kategoriji mogu se emitovati od 22.00 do 06.00 časova.
4. Programi koji pripadaju četvrtoj kategoriji mogu se emitovati od 24.00 do 05.00 časova. Tokom ovog perioda, emiteri mogu da emituju program pornografskog sadržaja, ali on mora biti kodiran.

Član 7

Znakovi i piktogrami

1. Emiteri koriste piktograme koji su priloženi u Aneksu 1 ove uredbe.
2. Znakovi upozorenja za kategorije utvrđene ovim članom obavezni su za sve programe iz člana 5.
3. Pre početka i nakon svakog prekida programa, emituje se verbalno i zvučno upozorenje.
 - 3.1. Pre početka TV programa, prikazuje se znak upozorenja kao kombinacija tekstualnog, verbalnog, zvučnog i vizuelnog upozorenja, u trajanju od 10 sekundi, uz pokrivanje najmanje ¼ vidljivog dela ekrana. Formulacija pisanog/tekstualnog upozorenja biće: „Program koji sledi nije primeren za decu i maloletnike“.
 - 3.2. Tokom TV programa, u uglu ekrana se prikazuje samo vizuelni deo znaka, sa dimenzijama od najmanje 1/48 i najviše 1/32.
 - 3.3. Programi četvrte kategorije ne emituju se pre 24.00 časa.
 - 3.4. Raspored programa koji je objavljen na teletekstu ili u dnevnim novinama treba da sadrži i vizuelni znak za relevantnu kategoriju programa.

Aneks

Kategorija	Kategorizacija	Oznaka
Kategorija 1	Ne primenjuje se vizuelno upozorenje.	
Kategorija 2	Obavezan je roditeljski/starateljski nadzor ili je zabranjeno maloletnicima mlađim od 10 godina.	
Kategorija 3	Punoletni gledaoci; zabranjeno maloletnicima mlađim od 14 godina.	
Kategorija 4	Punoletni gledaoci; zabranjeno maloletnicima mlađim od 18 godina.	

d) NMK-2016/03 Kodeks etike pružalaca medijskih usluga

Član 4

Vulgarni i uvredljivi jezik

3. Pružaoci medijskih usluga ne treba da emituju nikakav materijal koji sadrži vulgarni i uvredljivi govor pre graničnog perioda (od 24.00 do 05.00 časova).
4. Vulgarni ili uvredljivi jezik neće se koristiti u programima namenjenim deci i maloletnicima, osim u posebnim slučajevima procenjenim na osnovu konteksta.
5. Tokom programa uživo (debate, intervjui itd.), pružaoci medijskih usluga obavezni su da preduzmu potrebne radnje kako bi se izbeglo korišćenje vulgarnog ili uvredljivog jezika od strane učesnika.
6. Vulgarni i uvredljivi jezik ne sme da se koristi u emitovanju pre graničnog perioda (u slučaju televizijskih emitera), odnosno naročito kada je verovatno da će deca slušati (u slučaju radio-stanica), osim ako to nije opravdano kontekstom.

Član 9

Predstavljanje i uključivanje dece i maloletnika u programe pružalaca medijskih usluga

1. Pravo na privatnost dece uvek treba poštovati. S obzirom na to da nepotrebni publicitet ili netačno etiketiranje mogu da im nanesu štetu, deca i maloletnici koji su žrtve zlostavljanja ili su u sukobu sa zakonom ne bi trebalo da budu identifikovani, neposredno ili posredno. Informacije koje bi mogle da otkriju njihov identitet ne bi trebalo emitovati.
2. Zabranjena su neplanirana iznenađenja ili intervjui dece i maloletnika „iz zasede“ maloletnika.
3. Decu i maloletne žrtve, osumnjičene, optužene za krivično delo, uhapšene ili pritvorene zbog sumnje da su počinili određeni prestup, kao i decu i maloletnike učesnike sudskog postupka, treba štiti od drugih patnji, bola ili traume; treba ih

ispitivati samo uz pristanak roditelja ili zakonskog staratelja, osim ako se roditelj ili staratelj krivično ne tereti. Informativni razgovor treba obavljati samo uz ovlašćenje i nadzor advokata, psihologa ili socijalnih radnika koji su kvalifikovani i odgovorni za njihovu dobrobit.

4. Od dece se neće zahtevati, neće se prisiljavati, niti će se podmićavati da se prisećaju i da izlažu svoja traumatska iskustva, radnje ili ih demonstriraju ili opisuju u slikovitim detaljima.

5. Pružaoci medijskih usluga ne bi trebalo da emituju intervjuje ili fotografije dece mlađe od 14 godina o pitanjima koja se odnose na njihove porodice, bez prethodne saglasnosti roditelja ili odrasle osobe koja je odgovorna za dete.

6. Pružaoci medijskih usluga ne bi trebalo da identifikuju decu mlađu od 14 godina koja su uključena u kriminalne aktivnosti, bilo kao svedoci ili optuženi.

7. Upotreba i prisustvo dece u različitim promotivnim spotovima političkih partija nije dozvoljeno.

8. Pružaoci medijskih usluga moraju da vode računa o fizičkom, emotivnom blagostanju i dostojanstvu maloletnika (mlađih od 18 godina) koji učestvuju u programu ili su uključeni u njega na bilo koji drugi način. Ovo važi bez obzira na prethodnu saglasnost roditelja ili odrasle osobe koja je odgovorna za maloletnika.

9. Pružaoci medijskih usluga moraju osigurati da nagrade za decu budu prikladne za uzrast učesnika u programu i ciljnu grupu programa.

e) NMK 2017/07 Uredba o komercijalnim i audio-vizuelnim komunikacijama

Član 4

Značenja izraza

27. **Komercijalne komunikacije namenjene maloletnim osobama** – komunikacija koja preporučuje proizvod ili uslugu koji su, prema svojoj prirodi, obliku, kvalitetu ili drugim razlozima, namenjeni za isključivo ili dominantno korišćenje od strane maloletnika, bez obzira da li ih mogu koristiti sami ili uz pomoć drugih.

Član 7

Emitovanje komercijalnih komunikacija

2. Komercijalne komunikacije koje uključuju bezrazložno nasilje ili pretnju nasiljem biće zabranjene.

7. Komercijalne komunikacije koje se neposredno ili posredno odnose na pornografiju (hot-lajn, reklame i TV prodaja pornografskih časopisa i filmova, kao i oni erotske prirode), mogu se emitovati samo između 24.00 i 06.00 časova. Ovo se ne odnosi na audio-vizuelne medijske usluge na zahtev i medijske usluge radija na zahtev.

8. Komercijalne komunikacije koje na bilo koji način promovišu paranormalne fenomene i parapsihologiju ili bilo koju drugu povezanu uslugu mogu se emitovati samo između 24.00 i 06.00 časova. Ovo se ne odnosi na audio-vizuelne medijske usluge na zahtev i medijske usluge radija na zahtev.

Član 8

Komercijalne komunikacije za određene proizvode i usluge

1. Svi oblici komercijalnih komunikacija za cigarete i ostale duvanske proizvode, oružje i municiju, pirotehnička sredstva i drogu su zabranjeni.

2.13. Oglašavanje i TV prodaja za alkohol i alkoholna pića u skladu su sa sledećim kriterijumima:

A) ne smeju biti direktno usmereni posebno na maloletnike ili prikazivati maloletnike koji konzumiraju takva pića.

Član 9

Komercijalne komunikacije, deca i maloletnici

1. Komercijalne komunikacije ne podstiču ponašanje koje ugrožava zdravlje, mentalni i moralni razvoj dece i maloletnika.

2. Komercijalne komunikacije koje su namenjene deci i maloletnicima ili ih prikazuju, treba da izbegavaju sve što bi moglo da naškodi njihovim interesima i treba da uzimaju u obzir njihovu posebnu osetljivost.

3. Komercijalne komunikacije namenjene maloletnicima neće:

- a) sadržati neistinite podatke o proizvodu ili usluzi, naročito u pogledu stvarne veličine, vrednosti, prirode, trajnosti, brzine, boja i drugih svojstava;
- b) osim informacije o ceni, sadržati ocene vrednosti kao što su „samo“, „za manje od“, „bagatela“, „jeftino“ itd;
- c) preporučivati proizvode ili usluge koje nisu prikladne za njih;
- d) preporučivati lekove, medicinske tretmane, pomagala i sredstva, uključujući medicinske ustanove, tretmane za gubitak telesne težine, izvore paljenja, zapaljive supstance i ostala opasna sredstva, prenositi verske poruke ili sadržati erotski sadržaj;
- e) sadržati scene nasilja, uključujući nasilje između likova iz crtanog filma, lutaka itd.;
- f) sugerisati da će određeni proizvod ili usluge pojačati njihove fizičke, intelektualne ili ostale socijalne veštine;
- g) neposredno podsticati maloletnike da kupe ili iznajme proizvod ili uslugu iskorišćavanjem njihovog neiskustva ili lakovernosti;
- h) neposredno ohrabrivati maloletnike da ubede svoje roditelje da kupe reklamiranu robu ili usluge,
- i) iskorišćavati posebno poverenje koje maloletnici imaju prema svojim roditeljima, nastavnicima ili drugim osobama;
- j) upućivati na društvenu diskriminaciju zbog fizičkog izgleda ili drugih estetskih kategorija ili uspeha zasnovanog na gubitku težine.
- k) nerazumno prikazivati maloletnike u opasnim situacijama kao što su: penjanje na neobezbeđene objekte, ulaženje na nepoznata mesta, konver-

zacija sa nepoznatim ljudima, korišćenje šibica, upaljača, goriva, lekova, električnih kućnih aparata itd, osim ako komercijalna audio-vizuelna komunikacija ne ukazuje na opasnost po zdravlje i bezbednost maloletnika.

4. Pružaoci medijskih usluga ne treba da dozvole u dečjim programima neprimerene komercijalne komunikacije u vezi sa hranom i pićem koji sadrže prehrambene materije i supstance sa štetnim nutricionim ili fiziološkim karakteristikama, naročito kao što su masti, trans-masne kiseline, so/natrijum i šećeri, čiji prekomerni unos u celokupnoj prehrani nije preporučljiv.

Član 10

Vremenski raspored televizijskog oglašavanja i TV prodaje

2. Televizijsko oglašavanje i TV prodaja emituju se u blokovima, osim u slučajevima predviđenim ovom uredbom. Televizijsko oglašavanje ili TV prodaja mogu biti izvršeni između ili za vreme trajanja programa na način koji ne narušava integritet programa, uzimajući u obzir prirodne pauze u programu, kao i trajanje i prirodu programa, kao i da prava nosioca prava nisu povređena.

7. Alkoholna pića, pivo, medicinski tretmani, pomagala i sredstva, uključujući i dodatke ishrani, medicinske ustanove, tretmane za gubitak telesne težine, izvore paljenja, zapaljive supstance i ostalu opasnu robu, kao i verske poruke, ne treba reklamirati neposredno pre, za vreme ili nakon dečjeg programa.

Član 12

Oglašavanje putem podeljenog ekrana, telepromocija i virtuelno reklamiranje

1. Oglašavanje putem podeljenog ekrana ne sme biti preterano tako da onemogućava gledaoce da nastave da gledaju uređivački sadržaj i ne sme se koristiti u dečjim i verskim programima, vestima i emisijama koje se bave aktuelnostima. Odredbe ove uredbe u vezi sa vremenskim rasporedom i trajanjem televizijskog oglašavanja i TV prodaje primenjuju se i na oglašavanje putem podeljenog ekrana.

2. Telepromocija se ne sme koristiti u dečjim, verskim, informativnim i programima aktuelnosti. Odredbe ove uredbe u vezi sa vremenskim rasporedom i trajanjem televizijskog oglašavanja i TV prodaje primenjuju se i na telepromociju.

Član 14

Zabranjeno sponzorstvo

4. Prikazivanje sponzorskog logotipa za vreme dečjih i verskih programa je zabranjeno.

Član 15

Prikriveno oglašavanje

2. Bez obzira na stav 6 ovog člana, dozvoljeno je prikriveno oglašavanje u:

2.2. sportskim programima i programima lake zabave, uz izuzetak dečjih programa...

Član 16

Erotski i pornografski sadržaj

Komercijalne audio-vizuelne komunikacije neće prikazivati proizvode ili usluge pornografskog sadržaja.

Član 21

Određivanje komercijalnih audio-vizuelnih komunikacija

6. Dečji programi, kada je njihova dužina trajanja manja od 30 minuta, ne treba da budu prekidani reklamnim spotovima i/ili spotovima TV prodaje. Emitovanje dečjih programa može se jednom prekinuti komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama ili TV prodajom nakon najmanje 30 minuta, ako program traje duže od 30 minuta.

Medijske usluge radija

Član 24

Primena

Sve odredbe ovog pravilnika primenjive su na medijske usluge radija, isključujući televizijsko oglašavanje, TV prodaju i deo vezan za prikriveno oglašavanje.

Član 25

Vremenski raspored oglašavanja i TV prodaja u radijskim programima

4. Oglašavanje i TV prodaja za alkoholna pića, pivo, lekove, medicinske tretmane, pomagala i sredstva, uključujući dodatke ishrani, medicinske ustanove, zapaljive supstance i ostala opasna sredstva, kao i verske poruke, ne treba emitovati neposredno pre, za vreme ili posle dečjeg programa.

CRNA GORA PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlašćenja nacionalnog regulatornog tela

Nacionalno regulatorno telo u Crnoj Gori je Agencija za elektronske medije Crne Gore (AEM), koja je osnovana u skladu sa Zakonom o elektronskim medijima. Agencija u okviru svojih nadležnosti predlaže program razvoja sektora AVM usluga; daje saglasnost na predlog plana raspodele radio-frekvencija; izdaje odobrenja za emitovanje i odobrenja za pružanje AVM usluga na zahtev; utvrđuje visinu naknada za izdavanje i korišćenje odobrenja za pružanje AVM usluga; vodi registre pružalaca AVM usluga i elektronskih publikacija; odlučuje o prigovorima u vezi sa radom pružalaca AVM usluga; vrši nadzor nad primenom Zakona; donosi i sprovodi podzakonske akte za sprovođenje Zakona; obavlja i druge poslove. Direktor AEM-a je prvostepeni organ, dok Savet AEM-a postupa kao drugostepeni organ. Pred Upravnim sudom Crne Gore moguće je pokrenuti postupak upravnog spora. Pred Ustavnim sudom Crne Gore može se pokrenuti postupak u pogledu bilo kojeg pravilnika ili drugih opštih podzakonskih akata koji regulišu rad pružalaca audio-vizuelnih medijskih usluga.

Internet stranica: www.ardcg.org.

Sve odluke koje se odnose na postupke prigovora ili postupke po službenoj dužnosti u vezi sa kršenjem uslova iz odobrenja objavljuju se na internet stranici. Takođe, svi godišnji finansijski i operativni planovi i izveštaji, kao i godišnji revizorski izveštaji, objavljuju se na internet stranici.

2. Zakonodavstvo vezano za zaštitu maloletnika

a) Krivični zakonik Crne Gore

Značenje izraza u ovom zakoniku

Član 142

...

(7) Detetom se smatra lice koje nije navršilo četrnaest godina.

(8) Maloletnikom se smatra lice koje je navršilo četrnaest godina, a nije navršilo osamnaest godina.

(9) Maloletnim licem smatra se lice koje nije navršilo osamnaest godina.

...

Povreda tajnosti postupka

Član 391

(1) Ko neovlašćeno otkrije ono što je saznao u sudskom, prekršajnom, upravnom ili drugom zakonom propisanom postupku, a što se po zakonu ne može objaviti ili je odlukom suda ili drugog nadležnog organa proglašeno kao tajna, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

(2) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se i ko bez dozvole suda objavi tok krivičnog postupka koji se vodi protiv maloletnika ili odluku koja je u tom postupku donesena ili ko objavi ime maloletnika protiv kojeg je postupak vođen ili podatke iz kojih se može saznati o kom se maloletniku radi.

b) Zakonik o krivičnom postupku

Isključenje javnosti

Član 314

Od otvaranja zasedanja do završetka glavnog pretresa veće može, u svako doba, po službenoj dužnosti ili po predlogu stranaka, ali uvek po njihovom saslušanju, isključiti javnost tokom celog glavnog pretresa ili jednog njegovog dela, ako je to potrebno radi čuvanja tajne, čuvanja javnog reda, zaštite morala, zaštite interesa maloletnog lica ili zaštite ličnog ili porodičnog života okrivljenog ili oštećenog.

c) Zakon o postupanju prema maloletnicima u krivičnom postupku

Objavljivanje podataka o postupku prema maloletniku

Član 56

(1) Podaci o postupku prema maloletniku i odluka doneta u tom postupku, kao i podaci o maloletniku kao učesniku u postupku ne smeju se objavljivati u medijima.

(2) Izuzetno od stava 1 ovog člana, sud može odobriti da se objave podaci o postupku, odnosno odluka donesena u postupku prema maloletnicima, ali se ne smeju navesti ime maloletnika i drugi podaci na osnovu kojih bi se mogao otkriti identitet maloletnika ili njegovog zakonskog zastupnika.

Isključenje javnosti

Član 84

(1) Kad sudi maloletniku, sud će uvek isključiti javnost.

(2) Sudija za maloletnike, odnosno predsednik veća za maloletnike izuzetno, može dozvoliti da na glavnom pretresu prisustvuju lica koja se bave zaštitom i vaspitanjem maloletnika i naučni radnici.

(3) U toku glavnog pretresa sud može narediti da se, osim državnog tužioca za maloletnike, branioca i predstavnika organa starateljstva, sa pretresa udalje sva ili pojedina lica.

(4) Za vreme izvođenja pojedinih dokaza ili završnih reči stranaka, sud može narediti da se maloletnik udalji sa pretresa, ako je to potrebno radi zaštite njegove ličnosti.

(5) Sudija za maloletnike, odnosno predsednik veća za maloletnike će maloletnika koji je udaljen sa pretresa po njegovom povratku u sudnicu ukratko upoznati sa radnjama sprovedenim tokom njegovog udaljenja.

Posebne odredbe o zaštiti maloletnika kao učesnika u krivičnom postupku

Primena

Član 90

Odredbe ove glave primenjuju se na maloletno lice koje je oštećeno krivičnim delom, odnosno koje se saslušava kao svedok u krivičnom postupku.

Član 91

(1) Učesnici u postupku, organi i ustanove od kojih se traže obaveštenja, izveštaji ili mišljenja, kao i mediji, dužni su da se staraju o zaštiti privatnosti maloletnog lica, uključujući zaštitu identiteta i podataka koji mogu otkriti identitet.

(2) Bilo koja informacija koja bi mogla ukazati na identitet maloletnog lica koje je oštećeno krivičnim delom ili je svedok u postupku ne može biti objavljena bez izričite dozvole sudije, odnosno državnog tužioca koji postupa u predmetu.

d) Zakon o elektronskim medijima

Ograničenja prijema i reemitovanja AVM usluga

Član 6

...

2) Za AVM uslugu na zahtev:

- pružanjem usluge ugrožen ili ozbiljno pretili da će ugroziti sprečavanje, istraživanje, gonjenje i otkrivanje krivičnih dela, zaštitu maloletnika, borbu protiv podsticanja na mržnju po osnovu rase, pola, veroispovesti ili nacionalnosti, ugrožavanja dostojanstva ličnosti, zaštitu javnog zdravlja i javne bezbednosti, očuvanje nacionalne bezbednosti i odbrane ili zaštitu potrošača, uključujući investitore.

...

Zabrane

Član 48

...

(3) Zabranjeno je objavljivanje informacije kojom se otkriva identitet maloletnika do 18. godine života uključenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira da li je svedok, žrtva ili izvršilac, niti iznositi pojedinosti iz porodičnih odnosa i privatnog života deteta.

Obaveze emitera u odnosu na programske sadržaje

Član 55

3. Emiter je dužan da poštuje privatnost i dostojanstvo građana i štiti integritet maloletnika.

4. Emiter je dužan da objavi zvučno i vizuelno upozorenje za programske sadržaje kojima se može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloletnika i takve programe jasno označi vizuelnim simbolom tokom čitavog trajanja i emituje te programske sadržaje u vreme i na način za koji je najmanje verovatno da će ga maloletnici u uobičajenim okolnostima čuti ili videti.

5. Zabranjeno je emitovanje programskih sadržaja iz stava 2 ovog člana izvan graničnog perioda koji utvrđuje Savet.

6. Zabranjeno je emitovanje programa koji sadrže pornografiju ili čiji sadržaji ističu i podržavaju nasilje, narkomaniju ili druge vidove kriminalnog ponašanja, kao i programa koji zloupotrebljavaju lakovernost gledalaca ili slušalaca.

Obaveze pružaoca AVM usluge na zahtev

Član 82

7. Pružalac AVM usluge na zahtev dužan je da uslugu koja može štetiti fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika učini dostupnom samo na način kojim se obezbeđuje da maloletnici u uobičajenim okolnostima neće čuti ili videti takvu uslugu.

8. Način postupanja pružalaca AVM usluga iz stava 1 ovog člana propisuje Savet.

Zaštita maloletnika

Član 86

U komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama zabranjeno je:

- 1) prouzrokovanje materijalne ili nematerijalne štete maloletnicima;
- 2) direktno podsticanje maloletnika na kupovinu ili iznajmljivanje proizvoda ili usluga, iskorišćavanjem njihovog neiskustva ili lakovernosti;
- 3) direktno podsticanje maloletnika da ubeđuju roditelje ili druga lica na kupovinu robe ili usluga koje se oglašavaju;
- 4) iskorišćavanje poverenja koje maloletnici imaju u roditelje, nastavnike ili druga lica;
- 5) nepotrebno prikazivanje maloletnika u opasnim situacijama.

Prekršaji

Član 146

(1) Novčanom kaznom od 500 evra do 6.000 evra kazniće se za prekršaj pravno lice, ako:

...

- 4) propisno ne objavi upozorenje za programske sadržaje kojima se može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloletnika ili ih jasno ne označi tokom čitavog trajanja ili ih emituje u vreme i na način za koji nije najmanje verovatno da će ga maloletnici u uobičajenim okolnostima čuti ili videti (član 55 stav 2);
- 5) emituje programske sadržaje kojima se može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloletnika izvan graničnog perioda (član 55 stav 3);
- 6) emituje programe koji sadrže pornografiju ili čiji sadržaji ističu i podržavaju nasilje, narkomaniju ili druge vidove kriminalnog ponašanja ili emituje programe koji zloupotrebljavaju lakovernost gledalaca ili slušalaca (član 55 stav 4);

...

- 22) pruža AVM uslugu na zahtev, koja može štetiti fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika, a nije je učinio dostupnom samo na način

kojim se obezbeđuje da maloletnici u uobičajenim okolnostima neće čuti ili videti takvu uslugu (član 82 stav 1);

...

- 41) emituje komercijalne audio-vizuelne komunikacije koje: uzrokuju materijalnu ili nematerijalnu štetu maloletnicima, direktno podstiču maloletnike na kupovinu ili iznajmljivanje proizvoda ili usluga, iskorištavajući njihovo neiskustvo ili lakovernost, direktno podstiču maloletnike na ubeđivanje roditelja ili drugih lica na kupovinu robe ili usluga koje se oglašavaju, iskorišćavaju poverenje koje maloletnici imaju u roditelje, nastavnike ili druga lica ili nepotrebno prikazuju maloletnike u opasnim situacijama (član 86 stav 1);

...

e) Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima

Zabranjeni programski sadržaji

Član 6

U elektronskim medijima zabranjeno je emitovanje programskih sadržaja kojima se:

...

- c) emituje pornografija u nekodiranim programima;
- ...
- h) očigledno može naneti šteta fizičkom, duševnom ili moralnom razvoju ili dobiti maloletnika ili drugih ranjivih osoba;
- i) objavljuju informacije kojima se otkriva identitet maloletnika uključenog u slučajeve bilo kog oblika nasilja ili krivičnog dela, bez obzira da li je svedok, žrtva ili izvršilac i, u tom kontekstu, iznose pojedinosti iz porodičnih odnosa i njegovog privatnog života;
- j) objavljuju informacije kojima se otkriva identitet maloletnika u slučajevima vezanim za pokušaj ili samoubistvo maloletnika, vezanim za starateljstvo, hraniteljstvo i usvajanje maloletnika ili za maloletnika čiji su roditelji u zatvoru.

Zaštita privatnosti

Član 12

...

9. Svako narušavanje privatnosti mora biti opravdano dokazivim javnim interesom, a naročito kada se radi o maloletnicima i osobama koje ne obavljaju javne funkcije i nisu eksponirane u javnosti.

...

Član 14

(1) Maloletnici i ranjive osobe koje nisu u stanju da se staraju o sebi neće biti ispitivane o privatnim stvarima bez pisanog odobrenja roditelja ili staratelja, osim u

slučajevima ukazivanja na težak položaj maloletnih ili ranjivih osoba, a čiji je preventivni cilj animiranje javnosti u svrhu obezbeđenja pomoći.

(2) U sadržajima iz stava 1 ovog člana identitet i lični podaci maloletnika ili ranjivih osoba ne smeju biti otkriveni u slučajevima kada postoji opravdana sumnja da bi njihovo objavljivanje moglo dovesti do ugrožavanja njihovog interesa ili dostojanstva.

(3) Slike maloletnika sa smetnjama u razvoju ne smeju se koristiti za bilo koju svrhu koja nije u skladu sa poštovanjem njihovih prava i ljudskog dostojanstva.

Zaštita maloletnika

Član 19

(1) Za emitovanje televizijskih programa, ustanovljava se granični period u trajanju od 24.00 do 06.00 časova.

(2) Samo se u graničnom periodu mogu emitovati programi namenjeni isključivo odraslima, odnosno programi koji mogu imati štetne uticaje i posledice na maloletnike, u skladu sa ovim pravilnikom.

Član 20

(1) U informaciji o bilo kom obliku nasilja i ulozi maloletnika, identitet maloletnika se uvek štiti zamagljenom ili maskiranom slikom i moduliranim tonom, tako da se ne može prepoznati.

(2) Lični podaci maloletnika i pojednosti iz njihovih porodičnih odnosa i privatnog života ne smeju se objavljivati u slučajevima u kojima bi dovelo do ugrožavanja njihovih interesa i dostojanstva.

(3) Ne smeju se objavljivati informacije o toku krivičnog postupka prema maloletniku i o odluci donesenoj u tom postupku.

(4) Pravosnažna sudska odluka u postupku protiv maloletnika može se objaviti, ali bez navođenja njegovih ličnih podataka ili podataka na osnovu kojih se može utvrditi njegov identitet.

(5) Pri objavljivanju informacija u vezi sa krivičnim delima, elektronski mediji su dužni da obrate posebnu pažnju na ranjivi položaj maloletne osobe koja je uključena u slučaj kao žrtva, svedok ili izvršilac.

(6) Identitet maloletnika pravosnažno osuđenog za krivično delo može se otkriti u programskim sadržajima isključivo ukoliko postoji opravdani javni interes.

Član 21

(1) Maloletnici mogu direktno učestvovati ili se uključivati u programske sadržaje samo uz prethodnu pisanu saglasnost roditelja, starooca, usvojioaca, hranioca ili lica kome je maloletnik poveren na negu, vaspitanje ili osposobljavanje.

(2) Izuzetno, maloletnici mogu biti uključeni u informativne i zabavne programske sadržaje bez prethodne saglasnosti lica iz stava 1 ovog člana, ukoliko to zahtevaju razlozi blagovremenosti i aktuelnosti.

- (3) Nezavisno od pristanka lica iz stava 1 ovog člana za učestvovanje u emisijama, maloletnici se ne smeju, po bilo kom osnovu i na bilo koji način, vređati ili omalovažavati.
- (4) Zabavni programski sadržaji ne smeju koristiti porodične konflikte za zabavljajne publike i na taj način ometati razvoj deteta.
- (5) Nagrade koje se dodeljuju maloletnicima moraju odgovarati njihovom uzrastu.
- (6) Direktno učešće ili uključivanje maloletnika u programske sadržaje ni na koji način ne sme uzrokovati uznemirenost ili strah, niti narušavati njihovu fizičku, psihičku i emotivnu dobrobit i dostojanstvo.
- (7) Elektronski mediji ne smeju od maloletnika tražiti mišljenje vezano za privatna porodična pitanja niti o temama koje mogu biti van domena njihovog rasuđivanja.
- (8) Maloletnici ne smeju učestvovati u programskim sadržajima u kojima se diskutuje o podobnosti njihovog davanja u starateljstvo jednom ili drugom roditelju, o opravdanosti njihovog udaljavanja od kuće, davanja u hraniteljsku porodicu ili na usvajanje ili o štetnosti ponašanja jednog ili drugog roditelja.
- (9) Zabranjeno je korišćenje maloletnika u političke svrhe.

Član 22

- (1) Elektronski mediji su dužni da unapred zvučno i vizuelno (pisano i grafički), označe programski sadržaj, koji može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloletnika.
- (2) Programski sadržaji iz stava 1 ovog člana moraju biti jasno označeni vizuelnim simbolom tokom čitavog trajanja i emitovani u vreme i na način za koji je najmanje verovatno da će ga maloletnici u uobičajenim okolnostima čuti ili videti.
- (3) Maloletnici se ne smeju neoprezno i bez opravdanog razloga prikazivati u opasnim situacijama.
- (4) Maloletnici se ne smeju intervjuisati dok su u kriznim situacijama (npr. deca koja su pobešla od kuće, pokušala samoubistvo, iskorišćena za kriminalne aktivnosti od strane odraslih, čiji su roditelji u zatvoru itd.) i njihova anonimnost se mora obezbediti u izveštajima o takvim situacijama.
- (5) Prilozi u informativnom programu koji bi mogli ugroziti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika moraju se najaviti upozorenjem o uznemirujućim ili nasilnim scenama.
- (6) Konzumacija duvana i duvanskih proizvoda, alkohola i opojnih droga ne sme se prikazivati u programskim sadržajima prvenstveno namenjenim maloletnicima, osim ukoliko se takvim sadržajima ne ukazuje na njihovu štetnost.
- (7) Svi oblici nasilja ili opasnog ponašanja koje bi maloletnici lako mogli oponašati neće biti prikazivani u programskim sadržajima prvenstveno namenjenim maloletnicima, osim ukoliko se takvim sadržajima ne ukazuje na njihovu štetnost.
- (8) Prilikom prikazivanja rekonstrukcije krivičnih dela, nasilja i drugog štetnog ponašanja, elektronski mediji su dužni da, tokom celog trajanja, istaknu vizuelno upozorenje da se radi o rekonstrukciji događaja.

Pisano i zvučno upozorenje i grafičke oznake

Član 23

(1) Pisano i zvučno upozorenje se emituje neposredno pre početka označenog sadržaja, u vidu telopa sa tekstem sledeće sadržine: „Program koji sledi nije primeren za maloletnike mlađe od 12, 16 ili 18 godina“, uz istovremeno čitanje od strane spikera.

(2) Grafičku oznaku predstavlja krug sa crvenim brojem, koji mora biti jasno vidljiv i koji se emituje u gornjem uglu ekrana, nasuprot uobičajenom mestu identifikacionog znaka medija, tokom celog trajanja označenog programskog sadržaja.

(3) U smislu ovog pravilnika, za odgovarajuće kategorije programa primenjuju se sledeće grafičke oznake:

- a) grafička oznaka 12;
- b) grafička oznaka 16;
- c) grafička oznaka 18.

Član 23a

(1) Prilikom kategorizacije programskih sadržaja, treba uzeti u obzir:

- a. da li se u njima prikazuju: nasilje i njegove posledice; seksualno nasilje; nago ljudsko telo; seksualnost; zastrašujuće scene; pušenje i zloupotreba opojnih droga, alkohola i drugih štetnih supstanci; opasno ponašanje; diskriminatorno postupanje ili nepristojno ponašanje;
- b. u kom kontekstu se prikazuju sadržaji iz tačke a) ovog stava i posebno:
 - i. cilj ili priroda programskog sadržaja u kome se prikazuje sadržaj koji može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloletnika;
 - ii. da li se radi o opštem ili specijalizovanom elektronskom mediju u čijem programu se emituje određeni programski sadržaj;
 - iii. da li je reč o fikcijskom ili nefikcijskom programskom sadržaju;
 - iv. stepen realističnosti prikazivanja potencijalno škodljivih sadržaja;
 - v. broj, dužina, učestalost, intenzitet (u kojoj meri postoji zvučna, vizuelna ili verbalna naglašenost) i detaljnost prikazivanja sadržaja koji može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloletnika;
 - vi. očekivano dejstvo koje će programski sadržaj imati na gledaoce ili slušaocce, a naročito u kakvom okruženju, odnosno atmosferi prikazuje sadržaj koji može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloletnika;
 - vii. kakav stav je u programskom sadržaju zauzet prema nasilju, zloupotrebi štetnih supstanci, opasnom ponašanju ili diskriminatornom postupanju.

(2) Kategorizacija programskog sadržaja koji može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloletnika vrši se prime-

nom merila iz stava 1. ovog člana, nakon ocene ispunjenosti svakog merila posebno i svih merila zajedno.

Član 23b

(1) Grafičkom oznakom 12, označavaju se sadržaji koji nisu namenjeni maloletnicima ispod 12 godina, a koji uključuju povremeno, umereno dugačko, umereno intenzivno i umereno detaljno prikazivanje sadržaja iz člana 23a. stav 1. ovog pravilnika, koji s obzirom na kontekst u kome se prikazuju nisu nepodesni za maloletnike koji imaju 12 ili više godina i imaju sledeća obeležja:

- a) povremeno prikazivanje umerenog nasilja i njegovih posledica, dok se teško nasilje i njegove posledice mogu prikazivati kratko i bez detalja;
- b) izuzetno, kratko i retko prikazivanje scena koje sadrže detaljno prikazivanje teškog nasilja i njegovih posledica može biti prisutno u programskom sadržaju ako je to opravdano njegovim obrazovnim ciljem;
- c) seksualno nasilje nije prikazano, ali samim tokom radnje može biti nago-vešteno da se ono odigralo;
- d) nago ljudsko telo može biti prikazano, ali ne u kontekstu seksualnosti;
- e) seksualnost može biti prikazana povremeno i diskretno;
- f) zastrašujuće scene mogu se umereno prikazivati, s tim da one ne smeju biti učestale i posebno naglašene;
- g) prikazivanje pušenja i zloupotrebe opojnih droga, alkohola i drugih štetnih supstanci ne sme biti učestalo, niti značaj i dejstva njihove zloupotrebe smeju biti prikazani kao zabavni ili manje bitni nego što jesu u stvarnom životu;
- h) opasno ponašanje ne sme biti detaljno prikazano, niti prema takvom ponašanju u programskom sadržaju kao celini sme biti izražen pozitivan stav;
- i) diskriminatorско postupanje ne sme biti prikazano uz pozitivan stav prema takvom postupanju, niti ga je dozvoljeno prikazivati ako je ono preduzeto uz vršenje nasilja;
- j) umereno nepristojno ponašanje je dozvoljeno, ali ne sme biti učestalo, niti može predstavljati način komunikacije, dok veoma nepristojno ponašanje može biti prisutno samo kratko, ali nikako ako se ono koristi u vidu akta agresije, odnosno da bi se neko uvredio.

Član 24

(1) Grafičkom oznakom 16, označavaju se sadržaji koji nisu namenjeni maloletnicima ispod 16 godina, a koji uključuju učestalo, dugačko, intenzivno i detaljno prikazivanje sadržaja iz člana 23a. stav 1. ovog pravilnika, koji s obzirom na kontekst u kome se prikazuju nisu nepodesni za maloletnike koji imaju 16 ili više godina i imaju sledeća obeležja:

- a) teško nasilje i njegove posledice mogu biti detaljno prikazani, ali programski sadržaj ne sme biti naročito usmeren na scene u kojima se oni detaljno prikazuju;

- b) seksualno nasilje može biti samo diskretno prikazano, bez naročite usmernosti na detalje takvog ponašanja i patnju žrtve;
- c) ne postoje ograničenja u pogledu prikazivanja nagog ljudskog tela, ako se ono ne prikazuje u kontekstu seksualnosti, dok prikazivanje u tom kontekstu ne sme biti detaljno;
- d) seksualnost može biti učestalo prikazana, ali bez prikazivanja detalja, osim ako se ono prikazuje u cilju obrazovanja o seksualnosti i ljudskom zdravlju;
- e) zastrašujuće scene mogu biti učestalo i intenzivno prikazane, ali samo ako takve scene nisu posledica sadističkog ili seksualnog ponašanja;
- f) pušenje i zloupotreba opojne droge, alkohola ili drugog štetnog sredstva mogu biti učestalo prikazani, ali u programskom sadržaju kao celini ne sme biti izražen pozitivan stav prema takvom ponašanju;
- g) opasno ponašanje sme biti detaljno prikazano, ali programski sadržaj ne sme biti naročito usmeren na scene u kojima se takvo ponašanje detaljno prikazuje, niti prema takvom ponašanju u programskom sadržaju kao celini sme biti izražen pozitivan stav;
- h) diskriminatorско postupanje može biti prikazano i kada je preduzeto uz vršenje nasilja, ali u programskom sadržaju kao celini prema takvom postupanju mora biti zauzet negativan stav;
- i) veoma nepristojno ponašanje može biti učestalo, dok najteži oblici nepristojnog ponašanja mogu biti samo kratko prikazani, ali nikada ako se ono koristi kao akt agresije, odnosno da bi se neko uvredio.

(2) Pseudorijaliti programski sadržaji i prenosi ili snimci ekstremnog borilačkog sporta, koji mogu sadržati prikazivanje teškog nasilja, označavaju se sa oznakom 16.

(3) Programski sadržaji sa oznakom 16 mogu se emitovati isključivo u periodu od 22.00 do 06.00 časova.

Član 25

(1) Grafičkom oznakom 18, označavaju se sadržaji koji nisu namenjeni maloletnicima ispod 18 godina, a koji uključuju veoma učestalo, veoma dugačko, veoma intenzivno i veoma detaljno prikazivanje sadržaja iz člana 23a. stav 1. ovog pravilnika i imaju sledeća obeležja:

- a) naročita usmerenost na detaljno prikazivanje teškog nasilja i njegovih zastrašujućih posledica;
- b) prikazivanje seksualnog nasilja, uz naročitu usmerenost na detalje takvog ponašanja i patnju žrtve;
- c) detaljno prikazivanje seksualnosti, pod uslovom da primarna namena programskog sadržaja nije pobuđivanje seksualnog uzbuđenja;
- d) prikazivanje erotskih sadržaja;
- e) veoma detaljno i veoma intenzivno prisustvo zastrašujućih scena;

- f) detaljno prikazivanje zloupotrebe opojnih droga, alkohola ili drugih štetnih supstanci, i ako u programskom sadržaju kao celini nije izražen negativan stav prema takvom ponašanju;
 - g) detaljno prikazivanje opasnog ponašanja, i ako u programskom sadržaju kao celini nije izražen negativan stav prema takvom ponašanju;
 - h) detaljno prikazivanje diskriminatorskog ponašanja, i ako u programskom sadržaju kao celini nije izražen negativan stav prema takvom ponašanju;
 - i) prikazivanje najgrubljeg nepristojnog ponašanja, čak i kada se koristi u vidu akta agresije, odnosno da bi se neko uvredio.
- (2) Rijaliti programski sadržaji, najave njihovog emitovanja, kao i emisije u kojima se prikazuju pregledi dešavanja u tim sadržajima, označavaju se sa oznakom 18.
- (3) Programski sadržaji sa oznakom 18 mogu se emitovati isključivo u periodu od 23.00 do 06.00 časova.

Član 26

Savet Agencije za elektronske medije može, u cilju zaštite interesa javnosti, utvrditi obavezu isključivog emitovanja u graničnom periodu pojedinih programskih sadržaja ili žanrova, koji nisu kao takvi obuhvaćeni ovim pravilnikom.

Član 27

(1) Najave sadržaja koji podležu obavezi vizuelnog i zvučnog označavanja, u okviru samopromotivnih aktivnosti elektronskih medija, ne smeju uključivati opise i scene za koje je verovatno da bi mogli ugroziti fizički, psihički ili moralni razvoj maloletnika.

(2) Najave programskih sadržaja iz stava 1 ovog člana obavezno moraju sadržati grafičku oznaku koja određuje kategoriju u koju takav sadržaj potpada.

f) Pravilnik o komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama

Član 5

Pružanje usluga komercijalnih audio-vizuelnih komunikacija zasniva se na načelima:

- a) zabrane ugrožavanja ljudskog dostojanstva;
- b) slobode oglašavanja i sponzorisanja;
- c) istinitosti, potpunosti i određenosti;
- d) prepoznatljivosti oglašivača ili sponzora;
- e) zabrane zloupotrebe poverenja;
- f) zabrane diskriminacije;
- g) zabrane povrede morala;
- h) zaštite prava maloletnika;
- i) poštovanja i zaštite konkurencije.

Član 7

10. U komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama zabranjeno je:

...

- p) prikazivanje maloletnika u vulgarnim, nasilnim i situacijama opasnim po njihov psihofizički razvoj i život (uključujući scene u kojima maloletnici konzumiraju alkohol, duvan i druge štetne supstance).

Zloupotreba poverenja

Član 16

(1) Komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama ne sme da se zloupotrebljava poverenje, odnos zavisnosti ili privrženosti, lakovernost, nedostatak iskustva ili znanja i sujeverje primalaca oglasne poruke, naročito maloletnika.

(2) Komercijalne audio-vizuelne komunikacije ne smeju da sadrže elemente kojima se otvoreno ili prikryveno preti, izaziva, podržava, odnosno potpomaže nasilje ili neopravdan strah ili kojima se vrši obraćanje oglasom sa stanovišta autoriteta po-dređenima, maloletnim licima, ekonomski ili na drugi način zavisnim licima.

Zaštita maloletnika

Član 19

(1) Komercijalne audio-vizuelne komunikacije ne smeju imati sadržaj koji može prouzrokovati materijalnu ili nematerijalnu štetu maloletnicima, a posebno izazivati strah i agresivnost, kao i neprimereno moralno i socijalno ponašanje maloletnika.

(2) Komercijalne audio-vizuelne komunikacije namenjene maloletnicima ne smeju da sadrže prikaze nasilja, uključujući i scene nasilja između animiranih likova, lutaka i sl.

Član 20

Komercijalne audio-vizuelne komunikacije ne smeju direktno savetovati ili pozivati maloletnike da kupuju ili da ubeđuju roditelje ili druga lica na kupovinu robe ili usluga koje se oglašavaju.

Član 21

(1) Komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama namenjenim maloletnicima ne može da se preporučuje proizvod ili usluga koja nije namenjena tim licima.

(2) Komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama namenjenim maloletnicima ne smeju da se preporučuju lekovi i medicinska sredstva, uključujući i vitamine, osim dečje paste za zube.

(3) Komercijalne audio-vizuelne komunikacije namenjene maloletnicima ne smeju da sadrže poruke kojima se sugeriše da se korišćenjem proizvoda ili usluga stiču fizičke, intelektualne ili druge društvene prednosti nad ostalim maloletnim licima koja te proizvode i usluge ne koriste.

Član 22

(1) U komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama maloletnici se ne smeju dovoditi u vezu sa seksualnošću.

(2) U komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama muškarci i žene ne smeju da se prikazuju kao dečaci ili devojčice sa seksualnim odlikama odraslih.

Član 23

(1) Komercijalne audio-vizuelne komunikacije namenjene maloletnicima ne mogu da sadrže prikaz maloletnika u opasnim situacijama, kao što su: penjanje na neobezbeđene objekte; ulazak u nepoznate prostorije; razgovor sa nepoznatim ljudima; korišćenje šibica, upaljača, benzina, lekova i električnih uređaja u domaćinstvu i drugim situacijama koje ugrožavaju njihovo zdravlje ili život.

(2) Zabrana iz stava 1 ovog člana ne odnosi se na komercijalne audio-vizuelne komunikacije koje sadrže upozorenje na opasnost po zdravlje i sigurnost maloletnika, odnosno njihovog integriteta.

Član 24

(1) Komercijalne audio-vizuelne komunikacije namenjene maloletnicima ne mogu da sadrže obaveštenje kojim se kod njih narušava ugled ili autoritet roditelja, braće i sestara i drugih članova porodice.

(2) Komercijalne audio-vizuelne komunikacije namenjene maloletnicima ne smeju da sugerišu da neposredovanje određenog proizvoda znači inferiornost ili neispunjavanje obaveza roditelja prema maloletniku.

(3) Zabrana iz st. 1 i 2 ovog člana odnosi se i na narušavanje ugleda predškolskih i školskih ustanova.

Član 25

(1) Komercijalne audio-vizuelne komunikacije namenjene maloletnicima ne smeju da sadrže obaveštenja kojima se iskorišćava poverenje maloletnog lica prema drugim licima, a naročito prema roditeljima, braći i sestrama i drugim članovima porodice, vaspitačima, nastavnicima, lekarima i drugim licima važnim za život i vaspitanje maloletnika.

(2) Komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama se ne smeju direktno podsticati maloletnici na kupovinu ili iznajmljivanje proizvoda ili usluga, iskorišćavanjem njihovog neiskustva ili lakovernosti.

Član 26

(1) Komercijalne audio-vizuelne komunikacije ne smeju da narušavaju autoritet roditelja i drugih vaspitača u obezbeđivanju instrukcija maloletnicima o zdravoj ishrani.

(2) Komercijalne audio-vizuelne komunikacije ne smeju da pozivaju maloletnike da zanemaruju zdravu ishranu i zdrav stil života, primenjuju dijetu ili usvajaju prehrambene navike koje nisu uravnotežene i zdrave.

(3) Komercijalne audio-vizuelne komunikacije ne smeju da promovišu zamene za majčino mleko.

Član 27

Komercijalne audio-vizuelne komunikacije koje se odnose na igračke i obrazovne proizvode za maloletnike ne smeju da stvaraju pogrešnu sliku u vezi sa:

- prirodom, funkcijom i dimenzijama igračke;
- nivoom sposobnosti/veština koje su neophodne za korišćenje igračke;
- opisom dodataka koji su uključeni ili nisu deo pakovanja u kojem je igračka;
- cenom igračke i informacijom o tome da li je za upotrebu igračke neophodno kupiti dodatne proizvode;
- minimiziranjem cene proizvoda ili stvaranjem slike da je njegova kupovina u skladu sa budžetom svake porodice.

Alkoholna pića

Član 33

Audio-vizuelne komercijalne komunikacije koje promovišu alkoholna pića ne smeju biti posebno usmerene na maloletnike i ne smeju podsticati na neumerenu konzumaciju takvih pića.

Član 34

Oglašavanje i TV prodaja koji promovišu alkoholna pića ne smeju:

- a) sugerisati ili stvarati utisak da se konzumiranjem alkohola može poboljšati fizičko stanje ili vožnja;
- b) sugerisati ili stvarati utisak da konzumiranje alkohola doprinosi socijalnom ili seksualnom uspehu;
- c) tvrditi, sugerisati ili stvarati utisak da alkohol ima lekovita svojstva ili da je stimulans, sedativ ili sredstvo za rešavanje ličnih problema;
- d) podsticati neumereno konzumiranje alkohola ili uzdržavanje i umerenost u konzumiranju alkohola prikazivati u negativnom smislu;
- e) isticati visok procenat alkohola kao pozitivno svojstvo pića.

Član 35

Zabranjeni su oglašavanje i TV prodaja alkoholnih pića, uključujući i svako isticanje robne marke i druge oznake, u radio i televizijskim programima:

- a) za maloletnike;
- b) sa tematikom automobilizma ili programima namenjenim vozačima motornih vozila.

Raspoređivanje oglašavanja i TV prodaje

Član 46

U okviru ili na granici (najmanje 15 minuta pre i posle) programa posvećenih maloletnicima zabranjeno je oglašavati:

- a) igre na sreću;
- b) sportske kladionice;
- c) oglase sa religioznim sadržajem;
- d) sredstva za paljenje, zapaljive materije i druga opasna sredstva koja mogu da dovedu u opasnost dete;
- e) proizvode za mršavljenje, postupke lečenja kao i ustanove gde se dobijaju ovakvi tretmani, lekove i druge dijetetske sastojke;
- f) filmove koji nose oznaku iznad 18 godina.

Oglašavanje na delu ekrana, telepromocija i virtuelno oglašavanje

Član 53

(1) Telepromocija se ne sme koristiti u dečjim, verskim i informativno-političkim programima i programima o tekućim događajima.

Sponzorstvo

Član 64

(1) Programi za maloletnike, programi sa tematikom automobilizma ili programi namenjeni vozačima motornih vozila ne smeju biti sponzorisani od strane proizvođača alkoholnih pića.

(2) Nije dopušteno prikazivanje logotipa sponzora tokom dečjih, dokumentarnih i verskih programa.

SAMOREGULACIJA

Kodeks novinara/novinarki Crne Gore

Smernice za Načelo 5

Za prikupljanje informacija u bilo kom obliku, novinar/novinarka koristi profesionalno časne i pravno dozvoljene metode.

Odstupanje od ovog pravila dopušteno je jedino u slučajevima kada te metode nisu dovoljne, a informacija do koje treba doći izuzetno je važna za javnost.

5.2. Istraživanje u posebnim okolnostima

Novinarsko istraživanje treba da bude sprovedeno sa dužnim saosećanjem i diskrecijom u slučajevima tragedija, gde postoji lična žalost ili šok, i kada su u pitanju ljudi sa fizičkim ili mentalnim stanjem ili bolešću, kao i deca i maloletnici.

Ograničena moć rasuđivanja ili posebna situacija u kojoj se nalaze takvi ljudi ne sme se zloupotrebljavati radi dobijanja informacija.

Smernice za Načelo 8

Novinar/novinarka je dužan/dužna da štiti integritet maloletnih osoba, kao i pripadnika marginalizovanih i ranjivih grupa.

8.1. Interesi dece

(a) Mediji su obavezni da postupaju u skladu sa načelima Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta, i da sa posebnom pažnjom istražuju informacije koje za-diru u interese dece. U skladu sa tim, nijedno dete ne sme biti izloženo medijskom mešanju u njegov privatni i porodični život, dom ili ličnu prepisku, kao ni napadi-ma na njegovu čast i ugled.

(b) Mediji su obavezni da iskažu poseban obzir kada izveštavaju o maloletnicima, posebno ako su maloletnici žrtve bilo koje vrste porodičnog, vršnjačkog ili drugog nasilja. Nedopustivo je objavljivanje fotografija i snimaka dece žrtava nasilja, kao i otkrivanje njihovog identiteta.

(c) Mediji su obavezni da iskažu poseban obzir kada izveštavaju o maloletnicima za koje se sumnja da su umešani u protivzakonite radnje, poštujući načelo pretpostav-ke nevinosti i izbegavajući senzacionalizam.

Nedopustivo je objavljivanje fotografija i snimaka maloletnika osumnjičenih za kri-minal, kao i otkrivanje njihovog identiteta.

(d) Nedopustiva je svaka medijska zloupotreba dece kojom se izlažu poniženju zbog nekog oblika patnje, kao što su siromaštvo ili neprihvatljivo ponašanje i činjenje odraslih.

(e) Za objavljivanje informacija kojima je izvor maloletnik, novinar/novinarka treba da ima dozvolu roditelja/staratelja tog maloletnika.

(f) Nedopustivo je objavljivanje fotografija i snimaka dece i maloletnika bez dozvole roditelja/staratelja.

Smernice za Načelo 9

Kada izveštava o istražnim i sudskim postupcima, novinar/novinarka mora da uva-žava pretpostavku da je svako nevin dok se ne dokaže suprotno.

Novinar/novinarka ne sme u svom izveštavanju prejudicirati ishod sudskog postupka.

9.1. Izveštavanje o kriminalu, istrazi i sudskim postupcima

(g) Kada se izveštava o istrazi i krivičnom sudskom postupku protiv maloletnika i njihovom pojavljivanju na sudu, mediji moraju biti posebno obazrivi, imajući u vidu budućnost takvih osoba. Ovo se takođe odnosi i na decu i maloletnike koji su žrtve zločina.

SEVERNA MAKEDONIJA PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlašćenja nacionalnog regulatornog tela

Nacionalno regulatorno telo je Agencija za audio i audio-vizuelne medijske usluge (AVMU), osnovana Zakonom o audio i audio-vizuelnim medijskim uslugama. Nadležnosti AVMU su: obezbeđivanje javnosti rada emitera; zaštita i razvoj pluralizma u audio i audio-vizuelnim medijskim uslugama, podsticanje i podrška postojanju raznovrsnih i nezavisnih audio i audio-vizuelnih medijskih usluga; preduzimanje mera u slučaju kršenja relevantnog zakona, podzakonskih akata i uslova licence; obezbeđivanje zaštite maloletnika; usvajanje podzakonskih akata; zaštita interesa građana u oblasti audio i audio-vizuelnih medijskih usluga; utvrđivanje postojanja nedozvoljene medijske koncentracije; odlučivanje o dodeli, oduzimanju ili produženju licenci za televizijsko ili radio emitovanje; preduzimanje mera za privremeno ukidanje prenosa i prijema audio i audio-vizuelnih medijskih usluga iz trećih zemalja; usvajanje liste događaja od velike važnosti za javnost; podsticanje medijske pismenosti; vršenje programskog, upravnog i stručnog nadzora; vođenje registara usluga televizije, radija, štampe i AV medijskih usluga na zahtev; sprovođenje istraživanja i analiza u vezi sa pitanjima koja se odnose na audio i audio-vizuelne medijske usluge; vršenje merenja gledanosti i slušanosti programskih sadržaja itd. Odluke donete u slučajevima kršenja odredbi zakona, uslovi dozvole, potvrda o registraciji, podzakonska akta i druga akta Agencije su konačni. Ove odluke mogu biti predmet upravnog spora pred nadležnim sudom.

Internet stranica: www.avmu.mk

AVMU je zakonski obavezan da objavi sve izveštaje o praćenju i svojim merama na internet stranici (od 2014. godine). Godišnji izveštaj takođe se objavljuje svake godine. Pored toga, analize preduzetih mera i kršenja koja se ponavljaju, kao i analize drugostepenog sudskog postupka, redovno se objavljuju na internet stranici.

2. Zakonodavstvo vezano za zaštitu maloletnika

a) Zakon o audio i audio-vizuelnim medijskim uslugama

Član 2

Ciljevi Zakona

Svrha ovog zakona je da se naročito osigura:

- (...)
- zaštita interesa korisnika, posebno maloletnika,
- razvoj medijske pismenosti;

(...)

Član 6 Nadležnosti Agencije

(1) Agencija u skladu sa ovim zakonom:

(...)

- brine o pružanju zaštite maloletnicima.

(...)

Član 50 Zaštita maloletnika

(1) Pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga ne smeju emitovati programe koji mogu ozbiljno ugroziti fizički, psihološki ili moralni razvoj maloletnika, posebno programe koji sadrže pornografiju ili bezrazložno nasilje.

(2) Bezrazložno nasilje je širenje tekstualnih, verbalnih i vizuelnih poruka kojima se, tokom programa dostupnog maloletnicima, veličaju fizičke, verbalne ili psihološke forme sadizma ili sličnih vrsta nasilja koje je cilj samo po sebi i koje se ni na koji način ne može opravdati ni kroz kontekst žanra, ni motivima dramatičnosti prikazanog programa.

(3) Zabrana iz stava (1) ovog člana primenjuje se i na druge programe koji bi mogli da škode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika, osim u slučajevima kada je osigurano, njihovim emitovanjem ili repriziranjem u određenim delovima dana, i/ili primenom određene tehničke mere, da maloletnici neće, na uobičajeni način, moći da čuju ili vide te programe. Kada se takvi programi emituju ili repriziraju na nekodirani način, pružalac audio-vizuelnih medijskih usluga dužan je da obezbedi zvučno upozorenje pre njihovog emitovanja i omogući prepoznavanje vizuelnim znakovima tokom njihovog emitovanja.

(4) Agencija propisuje tehničke mere, periode emitovanja, zvučno upozorenje, vizuelne znakove i način postupanja pružalaca audio-vizuelnih medijskih usluga u slučajevima iz st. (1) i (2) ovog člana.

(5) Operatori javnih elektronskih komunikacionih mreža mogu emitovati ili reemitovati programske usluge sa pornografijom samo u kodiranom obliku. Zabranjeno je emitovanje ili ponovno emitovanje dečje pornografije.

Član 53 Audio-vizuelna komercijalna komunikacija

(8) Audio-vizuelne komercijalne komunikacije za vino i pivo ne smeju:

- biti posebno namenjene maloletnicima, a naročito ne smeju prikazivati maloletnike kako konzumiraju vino ili pivo;
- povezivati njihovu konzumaciju sa poboljšanim fizičkim sposobnostima ili vožnjom.

(13) Audio-vizuelna komercijalna komunikacija ne sme uzrokovati fizičku ili moralnu štetu maloletnicima.

(14) Audio-vizuelne komercijalne komunikacije usmerene na maloletnike ili u kojima učestvuju maloletnici ne smeju:

- direktno podsticati maloletnike na kupovinu ili iznajmljivanje proizvoda ili usluga, iskorišćavanjem njihovog neiskustva ili lakovernosti;
- direktno podsticati maloletnike da traže od svojih roditelja ili drugih lica da im kupe oglašene proizvode ili usluge;
- iskorišćavati posebno poverenje koje maloletnici imaju prema svojim roditeljima, nastavnicima ili drugim osobama, i
- prikazivati maloletnike u opasnim situacijama.

(15) Audio-vizuelne komercijalne komunikacije koje su sastavni deo ili prate programe za decu, a odnose se na hranu i piće koji sadrže hranjive materije i materije sa prehrambenim ili fiziološkim učinkom, kao što su masti, zasićene masne kiseline, so/natrijum i šećer, čiji se prekomerni unos ne preporučuje u ukupnoj ishrani, ne smeju:

- da sadrže netačne ili obmanjujuće informacije o hranjivoj vrednosti proizvoda;
- da sugerišu da je određena hrana ili piće zamena za voće i/ili povrće, i;
- da podstiču na nezdrave navike u ishrani i piću, kao što su neumereno ili nekontrolisano konzumiranje.

Član 110

Obaveze radio i TV stanica u odnosu na emitovane programe i programske usluge

U proizvodnji i pružanju radio i televizijskih programa i programskih usluga iz člana 107 ovog zakona, radio i TV stanice:

- doprinose poštovanju i promovisanju osnovnih ljudskih prava i sloboda, privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti pojedinca, tolerancije, razumevanja i poštovanja različitosti, osećaja mira, pravde, demokratskih vrednosti i institucija, zaštiti maloletnika, rodnoj ravnopravnosti, suzbijanju diskriminacije i prednostima građanskog društva.

b) Zakon o zaštiti dece

Član 4

Primena odredbi ovog zakona zasniva se na načelima zaštite prava na život i razvoj deteta, zaštite najboljeg interesa deteta, obezbeđivanja minimalnog životnog standarda za svako dete pod jednakim uslovima, isključenja svakog oblika diskriminacije, poštovanja prava deteta na slobodu i ličnu sigurnost, na vlastito mišljenje i slobodno izražavanje, udruživanje i obrazovanje, uslova za zdrav život i ostvarivanje drugih socijalnih prava i sloboda deteta.

Član 5

(1) Država osigurava pravo deteta da izrazi svoje mišljenje o svim pitanjima koja ga se tiču i da dužno razmotri mišljenje deteta u skladu sa detetovim uzrastom i zrelošću.

(2) Izjašnjavanje deteta može biti neposredno ili preko zastupnika ili odgovarajućeg organa, na način i u skladu sa utvrđenim postupkom i zakonom.

Član 8

Aktivnost zaštite dece je aktivnost od javnog interesa.

Član 11

(1) U smislu ovog zakona, dete je svako lice mlađe od 18 godina, kao i svako lice sa fizičkim i duševnim smetnjama u razvoju do uzrasta od 26 godina.

Član 12

(4) Zabranjeno je zlostavljanje dece zbog političke ili verske organizacije i delovanja.

c) Zakon o krivičnom postupku

GLAVNI PRETRES

1. Načelo javnosti glavnog pretresa

Član 354

Isključenje javnosti

Od otvaranja sednice do završetka glavnog pretresa, Veće može, u svakom trenutku, po službenoj dužnosti ili na predlog stranaka ili oštećene strane, da isključi javnost sa dela glavnog pretresa ili sa celog glavnog pretresa, ako je to potrebno radi zaštite državne, vojne, službene ili važne poslovne tajne, očuvanja javnog poretka, zaštite privatnog života optuženog, svedoka ili oštećenog, zaštite bezbednosti svedoka ili žrtve i/ili zaštite interesa maloletnika.

d) Zakon o bezbednosti hrane

Član 30-a

Nutritivne i zdravstvene tvrdnje

(2) Opšte zdravstvene tvrdnje, kao i zdravstvene tvrdnje o smanjenju rizika od bolesti i zdravstvene tvrdnje koje se odnose na rast i razvoj dece i njihovo zdravlje mogu se prikazivati u komercijalne svrhe kod označavanja, prezentacije ili reklamiranja proizvoda samo ako ih je Agencija propisno odobrila.

e) Izborni zakon

2. Predstavlanje u medijima

Član 75

(3) Programi namenjeni maloletnicima ne koriste se za izbornu predstavlanje u medijima.

Član 76

3. Zabranjeno je učestvovanje maloletnika u plaćenom političkom oglašavanju.
4. Emiteri ne prikazuju plaćeno političko oglašavanje tokom vesti, posebnih informativnih programa, obrazovnih programa i programa za decu, ili emitovanja verskih, kulturnih, zabavnih i drugih događaja.

f) Zakon o zaštiti potrošača

DEO III

OGLAŠAVANJE PROIZVODA I USLUGA

Zabrana obmanjujućeg oglašavanja

Član 27

Obmanjujuće oglašavanje proizvoda ili usluga nije dozvoljeno. Komparativno oglašavanje je dozvoljeno ako su ispunjeni uslovi koji su predviđeni ovim ili drugim zakonom.

Zabranjeno je oglašavanje koje vređa ljudsko dostojanstvo, oglašavanje koje uzrokuje ili može da uzrokuje telesnu, duševnu ili drugu štetu deci, ili koje širi poruke ili delove poruka koje iskorišćavaju ili potencijalno zloupotrebljavaju dečju lakovernost ili nedostatak iskustva.

Bezbedni proizvod

Član 33

Bezbedan proizvod je svaki proizvod koji, u normalnim ili razumno predvidljivim uslovima upotrebe, uključujući i rok upotrebe, ne predstavlja nikakav rizik ili predstavlja minimalni rizik srazmeran dobiti od upotrebe proizvoda i koji ispunjava uslove koji osiguravaju visok nivo zaštite bezbednosti i zdravlja ljudi, uzimajući u obzir:

- svojstva proizvoda, uključujući njegov sastav, pakovanje, uputstva za montažu, upotrebu i održavanje;
- uticaj na druge proizvode u slučajevima kada je logično očekivati da će se proizvod koristiti zajedno s drugim proizvodima;
- predstavljanje proizvoda, njegovih oznaka, uputstava za upotrebu ili odlaganje i sve druge oznake ili informacije date za proizvod, i
- kategorije potrošača, naročito dece i starijih osoba, koje su izložene riziku prilikom upotrebe proizvoda.

Opasni proizvod

Član 34

Opasan proizvod je svaki proizvod koji ne ispunjava uslove za bezbedan proizvod iz čl. 32 i 33 ovog zakona.

Opasni proizvodi, u smislu stava 1 ovog člana, jesu i proizvodi koji imaju oblik, miris, boju, izgled, pakovanje, oznaku, obim ili veličinu, da kao takvi omogućavaju potrošačima, a naročito deci, da ih zamene sa prehrambenim proizvodima i stave ih

u usta, sisaju ili progutaju, što može biti opasno i prouzrokovati gušenje, trovanje, perforaciju ili opstrukciju digestivnog trakta, i slično.

II. BEZBEDNOST DEČJIH IGRAČAKA

Puštanje dečjih igračka u promet

Član 37

Dečja igračka je svaki proizvod ili materijal proizveden i namenjen za igru dece mlađe od 14 godina.

Član 38

„Puštanje u promet“ uključuje i prodaju ili besplatnu distribuciju igračaka.

Član 39

Dečje igračke ne smeju se stavljati u promet ako ne ispunjavaju osnovne sigurnosne zahteve u pogledu mehaničkih, fizičkih, hemijskih, električnih ili sanitarnih svojstava.

Igračke ne smeju da sadrže radioaktivne elemente ili materije. Svojstva iz stava 1 ovog člana propisuje ministar ekonomije, u saglasnosti sa ministrom zdravlja.

PODZAKONSKA AKTA KOJA JE DONELA AGENCIJA ZA AUDIO I AUDIO-VIZUELNE MEDIJSKE USLUGE

a) Pravilnik o zaštiti maloletnika

Član 2

Značenja izraza

- Maloletnici su osobe mlađe od 18 godina.
- Programi koji mogu štetno da utiču na maloletnike su audio-vizuelne celine ili njihovi sastavni delovi koji sadrže opise, scene ili prikaze nasilja, erotike, zakonom zabranjenog ponašanja seksualne prirode, nepristojni (vulgarni) jezik, sugestivne oblike ponašanja koje je lako imitirati i koji su opasni po zdravlje i bezbednost, ponašanje koje je uvredljivo za ljudsko dostojanstvo, i drugo.
- Nasilje, u smislu ovog pravilnika, jeste svako vidljivo prikazivanje bilo kakvog oblika realno ostvarljive pretnje fizičkom silom ili neposrednom upotrebom sile, oružjem ili bez njega, sile kojom se namerava povrediti ili zastrašiti jedna ili grupa osoba. To može da bude prikaz već počinjenog nasilja ili namere da se počinu nasilje, bez obzira na to da li to nasilje može ili ne može da nanese povredu. Takva definicija nasilja uključuje i svako prikazivanje posledica fizičkih povreda određene osobe (ili grupe osoba), iako se čin nasilja ne prikazuje.
- Termini su tačno određeni vremenski slotovi za programe u periodu od 24 sata, u okviru kojih je dozvoljeno emitovanje programa određenih kategorija. Za svaku kategoriju programa postoji određeni termin emitovanja.
- Programski sadržaj u kojem se emituju sadržaji štetni za maloletna lica odnosi se (ali nije ograničen na) na: žanr programa; format audio-vizuelnog programa

u okviru kojeg se program emituje; termin programa i redosled programa u programskoj šemi televizijskih servisa (pre i posle termina emitovanja određenog programa); raspored programa u katalogu prema kategoriji pružalaca audio-vizuelnih medijskih usluga na zahtev; stepen štete koju može da uzrokuje određeni programski sadržaj; očekivani broj i sastav potencijalne publike i verovatna očekivanja publike; u kojoj su meri sadržani detalji o sadržaju o kojem se informiše potencijalna publika; dodatni efekti koje sadržaj može da izazove kod gledalaca.

II. SADRŽAJI KOJI MOGU ŠTETNO DA UTIČU NA MALOLETNA LICA

Član 3

Nasilje

Pružaoци audio-vizuelnih medijskih usluga dužni su da uzmu u obzir da često i kontinuirano prikazivanje nasilja može da ima kumulativno negativan efekat na maloletnike, što se može manifestovati smanjenjem stepena osetljivosti na nasilje i razvijanjem stava da nasilje može da bude prihvatljiv način za rešavanje problema.

Strah uzrokovan opisima, scenama i/ili prikazima nasilja može ozbiljno da uznemiri maloletnike. Pružaoци audio-vizuelnih medijskih usluga moraju uvek odgovorno da uspostave ravnotežu između prava javnosti da bude blagovremeno i tačno informisana i potrebe za zaštitom maloletnika.

Scene sa verbalnim ili fizičkim nasiljem ili drugim opasnim ponašanjem koje maloletnici lako mogu da imitiraju i koje za njih mogu da budu štetne ili opasne, ne smeju se emitovati u programima koji su prvenstveno namenjeni maloletnim licima.

Član 4

Korišćenje droga, psihoaktivnih supstanci, cigareta i alkohola

Korišćenje droga, psihoaktivnih supstanci, cigareta i alkohola ne sme se prikazivati u audio-vizuelnim programima koji su prvenstveno namenjeni maloletnim licima.

U audio-vizuelnim programima koji nisu namenjeni maloletnicima, korišćenje droga, psihoaktivnih supstanci, cigareta i alkohola ne sme se podržavati, ohrabrivati, podsticati ili veličati, osim ako to nije opravdano kontekstom žanra ili motivima dramatičnog dejstva u igranom programu.

Član 5

Erotika

Pružaoци audio-vizuelnih medijskih usluga dužni su da uzmu u obzir da, iako je programima do izvesne granice dozvoljeno da prikazuju erotiku, takvi sadržaji i dalje mogu da nanesu štetu maloletnim licima. Stoga, kategorizacija programa koji sadrže erotske scene mora biti obavljena u skladu sa opisima programskih kategorija utvrđenih u Pravilniku.

Kada prilozi u vestima i informativnim programima uključuju opise, scene i/ili prikaze erotike, procena prikladnosti termina njihovog emitovanja na televizijskim programima treba da se zasniva na stepenu eksplicitnosti prikazanih detalja.

Član 6

Zakonom zabranjeno ponašanje seksualne prirode

Medijska obrada tema u vezi sa pedofilijom, seksualnim zlostavljanjem maloletnika i drugim oblicima zakonski zabranjenog ponašanja seksualne prirode može da se opravda samo zbog prava javnosti da bude informisana i zbog šireg društvenog problematizovanja te tematike.

Medijska obrada tema povezanih sa pedofilijom i drugim oblicima zakonski zabranjenog ponašanja seksualne prirode, u vestima, informativnim, dokumentarnim ili drugim programima, ne sme da uključuje bilo kakvu sugestiju ili podsticanje na društveno nepoželjan stav.

Pružaoци audio-vizuelnih medijskih usluga dužni su da uzmu u obzir, prilikom kategorizacije programa, da opisi, scene i/ili prikazi silovanja i posledica silovanja mogu da imaju naročito štetne posledice po maloletna lica.

Prilikom planiranja termina za emitovanje programa čiji scenario tretira seksualno zlostavljanje maloletnika, televizijski emiteri odluku o terminu donose na osnovu činjenice da se maloletnici mogu uznemiriti zbog očekivane identifikacije sa prikazanom žrtvom nasilnog čina.

Kada prilozi u vestima i informativnim programima uključuju opise, scene i/ili prikaze zakonom zabranjenog ponašanja seksualne prirode, procena prikladnosti termina njihovog emitovanja treba da se zasniva na stepenu eksplicitnosti prikazanih detalja.

Član 7

Neprirodni izrazi i gestikulacija

Upotreba neprirodnih izraza i gestikulacije prihvatljiva je u određenim vrstama zabavnih programa, u igranom programu kao estetski element ili u obrazovnim i dokumentarnim programima koji se bave umetničkom primenom neprirodnog (vulgarnog) jezika i njegovim društveno motivisanim aspektima.

U programima koji su namenjeni celoj porodici i koji se emituju na televizijskim servisima u periodu do 20:00 sati, nije dozvoljena prekomerna upotreba neprirodnih izraza i gestikulacije.

Član 8

Sugestivni oblici ponašanja opasni po zdravlje i bezbednost

U cilju zaštite maloletnika, prikazivanje programa koji sadrže opise, scene i/ili prikaze koji su opasni po zdravlje i bezbednost i koji se lako mogu oponašati, uvek mora da bude opravdano u odgovarajućem kontekstu.

Član 9

Programi sa vidovnjacima

Kontaktni, interaktivni programi sa vidovnjacima (tarot, astrologija, gatare i slične metode) koji neposredno sugerišu promene u ličnom ponašanju, moraju da budu

označeni kao programi koji se ne preporučuju osobama mlađim od 18 godina, odnosno – mogu se emitovati samo između 00:00 i 05:00 sati.

Ograničenje perioda emitovanja ne odnosi se na kratke, depersonalizovane segmente sa dnevnim horoskopima koji su kategorizovani kao deo zabavnog programa.

Član 10 **Tehnike hipnotisanja**

Prilikom prikazivanja audio-vizuelnog materijala koji sadrži tehnike hipnotisanja, pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga moraju postupati sa krajnjom odgovornošću, kako ne bi izazvali negativne efekte kod maloletnika, to jest, hipnotizer i njegov celi usmeni postupak ne smeju biti prikazani.

Emiteri televizijskog programa dužni su da, pre i nakon reklamnih pauza u takvim programima, na ekranu, a pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga na zahtev na odgovarajućem mestu u katalogu, objave upozorenje da program sadrži tehnike hipnotisanja.

III. KATEGORIZACIJA PROGRAMA I TERMINI

Član 13 **Programi koji podležu kategorizaciji**

Pružaoци audio-vizuelnih medijskih usluga dužni su da kategorizuju celokupni program koji se emituje na televizijskim servisima ili koji se nudi u katalogu audio-vizuelnih medijskih usluga na zahtev, osim vesti i informativnih programa.

Član 14 **Kriterijumi za kategorizaciju programa**

Na osnovu svoje etičke svesti i uredničke odgovornosti, urednik treba pažljivo da proceni da li je u konkretnom programskom sadržaju potrebno emitovati sadržaje koji mogu da budu štetni za maloletna lica.

Prilikom pregleda sadržaja i kategorizacije programa, pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga treba da uzmu u obzir sledeće kriterijume:

- broj (učestalost) i vrstu opisa, prizora i/ili prikaza nasilja, erotike, seksualnih aktivnosti zabranjenih zakonom, nepristojnog (vulgarnog) izražavanja, sugestivnih oblika ponašanja koji se lako oponašaju i koji su opasni po zdravlje i sigurnost, ponašanja koje je uvredljivo za ljudsko dostojanstvo itd.;
- slikovitost i detaljnost kojima se stvara očigledna brutalnost i/ili vulgarnost opisa, scena i/ili prizora;
- procenu da li opisi, scene i/ili prizori nasilja, erotike, ponašanja seksualne prirode koje je zabranjeno zakonom, nepristojnog (vulgarnog) jezika, sugestivnih oblika ponašanja koje je lako oponašati a opasni su po zdravlje i bezbednost i ponašanja koje je uvredljivo za ljudsko dostojanstvo, pred-

stavljaju elemente komplementarne dramskom zapletu ili su u kontekstu obrazovnog, dokumentarnog i/ili informativnog programa;

- da li se nasilje predlaže kao sredstvo za rešavanje sukoba;
- učestalost i intenzitet i trajanje krupnih kadrova i/ili detaljnih verbalnih, grafičkih i/ili tekstualnih opisa, slika i/ili prikaza brutalnosti i vulgarnosti;
- prateće estetske efekte: muziku, maske, šminku i druge grafičke, scenografske i/ili kostimografske elemente koji mogu da izazovu uznemirenost ili povećaju osećaj straha i vređanja ljudskog dostojanstva;
- psihologiju likova i problematičnost kontroverznih zaključaka iz aspekata ekstrovertnosti i introvertnosti likova i njihovih motiva za nasilno ponašanje, koji mogu da sugestivno deluju na maloletna lica;
- opise, scene i/ili prizore maloletnika uključenih u brutalne i/ili vulgarne situacije;
- režiserski i scenaristički tretman nasilja i erotike: glorifikaciju ili neutralizaciju, konstruisane kroz opise i razvoj čitavih scena i/ili prizora brutalnosti i vulgarnosti;
- režiserski i scenaristički pristup kontroverznim temama: podsticanje na rasnu, versku, etničku, rodnu ili netrpeljivost na bilo kojoj drugoj osnovi, narkomaniju, samoubistvo, incest, pedofiliju, silovanje, krvne delikte i slične oblike pretnji i/ili posledica psihofizičke torture.

Član 15

Programske kategorije

Programi koji podležu kategorizaciji svrstavaju se u sledećih pet kategorija:

- prva kategorija – programi namenjeni svim vrstama publike;
- druga kategorija – programi koji se ne preporučuju deci mlađoj od 8 godina, za čije gledanje se preporučuje nadzor roditelja ili staratelja;
- treća kategorija – programi koji se ne preporučuju deci mlađoj od 12 godina, za čije je gledanje neophodan nadzor roditelja ili staratelja;
- četvrta kategorija – programi koji se ne preporučuju deci mlađoj od 16 godina, za čije je gledanje potreban nadzor roditelja ili staratelja;
- peta kategorija – programi koji nisu primereni za publiku mlađu od 18 godina.

Član 16

Termini za programske kategorije

U zavisnosti od očekivanog sastava publike, programske kategorije mogu da se emituju u sledećim terminima:

- programi prve i druge kategorije emituju se tokom celog dana i noći;

- treća kategorija emituje se u periodu od 20.00 do 05.00 časova;
- četvrta kategorija emituje se u periodu od 22.00 do 05.00 časova;
- peta kategorija emituje se u periodu od 24.00 do 05.00 časova.

Član 17

Opis programskih kategorija

Kategorije audio-vizuelnih programa iz člana 15 ovog pravilnika utvrđuju se prema sledećim opisima:

- (1) **Prva kategorija – programi namenjeni čitavoj publici.** Programi koji se mogu emitovati tokom celog dana i noći i koje može da prati najšira publika, uključujući decu predškolskog uzrasta. Upotrebu nepristojnog (vulgarnog) jezika treba svesti na najniži mogući nivo. Prikazivanje nagog ljudskog tela dozvoljeno je isključivo u neutralnoj prirodnoj pojavi, bez bilo kakvog erotskog konteksta. Nije preporučljivo prikazivati stvarno oružje. Preporučuje se da opisi, scene i/ili prikazi nasilja budu ograničeni isključivo na blage pretnje, bez izražavanja verbalne i/ili psihofizičke okrutnosti u međuljudskim odnosima. Zabranjeno je prikazivanje narkomanije, alkoholizma i sličnih vidova devijantnog ponašanja. Scene straha trebalo bi osmisliti u skladu sa uzrastom najmlađih gledalaca.
- (2) **Druga kategorija – programi koji se ne preporučuju deci mlađoj od 8 godina, za čije gledanje se preporučuje nadzor roditelja ili staratelja.** Mogu se emitovati tokom celog dana i noći, uz preporuku da se gledaju pod nadzorom roditelja ili staratelja. Mogu da obuhvate niz ozbiljnijih tema: devijantno ponašanje, nasilje u porodici, rasizam i slično; međutim, programi ni u kom slučaju ne smeju da podstiču ili podrazumevaju bilo kakvu afirmaciju devijantnog ponašanja ili ponašanja koje je uvredljivo za ljudsko dostojanstvo. Prenaglašena upotreba nepristojnog (vulgarnog) jezika nije dozvoljena. Neutralna, prirodna pojava nagog ljudskog tela je dozvoljena, ali bez ikakvog vulgarnog seksualnog konteksta. Opisi, scene i/ili erotski prikazi moraju biti izuzetno retki i veoma umereni, diskretni i bez vulgarnih aluzija. Dozvoljeno je umereno prikazivanje nasilja, ali bez detalja surovosti, opravdano u zapletu scenarija, bez naglašavanja prisustva pravog oružja ili opasnih tehnika za interpersonalne obračune.
- (3) **Treća kategorija – programi koji se ne preporučuju deci mlađoj od 12 godina, za čije je gledanje neophodan nadzor roditelja ili staratelja.** Programi čiji scenario uključuje sistematske i česte opise, scene i/ili prikaze psihofizičkog nasilja, koji mogu da uznemire maloletna lica. Obrada ozbiljnih tema je prihvatljiva, ali treba da bude adekvatna uzrastu publike. Dozvoljena je upotreba nepristojnog jezika, vulgarnosti i brutalnosti, ali se mora svesti na razumnu meru i opravdati nužnom funkcijom u dramskom ili informativno-dokumentarnom kontekstu programa. Opisi, scene i/ili prikazi nasilja i erotike, kao i moguća međusobna veza između ova dva faktora u razvoju naracije, ne treba da

naglašavaju fizičke povrede i/ili psihofizičke posledice povreda, niti da se fokusiraju na nepristojne fizičke detalje. Ne bi trebalo pridavati preveliku važnost oružju i tehnikama za interpersonalne obračune koje je lako imitirati, sa opasnim potencijalom da sugestivno deluju na psihološki manje stabilne i emocionalno ranjive delove publike. Prikazivanje narkomanije je dozvoljeno, ali bez detaljne razrade faza te radnje u karakterizaciji likova i u skladu sa različitim vrstama igranog, obrazovnog, informativnog i/ili dokumentarnog programa. Najave takvih programa ne smeju se sastojati od opisa, scena i/ili prizora koji mogu da uznemire maloletna lica.

- (4) **Četvrta kategorija – programi koji se ne preporučuju deci mlađoj od 16 godina, za čije gledanje je potreban nadzor roditelja ili staratelja.** Programi čiji scenario uključuje sistematske i česte opise, scene i/ili prikaze psihofizičkog nasilja, koji mogu da uznemire maloletna lica. Nema ograničenja u pogledu tema. Dozvoljena je česta upotreba nepristojnog jezika, ali je teško prihvatljiva preterana upotreba ekstremno vulgarnih izraza. Prikazivanje erotike i seksualnih odnosa je dozvoljeno, ali bez eksplicitnih pornografskih detalja. Neophodan je pažljivo osmišljen kontekst za reči i gestikulaciju koji imaju jaku seksualnu aluziju i mogu da povrede ljudsko dostojanstvo. Prikazivanje narkomanije je dozvoljeno samo bez detaljne razrade faza (zlo)upotrebe droga, u ravnoteži sa ukazivanjem na posledice, te u funkciji karakterizacije likova, u skladu sa celinom različitih vrsta igranog, obrazovnog, informativnog i/ili dokumentarnog programa. Prihvatljivi su opisi, prizori i/ili scene nasilja i posledica nasilja, ali ne i slike sadizma, ili bilo kojeg drugog izraza nečovečnosti i bezrazložne okrutnosti prema ljudima i životinjama. Najave za takve programe ne smeju se sastojati od opisa, scena i/ili prizora koji mogu da uznemire maloletna lica.
- (5) **Peta kategorija – programi koji nisu primereni za publiku mlađu od 18 godina.** Tolerišu se opisi, prizori i/ili scene nasilja i posledica nasilja, kao i prikazi erotskih odnosa. Poštuje se autonomno pravo i samosvest odrasle osobe prilikom odlučivanja o odabiru vrste i kategorije programa koje želi da prati. Emitovanje pornografije i sadizma je zabranjeno i ni u kom slučaju ne bi trebalo da se dovodi u vezu sa ovom kategorijom programa. U ovoj kategoriji programa nema ograničenja tema, a jedina ograničenja se odnose na način na koji se obrađuju.

Član 18

Raspoređivanje programa koji mogu da nanesu štetu maloletnim licima

Prilikom raspoređivanja programa koji mogu da štetno utiču na razvoj maloletnika, televizijski emiteri dužni su da uzmu u obzir sledeće kriterijume:

- prirodu sadržaja koji može da ima štetan uticaj na maloletnike;
- medijsku funkciju i žanr konkretnog programa;

- broj i uzrast maloletnika koji će verovatno pratiti program, uzimajući u obzir radne dane, vikende i praznike;
- verovatna očekivanja publike u smislu programskog sadržaja u određeno doba dana ili na određeni dan.

IV. ZVUČNO UPOZORENJE I VIZUELNI ZNACI – SIGNAL UPOZORENJA

Član 19

Programi u kojima se koristi signal upozorenja

Signal upozorenja mora da se primeni pre i tokom emitovanja programa televizijskih servisa i na odgovarajućem mestu pored programa dostupnih u katalogu audio-vizuelnih medijskih usluga na zahtev, kako sledi:

- u svim vrstama igranog programa, i
- u onim vrstama programa koji imaju informativnu, edukativnu ili zabavnu funkciju, koji u celini ili kroz svoje delove mogu imati štetan uticaj na maloletna lica.

Član 20

Način primene signala upozorenja

Pre početka televizijskih programa iz člana 19 ovog Pravilnika, prikazuje se signal upozorenja koji odgovara programskoj kategoriji, a koji je kombinacija vizuelnog znaka, tekstualnog, verbalnog i akustičnog upozorenja, u trajanju od najmanje 10 sekundi, a koji zauzima najmanje 1/4 vidljivog dela ekrana.

Tokom televizijskih programa iz člana 19 ovog pravilnika, neprekidno se emituje samo vizuelni znak upozoravajućeg signala, koji se primenjuje u dimenziji 1/32 u uglu vidljivog dela ekrana. Izuzetak su vizuelni znaci za televizijske programe sa hipnotičkim tehnikama i treperućim svetlom, koji se primenjuju na ekranu nakon svake reklamne pauze.

Na prikladnom mestu pored programa iz člana 19 ovog Pravilnika, koji su dostupni u katalogu audio-vizuelnih medijskih usluga na zahtev, primenjuje se samo vizuelni znak koji odgovara programskoj kategoriji.

Član 21

Izgled i sadržaj signala upozorenja

Signali upozorenja koji se primenjuju pre, pored i tokom programa pružalaca audio-vizuelnih medijskih usluga imaju sledeći izgled:

Vizuelni znaci	Upozorenja
	 čitava publika Programi prve kategorije namenjeni svim vrstama publike.
	 roditeljski nadzor Programi druge kategorije, koji nisu preporučeni za decu mlađu od 8 godina. Neophodan je nadzor roditelja ili staratelja.
	 Programi treće kategorije, koji nisu preporučeni za decu mlađu od 12 godina. Neophodan je nadzor roditelja ili staratelja.
	 Programi četvrte kategorije, koji nisu preporučeni za decu mlađu od 16 godina. Neophodan je nadzor roditelja ili staratelja.
	 Programi pete kategorije, koji nisu prikladni za publiku mlađu od 18 godina.
Program sa tehnikama hipnotisanja	Upozorenje: Ovaj program sadrži tehnike hipnotisanja
Program sa treperavim svetlima	Upozorenje: Ovaj program sadrži treperave slike koje mogu da naštetu gledaocima koji pate od fotosenzitivne epilepsije

Član 22 **Programske najave**

Objave (promotivne najave) za programe emitera ne smeju da sadrže opise, scene i/ili prizore koji mogu da nanesu štetu maloletnim licima.

Objave iz stava 1 ovog člana označavaju se vizuelnim znakom koji ukazuje na kategoriju najavljenog programa.

Najave za programe kategorije 5 ne smeju se emitovati pre 22:00 sata.

V. SADRŽAJ EMISIJA VESTI I INFORMATIVNIH PROGRAMA

Član 23 **Urednička procena neophodnosti uključivanja detalja**

Kada programi vesti i informativni programi uključuju opise, scene i/ili prikaze koji mogu štetno da utiču na maloletnike, opravdanje njihovog prikazivanja mora da se zasniva na odgovornoj uredničkoj proceni neophodnosti uključivanja detalja u takvom materijalu.

Prilozi u televizijskim programima koji sadrže opise, prizore i/ili scene nasilja, audio-vizuelni materijal koji može da povredi ljudsko dostojanstvo, drugi prilozi čiji sadržaj može ozbiljno da ugrozi fizički, psihički i/ili moralni razvoj maloletnika, moraju da se emituju u terminima programske šeme kada se ne očekuje da će maloletnici da prate program.

Profesionalna odgovornost novinara podrazumeva i da se žrtve nasilja tretiraju sa maksimalnim poštovanjem, a radi zaštite ljudskog dostojanstva njihova tela ne bi trebala biti prikazana u krupnom planu, osim u izuzetnim slučajevima kada je to neizbežno zbog celovitosti informativnog materijala.

Kada se objavljuju opisi, scene i/ili prizori koji se koriste kao sudski dokaz, medijska odgovornost zahteva od urednika programa da pažljivo proceni da li je potrebno da informacioni kapacitet takvog materijala bude uključen u celi prikazani program.

Član 24 **Upozoravajući komentar**

Ako prilozi ili sastavni delovi priloga u vestima i informativnim programima uključuju sadržaj koji može da uznemiri maloletna lica, televizijski emiteri su obavezni da ih najave sa upozoravajućim komentarom voditelja.

Ovaj pristup ne podrazumeva ograničenje tema i događaja o kojima treba da se izveštava, ali emisija mora biti propraćena novinarskim i/ili stručnim komentarima koji će obezbediti objektivnost informativne perspektive.

Član 25 **Maloletni izvršioci ili žrtve krivičnog dela**

Ako se u vestima izveštava o maloletnicima koji su izvršioci, svedoci, ili žrtve seksualnog nasilja ili drugih krivičnih dela, pružaoci audio-vizuelnih medijskih usluga

treba da budu posebno oprezni da ne objavljuju opise, detalje, slike ili bilo koju informaciju koja može posredno ili neposredno da otkrije njihov identitet.

VI POSEBNI USLOVI ZA AUDIO-VIZUELNE MEDIJSKE USLUGE NA ZAHTEV

Član 26

Tehničke mere za zaštitu maloletnika

Pružaoци audio-vizuelnih medijskih usluga na zahtev dužni su da obezbede tehničke mere kako bi sprečili maloletna lica da pristupe sadržaju koji bi mogao da im nanese štetu.

Tehničke mere iz stava 1 ovog člana mogu da uključe:

- lične identifikacione kodove (PIN kodove), kojima pružalac audio-vizuelnih medijskih usluga na zahtev može da proveri uzrast korisnika pre davanja pristupa kodiranim sadržaju kategorizovanom i označenom u skladu s odredbama ovog pravilnika;
- filtriranje sadržaja kategorizovanih od strane pružalaca audio-vizuelne medijske usluge na zahtev i označenih u skladu s odredbama ovog pravilnika;
- primenu nezavisnih sistema za filtriranje, koji analiziraju program, prepoznaju i isključuju štetne sadržaje na osnovu kategorija koje definiše roditelj/staratelj;
- primenu drugih softvera koji roditeljima/starateljima omogućavaju da blokiraju pristup maloletnika sadržaju koji bi mogao da im nanese štetu.

Član 27

Predstavljanje i označavanje programa koji mogu da štete maloletnicima

Pružaoци audio-vizuelnih medijskih usluga na zahtev dužni su da označe sadržaje preuzete sa televizijskih servisa iz Severne Makedonije i druge sadržaje dostupne u katalogu na zahtev, koji mogu negativno da utiču na razvoj maloletnika, sa signalima upozorenja uz svaku stavku u programskom katalogu i programskim najavama.

Informacije o petoj kategoriji programa mogu da se predstavljaju samo kao deo usluge koja je dostupna nakon plaćanja, bilo da se radi o pretplatničkoj usluzi ili usluzi plaćanja po gledanju.

b) Pravilnik o novim tehnikama oglašavanja

Član 8

Ograničenja upotrebe novih tehnika oglašavanja

Nije dozvoljena upotreba novih tehnika oglašavanja u sledećim vrstama programa i drugim segmentima utvrđenim u Uputstvu o načinu kategorizacije vrsta audio-vizuelnih i audio programa:

- dečji programi, bez obzira na dužinu njihovog trajanja;
- informativni programi: vesti i TV dnevници i bilo koja vrsta programa sa informativnom funkcijom o verskim/teološkim temama;

- obrazovni programi: dokumentarni programi na verske teme;
- ostali segmenti: verski programi, obredi i propovedi.

Član 12 **Zabrana oglašavanja**

Novim tehnikama oglašavanja ne smeju se promovisati:

- duvan i duvanski proizvodi i kompanije koje ih proizvode;
- oružje, streljačka i pirotehnička sredstva i kompanije koje ih prodaju;
- lekovi, medicinski proizvodi i medicinski tretmani koji su dostupni samo na recept;
- alkohol i alkoholna pića, osim vina i piva.

Nove tehnike oglašavanja za vino i pivo ne smeju da:

- budu konkretno usmerene na maloletnike, a naročito ne smeju prikazivati maloletnike kako konzumiraju vino ili pivo;
- povezuju njihovu konzumaciju sa poboljšanom telesnom kondicijom ili vožnjom;
- ostavljaju utisak da njihova konzumacija doprinosi društvenom ili seksualnom uspehu;
- tvrde da vino i pivo imaju terapeutska svojstva ili da su stimulans, sedativ ili sredstva za rešavanje ličnih sukoba;
- podstiču na neumerenu konzumaciju alkohola ili da u negativnom svetlu predstavljaju apstinenciju ili umerenost;
- naglašavaju da je visoki procenat alkohola pozitivan kvalitet vina ili piva.

Nove tehnike oglašavanja za medicinske proizvode i medicinske tretmane koji su dostupni bez lekarskog recepta ne smeju da podstiču na njihovu nerazumnu upotrebu, moraju da ih predstavljaju objektivno i bez preuveličavanja njihovih svojstava, u skladu sa uputstvima za njihovu upotrebu.

Član 13 **Nove tehnike oglašavanja i maloletna lica**

Upotreba novih tehnika oglašavanja ne sme da uzrokuje fizičku ili moralnu štetu maloletnim licima.

Nove tehnike oglašavanja ne smeju da:

- direktno podstiču maloletnike na kupovinu ili iznajmljivanje proizvoda ili usluga, iskorišćavanjem njihovog neiskustva ili lakovernosti;
- direktno podstiču maloletnike da traže od svojih roditelja ili drugih lica da im kupe oglašene proizvode ili usluge;
- iskorišćavaju posebno poverenje koje maloletnici imaju prema svojim roditeljima, nastavnicima ili drugim osobama; i
- prikazuju maloletnike u opasnim situacijama.

Nove tehnike oglašavanja za komercijalne komunikacije za hranu i piće koje sadrže hranjive materije i supstance sa hranjivim ili fiziološkim dejstvom, kao što su masti, zasićene masne kiseline, so/natrijum i šećer, čije se prekomerno uzimanje u ukupnoj ishrani ne preporučuje, ne smeju da:

- sadrže netačne ili obmanjujuće informacije o hranjivoj vrednosti proizvoda;
- sugerišu da je određena hrana ili piće zamena za voće i/ili povrće; i
- podstiču na nezdrave navike u ishrani i piću, kao što su neumereno, preterano ili nekontrolisano konzumiranje.

Član 15

Interaktivno oglašavanje

Kada se na ekranu pojavi ikona kroz koju gledalac dobija pristup interaktivnim komercijalnim uslugama, ona treba da treperi i da se ubaci u reklamni spot (obično poslednji u reklamnom bloku), ili u elektronski programski vodič, gde treba da bude jasno označena rečju 'reklama'.

Kada gledalac klikne na ikonu, to ne sme odmah da ga odvede na komercijalni sadržaj, već prvo treba da se otvori pomoćni ekran koji sadrži upozorenje da se nakon drugog klika napušta televizijski program i ulazi u interaktivno komercijalno okruženje.

Interaktivno oglašavanje proizvoda/usluga koje su neprikladne za maloletna lica (na primer, zato što mogu da ih uznemire, imaju eksplicitni seksualni sadržaj itd.), ne sme da bude direktno dostupno kroz reklame koje se emituju u programima namenjenim za maloletna lica ili koje su povezane sa tim programima ili programima koji će verovatno privući pažnju maloletnika.

Između dva slota interaktivnog oglašavanja treba da prođe period od najmanje 15 minuta.

c) Smernice za sprovođenje pravila o prikrivenom oglašavanju

II. PRAVILA ZA PRIKRIVENO OGLAŠAVANJE

Pravila za oglašavanje vina i piva

19. Oglašavanje vina i piva ne sme:

- da bude konkretno usmereno na maloletnike, a naročito ne sme da prikazuje maloletnike kako konzumiraju vino ili pivo.

Programi u kojima je zabranjeno prikriveno oglašavanje proizvoda

30. Prikriveno oglašavanje zabranjeno je u sledećim vrstama programa, kako je utvrđeno u Smernicama o načinu kategorizacije vrsta audio-vizuelnih i audio programa:

- sledeće vrste informativnih programa: vesti ili TV žurnali; programi o aktuelnim događajima; programi o aktuelnim događajima sa dokumentarnim pristupom; tok-šou emisije o aktuelnim događajima; prenosi zva-

ničnih sednica državnih institucija/organa koji se emituju uživo ili su unapred snimljeni; prenosi društvenih i političkih događaja koji se emituju uživo ili su unapred snimljeni; informativni časopisi; informativno-zabavni programi; info-servis; informativni programi u oblasti umetnosti, kulture i društvenih nauka; dečki programi informativnog karaktera i drugi informativni programi;

- sledeće vrste obrazovnih programa: obrazovni programi; dokumentarci; obrazovni programi u oblasti umetnosti, kulture i društvenih nauka; dokumentarci o verskim temama; dečki programi edukativnog karaktera i drugi obrazovni programi;
- sledeće vrste zabavnih programa: zabavni i informativni programi, te zabavni programi za decu.

SAMOREGULATIVNA AKTA

Kodeks novinara

Savet za medijsku etiku / Udruženje novinara

9. Novinar ne sme da intervjuiše ili fotografiše decu mlađu od 16 godina bez saglasnosti roditelja ili staratelja, osim ako je takvo intervjuisanje ili fotografisanje u skladu s pravima deteta.

Isto važi i za osobe sa posebnim potrebama koje nisu u stanju da donose informisane odluke ili razumno rasuđuju.

SRBIJA PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlašćenja nacionalnog regulatornog tela

Nacionalno regulatorno telo je Regulatorno telo za elektronske medije (REM), koje je osnovano u skladu sa Zakonom o elektronskim medijima. Nadležnosti Regulatora su: utvrđivanje Predloga strategije razvoja medijske usluge radija i audio-vizuelnih medijskih usluga, i njegovo dostavljanje Vladi na usvajanje; donošenje Statuta; donošenje opštih podzakonskih akata predviđenih zakonom; izdavanje dozvola za pružanje medijske usluge televizije i linearne medijske usluge radija; bliže uređivanje postupka, uslova i kriterijuma za izdavanje dozvola u skladu sa odredbama zakona i propisivanje obrasca i sadržine te dozvole; izdavanje odobrenja za pružanje medijske usluge na zahtev i bliže uređivanje postupka izdavanja odobrenja; vođenje Registra medijskih usluga i evidencije pružalaca medijskih usluga na zahtev; kontrolisanje rada pružalaca medijskih usluga i staranje o doslednoj primeni odredaba zakona; izricanje mera pružaocima medijskih usluga u skladu sa zakonom; propisivanje pravila koja su obavezujuća za pružaocima medijskih usluga, a posebno onih kojima se obezbeđuje sprovođenje ranije navedene strategije; odlučivanje o prijavama u vezi sa programskim delovanjem pružalaca medijskih usluga; bliže utvrđivanje logičke numeracije kanala; davanje mišljenja nadležnim državnim organima u vezi sa pristupanjem međunarodnim konvencijama koje se odnose na oblast pružanja medijskih usluga; davanje inicijative za donošenje i izmenu zakona, drugih propisa i opštih akata radi efikasnog obavljanja poslova iz svog delokruga rada; utvrđivanje bližih pravila koja se odnose na programske sadržaje u vezi sa zaštitom dostojanstva ličnosti i drugih ličnih prava, zaštitom prava maloletnika, zabranom govora mržnje i dr.; vršenje analize relevantnog medijskog tržišta, u saradnji sa telom nadležnim za zaštitu konkurencije, u skladu sa metodologijom propisanom aktom koji donosi Regulator; vršenje istraživanja potreba korisnika medijskih usluga i zaštita njihovih interesa; saradnja i koordinacija svog rada sa telom nadležnim za elektronske komunikacije i telom nadležnim za zaštitu konkurencije, kao i sa drugim regulatornim telima u skladu sa zakonom; podsticanje očuvanja i zaštite srpske kulture i jezika, kao i kulture i jezika nacionalnih manjina; podsticanje unapređenja dostupnosti medijskih usluga osobama sa invaliditetom; podsticanje razvoja stvaralaštva u oblasti radija, televizije i drugih audio-vizuelnih medijskih usluga; podsticanje razvoja profesionalizma i visokog stepena obrazovanja zaposlenih u elektronskim medijima u Republici Srbiji, kao i unapređenje uređivačke nezavisnosti i autonomije pružalaca medijskih usluga itd. REM pružaocu medijske usluge može izreći sledeće sankcije: opomenu, upozorenje, privremenu zabranu objavljivanja programskog sadržaja odnosno može mu oduzeti dozvolu zbog povrede obaveza koje se odnose na programski sadržaj, kao i zbog povrede uslova koji su sadržani u dozvoli ili odobrenju za pružanje medijske usluge. Za vršenje stručnih i administrativnih poslova obrazovane su stručne službe Regulatora. Organi Regulatora su Savet i predsednik Saveta.

Postupak upravnog spora može se pokrenuti pred Upravnim sudom u odnosu svaku konačnu odluku Saveta REM-a koja je donesena u slučajevima povrede uslova koji su sadržani u dozvoli.

Internet stranica: www.rem.rs.

Sve odluke REM-a koje se odnose na postupak po prijavama ili postupak po službenoj dužnosti objavljuju se na sajtu.

Godišnji izveštaji REM-a sadrže ključne podatke o strukturi mera izrečenih protiv pružalaca audio-vizuelnih medijskih usluga.

2. Zakonodavstvo vezano za zaštitu maloletnika

a) Zakon o elektronskim medijima

Član 22 stav 1 tačka 15 (Delokrug rada Regulatora)

Regulator:

- 15) utvrđuje bliža pravila koja se odnose na programske sadržaje a u vezi sa zaštitom dostojanstva ličnosti i drugih ličnih prava, zaštitom prava maloletnika, zabranom govora mržnje i dr.

Član 46 stav 4 (Sloboda prijema i reemitovanja)

Regulator privremeno ograničava slobodu prijema i reemitovanja audio-vizuelne medijske usluge na zahtev iz stava 1. ovog člana u slučaju da je to neophodno radi očuvanja javnog poretka, a posebno radi sprečavanja izvršenja, istrage, otkrivanja i gonjenja učinioca krivičnog dela, zaštite maloletnika, radi sprečavanja podsticanja mržnje zasnovane na rasi, polu, verskoj ili nacionalnoj pripadnosti i povreda ljudskog dostojanstva, iz razloga zaštite javnog zdravlja, razloga javne bezbednosti, nacionalne bezbednosti i odbrane, zaštite potrošača, uključujući i investitore, u slučaju ozbiljnog kršenja odnosno pretnje kršenjem navedenih interesa, i srazmerno interesima o kojima je u konkretnom slučaju reč.

Član 50 stav 3 (Obaveza poštovanja ljudskih prava)

Sadržaji koji mogu da škode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika moraju biti jasno označeni i ne objavljuju se u vreme kad se osnovano može očekivati da ih maloletnici prate, imajući u vidu uobičajeni raspored njihovih aktivnosti, osim izuzetno kao zaštićena usluga sa uslovnim pristupom na način predviđen ovim zakonom.

Član 61 stav 1 (Medijske usluge na zahtev i zaštita maloletnika)

Medijska usluga na zahtev koja može da škodi fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju dece i omladine, čini se dostupnom na način koji obezbeđuje da je maloletnici u uobičajenim okolnostima neće čuti ili videti (na primer kao zaštićena usluga sa uslovnim pristupom).

Član 68 **(Zaštita maloletnika)**

Zabranjeno je prikazivanje pornografije, scena brutalnog nasilja i drugih programskih sadržaja koji mogu teško da naškode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika.

Regulator se stara da programski sadržaji koji mogu da naškode fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloletnika ne budu dostupni putem medijske usluge radija i televizijskog emitovanja, izuzev kad je vremenom emitovanja ili tehničkim postupkom obezbeđeno da maloletnici, po pravilu nisu u prilici da ih vide ili slušaju.

Regulator podstiče pružaoce medijskih usluga da organizuju stalnu unutrašnju kontrolu sadržaja sa stanovišta zaštite maloletnika.

Regulator upoznaje pružaoce medijskih usluga sa sadržajima za koje je ustanovio da nisu u skladu sa pravilima o zaštiti maloletnika.

Regulator, na zahtev pružaoce medijske usluge, daje mišljenje o usklađenosti određenog programskog sadržaja sa pravilima o zaštiti maloletnika, odnosno uslovima da se taj sadržaj učini dostupnim (vreme emitovanja, način najave i sl.).

Programski sadržaji nepodesni za maloletnike mlađe od 16 godina ne smeju da se emituju pre 22.00 sata ni posle 6.00 sati, a nepodesni za maloletnike mlađe od 18 godina pre 23.00 sata, ni posle 6.00 sati.

Programski sadržaji nepodesni za maloletnike mlađe od 12 godina ne smeju se emitovati u okviru dečjeg programa.

Programski sadržaji iz st. 6. i 7. ovog člana ne smeju da se oglašavaju van vremena u kojima je dopušteno emitovanje tih sadržaja.

Pružaoce medijske usluge su dužni da obaveste Regulatora o pritužbama zbog nepoštovanja pravila o zaštiti maloletnika.

Pružaoce medijske usluge su dužni da jasno označe programe koji su u stanju da ugroze maloletnike ili su za njih neprikladni, kao i da na to upozore staratelje.

Za učešće maloletnika u audio-vizuelnom programu potrebna je saglasnost roditelja, staratelja ili usvojioca, što ne isključuje dužnost emitera da obrati posebnu pažnju prilikom učestvovanja maloletnika u programu i ne isključuje njegovu odgovornost za objavljeni sadržaj.

b) Zakon o oglašavanju

Član 10 stav 1 tačka 4 **(Zabrana podsticanja ugrožavanja zdravlja i bezbednosti)**

Zabranjeno je da se oglasnom porukom podstiče ponašanje koje ugrožava zdravlje ili bezbednost primaoca oglasne poruke, a naročito:

(...) 4) prikazivanje maloletnika u vezi sa seksualnošću, kao i muškaraca i žena kao dečaka ili devojčica sa seksualnim odlikama odraslih;

Član 21

(Posebna pravila o zaštiti dece i maloletnika. Zaštita dece i maloletnika od neprikladnog oglašavanja)

Oglasna poruka ne sme da:

- 1) sadrži prikaz deteta ili maloletnika u opasnoj situaciji;
- 2) neposredno poziva decu ili maloletnike na kupovinu roba ili usluga ili da ih poziva da to zahtevaju od svojih roditelja;
- 3) podstiče decu ili maloletnike na ponašanje koje im može škoditi;
- 4) neposredno podstiče decu ili maloletnike na kupovinu ili zakup roba ili usluga, zloupotrebom njihovog neiskustva i lakovernosti;
- 5) zloupotrebljava posebno poverenje koje deca i maloletnici imaju u roditelje, nastavnike ili druga lica.

Opasnim situacijama iz stava 1. tačka 1) ovog člana naročito se smatraju penjanje na neobezbeđene objekte, ulazak u nepoznate prostorije, razgovor sa nepoznatim ljudima i slično, ili dete koje je bez nadzora roditelja u posedu ili u blizini opasnih materija ili opreme, kao što su šibice, upaljači, benzin, lekovi, električni uređaji u domaćinstvu i slično, osim ako se oglasnom porukom neposredno promovise sigurnost dece i zaštita njihovog integriteta.

Tokom dečje emisije, odnosno emisije koja je namenjena maloletnicima, mogu se emitovati samo oglasne poruke i poruke TV prodaje koje su prikladne za dečji uzrast, odnosno za uzrast maloletnika.

U smislu stava 3. ovog člana, tokom i najmanje deset minuta pre ili nakon emitovanja dečje emisije, odnosno emisije namenjene maloletnicima, naročito nije dozvoljeno emitovati oglasne poruke i poruke TV prodaje kojima se preporučuju:

- 1) alkoholna pića;
- 2) igre na sreću;
- 3) sredstva za paljenje, zapaljive materije i druga opasna sredstva koja mogu da dovedu u opasnost dete ili maloletnika;
- 4) proizvodi za mršavljenje, postupci lečenja, ustanove koje pružaju takve usluge, lekovi, medicinska sredstva i dijetetski dodaci.

Član 22

(Oglasna poruka namenjena deci i maloletnicima)

Oglasna poruka namenjena deci, u smislu ovog zakona, jeste oglasna poruka koja je, posredno ili neposredno, upućena deci.

Oglasna poruka namenjena maloletnicima, u smislu ovog zakona, jeste oglasna poruka koja je, posredno ili neposredno, upućena maloletnicima.

Član 23

(Zloupotreba neiskustva, neznanja i lakovernosti)

Oglasna poruka namenjena maloletnicima ne sme da zloupotrebljava nedostatak njihovog iskustva ili znanja, ili njihovu lakovernost.

Oglasna poruka namenjena deci, pored uslova iz stava 1. ovog člana, ne sme onemogućavati ili otežavati razlikovanje između stvarnosti i mašte.

Oglasna poruka namenjena deci, odnosno maloletnicima, ne sme da sadrži neistinite podatke o oglašavanoj robi ili usluzi, naročito u pogledu stvarne veličine, vrednosti, prirode, trajnosti, svojstava, brzine, boje i slično.

Ako se u oglasnoj poruci prikazuje rezultat crtanja, izrade, sklapanja, modelovanja i slično, sposobnost za ostvarenje ovog rezultata mora da odgovara prosečnoj sposobnosti deteta ili maloletnika kojima je oglasna poruka namenjena.

U slučaju iz stava 4. ovog člana mora se navesti uzrast dece, odnosno maloletnika, kojima je oglasna poruka namenjena. Oglasna poruka namenjena deci ili maloletnicima, ne sme, uz podatak o ceni, sadržati još i vrednosni sud o ceni, a naročito reči „samo“, „sitnica“, „povoljno“ i sl.

Odredbe ovog člana shodno se primenjuju na televizijske i radijske programe i medijske usluge na zahtev koje su specijalizovane za programske sadržaje namenjene deci, odnosno maloletnicima.

Dete, u smislu ovog zakona, jeste lice koje nije navršilo 12 godina. Maloletnik, u smislu ovog zakona, jeste lice koje je navršilo 12, a nije 18 godina.

Oglasna poruka namenjena deci, odnosno maloletnicima, ne sme zajedno sa robom ili uslugom koja je njima namenjena, preporučivati robu ili uslugu koja nije njima namenjena.

Član 24

(Zaštita zdravlja i razvoja)

Zabranjeno je oglašavanje mleka, druge hrane i pića za odojčad do šest meseci starosti, kao i pribora za njihovo korišćenje.

Zabranjeno je oglašavanje koje podstiče ili navodi na ponašanje kojim se ugrožava zdravlje, fizički i psihički razvoj dece ili maloletnika.

Član 25

(Zaštita integriteta)

Oglasna poruka namenjena maloletnicima ne sme da sadrži prikaz nasilja, uključujući i scene nasilja između animiranih likova, lutaka i slično.

Oglasna poruka namenjena maloletnicima, ne sme da zloupotrebljava njihovo poverenje u određena lica, a naročito prema roditeljima, nastavnicima, lekarima i slično, narušavanjem njihovog autoriteta i stava.

Oglasna poruka namenjena maloletnicima ne sme da sugeriše da će korišćenjem robe ili usluge steći fizičke, intelektualne ili druge društvene prednosti nad ostalim maloletnicima, odnosno da će nekorišćenje robe ili usluge imati suprotno dejstvo.

Odredbe ovog člana shodno se primenjuju i na oglašavanje namenjeno deci.

Član 34 stav 6

(Emitovanje TV oglašavanja i TV prodaje bez prekidanja emisije)

Zabranjeno je emitovanje TV oglašavanja, odnosno TV prodaje na način iz stava 1. ovog člana u emisijama vesti, emisijama isključivo namenjenim deci ili maloletnicima, verskim emisijama i programima o aktuelnim društveno-političkim događajima.

Član 46 stav 3 tačka 3

(Ograničenja oglašavanja alkoholnih pića)

Oglašavanje alkoholnih pića, uključujući svako isticanje žiga ili druge oznake alkoholnog pića, nije dozvoljeno.

(...) Izuzetno od zabrane oglašavanja iz stava 1. ovog člana, dozvoljeno je oglašavanje alkoholnih pića sa sadržajem alkohola manjim od 20%.

(...) 3) putem elektronskih medija, u bioskopima, pozorištima ili drugim prostorima gde se vrši prikazivanje odnosno izvođenje predstava, u terminu od 18.00 do 06.00 časova, osim ako su tematski ili ciljno namenjene deci ili maloletnicima.

Član 47 stav 2 tačka 3

(Zabranjeni načini oglašavanja)

Zabranjeno je u oglašavanju prikazivati upotrebu ili oponašanje upotrebe alkoholnih pića. Oglašavanje alkoholnih pića ne sme da:

(...) 3) posredno ili neposredno bude usmereno na decu ili maloletnike, niti da prikazuje decu ili maloletnike u kontekstu upotrebe alkoholnih pića.

Član 49

(Upozoravajuća poruka)

Oglasna poruka kojom se oglašava alkoholno piće mora da sadrži i upozoravajuću poruku kojom se upućuje na zabranu prodaje i služenja alkoholnih pića deci ili maloletnicima.

Član 56

(Vreme oglašavanja igara na sreću)

Oglašavanje klasičnih i posebnih igara na sreću putem elektronskih medija, kao i u bioskopima, pozorištima ili drugim prostorima gde se vrši prikazivanje odnosno izvođenje predstava, dozvoljeno je, osim ako su tematski ili ciljno namenjene deci ili maloletnicima.

Oglašavanje klasičnih i posebnih igara na sreću mora da sadrži upozorenje o zabrani učestvovanja deci ili maloletnicima.

Oglašavanje klasičnih i posebnih igara na sreću ne sme da:

- 1) iskorišćava neiskustvo ili nedostatak znanja dece ili maloletnika;
- 2) koristi decu ili maloletnike u oglašavanju, odnosno usmerava oglašavanje na decu ili maloletnike;

- 3) povezuje učestvovanje u igrama na sreću sa aktivnostima namenjenim deci ili maloletnicima;
- 4) povezuje učestvovanje u igrama na sreću sa sticanjem zrelosti.

Član 60 stav 3 **(Ograničenja oglašavanja pornografije)**

Zabranjeno je oglašavanje iz stava 2. ovog člana koje upućuje na pornografiju u specijalizovanim televizijskim i radio programima namenjenim deci ili maloletnicima, kao i u televizijskim i radio programima u kojima se, u vremenskom periodu iz stava 2. ovog člana, emituju emisije namenjene deci ili maloletnicima, ili čiju publiku u značajnom delu čine takva lica.

c) Zakon o javnom informisanju i medijima

Član 77 **(Zaštita maloletnika)**

U cilju zaštite slobodnog razvoja ličnosti maloletnika, posebno se mora voditi računa da sadržaj medija i način distribucije medija ne naškode moralnom, intelektualnom, emotivnom ili socijalnom razvoju maloletnika.

Član 78 **(Zabrana javnog izlaganja pornografije)**

Ne sme se na način dostupan maloletnicima javno izlagati štampani medij sa pornografskim sadržajem.

Štampani medij sa pornografskim sadržajem na naslovnoj i poslednjoj strani ne sme da sadrži pornografiju, a mora imati vidno upozorenje da sadrži pornografiju, kao i upozorenje da nije namenjen maloletnicima.

Na pornografske audio i audio-vizuelne medijske sadržaje, kao i na sadržaje koji se distribuiraju putem interneta primenjuju se odredbe posebnog zakona kojim se uređuju elektronski mediji.

Član 80 stav 2 **(Privatan život i lični zapisi)**

Maloletnik se ne sme učiniti prepoznatljivim u informaciji koja može da povredi njegovo pravo ili interes.

d) Pravilnik o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga

Značenje izraza u ovom pravilniku **Član 2**

- **maloletnik** je lice koje nije navršilo 18. godinu života;
- **posebno osetljiv maloletnik** je maloletnik koji ima ozbiljne duševne probleme ili se pak nalazi u osetljivoj životnoj situaciji (npr. žrtva porodičnog, seksualnog, vršnjačkog ili drugog oblika nasilja, duševno oboljenje, izvršenje krivič-

- nog dela, pokušaj samoubistva, bavljenje prostitucijom, zloupotreba alkohola ili opojnih droga, čiji roditelji se nalaze u zatvoru ili su ga napustili i sl.);
- **pornografijom** se smatra eksplicitno prikazivanje polnog organa ili polnog čina bez naročitog programskog i umetničkog opravdanja;
 - **erotskim programskim sadržajem** se smatra sadržaj u kome se prikazuju naga ljudska tela u polnom činu ili sama naga tela, bez eksplicitnih scena polnog čina (penetracije, oralnog seksa, masturbacije i sl.) ili polnog organa, ali u kontekstu realizacije seksualne aktivnosti;
 - **rijaliti programski sadržaj** je sadržaj koji pretežno u cilju zabave prikazuje, u prirodnom ili veštački stvorenom okruženju (npr. veštački stvorena zajednica ljudi na ograničenom fizičkom prostoru), na koji način se jedan ili više učesnika ponaša u unapred predviđenim, spontano ili na drugi način nastalim konkretnim životnim situacijama (npr. suživot u određenoj zajednici ljudi, međusobna komunikacija, rad, dokolica, rešavanje određenih zadatih ili nepredviđenih konkretnih životnih problema i sl.) u određenom vremenskom periodu, a u kojem učesnici, po pravilu, učestvuju radi pribavljanja određene imovinske ili neimovinske koristi;
 - **dečji programski sadržaj** je sadržaj koji je prema svojoj formi, sadržaju, funkciji i vremenu emitovanja isključivo namenjen maloletnicima mlađim od 12 godina (u daljem tekstu: dečji program);
 - **programski sadržaj namenjen maloletnicima** je sadržaj koji je prema svojoj formi, sadržaju, funkciji i vremenu emitovanja isključivo namenjen maloletnicima koji imaju 12 godina ili su stariji;
 - **nasiljem** se smatra ponašanje koje podrazumeva primenu sile ili pretnje radi nanošenja povrede ili ugrožavanja drugog lica, drugog živog bića ili stvari (fizičko, verbalno, psihičko ili seksualno nasilje);
 - **teškim nasiljem** se smatra ponašanje kod koga se primenom sile žrtva lišava života ili joj se nanose teške povrede ili se kod nje izaziva ozbiljna patnja (npr. surovo, nečovečno postupanje, sakaćenje žive osobe ili leša, sadistički postupci), kao i koje za posledicu ima veliki broj žrtava ili velika materijalna razaranja;
 - **seksualnim nasiljem** smatra se ponašanje kojim se uz primenu sile ili pretnje drugo lice, protivno njegovoj volji, primorava na polni odnos ili mu se dodiruju intimni delovi tela;
 - **prikazivanjem seksualnosti** smatra se prikazivanje dodirivanja intimnih delova tela u cilju pobuđivanja polnog nagona ili prikazivanje polnog odnosa;
 - **zastašujućim scenama** smatraju se sadržaji koji kod gledalaca, odnosno slušalaca mogu izazvati osećanje šoka, straha, uznemirenosti ili gađenja;
 - **štetna supstanca** je supstanca čija zloupotreba, zbog njenog sastava ili drugih svojstava, može biti štetna ili opasna;
 - **opasnim ponašanjem** smatra se ponašanje kojim onaj koji ga preduzima dovodi u opasnost sebe ili druge, a koje maloletnik može lako podražavati (npr. izazivanje požara na način koji maloletnik može podražavati, neoprezno rukovanje opasnim oruđem koje je dostupno maloletniku, nebezbedno rukovanje motornim vozilom i sl.);

- **diskriminatorским postupanjem** se smatra svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriiven način, a koje se zasniva na njihovim stvarnim ili pretpostavljenim ličnim svojstvima (npr. rasa, boja kože, državljanstvo, nacionalna pripadnosti ili etničko poreklo, jezik, versko ili političko ubeđenje, pol, rodni identitet, seksualna orijentacija, imovno stanje, genetske osobenosti, zdravstveno stanje, invaliditet, bračni i porodični status, osuđivanost, starosno doba, izgled i dr.);
- **nepristojnim ponašanjem** se smatra ponašanje, uključujući i govor, koje je neprihvatljivo u kontekstu prosečnog gledaoca ili slušaoca (npr. psovanje, nepristojna gestikulacija ili mimika i sl.).

Opšte obaveze

Član 3

Pružalac medijske usluge je dužan da preduzme sve neophodne mere kako njegov programski sadržaj ne bi naškodilo razvoju maloletnika, imajući pri tom u vidu da maloletnici uživaju pravo na veći stepen zaštite slobodnog razvoja ličnosti nego punoletna lica.

Pružalac medijske usluge rukovodi se najboljim interesom maloletnika prilikom kategorizacije programskih sadržaja, prilikom učešća maloletnika u programskom sadržaju, kao i prilikom objavljivanja informacije koja se neposredno ili posredno odnosi na maloletnika i njegov privatni i porodični život.

NAČIN OBJAVLJIVANJA PROGRAMSKIH SADRŽAJA KOJI MOGU NAŠKODITI RAZVOJU MALOLETNIKA

Programski sadržaji koji mogu teško naškoditi razvoju maloletnika

Član 4

Zabranjeno je prikazivanje:

1. pornografije;
2. brutalnog nasilja, bez naročito programskog i umetničkog opravdanja; i
3. drugih programskih sadržaja koji mogu teško da naškode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika.

Izuzetno od stava 1. ovog člana, pornografija može biti dostupna javnosti samo ako se objavljuje kao deo zaštićene usluge (medijska usluga sa uslovnim pristupom), kojoj se pristupa putem ličnog identifikacionog broja (eng. Personal Identification Number – PIN) ili drugog sličnog sistema uslovnog pristupa.

Tokom celog trajanja programskog sadržaja iz stava 2. ovog člana u gornjem uglu ekrana emituje se grafička oznaka u vidu kruga crvene boje u kome je u beloj boji ispisano „18+“, a koja zauzima 1/32 ekrana.

Ako se programski sadržaj iz stava 2. ovog člana objavljuje kao deo nelinearne medijske usluge sa uslovnim pristupom, on se odvajava od ostalih programskih sadržaja.

ja tako što se smešta u poseban deo kataloga programa i obeležava postavljanjem grafičke oznake iz stava 3. ovog člana u katalogu programa, s tim da takva oznaka mora biti prisutna i tokom celog trajanja tog programskog sadržaja.

Primerak grafičke oznake iz stava 3. ovog člana odštampan je uz ovaj pravilnik kao Prilog 1, čini njegov sastavni deo i objavljuje se na internet stranici Regulatora.

Programski sadržaji koji mogu naškoditi razvoju maloletnika

Opšte obaveze

Član 5

Pružalac medijske usluge dužan je da programski sadržaj koji može naškoditi razvoju maloletnika jasno označi na način uređen ovim pravilnikom i ne sme ga objaviti u vreme kad se osnovano može očekivati da ga maloletnici prate, imajući u vidu uobičajeni raspored njihovih aktivnosti.

Izuzetno, ako pružalac medijske usluge programski sadržaj koji može naškoditi razvoju maloletnika pruža kao zaštićenu uslugu sa uslovnim pristupom, može ga objaviti u vreme iz stava 1. ovog člana, ali je i tada dužan da ga jasno označi na način uređen ovim pravilnikom.

Obaveza kategorizacije programskih sadržaja

Član 6

Pružalac medijske usluge kategorizuje svaki programski sadržaj koji može naškoditi razvoju maloletnika.

Izuzetno od stava 1. ovog člana, pružalac medijske usluge nije dužan da kategorizuje vesti i programe aktuelnosti, dok sportski program kategorizuje samo u slučaju koji je predviđen ovim pravilnikom.

Ako se u emisiji vesti ili programu aktuelnosti emituje sadržaj koji može naškoditi razvoju maloletnika (npr. posledice nasilja, tragičnog događaja ili prirodnih katastrofa), on mora biti neposredno pre njegovog emitovanja jasno najavljen odgovarajućim usmenim ili pisanim upozorenjem.

Kategorije programskih sadržaja

Član 7

Pružalac medijske usluge kategorizuje programske sadržaje koji mogu naškoditi razvoju maloletnika u sledeće kategorije:

1. programski sadržaj nepodesan za maloletnike mlađe od 12 godina;
2. programski sadržaj nepodesan za maloletnike mlađe od 16 godina;
3. programski sadržaj nepodesan za osobe mlađe od 18 godina.

Vreme emitovanja kategorisanih programskih sadržaja u linearnim medijskim uslugama

Član 8

Programski sadržaj nepodesan za maloletnike mlađe od 12 godina može se emitovati samo u vreme kada se objektivno može očekivati da oni prate program uz prisustvo roditelja, imajući u vidu uobičajen raspored njihovih aktivnosti (npr. vreme polaska u školu, radni ili neradni dan, školski raspust, uobičajeno radno vreme i dr.).

Programski sadržaj nepodesan za maloletnike mlađe od 16 godina može se emitovati samo u periodu od 22.00 do 6.00 sati.

Programski sadržaj nepodesan za osobe mlađe od 18 godina može se emitovati samo u periodu od 23.00 do 6.00 sati.

Vremenska ograničenja iz st. 1, 2. i 3. ovog člana odnose se kako na premijerno, tako i na ponovljeno (reprizno) emitovanje određenog programskog sadržaja.

Programski sadržaj iz st. 1, 2. ili 3. ovog člana može se emitovati bez vremenskog ograničenja, ako je deo zaštićene usluge (medijska usluga sa uslovnim pristupom), kojoj se pristupa putem ličnog identifikacionog broja (eng. Personal Identification Number – PIN) ili drugog sličnog sistema uslovnog pristupa.

Vreme dostupnosti kategorisanih programskih sadržaja u nelinearnim medijskim uslugama

Član 9

Programski sadržaji iz člana 7. tač. 1) i 2) ovog pravilnika mogu biti bez vremenskog ograničenja dostupni javnosti u okviru nelinearnih medijskih usluga.

Programski sadržaj iz člana 7. tačka 3) ovog pravilnika može biti u okviru nelinearnih medijskih usluga dostupan javnosti samo u periodu od 23.00 do 6.00 sati, osim ako je deo zaštićene usluge (medijska usluga sa uslovnim pristupom), kojoj se pristupa putem ličnog identifikacionog broja (eng. Personal Identification Number – PIN) ili drugog sličnog sistema uslovnog pristupa, kada može biti dostupan bez vremenskog ograničenja.

Način označavanja kategorisanih programskih sadržaja u linearnim medijskim uslugama

Član 10

Pružalac medijske usluge označava programski sadržaj nepodesan za maloletnike mlađe od 12 godina posredstvom tekstualnog i usmenog obaveštenja: „Program koji sledi nije prikladan za osobe mlađe od 12 godina“ i grafičke oznake u vidu kruga zelene boje u kome je u beloj boji ispisan broj 12.

Pružalac medijske usluge označava programski sadržaj nepodesan za maloletnike mlađe od 16 godina posredstvom tekstualnog i usmenog obaveštenja: „Program koji sledi nije prikladan za osobe mlađe od 16 godina“ i grafičke oznake u vidu kruga žute boje u kome je u crnoj boji ispisan broj 16.

Pružalac medijske usluge označava programski sadržaj nepodesan za osobe mlađe od 18 godina posredstvom tekstualnog i usmenog obaveštenja: „Program koji sledi

nije prikladan za osobe mlađe od 18 godina“ i grafičke oznake u vidu kruga crvene boje u kome je u beloj boji ispisan broj 18.

Tekstualno i usmeno obaveštenje iz st. 1, 2. i 3. ovog člana emituje se neposredno pre početka kategorisanog programskog sadržaja.

Grafička oznaka iz st. 1, 2. i 3. ovog člana emituje se u gornjem uglu ekrana tokom celog trajanja kategorisanog sadržaja i zauzima 1/32 ekrana.

Ako se kategorisani programski sadržaj emituje u okviru radijskog programa, označava se putem usmenog obaveštenja iz st. 1, 2. i 3. ovog člana, koje se emituje neposredno pre emitovanja tog programskog sadržaja i nakon svakog prekida njegovog emitovanja.

Primerici grafičkih oznaka iz st. 1, 2. i 3. ovog člana odštampani su uz ovaj pravilnik kao Prilozi 2, 3. i 4, čine njegov sastavni deo i objavljuju se na internet stranici Regulatora.

Način označavanja kategorisanih programskih sadržaja u nelinearnim medijskim uslugama

Član 11

Pružalac nelinearne medijske usluge označava kategorisani programski sadržaj tako što u katalogu programa postavlja grafičku oznaku iz odredbe člana 10. st. 1, 2. i 3. ovog pravilnika, s tim da iz načina njenog postavljanja mora jasno proisticati na koji se programski sadržaj ona odnosi.

Najava kategorisanih programskih sadržaja

Član 12

Kategorisani programski sadržaj može se najavljivati samo u vremenskom periodu u kome je dozvoljeno njegovo emitovanje.

Ako se kategorisani programski sadržaj najavljuje posredstvom emitovanja kratkih inserata iz tog sadržaja (tzv. promo sadržaji):

1. u televizijskom programu se tokom celog trajanja najave emituje grafička oznaka iz člana 10. st. 1, 2. i 3. ovog pravilnika;
2. u radijskom programu takvoj najavi prethodi usmeno obaveštenje iz člana 10. st. 1, 2. i 3. ovog pravilnika.

Merila za kategorizaciju programskih sadržaja

Član 13

Pružalac medijske usluge ocenjuje da li je neophodno kategorizovati određeni programski sadržaj, tako što uzima u obzir da li se u njemu prikazuju sledeći potencijalno škodljivi sadržaji:

1. nasilje i njegove posledice;
2. seksualno nasilje;
3. nago ljudsko telo;
4. seksualnost;

5. zastrašujuće scene;
6. pušenje i zloupotreba opojnih droga, alkohola i drugih štetnih supstanci;
7. opasno ponašanje;
8. diskriminatorsko postupanje;
9. nepristojno ponašanje.

Prilikom ocene da li je neophodno kategorizovati određeni programski sadržaj pružalac medijske usluge uzima u obzir i u kom kontekstu se prikazuju potencijalno škodljivi sadržaji iz stava 1. tač. 1–9 ovog člana:

1. cilj ili priroda programskog sadržaja u kome se prikazuje potencijalno škodljiv sadržaj (npr. ako se potencijalno škodljiv sadržaj prikazuje u obrazovnom, istorijskom ili komičnom kontekstu, to, po pravilu, dovodi do blaže kategorizacije programskog sadržaja);
2. priroda sadržaja medijske usluge u kojoj se objavljuje određeni programski sadržaj (npr. medijska usluga specijalizovana za dečje programske sadržaje);
3. da li je reč o fikcijskom ili nefikcijskom programskom sadržaju (npr. nefikcijski programski sadržaj u kome se prikazuje nasilje, po pravilu, strože se kategorizuje);
4. stepen realističnosti prikazivanja potencijalno škodljivih sadržaja (npr. ako je radnja smeštena u svet fantazije i nasilje se događa između natprirodnih bića, to, po pravilu, dovodi do blaže kategorizacije programskog sadržaja; naprotiv, ako je radnja smeštena u okruženje koje je blisko maloletniku, kao što su porodica i škola, prisustvo nasilja, po pravilu, dovodi do strože kategorizacije);
5. broj, dužina, učestalost, intenzitet (u kojoj meri postoji auditivna, vizuelna ili verbalna naglašenost) i detaljnost prikazivanja potencijalno škodljivih sadržaja (npr. detaljno i intenzivno prikazivanje telesnih povreda, krvi ili drugih scena koje mogu kod gledaoca izazvati osećanje nelagodnosti, straha, uznemirenosti ili gađenja, dovodi, po pravilu, do strože kategorizacije programskog sadržaja);
6. očekivano dejstvo koje će programski sadržaj imati na gledaoce ili slušaoce, a naročito u kakvom se okruženju, odnosno atmosferi, potencijalno štetni sadržaji prikazuju (npr. ako se teške posledice nasilja ili seksualnost prikazuju u mračnom društvenom okruženju, odnosno atmosferi, programski sadržaj se, po pravilu, strože kategorizuje);
7. kakav stav je u programskom sadržaju zauzet prema nasilju, zloupotrebi štetnih supstanci, opasnom ponašanju ili diskriminatorskom postupanju (npr. ako je prema nasilnom ponašanju zauzet kritički stav, to dovodi, po pravilu, do blaže kategorizacije programa);
8. vreme proizvodnje programskog sadržaja (npr. ponašanje koje se danas može smatrati neprihvatljivim, blaže će se ceniti ako je prikazano u programskom sadržaju koji je proizveden u vreme kada je ono bilo prihvatljivo).

Pružalac medijske usluge kategorizuje programski sadržaj koji može naškoditi razvoju maloletnika primenom merila iz st. 1. i 2. ovog člana, nakon ocene ispunjenosti svakog merila posebno i svih merila zajedno.

Programski sadržaji nepodesni za maloletnike mlađe od 12 godina **Član 14**

Programski sadržaj nepodesan za maloletnike mlađe od 12 godina odlikuje se povremenim, umereno dugačkim, umereno intenzivnim i umereno detaljnim prikazivanjem sadržaja iz člana 13. stav 1. tač. 1)–9) ovog pravilnika, koji s obzirom na kontekst u kome se prikazuju, nisu nepodesni za maloletnike koji imaju 12 ili više godina, te on ima sledeća obeležja:

1. povremeno prikazivanje umerenog nasilja i njegovih posledica, dok se teško nasilje i njegove posledice mogu prikazivati kratko i bez detalja. Izuzetno, kratko i retko prikazivanje scena koje sadrže detaljno prikazivanje teškog nasilja i njegovih posledica može biti prisutno u programskom sadržaju ako je to opravdano njegovim obrazovnim ciljem;
2. seksualno nasilje ne sme biti prikazano, ali samim tokom radnje može biti nagovešteno da se ono odigralo;
3. nago ljudsko telo može biti prikazano, ali ne u kontekstu seksualnosti;
4. seksualnost može biti prikazana povremeno i diskretno;
5. zastrašujuće scene moraju se umereno prikazivati, s tim da one ne smeju biti učestale i posebno naglašene;
6. prikazivanje pušenja i zloupotrebe opojnih droga, alkohola i drugih štetnih supstanci ne sme biti učestalo, niti značaj i dejstva njihove zloupotrebe smeju biti prikazani kao zabavni ili manje bitni nego što jesu u stvarnom životu;
7. opasno ponašanje ne sme biti detaljno prikazano, niti prema takvom ponašanju u programskom sadržaju kao celini sme biti izražen pozitivan stav;
8. diskriminatorско postupanje ne sme biti prikazano uz pozitivan stav prema takvom postupanju, niti ga je dozvoljeno prikazivati ako je ono preduzeto uz vršenje nasilja;
9. umereno nepristojno ponašanje je dozvoljeno, ali ne sme biti učestalo, niti može predstavljati način komunikacije (npr. psovka koja prati izražavanje kao poštapalica), dok veoma nepristojno ponašanje može biti prisutno samo kratko, ali nikako ako se ono koristi u vidu akta agresije, odnosno da bi se neko uvredio.

Programski sadržaji nepodesni za maloletnike mlađe od 16 godina **Član 15**

Programski sadržaj nepodesan za maloletnike mlađe od 16 godina odlikuje se učestalim, dugačkim, intenzivnim i detaljnim prikazivanjem sadržaja iz člana 13. stav 1. tač. 1)–9) ovog pravilnika, koji s obzirom na kontekst u kome se prikazuju nisu nepodesni za maloletnike koji imaju 16 ili više godina, te on ima sledeća obeležja:

1. teško nasilje i njegove posledice mogu biti detaljno prikazani, ali programski sadržaj ne sme biti naročito usmeren na scene u kojima se oni detaljno prikazuju;
2. seksualno nasilje može biti samo diskretno prikazano, bez naročite usmerenosti na detalje takvog ponašanja i patnju žrtve;
3. ne postoje ograničenja u pogledu prikazivanja nagog ljudskog tela, ako se ono ne prikazuje u kontekstu seksualnosti, dok prikazivanje u tom kontekstu ne sme biti detaljno;
4. seksualnost može biti učestalo prikazana, ali bez prikazivanja detalja, osim ako se ono prikazuje u cilju obrazovanja o seksualnosti i ljudskom zdravlju;
5. zastrašujuće scene mogu biti učestalo i intenzivno prikazane, ali samo ako takve scene nisu posledica sadističkog ili seksualnog ponašanja;
6. pušenje i zloupotreba opojne droge, alkohola ili drugog štetnog sredstva mogu biti učestalo prikazani, ali u programskom sadržaju kao celini ne sme biti izražen pozitivan stav prema takvom ponašanju;
7. opasno ponašanje sme biti detaljno prikazano, ali programski sadržaj ne sme biti naročito usmeren na scene u kojima se takvo ponašanje detaljno prikazuje, niti prema takvom ponašanju u programskom sadržaju kao celini sme biti izražen pozitivan stav;
8. diskriminatorno postupanje može biti prikazano i kada je preduzeto uz vršenje nasilja, ali u programskom sadržaju kao celini prema takvom postupanju mora biti zauzet negativan stav;
9. veoma nepristojno ponašanje može biti učestalo, dok najteži oblici nepristojnog ponašanja mogu biti samo kratko prikazani, ali nikada ako se ono koristi kao akt agresije, odnosno da bi se neko uvredio.

Programski sadržaji nepodesni za osobe mlađe od 18 godina **Član 16**

Programski sadržaj nepodesan za osobe mlađe od 18 godina odlikuje se veoma učestalim, veoma dugačkim, veoma intenzivnim i veoma detaljnim prikazivanjem sadržaja iz člana 13. stav 1. tač. 1)–9) ovog pravilnika, te on ima sledeća obeležja:

1. naročita usmerenost na detaljno prikazivanje teškog nasilja i njegovih zastrašujućih posledica;
2. prikazivanje seksualnog nasilja, uz naročitu usmerenost na detalje takvog ponašanja i patnju žrtve;
3. detaljno prikazivanje seksualnosti, pod uslovom da primarna namena programskog sadržaja nije pobuđivanje seksualnog uzbuđenja;
4. prikazivanje erotskih sadržaja;
5. veoma detaljno i veoma intenzivno prisustvo zastrašujućih scena;
6. detaljno prikazivanje zloupotrebe opojnih droga, alkohola ili drugih štetnih supstanci, iako u programskom sadržaju kao celini nije izražen negativan stav prema takvom ponašanju;

7. detaljno prikazivanje opasnog ponašanja, iako u programskom sadržaju kao celini nije izražen negativan stav prema takvom ponašanju;
8. detaljno prikazivanje diskriminatorskog ponašanja, iako u programskom sadržaju kao celini nije izražen negativan stav prema takvom ponašanju.
9. prikazivanje najgrubljeg nepristojnog ponašanja, čak i kada se koristi u vidu akta agresije, odnosno da bi se neko uvredio.

U kategoriju programskog sadržaja nepodesnog za osobe mlađe od 18 godina ne mogu se svrstati sadržaji čije je objavljivanje zakonom zabranjeno, a naročito:

1. sadržaj koji ističe i podržava nasilje, ponašanje koje je zakonom predviđeno kao krivično delo, prekršaj ili privredni prestup, ili zloupotrebu opojnih droga, kao i ako zloupotrebljava lakovernost gledalaca ili slušalaca, u smislu odredbe člana 47. stav 1. tačka 4) Zakona o elektronskim medijima;
2. sadržaj kojim se ne poštuje dostojanstvo ličnosti ili drugo ljudsko pravo, a naročito ako prikazuje ponižavajuće postupanje, scene nasilja i mučenja, osim kada za to postoji programsko i umetničko opravdanje, u smislu odredbe člana 50. stav 2. Zakona o elektronskim medijima;
3. sadržaj koji sadrži informacije kojima se podstiče, na otvoren ili prikriven način, diskriminacija, mržnja ili nasilje zbog rase, boje kože, predaka, državljanstva, nacionalne pripadnosti, jezika, verskih ili političkih ubeđenja, pola, rodnog identiteta, seksualne orijentacije, imovnog stanja, rođenja, genetskih osobenosti, zdravstvenog stanja, invaliditeta, bračnog i porodičnog statusa, osuđivanosti, starosne dobi, izgleda, članstva u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugih stvarnih, odnosno pretpostavljenih ličnih svojstava, u smislu člana 51. Zakona o elektronskim medijima;
4. sadržaj koji podstiče na akt neposrednog rušenja ustavnog poretka ili na akt neposrednog nasilja prema licu ili grupi na osnovu rase, nacionalne pripadnosti, političke pripadnosti, veroispovesti, seksualne opredeljenosti, invaliditeta ili drugog ličnog svojstva, u smislu člana 59. Zakona o javnom informisanju i medijima („Službeni glasnik RS“, broj 83/14);
5. sadržaj radi čije proizvodnje je životinja ubijena, zlostavljana ili podsticana na agresivnost i protivprirodno ponašanje, u smislu odredbe člana 7. stav 1. tačka 24) Zakona o dobrobiti životinja („Službeni glasnik RS“, broj 41/09);
6. sadržaj koji propagira ili reklamira prostituciju, u smislu člana 184. stav 1. Krivičnog zakonika („Službeni glasnik RS“, br. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12 i 104/13);
7. pornografski sadržaj nastao iskorišćavanjem maloletnog lica, u smislu člana 185. stav 4. Krivičnog zakonika;
8. sadržaj kojim se poziva da se silom promeni ustavno uređenje Republike Srbije, u smislu člana 309. stav 1. Krivičnog zakonika;
9. sadržaj kojim se poziva na agresivan rat, u smislu člana 386. stav 1. Krivičnog zakonika.

Posebne odredbe u vezi sa emitovanjem rijaliti programskih sadržaja

Član 17

Rijaliti programski sadržaj se smatra nepodesnim za maloletnike mlađe od 16 godina, ako se u njemu prikazuje nepristojno ponašanje koje se ne koristi kao akt agresije, odnosno da bi se neko uvredio, ili se prikazuje konzumiranje alkoholnih pića, osim ako je ono izostavljeno iz snimka ili potpuno prikriveno upotrebom visokofrekventnog tona (bips), zamagljenja slike ili na drugi sličan način.

Rijaliti programski sadržaj se smatra nepodesnim za osobe mlađe od 18 godina, ako se u njemu prikazuje nasilje, nepristojno izražavanje preduzeto kao akt agresije, odnosno u cilju vređanja, pušenje, neumereno konzumiranje alkoholnih pića ili nago ljudsko telo.

U rijaliti programskom sadržaju ne mogu se prikazivati teško nasilje, seksualnost, zloupotreba opojnih droga, kao i ponašanje koje predstavlja govor mržnje ili kojim se vređa ljudsko dostojanstvo ili drugo ljudsko pravo.

Ako u toku rijaliti programskog sadržaja koji se emituje direktno (uživo) dođe do eskalacije nasilja ili nepristojnog ponašanja preduzetog u cilju vređanja, pružalac medijske usluge je dužan da odmah prekine njegovo emitovanje, ako ne može na drugi način da izbegne prikazivanje takvog ponašanja (npr. isključenje tona, promena kadra i sl.).

Posebne odredbe u vezi sa emitovanjem sportskih programskih sadržaja

Član 18

Sportski programski sadržaji se ne kategorizuju.

Izuzetno od stava 1. ovog člana, prenos ili snimak ekstremnog borilačkog sporta (npr. mešovite borilačke veštine – eng. Mixed Martial Arts (MMA) i sl.), koji može sadržati prikazivanje teškog nasilja, kategorizuje se kao nepodesan za maloletnike mlađe od 16 godina.

Ako u toku prenosa sportskog događaja dođe do fizičkog obračuna u publici ili među učesnicima događaja, nereda ili neovlašćenog ulaska na sportski teren, pružalac medijske usluge ih može u toku prenosa prikazati samo ako je došlo do remećenja toka sportskog događaja (npr. privremeni prekid utakmice), i to u meri u kojoj je to neophodno da bi gledalac bio upoznat sa razlozima koji su uticali na redovan tok sportskog događaja.

Ograničenje iz stava 3. ovog člana ne utiče na prikazivanje fizičkog obračuna, nereda ili neovlašćenog ulaska na teren u informativnom programu.

Posebne odredbe o emitovanju programskih sadržaja koji se odnose na samoubistvo

Član 19

Programski sadržaj u kome se prikazuju metode izvršenja samoubistva može se emitovati samo ako je to opravdano ciljem i prirodom takvog sadržaja (npr. programski sadržaj umetničke ili obrazovne prirode), ali se takav programski sadržaj kategorizuje kao nepodesan za maloletnike mlađe od 16 godina.

Prilikom informisanja javnosti o izvršenom samoubistvu ili pokušaju samoubistva, pružalac medijske usluge je dužan da se uzdrži od:

1. navođenja detalja o načinu na koji je neko lice izvršilo ili pokušalo samoubistvo;
2. objavljivanja podataka o izvršenom ili pokušanom samoubistvu u udarnom terminu emisije vesti (npr. naslovi, vest dana ili kao prva ili najvažnija vest dana i sl.);
3. objavljivanja snimka izvršenja samoubistva, fotografije preminulog, kao i prikazivanja mesta na kome je izvršeno samoubistvo;
4. odobravanja izvršenja ili pokušaja samoubistva;
5. predstavljanja uzroka izvršenja ili pokušaja samoubistva na pojednostavljen način (npr. samoubistvo je učinjeno samo iz jednog razloga i sl.).

Prilikom objavljivanja informacije iz stava 2. ovog člana, pružalac medijske usluge objaviće i kontakt podatke odgovarajuće organizacije koja se bavi prevencijom samoubistava, ako je to moguće s obzirom na prirodu i trajanje programskog sadržaja u kome se ta informacija objavljuje.

Odredbe ovog člana primenjuju se i na sadržaje koji se odnose na samopovređivanje.

Dečji program i programski sadržaji namenjeni maloletnicima

Član 20

Dečji program mora biti podesan za maloletnike mlađe od 12 godina i koncipiran tako da ih podstiče na sticanje, očuvanje i razvoj vrlina (razumevanje, saosećanje, milost, hrabrost, rasuđivanje, poštenje, pravednost, obrazovanost, ljubav i dr.) i nastojati da kod njih izazove pozitivna osećanja (osećanje prijatnosti, sreće, divljenja, saosećanja i sl.).

Dečji program se može baviti određenim pitanjima koja se odnose na dečje odrastanje i razvoj (npr. odnosi sa vršnjacima, problemi sa učenjem), ali se ona moraju obraditi na način koji je prilagođen njihovom uzrastu.

Programski sadržaj namenjen maloletnicima mora biti podesan za maloletnike koji imaju 12 ili više godina, s tim da se on može baviti ozbiljnim pitanjima koja se odnose na njihovo odrastanje i razvoj (npr. problemi adolescenata, vršnjačko nasilje, nasilje u porodici), kao i drugim društvenim pitanjima koja su u domenu njihovog rasuđivanja.

Nasilje, pušenje, zloupotrebu opojnih droga, alkohola ili drugih štetnih supstanci ili nepristojno ponašanje nije dozvoljeno prikazivati u dečjem programu, odnosno u programskom sadržaju namenjenom maloletnicima, osim ako to ima obrazovni cilj ili se to čini radi ukazivanja na neprihvatljivost takvog ponašanja, ali na način koji je podesan njihovom uzrastu.

Nago ljudsko telo i seksualnost nije dozvoljeno prikazivati u dečjem programu, odnosno u programskom sadržaju namenjenom maloletnicima, osim ako to ima obrazovni cilj, ali na način koji je podesan njihovom uzrastu.

Dečji program, odnosno programski sadržaj namenjen maloletnicima ne može da sadrži informaciju koja bi ga navodila na ponašanje kojim bi moglo da povredi svoj fizički, duševni, emocionalni ili drugi integritet.

U smislu stava 6. ovog člana, takvi programski sadržaji naročito ne mogu da sadrže prikazivanje maloletnika u opasnoj situaciji (npr. penjanje na neobezbeđene objekte; ulazak u nepoznate prostorije; razgovor sa nepoznatim ljudima; korišćenje šibica, upaljača, benzina, lekova i električnih uređaja u domaćinstvu), osim ako je reč o upozorenju na opasnost po zdravlje i sigurnost maloletnog lica, odnosno njegovog integriteta.

Nakon emitovanja dečjeg programa, odnosno programskog sadržaja namenjenog maloletnicima, neophodno je da prelaz na drugi programski sadržaj koji nije njima namenjen ne bude iznenađan, bez odgovarajuće pauze, već postepen.

Sadržaj teleteksta

Član 21

Ako usluga teleteksta sadrži najavu, odnosno raspored programskih sadržaja, pružalac medijske usluge označava kategorisani programski sadržaj, tako što postavlja odgovarajuću brojku kojom označava kategoriju u koju je svrstan, s tim da mora biti jasno na koji programski sadržaj se ona odnosi.

U okviru usluge teleteksta ne smeju se objavljivati sadržaji koji mogu naškoditi razvoju maloletnika.

UČESTVOVANJE MALOLETNIKA U PROGRAMU

Saglasnost za učešće u programu

Član 22

Za učešće maloletnika u programu potrebna je saglasnost roditelja, staratelja ili usvojioca (u daljem tekstu: roditelj).

Saglasnost roditelja daje se u pisanom obliku, ako u programu učestvuje posebno osetljiv maloletnik.

Saglasnost roditelja ne isključuje obavezu da pružalac medijske usluge posveti dužnu pažnju i mišljenju maloletnika o učešću u programu, s tim da u programu ne može učestvovati maloletnik koji se sa tim nije saglasio.

Sve činjenice koje su od značaja za donošenje odluke o davanju saglasnosti za učešće u programu moraju roditeljima i maloletniku biti blagovremeno, jasno, istinito i potpuno predočene.

Saglasnost roditelja i maloletnika ne isključuje dužnost pružaoca medijske usluge da obrati posebnu pažnju prilikom učestvovanja maloletnika u programu i ne isključuje njegovu odgovornost za objavljeni sadržaj.

Obaveza pribavljanja saglasnosti ne odnosi se na slučajeve kada se maloletnik prikazuje kao deo mnoštva likova (npr. koncertna publika, ulični prolaznici i sl.) ili ako je deo pejzaža, prirode, panorame, naseljenog mesta, trga, ulice ili sličnog prizora.

Učešće posebno osetljivih maloletnika u programu

Član 23

Posebno osetljiv maloletnik može učestvovati u programu kada se učešće odnosi na neki od razloga njegove posebne osetljivosti, samo ako je obezbeđena zaštita njegovog identiteta.

U slučaju iz stava 2. ovog člana, moraju se preduzeti sve neophodne mere kako bi se obezbedila anonimnost maloletnika (npr. maskirana ili zamagljena slika i modulirani ton ili korišćenje glasa druge osobe, izostavljanje podataka koji bi neposredno ili posredno mogli ukazati na identitet, korišćenje glume i sl.), pri čemu se posebno vodi računa o neophodnom stepenu anonimnosti (npr. da li je neophodno da identitet ostane sakriven samo od opšte javnosti ili i od maloletnikove porodice ili prijatelja).

Gledaoci, odnosno slušaoci, moraju biti jasno obavešteni da se, radi zaštite identiteta posebno osetljivog maloletnika, koristi gluma ili glas drugog lica.

Odredbe ovog člana ne primenjuju se kada u programu učestvuje jedan ili više maloletnika koji imaju smetnje u mentalnom razvoju ili invaliditet, naročito ako je reč o programskom sadržaju koji ima za cilj da informiše javnost o uslovima u kojima takve osobe žive, rade ili se obrazuju i da promoviše ideju uvažavanja različitosti i njihovog uključivanja u društvo kao njegovih ravnopravnih članova.

Poštovanje dostojanstva i slobodnog razvoja ličnosti maloletnika

Član 24

Prilikom maloletnikovog učestvovanju u programu mora se poštovati njegovo dostojanstvo ličnosti, a učešće mora biti prilagođeno njegovom uzrastu, zrelosti, razlogu učešća i osetljivosti koju on pokazuje prema tom razlogu.

U smislu stava 1. ovog člana, naročito nije dozvoljeno omalovažavati maloletnika, diskriminatorski postupati prema njemu, postavljati mu pitanja u vezi sa osetljivim porodičnim problemima ili u vezi temom koja nije prikladna njegovom uzrastu ili ga izlagati situaciji koja kod njega može izazvati osećanje straha, stida, uznemirenosti ili besa.

Ako u programu učestvuje maloletnik koji je teško oboleo, ima smetnje u mentalnom razvoju, izraženu telesnu manu ili invaliditet, nije dozvoljeno odnositi se prema njemu sa sažaljenjem ili sa namerom da se kod javnosti izazove osećanje sažaljenja, zbog toga što ima navedena svojstva.

Zabranjeno je koristiti učešće maloletnika u programu u političke svrhe ili na drugi način zloupotrebljavati to učešće.

Primerenost nagrade

Član 25

Nagrada u dečjem programu i programskom sadržaju namenjenom maloletnicima mora prema svojoj prirodi, obliku, kvalitetu i drugim svojstvima biti primerena njihovom uzrastu.

Nedozvoljenost učešća u određenim programskim sadržajima

Član 26

Maloletnik koji nije navršio 14 godina ne može da učestvuje u programskom sadržaju koji se direktno (uživo) emituje nakon 22.00 časa.

Maloletnik koji nije navršio 14 godina ne može da učestvuje u programskom sadržaju koji se sastoji u rekonstrukciji zločina, nasilja ili dramatičnog tragičnog događaja.

Maloletnik ne može da učestvuje u programskom sadržaju koji se odnosi na porodični sukob u koji je on neposredno ili posredno uključen.

ZAŠTITA MALOLETNIKA NA KOGA SE ODNOSI INFORMACIJA

Zaštita identiteta u vezi sa određenim informacijama

Član 27

Pružalac medijske usluge je dužan da zaštiti identitet maloletnika, ako postoje indicije da je on učinilac, svedok ili žrtva nasilja, krivičnog dela ili drugog nedozvoljenog ponašanja ili ako je pokušao samoubistvo.

Ako postoji opravdan interes javnosti da se objavi audio, odnosno audio-vizuelni zapis izvršenja nasilja, krivičnog dela ili drugog nedozvoljenog ponašanja u kome je učestvovao maloletnik, pružalac medijske usluge može objaviti takav zapis uz poštovanje obaveze iz stava 1. ovog člana (npr. zamagljena ili maskirana slika i modulirani ton).

U slučaju iz st 1. i 2. ovog člana pružalac medijske usluge je dužan da se uzdrži od objavljivanja podataka kojima se neposredno otkriva identitet maloletnika (npr. njegovo ime, imena njegovih roditelja ili bliskih srodnika, adresa stanovanja i sl.) i podataka koji bi mogli posredno da ukažu na njegov identitet, bilo samostalno ili pak zajedno sa podacima koji su već dostupni javnosti (npr. škola koju pohađa, radno mesto, lični opis maloletnika, njegova fotografija ili video zapis i sl.).

Pružalac medijske usluge je dužan da zaštiti identitet maloletnika i kada to nije učinio organ javne vlasti ili drugo lice, uključujući i drugog izdavača medija, čije saopštenje ili izjavu objavljuje ili prenosi u vezi sa slučajevima iz st. 1. i 2. ovog člana.

Zaštita privatnog i porodičnog života

Član 28

Informacije koje se odnose na privatni i porodični život maloletnika ne smeju se objavljivati ako bi to dovelo do povrede njegovih interesa i dostojanstva.

Pružalac medijske usluge je dužan da obrati posebnu pažnju na privatnost maloletnika, kao i da pri tom ima u vidu da njegovo pravo na privatnost ne prestaje time što njegov roditelj ili drugo blisko lice obavlja javnu funkciju, aktivno učestvuje u javnom životu ili je na drugi način poznato javnosti.

Nije dozvoljeno emitovati programski sadržaj usmeren na utvrđivanje identiteta maloletnikovih roditelja (npr. osporavanje, odnosno utvrđivanje očinstva ili materinstva), bez obzira na to da li je on pod roditeljskim staranjem.

Nije dozvoljeno emitovanje programskog sadržaja u kome se raspravlja o poveravanju određenog maloletnika na staranje jednom ili drugom roditelju ili o opravdanosti davanja u hraniteljsku porodicu ili na usvojenje.

Porodični sukob u koji je na neposredan ili posredan način uključen maloletnik ne sme se koristiti u programskom sadržaju u cilju zabave javnosti.

Podatke u vezi sa starateljstvom, hraniteljstvom ili usvojenjem određenog maloletnika nije dozvoljeno objaviti.

e) Pravilnik o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga

Član 23

(Opšta zabrana zloupotrebe lakovernosti)

Pružalac medijske usluge ne sme zloupotrebiti lakovernost učesnika u programu ili korisnika medijske usluge, pri čemu će naročito voditi računa o interesima maloletnika, lica koje je teško obolelo, ima mentalno oboljenje ili smetnje u mentalnom razvoju ili je preživelo traumu kao žrtva nasilja ili tragičnog događaja.

Aneks 2: Slučajevi zaštite maloletnika u Jugoistočnoj Evropi³⁸

1. SLUČAJEVI KOJI SE ODOSE NA EMITOVANJE SADRŽAJA KOJI BI MOGAO OZBILJNO DA NAŠKODI ILI KOJI ĆE VEROVATNO NAŠKODITI FIZIČKOM, MENTALNOM ILI MORALNOM RAZVOJU MALOLETNIKA; RASPOREĐIVANJE I OZNAČAVANJE SADRŽAJA

ALBANIJA:

1) Televizija Klan, 2017.

U programu pod nazivom „Rudina“ tretirana je neprimerena tema za decu tokom graničnog perioda, čime su povređena prava deteta u emitovanju audio-vizuelnog sadržaja.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dečjih prava u emitovanju audio-vizuelnog sadržaja.

2) Televizija Channel 1, 2018.

TV stanica je tokom vesti emitovala neadekvatnu filmsku produkciju za decu.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja prava deteta.

3) Televizija Channel 1, 2018.

Televizijska stanica je emitovala neadekvatnu filmsku produkciju za decu, bez oznaka upozorenja, čime je loše uticala na zdrav razvoj dece.

38 UPOZORENJE: Slučajevi prikazani u Aneksu 2 odnose se na emitovani sadržaj i bili su predmet razmatranja NRT. Predstavljeni sadržaj može pogoditi neke čitaoce kao vulgaran, uvredljiv i lascivan. Kako je ova publikacija namenjena profesionalcima koji se bave zaštitom maloletnika, ovaj sadržaj je dat na deskriptivan i eksplicitan način, kako je emitovan.

Postupanje AMA

Najava prekida emitovanja

4) Televizija Vizion Plus, 2018.

Tokom emitovanja programa pod nazivom „Al Pazar“ korišćen je vokabular neprimeren za decu, što je moglo da naškodi njihovom mentalnom, fizičkom ili moralnom razvoju i što predstavlja kršenje komunikacione etike.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja etike u audio-vizuelnim komunikacijama, neprimerenog vokabulara koji bi mogao da naškodi mentalnom, fizičkom ili moralnom razvoju dece.

5) Kompanija ALB telecom, 2018.

Postupanje AMA

Hitno obaveštenje o prekidu emitovanja pornografskih programa bez zaštite maloletnika putem opreme za uslovni pristup i roditeljsku kontrolu.

BOSNA I HERCEGOVINA:

6) Radio 202, 2007, kršenje odredbi u vezi sa pristojnošću i uljudnošću i pravilima graničnog perioda³⁹

RAK je dobio pritužbu u vezi sa programom „Centralni zatvor“ koji se emituje na Radiju 202 u terminu od 15.30 do 17.00 časova, zbog puštanja pesama sa izuzetno vulgarnim sadržajem.

Analizom je utvrđeno da su u dotičnom programu puštane pesme „Dragi predsjedniče Bush“ i „Rado ide Srbin u vojnike“ hrvatskog benda Let 3, kao i pesma „Mister policeman“ bosanskog hip hop pevača Frenkija. Osim toga, to je dovelo do izuzetno negativnih reakcija većeg broja slušalaca koji su se uključili emisiju kako bi iskazali svoje mišljenje o sadržaju emitovanih pesama i razgovarali o primerenosti takvog sadržaja za mlađu publiku. Takođe, treba istaći da je 5 minuta pre pesme „Rado ide Srbin u vojnike“ emitovana reklama u kojoj se čuo glas deteta.

Tekstovi emitovanih pesama:⁴⁰

„Rado ide Srbin u vojnike“

Pička

Iz pičke želatina kao zguslo more slano

Kurac kao kuhača

Pička kao mrva kruva

Pička kao Empajer stejt bilding

Pička kao most na Drini ćuprija

Pička kao kameniti put

Pička kao čista duša

„Mr Policeman“

Mr Policeman uvijek stavlja tačku

on je uvijek u pravu jer on ima značku

Mr Policeman, nije dovoljno pismen

zašto braniš truli sistem

Prazne su im glave kao velika burad

nerviraju i kvare sliku kad krenem u grad

Evo vam jedan mali srednjak za uzvrat

pušite mi kurac potplaćena đubrad

Fala ti Evropo za demokraciju

sad mogu na kurac nabit' i policiju i partiju,

i predsjednika odnosno sva tri njih

39 U vreme emitovanja, važeći propis nije sadržao odredbe u vezi sa kategorizacijom programa.

40 Prevod na engleski jezik obezbedio RAK; originalni tekstovi su na hrvatskom/bosanskom.

oni meni neće moći ništa za taj stih
Policija će doći ako će oni dobro proći
inače buraz policiju onda nešto koči
Policija smrdi kao veliki kontejner
njihova je politika u džep cener
ako nemaš cener onda nemoj bit levat
daj našoj dragoj policiji barem petak
Bit će njiima drago a i tebi je sevap
tad' smo svi sretni i pustit će te seljak

Digni sa mnom jedan srednjak u vis i ponavljaj glasno Fuck The Police
stani sa mnom čvrsto i nemoj da te sramota
digni srednjak u zrak, govori jebo drota
(jebo brate korumpiranog drota)

Transkript dela razgovora između voditelja i slušaoca:

Voditelj: „U pravu ste s tim u vezi. Takođe sam imao problem kada sam puštao jednu pesmu Eda Maajke. Te stvari nisu definisane u vezi sa pesmama. Bilo bi drugačije da ja kao domaćin to kažem u etar. Međutim, granice nisu definisane. I ranije smo puštali grupu Let 3, čak u 11 sati, možda i goru nego što je ova. Radije ne bih citirao tekst. To je to.“

Slušalac: „Vidiš, Baftiću, treba da postoje neke granice. Možda imaš kćerku, možda nemaš, možda ćeš je jednog dana imati. Da te nešto pitam. Kad bude imala pet, šest, sedam godina i čuje ovo na tvom radiju, kako ćeš joj objasniti zašto ovo puštaš? Dosta devojčica ovo sluša, dečaka takođe, a oni će sada da misle da je ovo dozvoljeno, pa će sutra da nose oružje, kupuju drogu itd.“

Voditelj: „Slažem se, apsolutno se slažem s tim u vezi. Mogu vam reći, imao sam problema i sličnih emisija ranije.“

Slušalac: „To nije nešto zbog čega treba da se hvališ.“

Voditelj: „Sve što kažem je da nemamo apsolutno definisano, nema definisane granice po pitanju muzike. Puštao sam tu numeru o predsedniku Bušu negde na početku emisije, čuju se psovke tokom cele pesme. Nema određene granice. Mislim da granica treba da bude da je više ili manje jasno koja grupa ljudi sluša ovu emisiju i kome je namenjena ova emisija. Ova emisija sigurno nije namenjena sedmogodišnjim devojčicama, već zrelijim ljudima.“

Slušalac: „Baftiću, slažem se da se ovakva muzika može puštati na radiju u jedan posle ponoći. Znaš na šta mislim. U kolima sam, vozim, slušam to i neće mi smetati. Ako mi smeta, prebaciću na drugi kanal. Ali to je nakon ponoći. To možeš isto da puštaš u 4 ujutro, kada sluša vrlo mali broj ljudi. Ali u ovo doba, postoji šansa da slušaju i deca. A vi, kao tim, treba sami da odredite granicu tako da ne pređete liniju dobrog ukusa. Ne budite nepristojni. Što biste vi mene, vašeg starog slušaoca koji često zovne, iritirali na bilo koji način. Da vam kažem, svakako ste iritirali mnoge dame slušateljke koje veoma poštujem. One slušaju i pozovu, ali neće reagovati.“

Postupanje RAK-a

U odgovoru na pokretanje postupka RAK-a, stanica je, između ostalog, navela da bi mešanje RAK-a u ovaj slučaj dovelo do cenzure Radija 202, cenzure muzičkih umetnika i slobode izražavanja, te da će oni svim demokratskim sredstvima braniti pravo na različitu muziku i pravo umetnika da stvaraju umetnost bez ugnjetavanja, uplitanja, cenzure i samocenzure. RAK se nekoliko dana nakon inicijalnog pisma obratila i generalnom direktoru Radio-televizije Federacije Bosne i Hercegovine, javnom servisu pod kojim radi Radio 202, sa pitanjem da li mišljenje glavnog i odgovornog urednika Radija 202 predstavlja zvanični stav javnog servisa o predmetnom programu. RTV Federacije Bosne i Hercegovine nije dostavila odgovor.

Uzimajući u obzir sadržaj programa i stavove voditelja i slušalaca, stiče se utisak da je voditelj, koji je i urednik emisije, bio unapred svestan činjenice da predmetni sadržaj i njegovo pripisivanje „pravu na slobodan umetnički izraz bez ugnjetavanja“ može da potpada van opšteprihvaćenih granica pristojnosti i uljudnosti. Ono što je posebno zabrinjavajuće je nivo neodgovornosti koji su pokazali i urednik i uprava u pogledu dužnosti profesionalnog služenja javnosti, kao i zvanični stav glavnog urednika koji je pokušao da opravda ovu vrstu sadržaja predstavljajući ga kao podršku alternativnoj kulturi i pravu na različitu muziku, ne uzimajući u obzir opšteprihvaćene standarde pristojnosti i uljudnosti, i ne obraćajući dužnu pažnju na zaštitu dece i maloletnika, s obzirom na činjenicu da je program emitovan u vreme kada je verovatno bio dostupan deci i maloletnicima (od 15.30 do 17.00 časova).

Radio 202, koji posluje u okviru nacionalnog javnog servisa, koji ima specifičnu ulogu i odgovornost, ima posebnu dužnost da podržava visoke standarde i profesionalizam u radio-difuziji. Potpuno zanemarivanje ovih obaveza od strane stanice pokazuje i činjenica da je reakcija RAK-a bila okarakterisana kao oblik cenzure i suzbijanja slobode medija i umetnika, a ne kao pokazatelj njihovog nepoštovanja obaveza koje imaju kao javni servis. RAK je u svojoj odluci naveo da u potpunosti podržava napore da se uspostavi puna sloboda govora i izražavanja i da ne osporava obavezu stanice da emituje programe posvećene alternativnoj kulturi i drugim oblicima kulture i supkulture, u cilju promovisanja i afirmisanja umetničkih sloboda. Međutim, s druge strane, obaveza kreatora programa, posebno u ovom slučaju nacionalnog javnog servisa, mora biti u potpunosti u skladu sa pravilima RAK-a, koja postavljaju određene standarde emitovanja tako da emitovani program ne bi imao suprotan efekat.

Ostvarivanje prava na slobodu izražavanja podrazumeva izvesno poštovanje specifičnog odnosa medija s društvom, ne samo u smislu da su mediji servis društva, već i u smislu odgovornosti koju mediji treba da pokažu svojim profesionalnim ponašanjem, što uključuje poštovanje osnovnih načela pristojnosti i uljudnosti. Očekivanja da će nacionalni javni servisi posvetiti dužnu pažnju odabiru programskog sadržaja i vremenu emitovanja posebno su značajna upravo u kontekstu odgovornosti nacionalnih javnih servisa prema javnosti. Pored toga što je dotični program bio neprimeren za vreme emitovanja, utvrđeno je da su sadržajem pre-

kršeni osnovni standardi pristojnosti i uljudnosti. Izrečena je novčana kazna u iznosu od oko 5.000 evra.

7) OBN, 2015, kategorizacija i raspoređivanje sadržaja rijaliti programa „Veliki brat“

Sledeći sadržaj je emitovan u 09.35:

Koji kurac ... prokletstvo, kako se uključuje to jebeno sranje za kafu ... Jebao mu bog Isus mater ... u pičku materinu ... Imam jebenu upalu, ti jebeno ... pogledaj njegovo pizdunsko lice ... proklet da si ... jebi se ... šta jebeno otvaraš ta vrata za ... kurvin sine ... ne pokušavaj da me zajebeš, možda ću ti trebati jednog dana... šta ja treba da jedem za doručak, jebote ... ona se tresse kao jebeni zec ... Jebiga, jedva da se sećam bilo čega...

Sledećeg dana, od 9.30 do 10.00 časova emitovan je sledeći sadržaj:

– Jebi ga, nema mleka; Jebi ga, skočiš u vodu i ...; Jebote, to se uopšte ne može promeniti, jebi ga; Zaljubio se u Velikog brata, jebi ga, da, jebi ga, bio je očaran bojom njegove ...; Da, jebote ...; Ovaj njuška kao ludak, u pičku materinu...; Jebote, porasli su mi brci ali...; Imao sam bradu, šteta što nisam mogao da slikam, jebote me pas ...; Jebi ga, toga nema ni u pičku materinu; Prošlo bi da si se prekrstio, jebi ga; Zaspala sam na plaži, nosila sam dosta kreme za sunčanje, ne znam koju, Coppertone ili neko drugo jebeno sranje, nešto protiv sunčanja ...; Jebote, bio sam prirodno malo mršaviji ...; Sranje, idem niz Stradun u otkopčanoj košulji; Svi me sada gledaju, koji kurac ...; To je bilo, koje ono godine, u pičku materinu, '88 ...; Pizdo, ostavio sam beli krst, ajde...; Zašto ne mogu da nađem pičku sa Mercedesom 500, kućom ...; Ona može biti bez jedne noge, ta moja pica, ako ima Mercedes, to je moja vrsta žene, ne smeta mi ni ako joj fali oko ili ...; Kakav peškir, niko nema peškir, sve ti jebem? Sve se raspada ovde jebote; Ne, jebeni pasulj ...; Jesi li uzeo sok, gde je ... Prokletinje; vi ste takvi jebeni gubitnici ...; S kim ja provodim vrijeme, drkadžije ...; Popuši mi ako potrošiš vrijeme i izgubiš ...; Gde su te čaše u pičku materinu ... odjednom su sve nestale; Kasniš, gde je to proketo sranje, kasniš, koji kurac ...; Ako je napravila pasulj, to bi bilo ... jebeno; Zašto ti jebote drhte ruke; Moramo proširiti naše kapacitete, prebukirani smo, u pičku materinu; Koja pita, jebite se sa tom pitom; Za jebeno predjelo, krem supa od šupljeg luka, dođavola; Neke jebene male klase; Oni su lovci na cigarete, u pičku materinu; Jebiga, (ona) ima tri kurca; Hajde, probudi se, ok, jebote u redu je, hajde ustani ...; Idemo pičkice, idemo, vreme za hlađenje iznutra i spolja (jedan od učesnika tresse ćebe sa jedne od učesnica gore-dole kako bi je probudio).

U jednoj sceni, dva učesnika zamjenjuju baterije na prenosivim mikrofona, dok vode sledeći razgovor:

- *Nemam jebene nokte. Izvadi mi ove dvije, zajebi to.*
- *Pa da li zaboraviš da ga izvadiš kad nekog jebeš, ili samo i dalje lupaš kao idiot ...*
- *Popuši mi kurac. Šta sad, da li ovo ide na ovo ...*
- *Muško na žensko, brate ...*
- *Jebeš ovo...*

Analiza emitovanja ovog rijaliti programa istog dana u 14.54 časova pokazala je:

Najava događaja u kući Velikog brata. Jedna od učesnica, Zorica, kaže Velikom bratu da je bilo *seksa prvog dana Velikog brata i bingo*. Postoji scena koja traje nekoliko sekundi, tokom koje se vidi Stefani, jedna od učesnica, sa čašama za piće koje vise sa njenih golih grudi. U drugoj sceni, Stefani kaže Ervinu: „*Bilo mi je zadovoljstvo da imam seks s tobom i to je to ...*“. Glavna tema izdanja Velikog brata za ovaj dan je ono što se desilo između dva učesnika, Ervina i Stefani. Giba Vasić, jedan od učesnika, odgovara na pitanje Velikog brata o najzanimljivijem trenutku: „*Sve je bilo zanimljivo, ali seks je bio najzanimljiviji jer se dogodio spontano i brzo. Bilo je neke jurnjave okolo, ali ova cura Stefani je bila pijana kako sam shvatio, pa je stalno menjala svoje mišljenje, ali se na kraju dogodilo ... Možda joj je žao, možda se i ne seća, ali seks mi je bio zanimljiv, prvi put sam ga gledao uživo ...*“

Tokom doručka, učesnici komentarišu kako se Stefani napila i imala seksualni odnos s Ervinom. Pitaju je: „*Kakav mu je, mali ili veliki?*“

Stefani pita druge učesnike: „*Jeste li mogli da vidite moje intimne delove tijela ...*“ Mika Vasić komentariše: „*Sve je bilo vidljivo, čak i to, moglo se videti da je obrijana ...*“

Stefani tvrdi da se ne seća šta se dogodilo prethodne noći i pita Ervina da li su imali seks ili ne. Kasnije, Stefani razgovara sa drugim učesnicima: „*On je dobar, čoveče, on je zgotan. Moj seksualni partner je bio dobar ...*“

Stefani je nakon toga prikazana u ispovedaonici, gde komentariše događaje od prethodne noći. Kaže da je zaspala pijana i probudila se čak i pijanija, i da se ničeg ne može setiti. Poslednje čega se seća je kako pije votku i pivo, a inače se ne seća ničega kada je pijana. Stefani pita Velikog brata da li su ona i Ervin imali seks, jer nije mogla ničeg da se seti. U 15.17, Ervin pita Stefani da li će piti te noći, ona odgovara potvrdno, ali ističe da će se držati piva. Stefani onda pita Ervina da li će piti, a on odgovara: „*Hoću, uvek pijem*“, a Stefani dodaje: „*Kako da ne pijem, uvek moram da pijem, pomaže mi da brže zaspim.*“ U 15.18, Stefani se raduje novoj zabavi i alkoholu, i kaže Ervinu i Goranu: „*Spremna sam za večeras, spremna da pijem, pijem, pijem.*“ Drugi učesnici je upozoravaju da je prethodne noći prešla liniju; ona odgovara da je to namerno učinila.

Nastavak događaja iz kuće Velikog brata – vreme emitovanja od 15.50 do 16.15:

Stefani i Ervin su u spavaćoj sobi. Porodica Vasić ih gleda na ekranu u tajnoj sobi i komentariše. Ervin i Stefani se vide u krevetu, ispod pokrivača, kako se ljube. Vasić komentariše Stefanino ponašanje: „*Rekao sam vam da je prostitutka.*“ Drugi učesnici takođe gledaju Ervinov i Stefanin video iz spavaće sobe. Ervin i Stefani se vide u krevetu, ispod čaršava, i Stefani šapuće: „*Tresi mi dupe*“ ... što je titlovano na ekranu. Porodica Vasić komentariše u tajnoj sobi da je Ervin sigurno uzeo vijagru. Giba Vasić kaže: „*Voli puno da joj liže uši...*“ Majka Vasić kaže: „*Bolje da guliš ovo nego to.*“ Giba dodaje: „*Mislim, bolje da joj liže uvo, nego da mora da joj liže p ...*“ (bipovano). Na videu u spavaćoj sobi, Stefani ustaje iz kreveta i kaže: „*Svaki put kad sam sa tobom, gubim osnovne stvari ...*“ Ervin ustaje, traže Stefanine gaćice.

Učesnici su zatim prikazani pored bazena. Stefani kaže Ervinu: „Bilo mi je zadovoljstvo da imam seks s tobom i to je to ...“. Opet video snimak Ervina i Stefani u krevetu. Stefani komentariše Ervinovo interesovanje za druge učesnice: „Idi i zabij ga drugoj, ali mislim da je to glupo, nisam ljubomorna“, „Da drkam pičku na drugog ne bih nikada iz pristojnosti prema tebi.“

Sutradan je sledeći sadržaj emitovan u 09:36:

- *Ona dolazi, treba da zameni svoj tampon. – Crveni talas, a? Tetka iz Crvenke...*
- *Jebeš Nescafe, ovu kafu, – sisaj kurac, kurac i pička, – gde je jebena Ivonina kafa bez šećera, ... možda nisam, jebi ga, ovo su moje (cigarete), tu je jedna leva pušačica ... Popušiću jednu na miru, menadžer mi razbija jaja, izvini na izrazu ... – Jebi ga onda, pička ti materina, ... i onda ručak, jebote, s nekoliko govora, a ja ću kao da operem zube u donjem vešu, jebi ga ...; – šta je tvoj problem, pizdo, šta hoćeš u pičku materinu ... – Boli me dupe za bateriju...; treba da se uozbiljimo i da ne radimo ovo ludo sranje ..., zašto bih ja bio jebeni sluga, zašto bih jebeno služio ... zajebi hotele ..., boli me kurac, puši kurac ... odjebi ..; – Treba da ih jebemo, da ih jebemo koliko god možemo, ali da ih ne puštamo da napuste hotel.“*

Sutradan je sledeći sadržaj emitovan u 10:00:

- *Nisam uopšte spavala u pičku materinu. Ne znam gde je moj jebeni češalj.*
- *Pusti me da ovo izvadim u pičku materinu; ... Boli me kurac za cigarete.*

Sutradan je sledeći sadržaj emitovan u periodu 19:00–20:00:

- *Ona nije kurva, ona je seksualna radnica; – Imaš li kurac? – Hajde, skini odeću, imam kurac; – Ne teraj me da dovedem muža da te kresne. Tvoj muž ne može da me kresne. Treba da vidiš taj kurac.*
- *Nisi videla njegov kurac. Nađi pomoć, iskompleksirana pičko. – Polži Ivoni mindžicu.*

Dijalog između dva učesnika:

- *Ubio bi za jedan, ali ga nemaš... Da li je Zoricina vagina široka ili uska?*
- *Nema šećera, u pizdu materinu, to je moj jebeni problem.*

Sutradan je sledeći sadržaj emitovan u 15:41:

- *Da spava i podigne ga, drkadžijo; jebem mu majku u pičku ..; jebi ga onda; jebeni ... jebi to ... jebeni Isus ...; koji kurac ti otvaraš ta vrata za ... kučkin sine ... kurac ... dođavola...; jebao bih mu majku ... pustio je da gleda, ko ga jebe ...; bio je visoki kreten ... idi jebi se drkadžijo ...; ne pokušavaj da me zajebeš, možda ću ti trebati jednog dana ...*

Postupanje RAK-a

Analiza je pokazala da je rijaliti program redovno emitovan u doba dana kada je bio dostupan svim kategorijama publike. Program je sadržao čestu upotrebu grubih psovki i izrazito opscenih i vulgarnih izraza koji su se koristili pojedinačno ili u

dijalogizima između učesnika. Pored toga, seksualna veza između dva učesnika bila je jedna od tema o kojoj su svi eksplicitno govorili, uz opisivanje i komentarisanje, uključujući snimke tih osoba u krevetu ispod ćebadi.

RAK je zaključio da se dotični programski sadržaj ni na koji način ne može okarakterisati kao sadržaj prikladan za širu publiku, iako je bio emitovan u vreme kad je dostupan publici svih uzrasta. Pravila zahtevaju da emiteri moraju da preduzmu sve razumne mere kako bi zaštitili decu i maloletnike od neadekvatnog sadržaja, kao ranjive društvene kategorije, kao i da se takav sadržaj može emitovati isključivo u određenim terminima, u zavisnosti od kategorizacije sadržaja. Odredbe koje se odnose na kategorizaciju i raspoređivanje emitovanog sadržaja formulisane su tako da se sadržaj koji spada u jednu od starosnih kategorija (12+, 16+ i 18+) može prikazivati samo u terminu koji je pogodan za tu kategoriju, tako da se publici daju informacije o tome koji sadržaj treba da očekuje. Dotični programski sadržaj, kao što je pokazala analiza, uključivao je čestu upotrebu najgrubljih psovki, koje prema članu 21 stav (7) Kodeksa spadaju u kategoriju 18+ i mogu se prikazivati samo od 24.00 do 06.00 časova. Emitovanjem navedenog sadržaja, emiter nije ispunio osnovna načela raspoređivanja i označavanja sadržaja koji bi mogli da naruše fizički, psihološki ili moralni razvoj maloletnika, a koji je prikazan bez tehničke zaštite.

Utvrđeno je takođe da OBN nije osigurao opšteprihvaćene standarde pristojnosti, te da je emitovanjem ovog programa TV stanica propustila da izvrši kategorizaciju i primeni pravila graničnog perioda, kako je propisano relevantnim pravilima. Konačno, RAK je zaključio da bi navedena emisija mogla da bude štetna za maloletnike, s obzirom na to da su maloletnici posebna zaštićena kategorija publike i da svaki emitovani sadržaj treba posmatrati u smislu mogućih štetnih učinaka na maloletnike, uzimajući u obzir kontekst i vrstu programa. U ovom slučaju, RAK je uzeo u obzir činjenicu da se radi o nefikcijskom programskom sadržaju, u kojem se stvara utisak da on predstavlja stvarne događaje i da stoga može potencijalno da ima štetniji učinak na maloletnike nego fikcija u kojoj postoji otklon od stvarnosti. Štaviše, emitovanje kontroverznih scena u dnevnom periodu garantuje veću izloženost maloletnika ovoj vrsti sadržaja. S obzirom na to, RAK je zaključio da je došlo do kršenja relevantnih pravila i izrekao je novčanu kaznu u iznosu od 5.500 evra.

8) TV BN, 2016, sadržaji koji mogu ozbiljno da naškode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika

RAK je na osnovu pritužbe zatražio snimke programa „Balkanske prevare“, emitovanog na TV BN oko 14.00 časova.

Analizirano je emitovanje serije „Balkanske prevare“, u ukupnom trajanju od 52 minuta, sa kategorizacijom 14+ koja je bila označena tokom celog emitovanja. U ovoj epizodi, ekipa „Balkanskih prevara“ pratila je određenog Adama Sedlara i istraživala njegove aktivnosti, tokom kojih je ova osoba prikazana u scenama masturbacije, eksplicitnog seksualnog telefonskog razgovora, nakon čega je usledilo puštanje snimaka njegovog seksualnog odnosa sa 16-godišnjom maloletnicom, tokom kojeg „podučava“ kako se zavodi i ulazi u seksualne odnose sa potencijalnim partnerima,

i u više navrata se upušta u neku vrstu rituala u kombinaciji sa nizom nesuvislih rečenica koje su deo rituala, pri čemu jedna od scena prikazuje seksualni odnos sa maskom za lice

Emitovane su sledeće scene:

1. 10. minut – scena u kojoj muškarac masturbira, što nije prikazano direktno, već je implicirano, i tokom koje ima telefonski seks, uz eksplicitno izražavanje na vrlo seksualan način.
2. 20. minut – scena u kojoj se prikazuje seksualni odnos, koji nije okarakterisan kao pornografski, jer nema jasne slike, ali je muškarac koji ima seksualni odnos veoma vidljiv, tokom kojeg pozadinski razgovor nudi informacije da je taj seksualni odnos zapravo odnos osobe sa 16-godišnjom maloletnicom, uz dodatno navođenje informacija o načinima kako zavoditi i ulaziti u seksualne odnose sa potencijalnim partnerima.
3. 45. minut – scena seksualnog odnosa (vizuelno maskirana), koji prati razgovor vezan za seksualni odnos i prirodu ovog seksualnog čina.
4. 34. i 38. minut – ritualne scene, uključujući i nepovezani govor, koji progira rešavanje problema neplodnosti magijom, okultnim snagama i nadrilekarstvom.

Postupanje RAK-a

RAK je utvrdio da bi dotični program mogao da predstavlja sadržaj koji bi mogao ozbiljno da ugrozi fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika, što ne bi trebalo emitovati. S obzirom na težinu takvog kršenja, a u svrhu potpune i temeljne istrage potencijalnog kršenja, RAK je zatražio zvanično mišljenje razvojnog psihologa⁴¹ u vezi s potencijalnim uticajem takvog programa na maloletnike.

Što se tiče scena emitovanih u minutima 10, 20 i 45, dato je sledeće stručno mišljenje:

„Takav sadržaj potencijalno može biti štetan za maloletnike kao gledaoce koji nemaju seksualno iskustvo, jer može da inicira fantaziranje koje nije u korelaciji sa stvarnošću. Takođe, može biti stimulativno, posebno na adolescentskom uzrastu, kada maloletnici imaju pojačanu želju za seksualnim iskustvom i žele da kopiraju televizijske scene u stvarnom životu. Preuranjena seksualna aktivnost, kao jedan od oblika rizičnog ponašanja, u kombinaciji sa nepromišljenom izloženošću neželjenoj trudnoći, takođe može da dovede do poremećaja reproduktivnog zdravlja sa dugoročnim posledicama vezanim za zdravlje i reproduktivni potencijal pojedinca. Zbog toga je neophodno, koliko je to moguće, zaštititi decu od sadržaja koji prikazuje seksualni odnos, ne samo pornografskog, već i svakog seksualnog odnosa, jer svaka implikacija seksualnog odnosa može da izazove radoznalost i želju za eksperimentisanjem.“

Što se tiče scena emitovanih u 38. minuti, dato je sledeće stručno mišljenje:

„... scena u kojoj se prikazuje ritual nadrilekarstva kao metod rešavanja problema neplodnosti, puna nesuvislih rečenica, podseća na rečenice koje često koriste osobe sa duševnim problemima. Iako ova scena sadrži osuđujuću izjavu voditelja, on ipak

41 Doc. dr Ivana Zečević, doktor psiholoških nauka, Univerzitet u Banja Luci.

završava svoju izjavu u prilično depresivnom tonu, sa porukom koja se može protumačiti na način da borba u životu nije put kojim treba ići, već je najbolje odustati. Ova tvrdnja sama po sebi nije problematična, ali čitav koncept ove scene jeste, kao i vrieme emitovanja, u popodnevnom periodu. Ponuditi ovakve zaključke adolescentima znači prikazati život u kojem, ako sve ide kako treba – treba da budu srećni, ali ako ne ide – treba da odustanu bez borbe. Kod adolescenata koji su skloni depresiji ili depresivnim reakcijama, to ih direktno obeshrabruje od traženja pomoći i navodi ih da dignu ruke od svega. Nepoželjne su scene koje propagiraju nadržilekarstvo, kao što je ova, posebno u našem društvu, posebno u ruralnim područjima, koja još uvijek čvrsto veruju u nadržilekarstvo. Ovaj sadržaj čak produbljuje taj sistem verovanja i maloletnicima nudi primitivni koncept, karakterističan za primitivne zajednice.“

Konačno, stručno mišljenje o celom programu:

„Ovaj program nudi sadržaje koji mogu da naškode razvoju dece i adolescenata. Iako nosi oznaku kategorizacije 14+, emitovan je u udarnom terminu za ovu populaciju, kada postoji mogućnost smanjene roditeljske kontrole nad sadržajem koji deca gledaju. Propagiranje pedofilije je najkritičniji deo ovog programa i zbog toga bi ovaj program trebao da bude zabranjen za emitovanje.“

Prema utvrđenju RAK-a i stručnom mišljenju razvojnog psihologa, jasno je da emitovanje ovog sadržaja predstavlja ozbiljni propust TV BN-a da zaštiti gledaoce od sadržaja koji nije u skladu sa osnovnim etičkim i moralnim načelima društva u celini. Primarna uloga medija uključuje pružanje usluga gledaocima, pružanje sadržaja koji mogu da koriste, odnosno svrhu informisanja, obrazovanja i zabave. Emitovanjem dotičnog programa, ne samo da TV BN nije delovala u najboljem interesu gledalaca, već je ozbiljno ugrozila fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika, kao najugroženije kategorije gledalaca. Takođe, emitovanje ovog sadržaja pod oznakom kategorizacije koja ne postoji u relevantnim pravilima i u vremenskom periodu koji najverovatnije podrazumeva najmlađe generacije ispred televizora, predstavlja dodatno kršenje pravila. Imajući u vidu sve gorenavedeno, utvrđeno je da je TV BN prekršila odredbu o raspoređivanju i kategorizaciji sadržaja u cilju zaštite maloletnika, te je izrečena novčana kazna u iznosu od 2.500 evra.

HRVATSKA:

9) Kanal Ri, 2015, emitovanje bez oznake sadržaja

Na osnovu pritužbi građana, utvrđeno je da je film „Radnik meseca“ emitovan bez programske oznake u periodu 16.30–18.06 časova i da obiluje nasilnim i vulgarnim scenama i izrazima za koje je verovatno da bi mogle da naruše fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika. Emiter je bio dužan da označi film primerenom programskom oznakom koja je vidljiva sve vreme trajanja filma.

Postupanje AEM-a

Upozorenje. Savet za elektronske medije utvrdilo je da prilikom prikazivanja filma „Radnik meseca“ emiter nije koristio propisanu vizuelnu oznaku u skladu s odredbom člana 26 stav 3 Zakona o elektronskim medijima i odredbama čl. 8 i 9 Pravilnika o zaštiti maloletnika u elektronskim medijima. Film obiluje scenama koje prikazuju simulacije seksa, neprikladan diskurs sa vulgarnim izrazima, vikanjem, ubistvima i mrtvim telima.

10) RTL Televizija, 2015, podsticanje, promovisanje i veličanje konzumacije alkohola

Tokom nadgledanja programa emitera, utvrđeno je da su neke epizode emisije „Veliki brat“, emitovane 06. i 08. septembra 2015. godine od 14.32 do 14.41 i od 21.01 do 21.05, sadržale scene koje bi mogle da naruše mentalni, moralni, fizički, kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj maloletnika. To se pre svega odnosilo na scene koje pokazuju preteranu konzumaciju alkohola, rizično seksualno ponašanje i seksualno zlostavljanje/odnos pod uticajem alkohola. Ovim epizodama trebalo je dodeliti višu oznaku kategorizacije i, kao takve, trebalo bi biti emitovane kasnije tokom dana. Naime, početak emitovanja nove sezone ovog rijaliti šoua privukao je veliku pažnju hrvatske javnosti, pre svega zbog prevelikog broja stanara koji su ušli u kuću, ali i zbog seksa između kandidata pod uticajem alkohola. Agencija je primila ukupno 16 pritužbi građana protiv emitovanja „neprikladnog sadržaja“ u emisiji „Veliki brat“.

Postupanje AEM-a

Prekršajni nalog kojim se izriče novčana kazna u iznosu od 100.000,00 kuna za pravno lice i 10.000,00 kuna za odgovorno lice. Savet za elektronske medije utvrdilo je kršenje pravila iz člana 26 stav 1 alineja 3 i stava 3 Zakona o elektronskim medijima i kršenje odredbi člana 2 Pravilnika o zaštiti maloletnika. S obzirom na to da emisija nije bila dokumentarni sadržaj koji je ukazivao na problem prekomerne konzumacije alkohola, već rijaliti šou, Savet je izrazio mišljenje da kategorizacija emisije nije bila prikladna. Štaviše, u tim istim emisijama učesnici su planirali da se dodatno napiju i razgovarali su o tome kako treba konzumirati alkohol, dok se učesnica emisije, Stefani, hvalila količinom votke koju je popila: *Ervin pita Stefani da li večeras pije, na šta ona odgovara potvrdno, naglašavajući da će se držati piva. Ona pita Ervina da li će da pije, na šta on odgovara: „Hoću, uvijek pijem“, a Stefani kaže: „I ja, pomaže mi da brže zaspim.“* Scene koje su emitovane 6. septembra 2015. godine prikazuju seksualne odnose, i iako ne spadaju u kategoriju pornografije, ove

scene mogu biti potencijalno štetne za decu bez seksualnog iskustva. *Stefani pokušava da izađe iz kreveta u kojem je bila sa Ervinom, ali je previše pijana da to uradi sama, pa joj on pomaže. Luka gleda šta se događa u krevetu između Ervina i Stefani i komentariše: „Daj joj malo u dupe, da ne tračim vreme gledajući.“* Veće je u svojoj odluci navelo da je seksualni odnos pod uticajem alkohola, čega se jedna od učesnica emisije kasnije nije mogla setiti, predstavljao obrazac i promociju rizičnog seksualnog ponašanja koje može da ima štetan uticaj na mentalni, fizički, moralni, kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj maloletnika, jer je takvo ponašanje prikazano u emisiji u kontekstu društveno prihvatljivog i poželjnog ponašanja. Prilikom odlučivanja o ovom slučaju, Savet je uzeo u obzir i činjenicu da je termin emitovanja kontroverznih scena – vikend uveče i radni dan u poslepodnevnim satima – termin koji ukazuje na veću izloženost maloletnika takvoj vrsti sadržaja.

11) Hrvatska radiotelevizija, HTV2, 2016, nasilje, neodgovarajuća oznaka sadržaja

U emisiji „Teenozoik“, 8. maja 2016. godine od 11.56 do 12.22, emitovan je intervju između dvoje maloletnih video blogera. U drugom delu intervjua blogeri igraju tzv. „kill, kiss, marry“ izazov, u kojem intervjuisani maloletnik mora da odluči koga bi od svojih kolega blogera ubio, poljubio ili oženio. Popularna internetska „šala“ loše funkcioniše u ovom kontekstu, te se stiče utisak da sâm prilog relativizuje nasilje, s obzirom da mladić bez previše promišljanja odlučuje koga bi ubio. Iako emisija nosi oznaku 12 i nije namenjena mlađim maloletnicima, prikazani program može štetno uticati i na starije maloletnike, budući da, kroz spomenuti izazov, čini prihvatljivim javno iskazivanje nesimpatije, animoziteta i agresije prema nama poznatim ili nepoznatim osobama. Osim toga, emisiji nije prethodilo zvučno upozorenje. Anonimni gledalac je poslao pritužbu na ovu emisiju.

Postupanje AEM-a

Upozorenje. Članom 26 stav 1 Zakona o elektronskim medijima propisano je da je zabranjen bilo koji oblik podsticanja, promovisanja i veličanja nasilja u audio-vizuelnim ili radijskim programima. Članom 9 stav 1 Pravilnika o zaštiti maloletnika u elektroničkim medijima propisano je da je pružalac elektronske usluge dužan da osigura da programima koji nisu prikladni za osobe mlađe od 12 godina prethodi zvučno upozorenje: „Sadržaj koji sledi nije primeren za osobe mlađe od 12 godina“. Savet je u svojoj odluci naveo da argumenti koje je naveo emiter, navodeći da je reč samo o „igri“, nisu u potpunosti prihvatljivi, jer je emisija prvenstveno bila namenjena maloletnicima. Iako je emisija bila obeležena vizuelnom oznakom sadržaja, nedostajalo joj je zvučno upozorenje koje je takođe trebalo emitovati.

12) Televizija RTL, 2018, emitovanje bez oznake sadržaja

Građani su podneli pritužbe na rijaliti program „Ljubav je na selu“, koji je emitovan na RTL Televiziji, jer iskorišćava osobe sa invaliditetom i emituje neprikladan sadržaj bez upozorenja. Prikazivan je 10, 11. i 16. marta 2018. godine od 20:00 do 21:10, a reprize su bile od 16:00 do 17:30. U epizodi u kojoj se farmeri susreću sa zainteresovanim devojkama, jedan od kandidata je izrazio nezadovoljstvo godinama devojke koja se prijavila da dođe na njegovu farmu. Iako je voditelj pokušao da

ublaži neprijatan osećaj, insistirao je na tome da je „mlađe slađe“ (V.T.: „*Očigledno, uvek vraćate neispravnu robu. Vratite je i uzmete drugu. Pa, mislim da sam zato izabrao mlađu, slađu i plodniju.*“). Iako je ovo rijaliti šou, ovaj program je emitovan bez oznake kategorizacije. Formatu kao što je „Ljubav je na selu“, u kojem se nekoliko žena „bore“ za jednog čoveka, obiluju seksističnim i diskriminatornim jezikom. Iako su neke od ovih izjava trebale da budu šale, ipak ih je potrebno kategorizovati kako je propisano u Preporukama za zaštitu dece i sigurno korišćenje elektronskih medija, „jer deca ironiju i sarkazam u načelu ne mogu razumeti do približno devete godine, a neka još i kasnije“. Iako ove emisije ne prikazuju kandidate i takmičare kako piju, evidentni su efekti prekomerne konzumacije alkohola. Podnosilac pritužbe je izrazio najveću zabrinutost zbog kandidata sa intelektualnim invaliditetom koji su učestvovali u emisiji i smatrao je da je takav potez RTL-a neprikladan. Jedna od učesnica bila je štitičnica u Centru za socijalnu inkluziju u Šibeniku, a poverenik za osobe s invaliditetom već je izrazio svoje mišljenje o njenom učešću, navodeći da „osobe s invaliditetom imaju pravo da biraju između prilika koje su takođe na raspolaganju osobama bez invaliditeta“, ali im pravila učešća i potencijalne posledice moraju biti objašnjene na način koji oni razumiju.

Postupanje AEM-a

Upozorenje. Savet je utvrdio da propisana vizuelna oznaka nije korišćena prilikom emitovanja emisije „Ljubav je na selu“ u skladu sa članom 26 stav 3 Zakona o elektronskim medijima i čl. 8 i 9 Pravilnika o zaštiti maloletnika u elektronskim medijima, iako su u emisiji prikazane scene koje bi mogle da naruše fizički, mentalni i moralni razvoj maloletnika zbog seksističkog i diskriminatornog jezika i scena koje pokazuju preteranu konzumaciju alkohola.

KOSOVO*

Najčešće ponavljane povrede odnose se na ograničenja i opšte obaveze audio-vizuelnih medijskih usluga kao što su: odsustvo zvučnog ili tekstualnog upozorenja pre početka i nakon svakog prekida programa sa štetnim sadržajem za decu i maloletnike, emitovanje programa određenih kategorija van navedenog graničnog perioda, neupotrebljavanje odgovarajućih vizuelnih oznaka i neupotrebljavanje boja odgovarajućih upozorenja/oznaka koji se razlikuju od onih navedenih u Uredbi NMK-2013/01:

- TV MOST, 2017, član 6, st. 2 i 3
- TV MIR, 2017, član 6, st. 2 i 3 i član 7.1.
- RTK 2, 2017, član 7.1.
- TV 21, 2017, član. 6.2 i 7.3.
- RROKUM TV, 2017, član 7, st. 1, 2 i 3 i član 3.1.
- KTV, 2017, čl. 7.1 i 3
- TV PRIZRENI, 2017, čl. 3.3, 5.2 i 5.3.
- KTV, 2018, čl. 7.1 i 7.2.
- TV VALI, 2018, čl. 7.1 i 7.2.
- TV PULS, 2018, čl. 7.1 i 7.2.
- TV MIR, 2018, čl. 6.3 i 7.1.
- TV PRIZRENI, 2018, čl. 3.3, 7.1 i 7.2.
- TV SYRI VISION, 2018, čl. 3.3, 5.2, 5.3 i 6.4.
- RROKUM TV, 2018, čl. 7.3 i 6.4.
- TRIBUNA CHANNEL, 2018, čl. 7.3 i 6.3.

CRNA GORA:

13) TV MBC, 2006, raspoređivanje sadržaja

Analizom emitovanih programskih sadržaja, po službenoj dužnosti, AEM je 29. marta 2006. godine konstatovala emitovanje emisije „Game Zone“ u programu TV MBC, koja sadrži scene nasilja i eksplicitnog seksa.

Tema emisije „Game Zone“ je prenos dešavanja iz sveta gejminga i video igrica na tržištu, i uglavnom je usmerena na mlađe ljude. Emisije su se u većini slučajeva sastojale od inserata iz igrica i predstavljanja trejlera za video igrice.

Predmetna emisija je emitovana u 12.19. Sadržaj se opisuje kao „vruća simulacija za kasne sate“, uz objašnjenje spikera da je cilj igre „da se bude nemoralan“. Tokom emisije se predstavljaju video igrice koje, koristeći realistični dizajn i grafiku, prikazuju događaje u virtuelnom svetu koji uključuju eksplicitni seks sa virtuelnim likovima.

Postupanje AEM-a

Prilikom donošenja odluke, AEM je uzela u obzir da u konkretnom slučaju postoji sadržaj koji često prikazuje scene (iako virtuelne) bezrazložnog nasilja u različitim oblicima, ili scene koje kod maloletnika mogu da stvore utisak odobravanja, promovisanja ili veličanja nasilja. Takođe, AEM je uzela u obzir da prikazane scene seksa mogu da imaju negativne efekte na maloletnike u pogledu ispravnog razumevanja intimnog života i pravljenja razlike u odnosu na pornografiju. AEM je primetila da situacije u kojima postoji seksualni odnos među virtuelnim likovima ne odražavaju stvarne životne situacije, već liče na pornografski sadržaj i teže da izazovu seksualno uzbuđenje.

Imajući u vidu vreme emitovanja, emiter nije poštovao obaveze vezane za emitovanje sadržaja koji bi mogli da ugroze moralni, mentalni, intelektualni, emocionalni i socijalni razvoj maloletnika. Takođe, utvrđeno je da emiter nije pristupio temi (video igrica sa seksualnim scenama) na analitički način kako bi pojasnio društveni fenomen i podigao svest, prvenstveno roditelja, ali i mladih ljudi, već da su scene prikazane na senzacionalan način.

Nakon završene procedure i razmatranja svih relevantnih činjenica, odlučeno je da je emiter prekršio odredbe Zakona o medijima (član 3) i Odluke o minimalnim programskim standardima u Republici Crnoj Gori⁴² (čl. 3, 4 i 5) emitovanjem, van graničnog perioda, sadržaja koji može da ugrozi moralni, mentalni, intelektualni, emocionalni i socijalni razvoj maloletnika. Emiteru je izdato upozorenje.

14) TV MBC, 2011, raspoređivanje sadržaja

Analizom emitovanog programa po službenoj dužnosti, Agencija za elektronske medije utvrdila je da je emiter „Televizije MBC“, u periodu od 16. do 20. septembra 2011. godine, emitovao programske sadržaje različitih formata izvan graničnog perioda, i to:

⁴² Propis koji je bio na snazi od maja 2005. do jula 2011. godine.

Format 1: u gornjem desnom uglu ekrana smenjuju se „markice“ sa fotografijama manje-više obnaženih devojaka, njihova imena i lične poruke. Eksplicitnost fotografija i sadržaj poruka predstavljaju elemente koji ove sadržaje mogu svrstati u oglašavanje usluga „vrućih linija“ (emitovano od 06.00 do 08.00 sati).

Format 2: TV čet sa telopom u donjem delu ekrana i istaknutom porukom „Pošalji SMS na broj 14660“ (emitovano od 18.00 do 20.00 i od 20.00 do 22.00).

Format 3: na ekranu se smenjuju fotografije provokativno odevenih devojaka, njihovi brojevi telefona i lične poruke, kao na primer: „SEKICA: Luda, pozitivna, otkaćena i nikad se neću smiriti. Batice, ako si neozbiljan kao i ja, javi se“ (emitovano od 20.00 do 21.30).

Format 4: SMS čat u toku kojeg se smenjuju fotografije i imena devojaka, kao i mesto odakle su i njihove kratke poruke, a na ekranu je zapisano „BLM-nadimak na broj 14644“ (emitovano od 23.00 do ponoći).

Format 5: emisija „Astrologija uživo“, kontakt-program uz učešće publike, odnosno plaćeno uključivanje gledalaca u toku kojeg iznose probleme iz privatnog života, a astrolozi im daju savete za njihovo razrešavanje u vidu tumačenja, predviđanja i sl. (emitovana od 13.00 do 14.00 i od 22.00 do ponoći).

Format 6: emisija „Astronom caffè“ koncipirana je na isti način kao i emisija formata 5, s tim što se u ulozi „tumača“ pojavljuju druge osobe (emitovana od 15.00 do 18.00).

Format 7: emisija „Astro vizija“ sa astrologom Goricom Janković, koja se takođe zasniva na uključivanju gledalaca i tumačenju horoskopa (emitovana od podne do 14.00).

Postupanje AEM-a

Analizom emitovanih programskih sadržaja, utvrđeno je da nisu u skladu sa Zakonom o elektronskim medijima, Pravilnikom o programskim standardima u elektronskim medijima, kao i Pravilnikom o komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama, koji propisuju da programski sadržaji kojima se može ugroziti moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloletnika moraju da se emituju tokom graničnog perioda (24.00 do 06.00 časova). U pisanom izjašnjenju, emiter „TELEVIZIJE MBC“ potvrdio je da je zbog greške dežurnog realizatora sporni programski sadržaj emitovan u jutarnjim satima, van graničnog perioda, i najavio da će zbog toga protiv odgovornog lica biti pokrenut disciplinski postupak. Nadalje, emiter je potvrdio i emitovanje sadržaja sa TV četa i tumačenjima individualnih horoskopa uz učešće publike, uz isticanje da se programski sadržaji sličnog formata emituju u programima koji su dostupni kroz neke od „kablovskih“ platformi (KDS, MMDS, IPTV, DTH).

Nakon podnošenja pisanog izjašnjenja, naknadnim monitoringom emitovanih programskih sadržaja ovog emitera, utvrđeno je činjenično stanje koje je u suprotnosti sa navedenim izjašnjenjem. Naime, emiter je nastavio sa emitovanjem programskih

sadržaja suprotno zakonu i podzakonskim aktima Agencije i izdatom odobrenju. Naime, on je nastavio da krši već navedene odredbe zakona na način što je, van graničnog perioda, emitovao programske sadržaje koncipirane kao kontakt-programe, sa plaćenim uključivanjem gledalaca u kojima oni iznose probleme iz privatnog života, a astrolozi im daju savete za njihovo razrešavanje u vidu tumačenja, predviđanja i slično („Astrologija uživo“, „Astronom caffè“, „Veče sa zvezdama“ i „Astro vizija sa Goricom Janković“).

Nakon sprovedenog postupka, i uz uvažavanje svih relevantnih činjenica, odlučeno je da je emiter prekršio odredbe Zakona o elektronskim medijima (član 55), Pravilnika o programskim standardima u elektronskim medijima (čl. 19, 34, 36, 37 i 44) i Pravilnika o komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama (član 28), koji propisuju da je emitovanje i oglašavanje usluga „vrućih linija“, SMS četovanja, proricanja sudbine, tumačenja individualnih horoskopa i slično zabranjeno van graničnog perioda, i izrečeno je upozorenje emiteru, uz obavezu da izrečenu meru upozorenja objavi u svom programu.

15) TV PRVA, 2013, označavanje i raspoređivanje sadržaja

Agencija za elektronske medije primila je pritužbu od gledaoaca u kojoj je navedeno da je u sredu, 25. septembra, rano uveče, emiter TV Prva emitovao film „Klip“ koji „obiluje eksplicitnim scenama seksa, maloletničkog nasilja itd.“ i da „znak 18 nije bio postavljen u uglu ekrana tokom emitovanja filma“. Osim toga, zahtev ukazuje na potrebu hitnog odgovora, „imajući u vidu da je repriza pomenutog filma najavljena za četvrtak, 26. septembar 2013. godine u 11.20“.

Praćenjem programskih sadržaja TV Prve, utvrđeno je da je na spomenuti datum film „Klip“ srpske rediteljke Maje Miloš emitovan između 22.00 i ponoći. Film je osvojio prestižne međunarodne nagrade i priznanja. Film „Klip“ je hiper-realistična prezentacija života mnogih tinejdžera danas. Glavni lik filma je tinejdžerka Jasna, koja dolazi u grad iz manje zajednice. Tinejdžerka živi okružena banalnošću predgrađa. Njen otac je teško bolestan i ona je besna na sve i svakoga, uključujući i sebe samu. Zaljubljena je u dečka sa kojim ide u školu, ali ne dobija ono što želi iz te veze. Pokušava da zaboravi teške svakodnevne okolnosti tako što eksperimentiše sa seksom, drogom i noćnim izlascima, snimajući sve vreme sebe i ljude oko sebe mobilnim telefonom. U ovom surovom okruženju, međutim, rađaju se ljubav i nežnost. Na početku filma, prikazano je upozorenje „Program koji sledi nije prikladan za gledaoce mlađe od 14 godina“. Film sadrži scene eksplicitnog seksa, upotrebu nekonvencionalnog jezika i scene konzumiranja psihoaktivnih supstanci.

Postupanje AEM-a

Od TV Prva je zatraženo da dostavi pisanu izjavu o navodima sadržanim u prigovoru. U pisanoj izjavi, emiter je naveo da je film „Klip“ igrani film sa savremenom temom koji prati živote nekoliko tinejdžera koji se, gubeći smisao i tragajući za pozitivnim vrednostima, okreću porocima, lošim navikama, preuranjenim seksualnim odnosima i sličnom ponašanju. Po mišljenju emitera „činjenica da neki film, uključujući i Klip, sadrži eksplicitne scene seksa, ne znači da je to pornografski ili erotski film. U filmu „Klip“, scene seksa i nasilja nisu svrha same po sebi, i ne treba ih

posmatrati van konteksta – scene se prikazuju u kontekstu cele priče koju film prati, one imaju svoje značenje u priči, podržavaju filmsku priču i javljaju se kao posledica problematičnog života moderne generacije.“

Prema navodima emitera, film ukazuje na „opšti problem društva i ima za cilj podizanje svesti, prvenstveno roditelja i mladih“, te da „maloletnici nisu uključeni u scene seksa i golotinje“. Emiter je takođe istakao da je, svestan različitih reakcija publike nakon emitovanja (od zahvalnosti do velike uznemirenosti), odlučio da uopšte ne reprizira film.

Prilikom donošenja odluke, AEM je uzela u obzir da je u navedenom slučaju reč o sadržaju koji se na umetnički, provokativni i inovativni način bavi vrlo složenim, ali važnim društvenim temama, koje se u crnogorskim medijima tretiraju nedovoljno ili sporadično.

Bez obzira na umetnički kvalitet i činjenicu da film ne predstavlja promociju, već kritiku vremena i društva u kome se odvija masovna i uporna degeneracija osnovnih vrednosti ljudskog postojanja, to je „kontroverzni materijal“ koji izaziva podeljene reakcije, koje je emiter prepoznao i na osnovu kojih je odlučio da ne reprizira film. Time je emiter pokazao otvorenost i odgovornost prema stavovima publike i pre nego što je AEM pokrenuo postupak. U priloženoj izjavi, emiter je pokazao složenost primene standarda koji se odnose na pravo i interes medija da doprinesu prevenciji i podizanju svesti o socijalnim problemima s kojima se mladi suočavaju, s jedne strane, kao i zaštiti mladih s druge strane, od sadržaja koji bi mogli da ugroze njihov moralni, mentalni, emocionalni ili društveni razvoj.

AEM je uzeo u obzir da prikazani sadržaj može da bude namenjen tinejdžerima starijim od 14 godina, posebno imajući u vidu da se odnosi na njihovu generaciju, te da ima edukativni karakter u odnosu na njih i da predstavlja lekciju koja ukazuje na greške njihovih vršnjaka. Takođe je uzeto u obzir da postoji realna opasnost da će mediji početi da izbegavaju takve teme i da će se još više okrenuti komercijalnom i manje „rizičnom“ sadržaju. U tom kontekstu, brzo izricanje restriktivnih ili kaznenih mera protiv emitera, koje nisu dovoljno opravdane ili neophodne, može da ih odvraća od bavljenja složenim (ili kontroverznim) pojavama ili procesima. Nakon sprovedenog postupka i razmatranja svih relevantnih činjenica, AEM je odlučila da odbije pritužbu.

16) TV PRVA, 2016, označavanje i raspoređivanje sadržaja

Dana 10. 3. 2016. godine, Agenciji za elektronske medije dostavljen je prigovor gledateljke na rad emitera televizijskog programa „TV Prva“ zbog oglašavanja, u dnevnom terminu emitovanja, programskog sadržaja „Srpske misterije“, koji je, kako se navodi u prigovoru, „zastrašujući i za odrasle, a ne za decu“.

Serijal „Srpske misterije“ je dokumentarno-igranog karaktera, realizovan kao niz pedesetominutnih epizoda posvećenih različitim temama kao što su mitovi, legende, sujeverja i sl., iz dalje i bliže prošlosti, a koji imaju određene refleksije i na današnje vreme i generacije. Radi se o sadržaju sa ozbiljno i brižljivo pripremljenim scenariom i izborom učesnika (od glumaca, prezentera, predstavnika verskih zajednica, pa do samozvanih „poznavalaca“ problematike misterija i mistike kao što

su ufolozi, beli magovi i sl.). Sadržaj je nepretenciozan, bez vidljive ambicije da se koristi lakovernost i neupućenost publike za podizanje stepena njihove zainteresovanosti.

U osnovi, sadržaj bi mogao biti koristan pristup za razumevanje nastanka i značenja raznoraznih mitova i legendi čiji su koreni iz daleke prošlosti, a koje imaju i određeni kulturološki i folklorni značaj i nesumnjivo spadaju u antropološko i kulturno nasleđe svakog naroda. U svakom slučaju, tako obrađena, ova problematika mogla bi poslužiti kao antipod zloupotrebama iste materije (okultizam, vradžbine i sl., koje se često nude lakovernima i ljudima u nevolji kao „učinkovita“ rešenja za njihove životne probleme).

U periodu pre i neposredno nakon emitovanja spornog sadržaja, emitovane su epizode sa naslovima: „Mrtvi“, „Zlo drvo“, „Urbane legende“, „U srcu tame“ i „Povratak bele dame“ (u januaru i februara 2016, utorkom oko 22.00 časa) i „Drekavac“ i „Muslimanska magija“ (u martu, četvrtkom nakon 23.00 časa). Na početku emitovanja svake epizode dato je vizuelno upozorenje na punom ekranu: „Program koji sledi nije prikladan za osobe mlađe od 14 godina“ (u to vreme, prema Pravilniku o programskim standardima u elektronskim medijima, propisane grafičke oznake kategorije programskog sadržaja bile su 12, 16 ili 18).

Najava emisije „Srpske misterije“, koja je predmet prigovora, odnosi se na epizodu broj 12, sa naslovom „Muslimanska magija“, koja je emitovana u četvrtak, 10. marta 2016. godine. Najava je toga dana emitovana sedam puta, i to u periodu od 06.00 do 21.00. Radilo se o samopromotivnom trejleru, u trajanju od 44 sekunde, sa zvučnim i vizuelnim insertima scena iz emisije, koji je mogao da ima zastrašujuće dejstvo na maloletnike, imajući u vidu da prikazane scene i pojave prevazilaze granice rasuđivanja i razumevanja, naročito maloletnika. Tokom emitovanja nije bilo grafičke oznake o neprimerenosti sadržaja određenom uzrastu.

Postupanje AEM-a

Saglasno nadležnostima ustanovljenim Zakonom o elektronskim medijima, od TV Prva je zatraženo da dostavi pisano izjašnjenje na navode iz prigovora. Emiter je naveo da je, odmah po prijemu zahteva za izjašnjenje, preispitao dnevnu i nedeljnu programsku šemu, po kojoj je bilo predviđeno emitovanje epizode dokumentarnog serijala „Srpske misterije“ – i da je epizoda „Muslimanska magija“ emitovana 10. marta 2016. godine u graničnom periodu od 23 časa i 15 minuta.

Prema emiteru, predmetna epizoda serijala „Srpske misterije“ je dokumentarna emisija „*visoke produkcije koja istražuje mitove lokalnih zajednica na Balkanu, i koja podstiče na kritičko mišljenje i otvara nove vidike u edukaciji lokalnih zajednica*“. Budući da se radi o „*izuzetno kvalitetnoj dokumentarnoj formi*“ emiter je, „*po svojim standardima*“ uradio i video trejler koji najavljuje novu epizodu, a „*koji je sadržao najzanimljivije momente epizode po visokim standardima kreativne video montaže*“. Emiter je naveo da serijal broji još četiri premijerne epizode, koje će, zbog svih mera predostrožnosti, biti emitovane u graničnom periodu, a video promocije će se izbaciti iz dnevnih reklamnih blokova.

Prilikom donošenja odluke, AEM je utvrdila da je emiter prilikom emitovanja predmetnih najava programskog sadržaja propustio da izvrši kategorizaciju program-

skog sadržaja i svrsta ga u jednu od tri predviđene kategorije (12, 16 ili 18), u skladu sa Pravilnikom o programskim standardima u elektronskim medijima. AEM je takođe utvrdila da je tokom emitovanja sadržaja emiter koristio oznaku koja nije bila propisana Pravilnikom o programskim standardima u elektronskim medijima, čime je propustio da primijeni adekvatnu grafičku oznaku kategorije programskog sadržaja 12, 16 ili 18.

Nakon sprovedenog postupka i uz uvažavanje svih relevantnih činjenica, donesena je odluka da je emiter prekršio odredbe Zakona o elektronskim medijima (član 55) i Pravilnika o programskim standardima u elektronskim medijima (čl. 6, 22, 23, 23a i 27) koji propisuju da treba posvetiti posebnu pažnju pravilima za raspoređivanje programskog sadržaja mimo graničnog perioda, u cilju zaštite moralnog, mentalnog, intelektualnog, emotivnog i socijalnog razvoja maloletnika, a emiteru je izdato upozorenje, uz obavezu da izrečenu meru upozorenja objavi u programu „TV Prva“.

SEVERNA MAKEDONIJA:

17) TV Sitel, 2014–2015, pogrešna kategorizacija i neodgovarajući termini za TV seriju „Sila“

Agencija za audio i audio-vizuelne medijske usluge (25. 11. 2014), u skladu sa pritužbom građana, sprovela je vanredni monitoring nekoliko epizoda TV serije „Sila“, emitovanih u periodu od 24. novembra do 1. decembra 2014. godine.

Monitoringom je utvrđeno da je TV stanica emitovala dve epizode serije dnevno tokom radne nedelje, jednu premijerno i jednu reprizu epizode koja je emitovana prethodnog dana, a nedeljom su emitovane reprize nekoliko epizoda TV serije. Osim toga, suprotno Zakonu o audio i audio-vizuelnim medijskim uslugama i Pravilniku o zaštiti maloletnika, TV serija je pogrešno kategorizovana i označena kao program prve kategorije – namenjena celoj publici, i emitovana je u neprikladnom delu dana.

Uzimajući u obzir činjenicu da je psihofizičko nasilje u TV seriji „Sila“ deo scenarija, odnosno da je to motiv koji se sistematski ponavlja i kao uzrok i posledica u rešavanju složenih rodno-klanskih (plemenskih) odnosa između likova, time je taj motiv nezaobilazan deo priče svake epizode. Dakle, TV serija „Sila“ se ne može emitovati pod kategorijom „prihvatljivo za sve uzraste“, već treba da je prati simbol upozorenja roditeljima/starateljima da serija nije prikladna za decu mlađu od 12 godina. Prema uputstvima o kategorizaciji iz Pravilnika, programi smešteni u ovu kategoriju (treću) trebalo bi da budu emitovani nakon 20.00 časova. U ovom slučaju, pored neadekvatno primenjene signalizacije, još jedan problem predstavljalo je emitovanje repriza posle 15.00 časova svakog radnog dana i posle 11.00 časova nedeljom, dok su premijerne epizode emitovane svakog dana neposredno posle 20.00 časova.

Postupanje AVMU

Nakon što je Agencija, na osnovu vanrednog nadzora, utvrdila da je pritužba građanina osnovana, u decembru 2014. godine TV stanici je izrečena mera upozorenja, a podnosilac pritužbe je obavešten o nalazima nadzora.

U skladu sa Zakonom, nakon isteka roka za usaglašavanje iz izrečene mere, Agencija je dužna da obavi dalji nadzor i proveriti da li je emiter odgovorio na izrečenu meru. Tako je od 16. do 19. januara 2015. godine izvršen dodatni kontrolni nadzor i utvrđeno je da TV stanica nije postupila po izrečenoj meri, odnosno nastavila je emitovanje TV serije „Sila“ kao programa prve kategorije (za sve uzraste), umesto kao programa treće kategorije (12+), i to je činila pre 20.00 časova. Imajući u vidu da se u skladu sa članom 23 Zakona prekršajni postupak pokreće kao druga mera, samo ako se u tekućoj godini utvrde povrede, dana 23. januara 2015. godine, emiteru je izdato još jedno pismeno upozorenje.

Kontrolni nadzor u vezi sa ovim upozorenjem sproveden je između 3. i 5. februara 2015. godine, čime je još jednom utvrđeno da emiter nije eliminisao kršenje, odnosno da nije ispoštovao uputstva regulatora. Stoga se u izveštaju predlaže pokretanje prekršajnog postupka pred nadležnim sudom.

U skladu sa Zakonom o prekršajima, pre pokretanja prekršajnog postupka, Agencija je pozvala odgovorna lica u mediju u svrhu sprovođenja skraćenog postupka poravnanja. S obzirom na to da je postupak poravnanja uspešno završen, pravno lice (emiter) platilo je novčanu kaznu u iznosu od 5.000 evra u protivvrednosti u makedonskim denarima, a lice odgovorno za program pravnog lica platilo je novčanu kaznu od 500 evra u protivvrednosti u makedonskim denarima na račun državnog budžeta.

Redovnim nadzorom programa emitera od 15. do 19. februara 2015. godine, u skladu sa Godišnjim planom praćenja programa za 2015. godinu, još jednom je utvrđeno da emiter nije promenio kategorizaciju i termine emitovanja turske TV serije „Sila“. Stoga se u izveštaju još jednom predlaže pokretanje prekršajnog postupka, a medij je još jednom pozvan u Agenciju na skraćeni postupak poravnanja. S obzirom na to da je postupak poravnanja uspešno završen, pravno lice (emiter) platilo je novčanu kaznu u iznosu od 5.000 evra u protivvrednosti u makedonskim denarima, a lice odgovorno za program pravnog lica platilo je novčanu kaznu od 500 evra u protivvrednosti u makedonskim denarima na račun državnog budžeta.

18) TV Kiss, 2014–2015, neoznačavanje programa oznakama za zaštitu maloletnika

Redovnim nadzorom TV Kiss-a, sprovedenim u avgustu 2014. godine, na osnovu Godišnjeg plana praćenja programa, utvrđeno je da televizija nije primenila oznake upozorenja za zaštitu maloletnika pre i posle emitovanja niza TV emisija (filmova, serija, animiranih filmova).

Prema Pravilniku o zaštiti maloletnika, obavezno je prikazivanje te oznake pre početka i za vreme emitovanja svih TV emisija, kao i programa s informativnom, edukativnom ili zabavnom funkcijom koji bi u celini ili delimično mogli da imaju negativan uticaj na maloletnika.

Pre početka programa, obavezno je prikazivanje oznake upozorenja koja označava kategoriju programa, sa vizuelnim znakom, tekstualnim, verbalnim i zvučnim upozorenjem, u trajanju najmanjem od 10 sekundi, na najmanje ¼ vidljivog dela ekrana. Tokom programa, vizuelna oznaka u dimenziji 1/32 treba da bude u uglu vidljivog dela ekrana.

Postupanje AVMU

TV stanica je u skladu sa Zakonom dobila pismeno upozorenje kao meru protiv povrede koja je utvrđena u avgustu 2014. godine. Kontrolnim praćenjem u oktobru 2014. godine izvršeno je proveravanje da li su primenjena pravila o zaštiti maloletnika i utvrđeno je da TV stanica nije postupila po upozorenju i eliminisala kršenje, odnosno, da nije postavila upozoravajuće oznake za zaštitu maloletnika prilikom emitovanja filmova i TV serija. Stoga se u izveštaju predlaže druga pravna mera, odnosno, pokretanje prekršajnog postupka pred nadležnim sudom.

U skladu sa Zakonom o prekršajima, pre pokretanja prekršajnog postupka, Agencija je pozvala odgovorna lica u mediju u svrhu sprovođenja skraćenog postupka porav-

nanja. S obzirom na to da je postupak propao, u decembru 2014. godine pokrenut je prekršajni postupak.

Nadležni Osnovni sud u Tetovu je u aprilu 2015. godine doneo presudu u korist Agencije i novčano kaznio emitera novčanom kaznom od 5.000 evra u protivvrednosti u makedonskim dinarima za pravno lice i novčanom kaznom od 500 evra u protivvrednosti u makedonskim denarima za odgovorno lice u pravnom licu. Emiter se žalio na presudu Apelacionom sudu u Gostivaru, koji je u novembru 2015. godine odbacio žalbu emitera i potvrdio presudu Osnovnog suda.

19) TV Sitel, 2015–2016, pogrešna kategorizacija i neodgovarajući termini za TV seriju „Crna ruža“

Agencija za audio i audio-vizuelne medijske usluge je, na osnovu pritužbe građanina od 04. 12. 2015. godine, sprovela vanredni nadzor nekoliko epizoda TV serije „Crna ruža“ emitovanih u periodu od 1. do 7. decembra 2015. godine.

Nadzorom je utvrđeno da je TV stanica emitovala dve epizode serije po danu, jednu premijerno i jednu reprizu emisije od prethodnog dana, u suprotnosti sa Zakonom o audio i audio-vizuelnim medijskim uslugama i Pravilnikom o zaštiti maloletnika. TV serija je pogrešno kategorizovana i označena kao program druge kategorije (8+), koji se ne preporučuje deci mlađoj od 8 godina, i da je, za razliku od premijere, repriza emitovana u neprikladno doba dana (između 14.00 i 16.00 sati).

Zbog čestih i dugotrajnih scena i sekvenci (konsekutivnih, dramaturški razvijenih slika i scena) eksplicitno prikazanog verbalnog i psihofizičkog nasilja, posledica nasilja, nehumanosti i zlostavljanja ljudi, epizode ove TV serije trebalo je kategorizovati kao program treće kategorije (12+), koji se ne preporučuje deci mlađoj od 12 godina, uz preporučeni nadzor roditelja/staratelja, što podrazumeva da je emitovanje moguće samo između 20.00 i 05.00 sati.

Postupanje AVMU

Nakon što je Agencija, na osnovu praćenja, utvrdila da je pritužba građanina osnovana, u kojoj je ispravno istakao da je vreme prikazivanja repriza TV serije neadekvatno jer omogućava mlađoj publici da gleda TV seriju, bez preventivnog prisustva roditelja ili staratelja, emiter je obavešten o pritužbi i o nalazima praćenja koji zahtevaju da se vreme emitovanja programa uskladi sa zahtevima iz Zakona i podzakonskog akta. Održan je sastanak sa emiterom na kojem su razmatrani nalazi nadzora i TV stanica je zatražila određeni vremenski period za prilagođavanje programskog rasporeda.

Nakon redovnog nadzora iz februara 2016. godine u skladu sa Planom praćenja programa za 2016. godinu (koji je javno dostupan na internet stranici regulatora), Agencija je utvrdila da emiter još uvek ima pogrešno kategorizovanu televizijsku seriju „Crna ruža“, dok je repriza bila emitovana u neprikladno doba dana, odnosno da emiter nije postupio po zahtevu Agencije. Stoga je izrečena mera koja se sastojala od pismenog upozorenja u kojoj je dat rok za odgovor od 30 dana od dana prijema odluke o meri.

Tokom kontrolnog nadzora sprovedenog nakon isteka roka u maju 2016. godine, Agencija je ponovo došla do istog zaključka da nije bilo promena u kategorizaci-

ji i vremenu emitovanja TV serije, odnosno, da emiter nije reagovao na izrečenu meru upozorenja. Stoga je, u skladu sa zakonom, u izveštaju o nadzoru zatraženo od direktora Agencije da pokrene prekršajni postupak pred nadležnim sudom protiv emitera i odgovornog lica.

U skladu sa Zakonom o prekršajima, pre pokretanja prekršajnog postupka, Agencija je pozvala službena lica – predstavnike emitera, u svrhu sprovođenja skraćenog postupka poravnanja. Ako emiter prihvati postupak poravnanja, pravno lice i odgovorno fizičko lice plaćaju polovinu dospelih kazni predviđenih Zakonom za određeno kršenje na račun državnog budžeta, čime se postupak završava i slučaj ne dolazi do suda. S obzirom na to da je postupak poravnanja uspešno završen, pravno lice (emiter) platilo je novčanu kaznu u iznosu od 5.000 evra u protivvrednosti u makedonskim denarima, a lice odgovorno za program pravnog lica platilo je novčanu kaznu od 500 evra u protivvrednosti u makedonskim denarima.

SRBIJA:

20) TV Pink, 2014, tema seksualnog odnosa sa maloletnikom u jutarnjem programu

U jutarnjem programu TV Pink emitovan je sadržaj koji je narušio ljudska prava i dostojanstvo učesnika u programu, kao i sadržaj koji bi mogao da naškodi maloletnicima. TV Pink se 27. novembra u terminu od 9.41 do 10.07, u okviru jutarnjeg programa, bavila temom zlostavljanja dece i emitovala telefonski razgovor s majkom čije su ime, prezime, fotografija i mesto stanovanja otkriveni i koja je optužila svog bivšeg muža (razvod je u toku) da je imao seksualni odnos sa njihovom troipogodišnjom kćerkom. U programu uživo, majka je odgovarala na novinarska pitanja koja su u određenoj meri bila sugestivna (... *Da li tvrdite da je vaša kćerka bila silovana? ... da li i dalje tvrdite da se vaša kćerka boji svog oca?* Majka je tvrdila da je njeno dete reklo: ... *molim te, kad tata dođe ne daj me, sakrij me ...*). Majka je detaljno opisala kako je počela da sumnja da je njeno dete zlostavljano. Rekla je da je odvela dete u Institut za mentalno zdravlje, gde je devojčica ponovila ono što je rekla. Nakon toga je pokrenut postupak protiv oca.

Postupanje REM-a

Regulator je izrekao opomenu TV Pink jer je prekršila član 50 stav 1 Zakona o elektronskim medijima i Kodeks ponašanja emitera,⁴³ odsek 3, kao i član 20 Pravilnika o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga.

Utvrđujući činjenice, Savet je zaključio da je stanica objavila podatke koji su omogućili lako otkrivanje identiteta maloletnika spominjanih u programu, praktično sa apsolutnom sigurnošću. Program se bavio temom zlostavljanja dece, a otkrivanje njihovih identiteta prekršilo je njihova osnovna ljudska prava, odnosno pravo na poštovanje ličnosti i dostojanstva deteta i pravo na privatnost. Eksplicitne optužbe i detaljni opisi navodnih informacija koje je majka deteta dala o povredama koje je njena kćerka pretrpela (ime deteta – Mila, takođe je otkriveno), o načinu nanošenja povreda i osobi koja je nanela povrede (otac Igor) i opisivanje konkretnih radnji koje su učinjene kako bi se povrede nanele na genitalnim delovima tela deteta, predstavljaju gruba kršenja pravila ponašanja koja su regulisana Zakonom o elektronskim medijima i Kodeksom ponašanja emitera. Nezavisno udruženje novinara Srbije uložilo je žalbu REM-u protiv pružaoca medijskih usluga, a prilikom izricanja mere uzeto je u obzir i snažno negativno mišljenje i ocena eksperata.

21) Prva TV, 2014, filmovi sa oznakom 16 emitovani tokom dana

U periodu od 5. do 8. septembra 2014. godine, TV Prva je emitovala određeni sadržaj koji nije primeren za osobe mlađe od 16 godina, u vremenskim terminima koji su, prema zakonu, zabranjeni za takvo emitovanje. U terminima od 06.00 do 22.00 sata emitovali su šest filmova koji su označeni kao neprikladni za osobe mlađe od 16

43 U vreme kada je izrečena mera, tadašnje Opšte obavezujuće uputstvo o ponašanju emitera, odeljak 3, glasilo je: Emiteri će preduzeti sve mere predostrožnosti kako bi zaštitili maloletnike od sadržaja koji mogu da ugroze njihov integritet i njihovo zdravlje, moralni, intelektualni i socijalni razvoj.

godina. Sadržali su scene nasilja, ubistava, oružja i golotinje. Film „Kiss, Kiss, Bang, Bang“ emitovan je 5. septembra u terminu od 11:10:30 do 12:59:49. Film „Misija“ emitovan je 6. septembra u 06:18:19, film „Razbijač“ je bio na programu 7. septembra u terminu od 08:56:21 do 11:00:29. Istog dana, film „Izlazne rane“ emitovan je u terminu od 11:00:57 do 12:59:51, dok je u 21:44:40 TV Prva emitovala film „Ponos i slava“. Isti film je ponovo emitovan dan posle u terminu od 10:41:47 do 12:59:42.

Postupanje REM-a

Savet REM-a je izrekao opomenu TV Prva jer je prekršila član 68 stav 6 Zakona o elektronskim medijima. Emiter je te filmove kategorisao kao neprimerene za osobe mlađe od 16 godina. Na osnovu toga, emiter je imao obavezu da emituje filmove u terminima koji su dozvoljeni zakonom – između 22.00 i 06.00 (član 68 stav 6 Zakona o elektronskim medijima).

Savet je zaključio da se ne radi o namernom emitovanju sadržaja mimo zakonski dopuštenog termina, već o kršenju obaveze zbog nedovoljnog vođenja računa sa strane emitera. Savet je uzeo u obzir da do tog datuma stanica nije bila predmet bilo koje od mera predviđenih u članu 28 st. 1–3 Zakona o elektronskim medijima.

22) TV Happy, 2014, vulgarnosti i gadosti sa oznakom 16 emitovane tokom dana

U emisiji „Luda kuća“, koja je označena kao neprimerena za osobe mlađe od 16 godina, 21, 22. i 24. oktobra 2014. godine u terminu od 06.00 do 22.00 sata, TV Happy je emitovala sadržaj u kojem su voditelj i gosti koristili vulgarne izraze, nepristojne aluzije i bizarnosti koje vređaju ljudsko dostojanstvo i izazivaju gađenje i odbojnost kod publike. Emisije su emitovane tokom dana u sledećim terminima: od 14:15:05 do 15:16:20, od 14:15:06 do 15:22:44 i od 14:15:39 do 15:24:59. Predstavnici pružaoca medijskih usluga tvrdili su da emisija „Luda kuća“ razotkriva ljudsku prirodu, da je osmišljena kao parodija na rijaliti šou emisije i da je publika bila svesna da su svi događaji i likovi koji se pojavljuju u emisiji izmišljeni.

Postupanje REM-a

Regulator je izrekao opomenu Nacionalnoj TV Happy, jer su emitovali sadržaj neprimeren za maloletnike mlađe od 16 godina („Luda kuća“), čime su prekršili član 68 stav 6 Zakona o elektronskim medijima. Izricanjem ove mere, Savet je utvrdio da je sâm emiter kategorisao sporni program kao neprimeren za maloletnike mlađe od 16 godina, te je o tome obavestio javnost stavljajući oznaku 16 na program. Iako je sporni program repriza (jer je originalna emisija emitovana nakon 22 sata), emitovan je van zakonski dozvoljenog termina (sadržaj neprimeren za maloletnike nije dopušten pre 22 sata i posle 6 sati ujutro).

23) TV Happy, 2015, nasilje u jutarnjem programu

U rijaliti šou programu „Parovi“, TV Happy je emitovala sadržaj sporan sa stanovišta usklađenosti sa zakonodavstvom vezanim za zaštitu maloletnika. Dana 11. oktobra 2015. godine u jutarnjim satima emitovali su sadržaj koji je sadržao nasilje, nepristojno ponašanje i izraze koji su se koristili kao čin agresije, odnosno u cilju nanošenja uvrede.

REM je izvršio vanredni i pojačani nadzor 11. oktobra u juturnjim satima. Tokom tog nadzora, pregledali su sadržaj koji je emitovan ujutro (emisija je označena kao neprimerena za osobe mlađe od 12 godina), koji je sadržao provokacije i svađe učesnika u rijaliti šou emisiji, nakon čega je jedan od učesnika udario (ošamario) drugog učesnika nekoliko puta. Tokom ovog dela programa, publika je mogla da čuje psovke, uvrede, pretnje (verbalno nasilje). U terminu od 11.31 do 11.31 publika je mogla da vidi šamaranje, guranje, hvatanje odeće drugih učesnika, nakon čega je emiter reagovao zamagljivanjem programa, ali emisija nije prekinuta. Uprkos zamagljivanju slike i bipovanju u više navrata, publika je mogla da čuje reči koje su bile prepoznatljive kao psovke.

Postupanje REM-a

Regulator je izdao upozorenje TV Happy jer su prekršili član 50 stav 3; član 68 stav 2; član 68 stav 6 Zakona o elektronskim medijima, kao i član 17 st. 1, 2 i 4 Pravilnika o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

Savet REM-a je utvrdio da se navedeni sadržaj ne sme emitovati u vreme kada se može razumno očekivati da su deca ispred TV-a (ujutro); da neprimeren sadržaj može da ima posledice po razvoj maloletnika, da mora da bude jasno označen kako bi se sprečila mogućnost poistovećivanja maloletnika sa nasilnim osobama koje učestvuju u rijaliti emisijama; da je u situaciji kada je nasilje eskaliralo emiter bio dužan da odmah prekine emitovanje ili da izbegne emitovanje takvog ponašanja na bilo koji drugi način (isključivanje tona, promena ugla kamere itd.). Savet je naredio emiteru da jasno označi rijaliti šou „Parovi“ kao neprimeren za osobe mlađe od 16 godina ako emisija sadrži uvredljivo ponašanje koje se koristi kao čin agresije. Ako sadrži psovke koje se koriste kao čin agresije, odnosno za nanošenje uvrede, treba da bude označena kao neprimerena za osobe mlađe od 18 godina. Takođe je naloženo da se u slučaju eskalacije nasilja odmah prekida emitovanje rijaliti programa.

24) TV Happy, 2015, psovke, vulgarni jezik i uvrede u toku dana i rane večeri

U rijaliti šou „Parovi“ TV Happy je emitovala sadržaje koji bi mogli da naškode fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloletnika. U periodu od 30. avgusta do 9. septembra 2015. godine, rano ujutro i rano uveče, emitovali su sadržaje koji sadrže vulgarne izraze, psovke i uvrede i vulgarne pokrete koji su samo povremeno (i nespretno) bili pokriveni visokofrekventnim tonovima ili zamagljivanjem slike.

Postupanje REM-a

Regulator je izdao upozorenje Nacionalnoj TV Happy jer su prekršili obaveze iz člana 50 stav 3 i člana 68 st. 2 i 6 Zakona o elektronskim medijima, kao i člana 17 st. 1 i 2 Pravilnika o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

Sadržaj je sadržao psovke i bio je neadekvatno pokriven signalom emitera, pa je emiter bio obavezan da emituje takav sadržaj u vreme kada se moglo očekivati da

maloletnici neće gledati, s obzirom na redovni raspored njihovih aktivnosti, kako je zahtevano Zakonom o elektronskim medijima (član 50 stav 3 i član 68 stav 2). Emiter je bio obavezan da takav sadržaj kategorizuje kao neprimeren za maloletnike mlađe od 16 godina i da ga emituje u terminu između 22.00 i 06.00. U situacijama kada se psovke koriste kao čin agresije, emiter je imao obavezu da takav sadržaj označi kao neprimeren za maloletnike mlađe od 18 godina i da ga emituje nakon 23 sata. Izricanjem upozorenja, Savet REM-a je izrazio mišljenje da postoji visok nivo odgovornosti emitera jer u više navrata emituje sporne sadržaje ujutro i tokom radnog vremena, kada se realno može pretpostaviti da maloletnici nisu u društvu njihovih roditelja.

25) TV Happy, 2015, privremena zabrana emitovanja emisije

U rijaliti šou programu „Parovi“, TV Happy je, 28. marta 2015. godine, emitovala sadržaje koji bi mogli da naškode fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloletnika. U terminu od 14.51 do 21.13 kanal je emitovao scene pušenja i uvredljivog ponašanja koje se nije koristilo kao čin agresije, kao i uvredljivog ponašanja koje se koristilo kao čin agresije.

TV Happy je 29. marta 2015. godine u periodu od 21.25 do 21.45 emitovala sadržaje koji bi mogli da naškode fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloletnika. Sadržaj je prikazivao uvredljivo ponašanje koje se nije koristilo kao čin agresije i uvredljivo ponašanje koje se koristilo kao čin agresije, odnosno u cilju nanošenja uvrede. Time je emiter prekršio gorenavedene zakonske odredbe.

Sadržaj koji je stanica emitovala tokom tih dana izazvao je žestoke reakcije javnosti, a regulator je primio veliki broj pritužbi sa navodima da rijaliti šou „Parovi“ vređa interes javnosti.

Postupanje REM-a

Regulator je izrekao privremenu zabranu emitovanja sadržaja na nacionalnoj TV Happy, u trajanju od 24 sata, počevši od 8 sati uveče 3. aprila 2015. godine. Razlog je bio kršenje obaveze iz člana 50 stav 3 i člana 68 st. 2 i 6 Zakona o elektronskim medijima, kao i člana 17 st. 1 i 2 Pravilnika o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

Savet je izrekao meru navodeći da je emiter bio obavezan da emituje sadržaj rijaliti šou emisije van perioda u kojem bi mogao da bude dostupan maloletnicima, te da ga obeleži kategorijama 16 ili 18, posebno imajući u vidu da tokom dva dana urednički tim nije uočio čitav niz uvredljivih izraza, diskusije o seksualnosti, uvrede, ponižavanja, aluzije i insinucije, bez dužnog profesionalnog opreza. Navodi urednika da je tehničar koristio i pustio pogrešnu traku i da je taj sadržaj trebalo da bude emitovan u večernjim satima, zbog čega je taj tehničar otpušten, pokazuju ozbiljan nedostatak opreza, pa su kao takvi uzeti u obzir prilikom izricanja mere. Privremena zabrana emitovanja sadržaja odnosi se na sadržaj iste vrste, bez obzira na potencijalnu promenu naziva, vreme emitovanja i druge okolnosti značajne za prepoznavanje sadržaja.

26) TV Happy, 2015, neprimereni sadržaj u neprikladno vreme

TV Happy je 8. marta 2015. godine, tokom rijaliti šou emisije „Parovi“, emitovala sadržaj koji je označen kao neprimeren za osobe mlađe od 18 godina. Sadržaj je emitovan između 18.00 i 23.00 časa. U periodu od 9. do 11. marta u rijaliti šou programu „Parovi“ prikazivan je sadržaj koji bi mogao da naškodi fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloletnika. Emitovan je u vreme kada se od maloletnika moglo očekivati da gledaju. Služba REM-a za nadzor i analizu sprovela je istragu o televizijskom programu Nacionalne TV Happy i napisala nekoliko izveštaja o spornim delovima programa: 8. marta stanica je emitovala rijaliti šou u 21.59 časova sa grafičkom oznakom 18.

Postupanje REM-a

Regulator je izdao upozorenje TV Happy-ju zbog kršenja obaveze iz člana 68 stav 6, člana 50 stav 3 i člana 68 stav 3 Zakona o elektronskim medijima.

Procenjujući da li sadržaj koji emitovan 9, 10. i 11. marta može da naškodi maloletnicima, Savet REM-a je posebno uzeo u obzir vrstu konteksta u kojem su emitovani. Pošto su nefikcijske prirode, rijaliti šou emisije mogu da imaju jak uticaj na maloletnike, dok u određenim slučajevima postoji mogućnost poistovećivanja maloletnika sa učesnicima programa. Prema izjavi predstavnika TV Happy, nakon emitovanja spornog sadržaja, rejting se povećao u periodima u kojima je ranije bio nizak – ujutro i popodne. Ovo pokazuje jasnu nameru emitera da svesno poveća rejting i stekne materijalnu korist, uprkos zakonskim ograničenjima. Savet je posebno uzeo u obzir visoku učestalost ponavljanja radnji kojima se krši zakon (čak 22 puta u posmatranom periodu), kao i meru opomene koja je prethodno izrečena (30. oktobar 2014. godine).

27) TV Pink, 2015, kršenje ljudskih prava

Ljudska prava su prekršena u emisiji „Farma 6“, posebno u odnosu na dostojanstvo učesnika. U emisiji je prikazan sadržaj koji može da naškodi fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloletnika, zbog uvredljivog ponašanja koje je predstavljeno u kombinaciji sa psovka korišćenim kao čin agresije, odnosno u cilju nanošenja uvreda. Sporni sadržaj emitovan je 2, 3, 4, 7, 9, 10. i 11. septembra 2015. godine.

Postupanje REM-a

Regulator je opomenuo TV Pink, jer su prekršili član 50 st. 1 i 3 i član 68 st. 2 i 6 Zakona o elektronskim medijima, član 17 st. 1 i 2 Pravilnika o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga i član 20 Pravilnika o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga.

Navodeći razloge za izrečenu meru, Savet je utvrdio da je emisija „Farma 6“ očigledno rijaliti šou i da stoga podleže posebnom pravnom režimu iz člana 17 Pravilnika o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga. U skladu sa članom 20 Pravilnika o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga, pružaoци medijskih usluga dužni su da usluge pružaju na način koji poštuje dostojanstvo ličnosti korisnika medijskih usluga, učesnika u programu i osoba na koje se odnose

emitovane informacije. Emisija koja se emituje u toku dana i koja sadrži određeni broj fragmenata koji bi mogli da naškode fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloletnika, mora da bude emitovana u vreme kada je razumno očekivati da maloletnici ne gledaju. S obzirom na to da je sadržaj nefikcijske prirode, može da ima jak uticaj na maloletnike. Prilikom gledanja programa, svesni su da osobe i događaji nisu izmišljeni, već stvarni, a u nekim situacijama postoji velika verovatnoća poistovećivanja s tim osobama.

28) TV Happy, 2016, uvrede i psovke

U rijaliti šou emisiji „Snajke“, TV Happy je, 25. oktobra 2016. godine, emitovala sadržaje koji bi mogli da naškode fizičkom, moralnom ili mentalnom razvoju maloletnika. U terminu od 16.03 do 19.34 emitovali su sadržaj koji je uključivao pušenje i psovke u cilju nanošenja uvreda. U istoj emisiji (rijaliti šou „Snajke“), 27. oktobra 2016. godine, u terminu od 11.22 do 22.55, emitovan je sadržaj koji je opet uključivao pušenje, a zatim je usledilo nasilje i psovke korišćene kao čin agresije i uvrede.

Postupanje REM-a

Regulator je izdao upozorenje TV Happy jer je došlo do povrede člana 47 stav 1 tačka 4; člana 50 stav 3; člana 68 stav 2; i člana 68 stav 6 Zakona o elektronskim medijima, kao i člana 17 st. 1 i 2 Pravilnika o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga. Istovremeno, protiv pružaoca medijskih usluga podnesena je prekršajna prijava jer je došlo do povrede čl. 50 i 68 Zakona o elektronskim medijima (prema članu 111 Zakona o elektronskim medijima, regulator može da pokrene prekršajni postupak, nakon čega sud može da izrekne novčanu kaznu pružaocu medijske usluge u iznosu od 500.000 do 1.000.000 dinara, ili novčanu kaznu od 10.000 do 500.000 dinara).

U obrazloženju odluke naveden je argument da su učesnici programa nekoliko puta tokom oba dana koristili cigarete i duvanske proizvode; da je sadržaj samo povremeno bio obeležen starosnom oznakom 12 ili 16. Prilikom izricanja upozorenja, Savet REM-a je utvrdio da je emisija „Snajke“ očigledno rijaliti šou i da stoga podleže posebnom pravnom statusu iz člana 17 Pravilnika o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga. To je podrazumevalo obavezu emitera da kategorizuje rijaliti emisije na restriktivniji način nego druge programe ako sadrže sadržaj koji nije prikladan za maloletnike. Imajući u vidu vrstu sadržaja koji je emitovan (učesnici puše i upotrebljavaju psovke u cilju nanošenja uvreda i kao čin agresije), emiter je bio dužan da emisiju kategoriše kao sadržaj neprikladan za maloletnike mlađe od 18 godina i da je emituje u u periodu od 23.00 do 06.00. Tokom dva dana, u periodu od 06.00 do 23.00 sata, TV Happy je emitovala sadržaj koji nije prikladan za osobe mlađe od 18 godina, što pokazuje da nisu postupali s dužnim profesionalnim oprezom prilikom uređivanja programa.

29) TV Pink, 2018, seksualna pomagala u jutarnjem programu

U emisiji „Novo jutro“, koja je emitovana 21. januara 2018. godine, u terminu od 9.29 do 9.51, TV Pink je emitovala sadržaj koji nije imao starosnu oznaku, sa gostima – striptizetom Brankom Blek Rouz, seksologom Aleksandrom Milošević i psihi-

jatrom Danijelom Tiosavljević. Tema je bila upotreba seksualnih pomagala. Tokom programa, jedna od gošća je pokazala kako se koriste seksualna pomagala i pozvala goste da prisustvuju tematskim večerima gde će, između ostalog, moći da vide domino damu i koriste seksualna pomagala.

Postupanje REM-a

Regulator je izdao upozorenje TV Pink jer su emitovali sadržaje koji mogu da naškode fizičkom, mentalnom i moralnom razvoju maloletnika. Naime, kompanija je u jutarnjem programu emitovala sadržaje koji, zbog konteksta u kojem su emitovani, nisu bili prikladni za maloletnike mlađe od 12 godina. Na taj način, TV Pink je prekršila obaveze iz člana 50 stav 3 Zakona o elektronskim medijima, kao i člana 6 stav 1 i člana 8 stav 1 Pravilnika o zaštiti maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

2. SLUČAJEVI KOJI SE ODNOSE NA ZAŠTITU DOSTOJANSTVA, PRIVATNOSTI I IDENTITETA MALOLETNIKA

ALBANIJA:

30) Televizija News24, 2016.

Bez odobrenja roditelja, TV stanica je emitovala studijski intervju uživo sa petoro dece (učenika). Tokom intervjua, deca su se žalila na svog nastavnika.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dečjih prava u emisijama vijesti

31) Televizija Klan i televizija Ora News, 2016

TV stanice su objavile osetljive informacije o detetu u gradu Skadru, u programu pod nazivom „Slobodna zona“ i u informativnim emisijama. Dete je lečeno u zatvorenom centru i njegovo pismo je pročitano tokom programa, što je omogućilo identifikaciju deteta.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dečjih prava

32) Televizija Klan, 2016.

TV stanica je emitovala satirični program pod nazivom „Stop“, sa vestima u kojima su prekršene etika i privatnost, što je dovelo do identifikacije deteta.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dečjih prava

33) Televizija News24 television i Focus Media News, 2017

Tokom programa pod nazivom „Otvoreno srce“, opisani su intimni odnosi majke, uz navode u vizuelnim podnaslovima da ona „čini sramna dela pred očima dece“. Kao ilustracija korišćeni su amaterski i dvosmisleni snimci, napravljeni u porodičnom okruženju.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dečjih prava za televiziju News24.

Nakon što je primila pritužbu, AMA je, na predlog Saveta za pritužbe, izrekla novčanu kaznu u iznosu od oko 800 evra „Focus Media News“ zbog emitovanja ovog programa.

34) Televizija Top Channel i televizija Klan, 2018

Tokom vesti, TV stanice su emitovale priču o dve mlade sestre u kojoj su objavljene osetljive informacije o njima.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja prava maloletnika u emisijama vesti.

BOSNA I HERCEGOVINA:

35) BHT 1, 2013, kršenje prava

RAK je primio pritužbu Centra za socijalni rad iz Mostara u vezi sa programom pod nazivom „U ime naroda“, emitovanom na BHT1. U pritužbi se navodi da je dotični program povredio prava dece i da je narušen rad njihovog centra i zaposlenih. Pored toga, RAK je primio pritužbu od gledaoca zbog mogućeg kršenja prava dece.

Analizom snimaka koje je stanica dostavila, utvrđeno je da je u okviru navedenog programa emitovan prilog o odluci Centra za socijalni rad iz Mostara o prestanku hraniteljstva za tri maloletne osobe kod dve žene. Tokom ovog priloga izvršena je indirektna identifikacija maloletnika, identifikovanjem njihove biološke majke, dok su kasnije u programu otkrivena njihova imena, nakon čega je usledio razgovor sa nastavnikom tokom kojeg je spomenuto puno ime jedne od maloletnica. Pored toga, bivše hraniteljice pokazuju slike dece, od kojih je jedna zumirana, te su deca potpuno vidljiva. Osim toga, u delu priče o biološkoj majci, jedna od bivših hraniteljica navodi da su očevi dece nepoznati, a da se njihova biološka majka: „*bavi sumnjivim poslom*“, implicitno dovodeći u pitanje njene moralne vrednosti.

Postupanje RAK-a

Prava i obaveze medija, posebno javnih radio-difuznih servisa, jeste da informišu građane o svim pitanjima koja su od javnog interesa i time podstiču demokratske procese. Nije osnovana tvrdnja TV stanice, u dopisu upućenom RAK-u u vezi sa navodnim kršenjem pravila, da pritužba mostarskog Centra za socijalni rad predstavlja pritisak na njihov rad, jer je sadržaj ovog programa analiziran isključivo iz perspektive mogućeg kršenja relevantnih pravila i propisa. Pored toga, uzeta je u obzir i činjenica da su fizička i pravna lica, koja su potencijalno mogla biti stavljena u nepoželjnu poziciju, imala pravo na odgovor u skladu sa relevantnim pravilima, utvrđujući da je Centar za socijalni rad u Mostaru obavešten o toj mogućnosti.

Ono što je bilo sporno i dovelo do zaključka da su prekršena relevantna pravila vezana za privatnost jeste činjenica da je dotični program identifikovao i prikazao slike maloletnica. Ovo se odnosi na kršenje privatnosti i propust stanice da se osigura zaštita identiteta maloletnica, takođe uzimajući u obzir da su moralne vrednosti njihove biološke majke predstavljene u negativnom svetlu, što može da dovede do ugrožavanja dostojanstva i dobrobiti maloletnica. Ne osporavajući izbor predstavljene teme, čak smatrajući pozitivnom nameru stanice da predstavi potencijalne nepravilnosti u radu javnih institucija, utvrđeno je da se ovaj cilj mogao lako postići bez informacija koje se odnose na identitet maloletnica. Izbegavanje emitovanja informacija u vezi sa identitetom maloletnika ne bi umanjilo težinu teme i vrednost programa. RAK je utvrdio da su emitovanjem ovog programa prekršene odredbe koje se odnose na zaštitu privatnosti i izdao je stanici usmeno upozorenje.

36) ATV, 2017, centralna informativna emisija, reportaža o maloletnicama koje tuku vršnjakinju iz škole

RAK je primio pritužbu na reportažu emitovanu tokom centralne informativne emisije ATV-a od 18. oktobra 2017. godine. Pritužbu je podnela majka napadnute maloletnice, uz navođenje da su prekršena prava maloletnice i da su dostavljene lažne informacije u vezi sa majčinom saradnjom sa lokalnom policijom na ovom slučaju.

Analizom snimaka ovog programa, koji su dostavljeni na zahtev RAK-a, utvrđeno je da se emitovana reportaža odnosila na slučaj nasilja među maloletnicama, u koji su uključene četiri tinejdžerke od 14 godina koje su fizički napale svoju vršnjakinju. Emitovana je izjava službenika za odnose sa javnošću lokalne banjalučke policije na temu zakonskih odredbi na osnovu kojih će se obraditi ovaj slučaj, zajedno sa uopštenom izjavom psihologa u vezi sa maltretiranjem i zlostavljanjem od strane vršnjaka. Tokom tog emitovanog sadržaja, 2 scene nasilja prikazane su 4 puta u trajanju od 18 sekundi, iz čega se identitet učesnika nije mogao utvrditi, nije bilo spominjanja imena ili njihovih rođaka, niti je bilo drugih informacija koje bi mogle da dovedu do identifikacije uključenih maloletnica.

Postupanje RAK-a

Analize su pokazale da je ATV pristupio temi na osnovu načela zaštite privatnosti, u skladu sa relevantnim pravilima. Kao što je propisano pravilima, svako narušavanje privatnosti mora da bude opravdano dokazanim javnim interesom, uključujući maltretiranje i zlostavljanje od strane vršnjaka kao ozbiljan društveni fenomen, koji se razmatra i iz perspektive psihologije. TV stanica je u svom dopisu RAK-u navela da se bavila incidentom, o kojem su naširoko izveštavali svi mediji, radi naglašavanja problema vršnjačkog maltretiranja i zlostavljanja, kako bi se doprinelo njihovoj prevenciji. RAK je utvrdio da je ova TV stanica, predstavljajući temu, ograničila izveštavanje samo na detalje u informativne svrhe i da je to pitanje povezano s informacijama o određenom incidentu vršnjačkog maltretiranja samo u veoma legitimnom javnom interesu, bez kršenja osnovnih načela zaštite privatnosti. RAK nije utvrdio elemente kršenja relevantnih pravila.

HRVATSKA:

37) dubrovackidnevnik.rtl.hr (elektronska publikacija), 2016, otkrivanje identiteta maloletnika

Agencija za elektronske medije dobila je zvanično pismo od poverenika za decu, u kojem se navode bojazni zbog medijskog objavljivanja pojedinosti i snimaka postupaka izvršenja koji uključuju maloletnika u Župi Dubrovačkoj. Pružalac elektronske publikacije u tekstu otkrio je informacije pomoću kojih se može saznati identitet dečaka koji je učestvovao u postupku izvršenja. Uz članak na temu izvršenja, objavljena je i fotogalerija u kojoj se može prepoznati kuća u kojoj maloletnik živi, kao i dva Jutjub video zapisa.

Postupanje AEM-a

Upozorenje. Nakon što je izvršilo analizu i primilo izjavu emitera, Savet za elektronske medije zaključio je da je prekršen član 3 st. 1, 2 i 3 Pravilnika o zaštiti maloletnika i izdalo upozorenje emiteru. Štaviše, iako u članku *VIDEO/FOTO: „DRAMA U ŽUPI Neuspelo šesto pokretanje izvršnog postupka nad maloletnikom“* nije otkriven identitet maloletnika i njegovih roditelja, objavljivanje fotografija i snimaka porodične kuće u kojoj živi maloletnik rezultiralo je objavljivanjem drugih informacija koje su mogle da dovedu do prepoznavanja maloletnika i ugrožavanja njegove dobrobiti, kao što je navedeno u članu 3 stav 1. Odredbom člana 12 stav 3 Zakona o elektronskim medijima propisana je zabrana objavljivanja bilo kakvih informacija koje otkrivaju identitet deteta do 18 godina starosti koje je uključeno u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira na status deteta kao svedoka, žrtve ili počinioca, ili u slučajevima pokušaja samoubistva ili samoubistva, gde je takođe zabranjeno iznošenje detalja o porodičnim stvarima i privatnom životu deteta.

38) 24sata.hr (elektronska publikacija), 2017, otkrivanje identiteta maloletnika

Čitalac je poslao pritužbu u vezi sa člancima koji su objavljeni na portalu 24sata.hr pod naslovima *Devojčica spašavala psa kad ju je autom ubio pijani veterinar* i *Mahirova majka: Samo želim istinu, a ne da me sažalijevaju*. U članku o devojčici iz Srbije koja je poginula u saobraćajnoj nesreći sadržane su informacije preuzete sa portala Blic.rs, a njihovo objavljivanje na portalu 24sata.hr predstavljalo je kršenje člana 12 stav 3 Zakona o elektronskim medijima i člana 3 stav 1 Pravilnika o zaštiti maloletnika u elektronskim medijima. U članku objavljenom na portalu 24sata.hr spominje se puno ime i prezime ubijene devojčice. Članak o maloletniku iz Bosne i Hercegovine koji je počinio samoubistvo jer je bio žrtva vršnjačkog nasilja i silovanja predstavljao je i povredu člana 12 stav 3 Zakona o elektronskim medijima i člana 3 stav 1 Pravilnika o zaštiti u elektronskim medijima. Članak je preuzet sa portala Klik.ba, u kome majka maloletnika govori o tom slučaju, a osim identifikacije maloletnika, otkrivaju se i detalji zlostavljanja i silovanja.

Postupanje AEM-a

Upozorenje. Po prijemu izjave emitera, Savet je u odluci o izricanju upozorenja naveo da, iako je istina da su mediji u Srbiji i Bosni i Hercegovini prvi otkrili identitet dece koja su bila žrtve nasilja, i dalje ostaje činjenica da se odredbe Zakona o elektronskim medijima ne primenjuju na njih, ali se primenjuju na 24sata d.o.o. U stvari, 24sata d.o.o. bila je dužna, kao i svi pružaoci medijskih usluga koji potpadaju pod nadležnost Republike Hrvatske, da izveštavaju u skladu sa važećim zakonodavstvom Republike Hrvatske, u ovom slučaju u skladu s članom 12 stav 3 Zakona o elektronskim medijima i članom 3 stav 1 Pravilnika o zaštiti maloletnika u elektronskim medijima.

KOSOVO:*

39) TV DUKAGJINI, 2017, zaštita identiteta i poštovanje dostojanstva dece i maloletnika tokom emitovanja programa

Povreda člana 4.3. Uredbe NMK-2013/01; NMK je izdala obaveštenje o kršenju.

CRNA GORA:

40) TVCG1, 2017, otkrivanje identiteta maloletnika

Na osnovu redovnog monitoringa emitovanih programskih sadržaja, Agencija za elektronske medije je konstatovala da je Prvi program Televizije Crne Gore – TVCG1, emitovao prilog u vezi sa apelom za pomoć devojčici iz Crne Gore, dana 18. novembra 2017, u okviru informativne emisije „Dnevnik“ u terminu od 19.30 časova.

Osnovne informacije: U novembru 2017. godine, pažnju crnogorske javnosti privukao je slučaj mlade devojke čiji je zahtev za pomoć postavila humanitarna organizacija „Banka hrane“ na svojoj Fejsbuk stranici. U zahtevu se navodi da su životi devojke i njenog brata ugroženi, imajući u vidu da nemaju prihoda i da žive u teškim uslovima sa svojim bolesnim ocem. Nakon početnih nastojanja različitih humanitarnih organizacija i šire zajednice da pomognu deci, u javnosti su se pojavile informacije da stvarni život i finansijske okolnosti te porodice nisu kao što je prvobitno objavljeno, te da postoje sumnje u istinitost informacija. U prilogu su navedena puna imena i prezimena uključenih osoba. U cilju zaštite maloletnika, AEM je u ovom pregledu naveo njihove inicijale.

Prilog počinje sa najavom reportera u glavnom dnevniku: „*Centri za socijalni rad iz Bijelog Polja i Mojkovca s posebnom pažnjom prate situaciju u porodici V. M., čija je maloletna ćerka preko društvenih mreža tražila humanitarnu pomoć. Tvrde da dokumentacija tih ustanova demantuje navode da su zaboravljeni i da im je uskraćeno pravo na socijalna davanja.*“

Prilog dalje glasi: „*Na lestvici događaja koji su ovih dana zaokupljali pažnju javnosti svakako je i priča o porodici M. Sve je počelo apelom za pomoć kojim se, preko društvenih mreža, obratila četrnaestogodišnja ćerka V. M., ukazujući na težak zdravstveni problem svoga oca i nemaštinu u kojoj sa njim žive ona i brat. Devojčica je u pismu navela da njenog oca u životu održavaju aparati u jednoj beogradskoj bolnici, dok ona sa bratom jedva preživljava, bez struje, vode i hrane. Reagovali su centri za socijalni rad iz Bijelog Polja i Mojkovca i priča je dobila potpuno drugačiji obrt.*“

Navedeni deo priloga pokriven je slikama (screenshot) članaka sa različitih portala, među kojima su, između ostalog, fotografije devojčice o kojoj se radi: „*Devojčici iz Bijelog Polja hitno potrebna pomoć – A. M. (14) iz Bijelog Polja hitno je potrebna bilo kakva pomoć*“, kao i tekst „*A. moli sve nas za pomoć: Mom tati otkazuju organi, gladujem, nemam za grejanje, ne mogu ni u školu da idem*“ (FOTOGRAFIJA), uz fotografiju devojčice ispod tog teksta. Na korištenim fotografijama devojčice oči su zamagljene (blurovane).

Nakon video izjave direktora centara za socijalni rad u opštinama Bijelo Polje i Mojkovac, prilog dalje glasi: „*Zatečena je i crnogorska javnost koja je, u prvi mah, bila voljna da pomogne maloletnoj deci. Umesto humanitarne akcije, otvoreno je pitanje jesu li deca zloupotrijebljena u ovom slučaju.*“

Prilog se nastavlja izjavom novinarkе (stand up) ispred zgrade u kojoj živi porodica M. i na koju pokazuje tokom priloga. „*Glavni akter ove priče, V. M., živi u zgradi*

iza nas u Mojkovcu (prim.aut. pokazuje na zgradu) i nije pristao na susret sa ekipom Televizije Crne Gore. U telefonskom razgovoru rekao nam je da su mu mediji pričinili veliku štetu. Neprocenjive su, kako je dodao, i posledice po njegovo zdravlje, jer su ljudi koji su bili spremni da mu finansijski pomognu za lečenje odustali od te namere. I za V. nevenčanu suprugu, koja ga je pre nekoliko godina napustila, neprihvatljiva je trenutna situacija. Obratila se bjelopoljskom Centru za socijalni rad da joj pomogne pri traženju starateljstva nad svojom decom, što ukazuje na to da se priči o M. još ne nazire epilog.“

Završni deo priloga pokriven je prethodno opisanim slikama (screenshot) članaka sa različitih portala na kojima su navedeni ime i prezime, uzrast i naziv grada u kojem devojčica živi.

Postupanje AEM-a

Saglasno nadležnostima ustanovljenim Zakonom o elektronskim medijima, od nacionalnog javnog servisa TVCG1 zatraženo je da dostavi pisano izjašnjenje na date navode. Savet javnog emitera dostavio je Agenciji pisano izjašnjenje u kojem se navodi da je Komisija za predstavke i prigovore slušalaca i gledalaca razmotrila predmetni izveštaj i predložila direktoru TVCG uspostavljanje bolje kontrole kvaliteta u uredničkom lancu u cilju izbegavanja sličnih problema u budućnosti.

Kao sastavni deo izjašnjenja dostavljeno je i pojašnjenje uredničkog tima informativnog programa, prema kojem su „emitovanjem priloga o devojčici iz Bijelog Polja, čiji je apel za pomoć ‘zapalio’ društvene mreže, hteli... da ukažu na mogućnost zloupotrebe maloletnice“ i da su „u ilustraciji priče, koristili ... isečke iz novina i internet portala gde je objavljena fotografija devojčice i njeno ime“, a „u montaži su zaštitili njen lik“. Međutim, kako se navodi, „nažalost, kako je kasnije uočeno, u jednom ponovljenom kadru (na početku i na kraju priloga) moglo se pročitati njeno ime i prezime“. Ukazuju da se „radilo o nenamernoj grešci“.

Prilikom donošenja odluke, AEM je uzela u obzir da Zakon o elektronskim medijima zabranjuje objavljivanje informacije kojom se otkriva identitet maloletnika do 18. godine života uključenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira da li je svedok, žrtva ili izvršilac, niti iznositi pojedinosti iz porodičnih odnosa i privatnog života deteta. Takođe, Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima zabranjuje emitovanje programskih sadržaja kojima se očigledno može nanijeti šteta fizičkom, duševnom ili moralnom razvoju ili dobrobiti maloletnika ili drugih ranjivih osoba.

Nakon sprovedenog postupka, uz uvažavanje svih relevantnih činjenica, odlučeno je da je emitovanjem predmetnog priloga sa fotografijama četrnaestogodišnje devojčice i otkrivanjem identiteta i pojedinosti iz porodičnih odnosa i privatnog života maloletnika, emiter mogao da nanese štetu duševnom razvoju maloletnice, čime je prekršio Zakon o elektronskim medijima (član 48) i Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima (član 6).

Nakon sprovedenog postupka i uz uvažavanje svih relevantnih činjenica, emiteru je izrečena upravno-nadzorna mera upozorenja, uz obavezu da izrečenu meru upozorenja objavi u svom informativnom programu.

SEVERNA MAKEDONIJA:

41) TV stanica 24 Vesti, 2018, izveštavanje o nasilju među maloletnicima u osnovnoj školi

Na osnovu anonimne pritužbe u kojoj je podnosilac optužio TV stanicu za „neetičko izveštavanje“ i „za elementarno nepoštovanje novinarskih standarda“ i time za kršenje prava deteta zbog prikazivanja većeg broja izveštaja o incidentu – tuči između dve učenice u dvorištu osnovne škole u Negotinu, Agencija je pregledala informativne emisije TV stanice 24 Vesti od 13, 14, 15, 16 i 17. aprila 2018. godine.

Utvrđeno je da:

- je TV stanica pratila incident u kontinuitetu i svaki dan predstavljala reakcije i stavove raznih relevantnih strana (Prva dečija ambasada u svetu „Megjashi“, Ministarstvo unutrašnjih poslova i centar bezbednosti Negotino, ministarka prosvete Renata Treneska-Deskoska, Državna prosvetna inspekcija, Centar za socijalni rad, direktor i psiholog Osnovne škole „Goce Delčev“ i Ombudsman);
- u izveštajima nisu predstavljene nikakve senzacionalne ili neproverene informacije;
- u priložima su koristili snimke koji su verovatno uzeti sa Jutjuba, na kojima su lica uključenih učenika bila zamagljena i njihovi identiteti nisu otkriveni;
- izveštavanje je bilo u skladu sa Pravilnikom o zaštiti maloletnika⁴⁴ koji je Savet Agencije usvojio 2014. godine, kojim je utvrđeno da prilikom emitovanja nasilja TV stanice treba da postupaju odgovorno u pokušaju da se „postigne ravnoteža između prava javnosti da bude blagovremeno i tačno informisana i zahteva za zaštitu maloletnika“.

Postupanje AVMU

Agencija je odlučila da je pritužba neosnovana i da je TV stanica 24 Vesti na profesionalan način tretirala pitanje nasilja među maloletnicima u osnovnoj školi, obavljajući jednu od osnovnih uloga novinarstva – pružanje relevantnih informacija javnosti o pitanju od šireg javnog interesa – prevenciji nasilja među maloletnicima, bez otkrivanja identiteta učenika. I podnosilac pritužbe i emiter su informisani o zaključcima nadzora.

44 Dostupno na: http://avmu.mk/wp-content/uploads/2017/06/Pravillnik_za_zastita_na_maloletnite_lica.pdf

SRBIJA:

42) TV Pink, 2014, uznemiravanje maloletnika

TV Pink je prekršila ljudska prava, a naročito dostojanstvo učesnika, u rijaliti programu „DNK“, emitovanom 11. februara, 8. aprila, 22. aprila, 27. maja i 2. septembra 2014. godine.

U saopštenju od 11. februara 2014. godine objavili su lične podatke dva maloletna dečaka, jednog od četiri i po godine, a drugog od devet godina. U prisustvu maloletnog deteta majka je otkrila detalje (na momente vrlo nejasno) o svom braku i razvodu od oca svojih sinova, Marka i Mladena. Dečak je bio prisutan sve vreme intervjua, a voditeljka emisije mu je postavila i nekoliko opštih pitanja. Zatim je objasnila da metoda uzimanja uzorka za analizu nije bolna i uz pomoć njegove majke uzela je uzorak pljuvačke. Nakon toga je otac izrazio svoje mišljenje o svojoj bivšoj supruzi, deci, braku i njegovoj sadašnjoj partnerki, uključujući i podatke koji se odnose na privatni život tih osoba.

Voditeljka je insistirala da više naruši privatnost učesnika. Emisija je završena predstavljanjem rezultata koji su potvrdili da je Radovan Vojnić otac deteta Marka. U tom trenutku, stariji sin Mladen (9 godina) je bio u kadru, a voditeljka je insistirala da on prokomentariše situaciju. Posljednji kadar prikazuje Marka kako spava.

U emisiji koja je emitovana 8. aprila prikazane su dve maloletne devojčice (Jovanka i Katarina). U želji da otkloni glasine u selu o tome da je on otac devojčica, njihov deda je tražio stručnu analizu njihovih DNK uzoraka i to je učinjeno u sklopu emisije. Maloletne devojčice su stalno bile uključene u slučaj, u izjave koje su dali njihovi otac i deda, i u razradu razloga za razvod njihovih roditelja. Odgovarajući na pitanja voditeljke, devojčice su navele pojedinosti iz porodičnog života. One su takođe komentarisale svoj odnos sa sadašnjim suprugom svoje majke.

U emisiji DNK od 22. aprila prikazana je Monika Mihajlović – devojčica od šest godina, čija je majka želela da se utvrdi da njen bivši suprug nije otac devojčice. Devojčica je bila prisutna tokom razgovora o očinstvu.

U emisiji emitovanoj 27. maja, ekipa je utvrdila očinstvo maloletnog dečaka od 11 godina koji je rođen u vezi muškarca i sestre njegove žene. Dečak je očigledno bio uznemiren i postidjen situacijom. On je povremeno bio prisutan tokom intervjua, a u jednom delu emisije moglo se videti da je bio vidno uznemiren i da plače. Ponovo je plakao na kraju emisije kada su objavljeni rezultati.

U emisiji DNK koja je emitovana 2. septembra 2014. godine, ekipa je utvrdila ko je otac maloletne devojčice Milice. Ona se pojavila nekoliko puta u programu i bila je prisutna tokom nekih intervjua. Intervju sa majkom deteta obavljen je nakon što je voditeljka intervjuisala dete, a nakon toga je počela da ubeđuje majku da se pojavi u emisiji. Potom je usledila uznemirujuća svađa između majke i voditeljke koja je majku obavestila da su rezultati stigili i da ona zna šta pokazuju. Na osnovu stava majke može se pretpostaviti da je intervju obavljen bez njenog pristanka.

Postupanje REM-a

Na sastanku održanom 30. oktobra 2014. godine, regulator je izdao upozorenje pružaocu medijskih usluga TV Pink zbog kršenja obaveza iz člana 50 Zakona o elektronskim medijima i odeljka 3.3 Opšteg obavezujućeg uputstva o ponašanju emitera.⁴⁵

Tokom postupka, Savet je pitao predstavnika pružaoca medijskih usluga da li su svesni mogućih posledica po maloletnike koje proizlaze iz opisanih radnji. Predstavnici su izjavili da su upravo zbog toga u kontaktu sa centrima za socijalni rad i da su se u većini slučajeva porodične situacije poboljšale nakon emitovanja. Nakon što je pregledao relevantne emisije, Savet je utvrdio da je taj koncept senzacionalistički, da je insistirao na otkrivanju najintimnijih detalja porodičnog života učesnika i poremećenih odnosa, koji su se ponekad graničili sa granicama društveno prihvatljivog ponašanja. Na osnovu gorenavedenog, Savet je izrekao meru i naložio pružaocu da zaštiti identitet maloletnika u emisiji „DNK“ i da pomeri vreme emitovanja na nakon 23.00 časova.

43) TV Pink, 2015, utvrđivanje identiteta roditelja maloletnika

Od maja do jula 2015. godine, sadržaj emisije „DNK“ više puta je kršio dostojanstvo maloletnika. Emisija je bila usredsređena na proces utvrđivanja identiteta roditelja maloletnika, dok se nije poštovalo dostojanstvo maloletnika koji su učestvovali. Objavljene su informacije iz privatnog i porodičnog života maloletnika, iako su mogle da naškode interesima i pravima maloletnika.

Prva sporna emisija emitovana je 19. maja 2015. godine u periodu od 21.00 do 22.00 sata. U toj emisiji, otac je tražio stručno mišljenje, jer je sumnjao da nije biološki otac sina koji je imao nekih 10 do 12 godina. Lice deteta je bilo zamagljeno, ali kada je sniman sa strane i sa leđa nisu preduzete nikakve tehničke intervencije. Objavljena su imena roditelja i prezime oca.

U emisiji koja je emitovana 2. juna 2015. godine u terminu 21.00–22.00 sati, majka je htela da utvrdi očinstvo svog deteta jer je bila u drugom braku, a htela je da se vrati svom prvom suprugu, zbog čega je smatrala da bi bilo korisno da se ustanovi da je on biološki otac. U emisiji je sa zamagljenim licem prikazana maloletnica – beba. Majka je bila jasno vidljiva i okriveno je njeno ime (Aleksandra), kao i zgrada, ulica i grad u kojem dete živi s majkom.

U terminu od 21.15 do 22.15 sati 7. jula 2015. godine, emisija je bila usredsređena na proces utvrđivanja identiteta oca deteta (devojčica, 5 godina). Otac deteta je jasno pokazan – Miodrag Nikolić, kao i majka, čije je lice bilo zamagljeno. Devojčica je snimljena sa leđa u trenutku kada je voditeljka uzela bris.

U terminu od 21.45 do 22.45 časova 21. jula 2015. godine, utvrđen je identitet oca dečaka od 6 i 7 godina. Predstavljeni su otac Zoran Vještica i majka Maja. Otkriveno je i naselje, kao i deo grada u kojem deca žive (kuća, bašta). Dečaci su odbili

⁴⁵ Opšte obavezujuće uputstvo o ponašanju emitera, odeljak 3.3 glasi: Maloletno lice može se direktno pojaviti u programu samo uz sopstveni pristanak i odobrenje roditelja ili staratelja. Čak i u takvim situacijama, emiter mora da posveti posebnu pažnju zaštiti dostojanstva i fizičkog i mentalnog zdravlja dotične osobe.

da budu snimljeni, ali otac ih je ubedio i doveo ispred kamera. Imena dece nisu otkrivena, lica su im bila zamagljena, ali nespretno, jer se u jednom trenutku moglo videti lice starijeg dečaka.

Postupanje REM-a

Na sednici od 21. oktobra 2015. godine, regulator je izdao upozorenje TV Pink zbog kršenja člana 50 stav 1 Zakona o elektronskim medijima, člana 22 stav 2, člana 24 st. 1 i 2, člana 26 stav 3 i člana 28 st. 1, 3 i 5 Pravilnika o zaštiti maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

TV Pink nije poštovala dostojanstvo maloletnika uključenih u emisiju. Nisu prilagodili učešće uzrastu, zrelosti ili osetljivosti teme o kojoj se raspravljalo. Pitanja koja su im postavljana o osetljivim porodičnim problemima dodatno su ih izložila strahu, stidu, uznemirenosti ili besu. Informacije o tome da li otac ili majka sumnjaju ko je biološki otac njihovog deteta spadaju u intimnu sferu osobe i mogu se objaviti samo uz njen pristanak. U obrazloženju odluke, Regulator je posebno insistirao na činjenici da nije dovoljno da se osigura samo anonimnost maloletnika u javnoj sferi, već i neposrednog dela grada u kojem maloletnik živi. U svim emisijama identiteti roditelja nisu bili prikriveni, što bi u kombinaciji sa drugim dostupnim podacima moglo da posluži kao osnova za otkrivanje identiteta maloletnika. U jednoj emisiji bilo je jasno, na osnovu stava maloletnika, da on ne želi da učestvuje u programu. Objašnjenje pružaoca da je reč o dokumentarnom filmu nije prihvaćeno, jer je emisija imala zabavni format. Prema mišljenju Saveta, emisija „DNK“ je zabavni program sa elementima rijaliti šou emisije. To se može potvrditi načinom na koji se voditelj obraća učesnicima, načinom na koji su predstavljeni porodični problemi učesnika, kao i saopštavanjem rezultata analize. Tako su u ovim emisijama korišćeni porodični sukobi kako bi se zadovoljila radoznalost publike i omogućila zabava.

44) TV Happy, 2016, nepoštovanje ličnosti maloletnika

Dostojanstvo maloletnika nije ispoštovano u rijaliti šou emisiji „Provodadžija“, koja je emitovana 9. februara 2016. godine, a emitovan je intervju sa maloletnikom koji nije prikladan za njegovu uzrast i zrelost, jer su tokom intervjuja postavljana pitanja o osetljivim porodičnim temama. Dana 9. februara 2016. godine, u terminu od 9:29:51 do 9:32:00, TV Happy je emitovala intervju sa maloletnikom starim 3 ili 4 godine, čiji je otac bio samac, a TV ekipa se osvrnula na pronalaženje supruge. TV voditelj je upitao dečaka kako se oseća i kakav je njegov stav prema majci koja ga je napustila.

Postupanje REM-a

Regulator je na sednici održanoj 17. juna 2016. godine izdao upozorenje Nacionalnoj TV Happy zbog kršenja odredbe člana 50 stav 1 Zakona o elektronskim medijima i člana 24 st. 1 i 2 Pravilnika o zaštiti maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

Pored mera izrečenih zbog kršenja obaveza koje se odnose na zaštitu prava i interesa maloletnika, Savet regulatora se posebno osvrnuo na postojanje namere da se

relevantnim sadržajem poveća utisak porodične drame, bez ikakvog razmatranja mogućih posledica. Pitanja koja su postavljena detetu odnosila su se samo na osetljive porodične probleme, odnosno na činjenicu da je majka napustila porodicu. Činjenica da maloletnik odrasta bez majke može da ima katastrofalan učinak na njegov emocionalni razvoj. Pitanja koja su na taj način postavljena ticala su se veoma osetljive sfere porodičnog života, čime je narušeno dostojanstvo deteta i nije uzeto u obzir njegovo shvatanje stvarnosti i događaja oko sebe, bez obzira na činjenicu da je otac maloletnika dao saglasnost za učešće deteta u toj emisiji. Stoga je vrsta emitovanog sadržaja i objavljenih informacija dovela do posledice kršenja zaštitnih vrednosti maloletnika, pre svega dostojanstva i razvoja slobodne ličnosti, dok je namera emisije bila da izazove senzaciju, što dokazuje neodgovorno ponašanje uredničkog tima i dovoljan je razlog da regulator izrekne meru.

45) TV Pink, 2017, maloletnik kao neposredni učesnik u porodičnom sukobu

U terminu od 22.04 do 23.20, 30. novembra 2016. godine, TV Pink je emitovala emisiju „DNK“.⁴⁶ Ekipu je pozvao otac koji je sumnjao u svoju suprugu koja se upustila u vanbračnu aferu i htio je da utvrdi da li je biološki otac svoje maloletne dece. Producent programa je prvo posetio majku. Majka i deca (osmoro maloletne dece) živeli su s njenim novim supružnikom. Producent programa je razgovarao sa majkom, njenim novim suprugom, njegovom majkom (identiteti supružnika i njegove majke potvrđeni su njihovim potpisima), ali i sa najstarijom devojčicom iz prvog braka majke. Lice devojčice bilo je zamučeno, ali joj glas nije bio modularan. Majka je tvrdila u intervjuu da nema sumnje u to ko je otac njene dece i da je jedini razlog za celi proces utvrđivanja očinstva to što otac nije htio da plati alimentaciju. Producent je zatim intervjuisao drugu decu i rekli su da redovno gledaju emisiju „DNK“. Lica maloletne dece su bila zamagljena, ali im glasovi nisu bili modularani.

Producent programa je tada razgovarao sa ocem i njegovim sedmogodišnjim sinom (njegov glas nije bio modularan, ali lice je bilo zamagljeno) koji je bio učenik prvog razreda i jedino dete koje je ostalo da živi sa ocem. Potvrdio je da je bio svedok scena porodičnog nasilja.

Odlučujući u ovom slučaju, Savet Regulatornog tela za elektronske medije je podsetio da TV Pink nije uzela u obzir potrebu da zaštiti uključene maloletnike. Iako njihova imena i prezimena nisu objavljena (spominje se samo prezime) i iako njihova lica nisu mogla biti prepoznata (ali se njihov glas mogao jasno čuti) bilo je moguće utvrditi identitet dece na osnovu učešća njihovih majke i oca u programu, kao i na osnovu mesta stanovanja. Na taj način im je nanosena šteta, a njihova osnovna ljudska prava, lično dostojanstvo, zdravlje, moralni i društveni razvoj su narušeni.

46 Dokumentarni rijaliti program „DNK“, kako mu ime kaže, posvećen je osobama koje sumnjaju u svoje ili biološko poreklo svog deteta i žele da analiziraju genetski materijal kako bi identifikovali biološke roditelje. Učesnici programa su stvarne osobe kojima producenti programa, kako je navedeno, pomažu u pronalaženju istine. Producenti tvrde da su sve priče istinite i da se snimaju samo na inicijativu učesnika.

Postupanje REM-a

Regulator je 26. aprila 2017. godine izdao opomenu TV Pink zbog emitovanja sadržaja koji je indirektno otkrio identitet maloletnika, čime se narušavaju njihova prava i njihovi interesi (sadržaj emisije „DNK“) u suprotnosti sa članom 50 stav 1 i članom 68 stav 11 Zakona o elektronskim medijima, kao i članom 24 st. 1 i 2 i članom 26 stav 3 Pravilnika o zaštiti maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga. TV Pink nije ispoštovala obavezu zaštite privatnog i porodičnog života predviđenu članom 28 st. 1 i 3 Pravilnika o zaštiti maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

3. SLUČAJEVI KOJI SE ODOSE NA IZVEŠTAVANJE O KRIVIČNIM DELIMA KOJA UKLJUČUJU MALOLETNIKE

ALBANIJA:

46) Televizija Ora News i televizija ABC News, 2016.

Tokom emitovanja vesti, TV stanice su emitovale osetljive detalje o detetu za koje se sumnja da je žrtva seksualnog zlostavljanja u porodici.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dečjih prava u emisijama vesti.

47) Televizija News24, 2016.

Tokom emitovanja vesti, jedna TV stanica je emitovala intervju sa majkom čija je ćerka navodno silovana. Obelodanjivanjem potpunog identiteta majke s drugim detaljima, kao što je njena adresa, indirektno je otkriven identitet deteta koje je navodno zlostavljano.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dečjih prava.

48) Televizija Top Channel, televizija News24 i televizija Ora News, 2017.

Tokom emitovanja vesti, TV stanice su emitovale priloge koji su indirektno doveli do identifikacije maloletne devojčice koju je navodno zlostavljao njen otac.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dečjih prava.

49) Televizija News24, televizija Ora News i televizija Report, 2017.

Tokom emitovanja vesti, televizijske stanice su emitovale priču o navodima o susedu koji je seksualno zlostavljao 15-godišnju devojčicu, čime su povređena načela zaštite deteta. Identifikacija devojke je indirektno objavljena, sa slikama njene kuće i drugim detaljima o selu i okrugu.

Postupanje AMA

Upozorenje zbog kršenja dečjih prava.

BOSNA I HERCEGOVINA:

50) OBN, 2010, glavni dnevnik, reportaža o slučaju seksualnog zlostavljanja maloletnika

RAK je po službenoj dužnosti izvršio analizu programa više televizijskih stanica, između ostalog i OBN-a, koje su izveštavale o slučaju seksualnog zlostavljanja maloletnice sa područja Bratunca.⁴⁷

Analiza programa pokazala je da je u centralnom informativnom programu „Vesti“, na temu seksualnog zlostavljanja maloletnice i policijske akcije na području Srebrenice i opštine Bratunac, navedeno: „*među uhapšenim je baka maloletne M.M.*“, uključujući snimke kuće ove porodice. Takođe, program je sadržao izjavu tetke maloletnice, koja je potpisana njenim punim imenom i prezimenom.

Postupanje RAK-a

Predmetni program nije otkrio ime i prezime maloletne žrtve niti je pokazano njeno lice, ali su zaista emitovane informacije koje bi mogle lako da otkriju njen identitet, što to bi samo moglo dodatno da ugrozi njenu ionako ranjivu poziciju. Stanica je, u svom dopisu RAK-u, izjavila da nije proverila da li je na snimku prikazana njena kuća, što bi bilo potpuno neodgovorno i neprofesionalno. Devojka živi u mestu koje nije veliko, a stanovnici tog područja mogli su lako da prepoznaju kuću u programu. Prilikom predstavljanja informacija koje bi mogle da imaju štetne posledice za maloletnika, izuzetno je važno da se omogući zaštita maloletnika, najpre u njihovoj zajednici i u mestu gde žive, kao i da se osigura prevencija daljih problematičnih situacija, ali i unutar šireg kruga društva. Stanice moraju da posvete dužnu pažnju prilikom objavljivanja informacija ove vrste kako bi zaštitile potencijalno ugrožene maloletnike uključene u slučaj, bez obzira na izvore informacija. RAK nije prihvatila stav stanice da su intervjuisane osobe isključivo odgovorne za svoje izjave, što može da bude istina; umesto toga, stanica zanemaruje činjenicu da je odgovornost za sve emitovane programe na samoj stanici. U ovom slučaju, utvrđeno je da stanica nije preduzela sve mere da spreči otkrivanje identiteta maloletnika. RAK je smatrao da je, prilikom izveštavanja o žrtvi seksualnog zlostavljanja, stanica objavila informacije koje bi mogle indirektno da otkriju njihov identitet i ugroze njihov status. RAK je zaključio da je stanica prekršila odredbe o izveštavanju o krivičnim delima u vezi sa maloletnicima i izdao je pismeno upozorenje.⁴⁸

47 Mali grad u istočnoj Bosni i Hercegovini.

48 Određeni broj televizijskih stanica emitovao je slične reportaže, a RAK je izdao pismena upozorenja svakoj od njih.

4. SLUČAJEVI KOJI SE ODNOSU NA UČEŠĆE MALOLETNIKA U PROGRAMIMA

BOSNA I HERCEGOVINA:

51) Televizija Kantona Sarajevo, 2009, centralna informativna emisija, reportaža o maloletnici sa teškom bolešću

Tokom emitovanja informativnog programa u 18.30 časova, Televizija Kantona Sarajevo emitovala je reportažu o slučaju maloletnice koja boluje od retke i teške kožne bolesti.

RAK je pokrenuo istragu po službenoj dužnosti i zatražio snimke programa. Analizom snimaka programa utvrđeno je da emitovana reportaža govori o maloletnoj devojci sa retkom kožnom bolešću. U uvodnom delu predstavljene su informacije u vezi sa bolešću maloletnice, uz voditeljski komentar, koji je i usmeno, ali i neverbalnom komunikacijom predstavljen na način da se *a priori* donese zaključak o tome koji su razlozi bolesti maloletnice: „Zbog nemara lekara u fočanskoj bolnici na početku rata, devojčica se razbolela od retke bolesti kože. Jedna od prvih žrtava genocida u Foči, ova devojka danas živi sa svojom bolešću, samo zato što se zove...“⁴⁹, takođe: „Rođena prerano, videla je užase rata dok je bila u bolnici, gde je većina lekara učestvovala u genocidu nad Bošnjacima.“

Postupanje RAK-a

Stanica je, u svom odgovoru na navodno kršenje pravila, izjavila da je namera priče bila da pomogne maloletnici. Međutim, RAK je utvrdio da način predstavljanja, posebno s obzirom na lične i politički evokativne komentare, nije u skladu sa deklarisanom namerom programa, te da je u suprotnosti sa standardima koji se odnose na predstavljanje vesti od strane voditelja. Ovo je u skladu sa osnovnim ciljem predstavljanja objektivne i uravnotežene informacije javnosti, dok predstavljanje vesti mora da bude ograničeno na nepristrasno navođenje činjenica, bez izražavanja ličnih uverenja putem verbalne ili neverbalne komunikacije. Ne uzimajući u obzir izbor tema, u okviru uređivačke politike, RAK je utvrdio da nijedan deo emitovane reportaže nije sadržao informacije vezane za pružanje pomoći navedenoj maloletnici. Primarni fokus priče dobio je potpuno drugačiji obrt, uz političku konotaciju i ideološki obojene komentare voditelja i reportera. Time je, bez obzira na početnu nameru, stanica dopustila da prevlada jedno mišljenje, što je dovelo do neobjektivnog i jednostranog predstavljanja priče. Mešanje komentara i same teme na način predstavljen u ovom slučaju vodi do zaključka da je stanica zloupotrebila medijski prostor i ispolitizovala jednu tragičnu priču čiji je cilj bio, kako je navedeno, humanitarnog karaktera. U ovom slučaju, zaključak je bio da je prisustvo devojke zloupotrebjeno nauštrb njenog blagostanja i dostojanstva, s obzirom na ukupni sadržaj. Utvrđeno je kršenje odredbi koje se odnose na prikazivanje ugroženih grupa i učešće maloletnika u programima, a stanici je izrečena novčana kazna u iznosu od 500 evra.

49 U informaciji je navedeno puno ime devojčice, koja je bošnjačke nacionalnosti.

52) TV Vogošća, 2009, emitovanje muzičkog spota – kršenje odredbi koje se odnose na poštovanje profesionalnih normi i zaštitu maloletnika

RAK je po službenoj dužnosti pokrenuo slučaj potencijalnog kršenja relevantnih pravila u vezi sa emitovanjem muzičkog spota folk pevačice Selme Bajrami u programu TV Vogošće u 19.10 sati.

Muzički spot prikazuje pevačicu u ulozi učiteljice u osnovnoj školi, odnosno u razredu punom maloletnika. Pošto nije uspela da uključi učenike u školske aktivnosti, „učiteljica“ pokušava da privuče njihovu pažnju na drugačiji način, plešući oskudno obučena i sa previše erotizovanim pokretima.

Postupanje RAK-a

Po pokretanju postupka na osnovu relevantnih odredbi koje se odnose na učešće maloletnika u programskom sadržaju, stanica je u svom dopisu RAK-u o navodnom kršenju pravila odgovorila da sadržaj muzičkog spota ne predstavlja nikakvu zloupotrebu, niti može da izazove anksioznost ili strah kod dece koja se pojavljuju u spotu. Dalje su izjavili da je to stvar umetničkog izražavanja, gde je teško povući tačnu crtu da li je nešto pristojno ili ne. Stanica je ipak smatrala da autori muzičkih spotova i drugih oblika video izražavanja, kao i mediji, imaju obavezu da štite decu i spreče bilo kakve zloupotrebe, navodeći negativne primere u programima drugih medija. Na kraju, stanica je odlučila da prekine dalje emitovanje spornog spota.

Bez pokušaja da se tumači umetnički izraz programa o kojem je reč, RAK se fokusirao na sadržaj muzičkog spota, u kojem nastavnica pokušava da privuče pažnju učenika skidanjem odeće i erotskim plesnim pokretima. Ostvarivanje prava na slobodu umetničkog izražavanja podrazumeva izvesno poštovanje specifičnog odnosa medija s društvom, ne samo u smislu toga da su mediji servis društva, već i u smislu odgovornosti koju mediji treba da pokažu svojim profesionalnim ponašanjem, što uključuje poštovanje osnovnih načela pristojnosti i uljudnosti.

Sama koncepcija muzičkog spota ove pevačice, u kojem se pojavljuje kao prosvetna radnica čiji metod angažovanja učenika uključuje erotske pokrete, skidanje odeće i deljenje slatkiša, kao i poruka koju prenosi, smatrana je štetnom za dobrobit i dostojanstvo dece i maloletnika. Sadržaj programa koji prikazuje ovu osetljivu kategoriju i koji joj je dostupan treba da prenese pozitivne vrednosti, a mediji treba da pokažu svest o uticaju na ovu kategoriju. Emitovanjem dotičnog muzičkog spota, stanica nije ispoštovala osnovne principe profesionalnog novinarstva u smislu odgovornosti prema javnosti, a posebno prema deci i maloletnicima. Na osnovu toga, stanica je prekršila odredbe o poštovanju profesionalnih standarda i zaštitu maloletnika, a RAK je izdao pismeno upozorenje.

SRBIJA:

53) TV Happy, 2016, učešće maloletnika u neprimerenim terminima

U terminu od 12.00 do 13.00 časova, 6. februara, u rijaliti šou emisiji „Parovi – Kućni savet“, TV Happy emitovala je svađu u kojoj je učestvovalo nekoliko učesnika, uz izuzetno neprimeren jezik, uvrede i psovke. Učesnici su takođe spomenuli upotrebu droge u kući. Prema uspostavljenoj i ustaljenoj programskoj šemi, pola sata nakon verbalne rasprave, maloletnici su se pojavili u programu.

U terminu od 21.03 do 02.32 časova, 23. i 24. februara, emisija „Parovi – Goli život“ posetila je porodicu sa devetoro dece. Tom prilikom je jedna od učesnica iznela neprikladne komentare voditeljki u prisustvu maloletne devojčice.

Postupanje REM-a

Regulator je izdao upozorenje TV Happy, jer rijaliti šou emisija emituje sadržaj koji krši zakonske zahteve koji se odnose na zaštitu maloletnika i zaštitu ljudskih prava. Naime, oni su prekršili član 47 stav 1 tačka 4; član 50 st. 1, 2, 3; član 68 st. 2 i 3 Zakona o elektronskim medijima, kao i član 17 stav 1; član 22 stav 5 i član 24 stav 1 Pravilnika o zaštiti maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga. Takođe su prekršili čl. 20 i 27 st. 1, 2 i 4 Pravilnika o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga.

Savet regulatora izdao je upozorenje zbog činjenice da je sadržaj koji bi mogao da naškodi fizičkom, moralnom ili mentalnom zdravlju maloletnika emitovan u vreme kada se razumno moglo očekivati da će maloletnici gledati TV program. Emisija je uključivala maloletnike, u kojoj su učesnici demonstrirali nasilje, kriminalno i drugo zabranjeno ponašanje. TV Happy nije pokazao dužni oprez prilikom emitovanja sadržaja koji je sadržao informacije o diskriminaciji, mržnji i nasilju na osnovu rase ili nacionalnosti, verskih ili političkih uverenja ili genetike.

5. SLUČAJEVI KOJI SE ODNOSU NA KOMERCIJALNU KOMUNIKACIJU I MALOLETNIKE

ALBANIJA:

54) „Digitalb“, 2017. godine

Televizijska platforma je emitovala komercijalno oglašavanje sa slikama, bez zaštite maloletnika putem uslovnog pristupa i roditeljske kontrole.

Postupanje AMA

Upozorenje platformi zbog kršenja dečjih prava.

CRNA GORA:

55) TV Pink M, 2018. godine

Redovnim monitoringom emitovanog televizijskog programa „TV Pink M“, Agencija za elektronske medije je konstatovala da je u okviru televizijskog programa „TV Pink M“ emitovana emisija „City M“, dana 25. juna 2018. godine, i u toku nje oglas za medicinski preparat „GE kids – International health“, čiji je proizvođač sponzor ove emisije.

Emiter je u okviru emisije „City M“, u 12.14 časova, emitovao oglasnu poruku u vidu spota za medicinski preparat „GE kids – International health“, u trajanju od 31 sekunde. Tokom emitovanja spota/oglasa istaknuto je da se radi o sponzoru emisije „City M“.

Radnja spota se dešava u sportskoj dvorani gde deca (obučena u sportsku opremu) nazdravljaju čašama sa žuto obojenim napitkom i vode sledeći dijalog:

Dečak 1: „Znaš li da nijednom nisam odsustvovao sa treninga ove godine?“

Dečak 2: „Ni i ja. Zato imamo odlične rezultate.“

Devojčica: „A znate li zašto je to tako? Zato što niste bili bolesni.“

Dečak 3: „Ne možemo da budemo bolesni zato što pijemo GE kids.“

Nakon toga se žena u društvu dvoje dece obraća gledaocima: „Roditelji, ne dozvolite da vas uplaši priča o dečjim bolestima. Uradite ono što možete. Uložite u zdravlje svog deteta.“

Postupanje AEM-a

Saglasno nadležnostima ustanovljenim Zakonom o elektronskim medijima, Agencija za elektronske medije je od TV Pink M zatražila pisano izjašnjenje. U dostavljenom pisanom izjašnjenju, emiter navodi: „Kako se navedeni spot i ranije emitovao na televizijama u Crnoj Gori, tako i u regionu, smatrali smo da je u skladu sa Pravilnikom o audio-vizuelnim komunikacijama.“ Emiter navodi da je „klijentu (oglašivaču) ukazao na sporni sadržaj“ i „da će ubuduće strogo voditi računa o ukazanom problemu i zabraniti svaki vid kršenja obaveza“.

Prilikom odlučivanja, AEM je procenio da predmetni oglas sadrži poruku kojom maloletnik preporučuje medicinski preprat „GE kids“, kao proizvod čijim se konzumiranjem sprečava razbolijevanje i koji doprinosi postizanju „odličnih rezultata“ („Ne možemo da budemo bolesni zato što pijemo GE kids“). To nije u skladu sa odredbama Pravilnika o komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama kojim je propisano da se u oglasima namenjenim maloletnicima ne smeju preporučivati lekovi i medicinska sredstva, uključujući i vitamine, osim dečje paste za zube, kao i da ti oglasi ne smeju da sadrže poruke kojima se sugeriše da se korišćenjem proizvoda ili usluga stiču fizičke, intelektualne ili druge društvene prednosti nad ostalim maloletnim licima koja te proizvode i usluge ne koriste.

Osim toga, predmetni oglas nije bio prepoznatljiv i audio i vizuelno odvojen od ostalih programskih sadržaja, a tokom emitovanja spota/oglasa istaknuto je da se radi o sponzoru emisije „City M“. na taj način je prekršena obaveza da sponzorirani programi ne smeju direktno podsticati na kupovinu ili iznajmljivanje robe ili usluga sponzora ili trećeg lica, naročito posebnim promotivnim upućivanjima na te proizvode i usluge u tim programima. Na osnovu navedenog, može se utvrditi da je emiter objavljivanjem programskog sadržaja prekršio čl. 89 i 95 Zakona o elektronskim medijima i čl. 21, 37, 61 i 68 Pravilnika o komercijalnim audio-vizuelnim komunikacijama.

Nakon sprovedenog postupka i uz uvažavanje svih relevantnih činjenica, emiteru je izrečena upravno-nadzorna mera upozorenja, uz obavezu da izrečenu meru upozorenja objavi u svom programu.

SEVERNA MAKEDONIJA:

56) Reklama za „Pizzeti 7 Days“, 2016, emitovana na više različitih TV stanica

Podnosilac pritužbe na TV reklamu za proizvod „Pizzeti 7 Days“, koju su emitovale mnoge televizijske stanice, zahtevao je da se zabrani emitovanje jer sadržaj nije adekvatan za uzrast ciljane dece; reklama je bila negativna i izazvala strah i uznemirenost; i već je bila zabranjena u susednoj Bugarskoj.

Agencija je razmatrala sadržaj reklame i termina kada je emitovana na većini TV stanica na nacionalnom nivou, kontekst pravila za emitovanje audio-vizuelnih komercijalnih komunikacija, kao i pravila koja se odnose na zaštitu maloletnika. Osim toga, proverena je i informacija iz pritužbe da je reklama zabranjena za emitovanje u Republici Bugarskoj.

Nadzorom je utvrđeno da su glavne komponente TV reklame za „Pizzeti snack“ humor i sarkazam. Oglašivači su koristili kliše/stereotipe o italijanskoj mafiji iz filmova. Čak i ako gledalac nije dobro upoznat sa filmografijom u ovom slučaju, kliše je bio odmah prepoznatljiv kao direktna parodija na format/ulogu „mafijaškog kuma“: zbog namernog izbora muzike, scenografije – sveukupnog studijskog ambijenta, i posebno zbog karikature/sarkastične glume – izraza lica i italijansko-američkog idiolekta/sociolekta.

U reklami nije bilo maloletnika, a nakon provere vremena emitovanja i programa u kojima je ova reklama emitovana, nije se moglo zaključiti da je namenjena maloletnicima.

Prema dostupnim informacijama iz medija, utvrđeno je da je u Republici Bugarskoj emitovanje reklame ograničeno, ali zbog kršenja zakonskih odredbi koje se tiču konkurencije.

Postupanje AVMU

S obzirom na to da je oglašavanje zaštićeno pravom na slobodu izražavanja zagarantovanim Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i Ustavom Republike Severne Makedonije i da se može ograničiti samo u odnosu na član 10 stav 2 Konvencije, Agencija je došla do zaključka da se emitovanjem TV reklame nije prekršio Zakon o audio i audio-vizuelnim medijskim uslugama, odnosno da nije bilo zakonskih uslova za ograničavanje njenog emitovanja, o čemu je podnosilac pritužbe obavešten u pisanom obliku.

6. SLUČAJEVI KOJI SE ODNOSU NA IZBORE I MALOLETNA LICA

KOSOVO:*

57) Razno

Tokom praćenja opštih izbora, od 31. maja do 11. juna 2017. godine, identifikovani su politički spotovi u kojima su učestvovala deca, čime je prekršen član 9.7 (uključivanje dece u spotove) Etičkog kodeksa za pružaoce audio-vizuelnih medijskih usluga. Utvrđena su kršenja od strane sledećih emitera i izdata su im upozorenja: TV SYRI VISION, KLAN KOSOVA, TV 21, TIBUNA Channel, TV KIM, TV MIR, RROKUM TV, TV BESA, TV HERC, TV P ULS, TV MOST, TV ILIRIA, RTK 1.

Tokom lokalnog izbornog perioda, koji je održan od 21. septembra do 22. oktobra 2017. godine (prvi krug) i od 13. do 19. novembra 2017. godine (drugi krug), utvrđeno je da su sledeće stanice kršile relevantna pravila o upotrebi i prisustvu dece u različitim promotivnim spotovima političkih partija: Klan Kosova (kažnjena novčanom kaznom od 5.000 evra), TV DUKAGJINI, TV 21 i TV MOST.

SRBIJA:

58) Prva TV, 2016, korišćenje dece u izborne svrhe

U emisiji „Veče sa Ivanom Ivanovićem“ Prva TV je emitovala sadržaje koji nisu poštovali dostojanstvo i slobodan razvoj ličnosti maloletnika (u obliku ankete, deca su odgovarala na pitanje „Šta mislite o izborima?“). Ovaj deo emisije sadržao je izjave dece od 10 do 12 godina koja su dovedena u situaciju da govore o vrlo osetljivim temama kao što je politika. Deca su svojim rečnikom komentarisala pitanja zašto se održavaju izbori, ko može da pobedi i ko treba da vodi Srbiju. Pitanja o politici nisu bila prilagođena uzrastu maloletnika.

Postupanje REM-a

Regulator je izrekao opomenu TV Prva zbog kršenja člana 68 stav 11 Zakona o elektronskim medijima i člana 24 st. 1 i 2 Pravilnika o zaštiti maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga.

U ovom slučaju, pored dobijanja roditeljskog pristanka, emiter je trebalo da bude posebno oprezan kada je uključivao maloletnike u program i bio je odgovoran za sadržaj koji je emitovao. U emitovanom sadržaju nije poštovano dostojanstvo i slobodan razvoj ličnosti maloletnika, tj. učešće u emisiji nije bilo prilagođeno njihovom uzrastu, s obzirom na osetljivost i složenost političke teme na koju su se pitanja odnosila. Emiter je bio obavezan da pitanja prilagodi uzrastu maloletnika, a ne da stavlja maloletnike u problematične situacije.

Aneks 3: Informaciona i medijska pismenost – aktivnosti nacionalnih regulatornih tela koja učestvuju u JUFREX programu

U ovom aneksu predstavljene su neke od primera najbolje prakse u vezi sa medijskom pismenošću i zaštitom maloletnika, uključujući primer Hrvatske, koja je jedna od proaktivnijih zemalja u regionu po ovom pitanju. S tim u vezi, kako bismo naglasili činjenicu da Savet Evrope prioritizuje ova pitanja, posebno ističemo publikaciju „Regulatorna tela za elektronske medije i medijska pismenost – Uporedna analiza najboljih evropskih praksi“,⁵⁰ koja je pripremljena u okviru JUFREX programa na zahtev Regulatornog tela za elektronske medije (REM) Srbije. U ovoj publikaciji su, u pokušaju da se prepozna najbolja praksa koju NRT mogu da preuzmu kako bi se uhvatili u koštac sa veoma važnim pitanjem koje se odnosi na zaštitu maloletnika, naglašeni neki aspekti iz gorenavedene publikacije.

50 <https://rm.coe.int/regulatory-authorities-for-electronic-media-in-srp/1680903a2b>.

ALBANIJA

U Albaniji, regulatorno telo bilo je uključeno u organizaciju nekoliko aktivnosti, seminara i konferencija na ovu temu. Najskoriji događaj organizovan je 21. maja 2018. godine, kada su medijski eksperti raspravljali o medijskoj pismenosti sa ekspertskom grupom.

Tokom 2015. i 2016. godine, regulator je, u saradnji sa Albanskim institutom za medije u Tirani, sproveo obuku u nekoliko okruga u zemlji, sa ciljem da se poboljša izveštavanje o dečjim pravima.

U 2017. i 2018. godini, regulatorna agencija je, u saradnji sa Albanskim centrom za javnu komunikaciju, bila angažovana na internoj obuci nacionalnih i lokalnih radio i televizijskih emitera, radi promocije Zakona o radio-difuziji, posebno u vezi sa pitanjima govora mržnje i zaštite maloletnika.

BOSNA I HERCEGOVINA

Uprkos intenzivnom razvoju novih tehnologija i novih medija u društvu, ne postoji adekvatna javna diskusija o pitanjima vezanim za medijsku pismenost.

Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine (RAK), sledeći regulatorne prakse u Evropi, preuzela je zadatak unapređenja medijske pismenosti i podizanja svesti o odgovornom i sigurnom korišćenju svih medijskih usluga. U 2009. godini, stavljen je poseban fokus na zaštitu dece. U tom smislu, RAK je, zajedno sa UNICEF-om i Save the Children iz Norveške, organizovao konferenciju na temu „Zaštita dece od neprikladnog televizijskog sadržaja“, iste nedelje kada je obeležena dvadesetogodišnjica Konvencije o pravima deteta. Pedagozi, psiholozi, predstavnici TV stanica i drugih medija koji su prisustvovali konferenciji raspravljali su o mnogim relevantnim pitanjima, sa glavnim ciljem da se podigne svest o važnosti roditeljskog usmeravanja i da se pokrene diskusija o zaštiti dece u novom medijskom okruženju između različitih aktera u oblasti zaštite dece i obrazovanja.

Jedan od rezultata ove konferencije bila je izrada studije o uticaju televizijskog sadržaja na decu. Ova studija daje uvid u to kako maloletnici tumače TV program. Prikazuje različite razvojne uzraste dece i njihovu sposobnost da interpretiraju audio-vizuelne sadržaje.

RAK je, zajedno sa Ministarstvom sigurnosti i Uredom državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima, učestvovala u izradi Akcionog plana za unapređenje sistema borbe protiv dečije pornografije i drugih oblika seksualnog zlostavljanja i eksploatacije dece putem informacionih i komunikacionih tehnologija, jer je RAK, konvergentni regulator za komunikacije, takođe zadužen za licenciranje pružalaca internet usluga.

Za sadašnje i buduće aktivnosti u ovoj oblasti, aktivna uloga RAK-a u promociji medijske pismenosti prvenstveno podrazumeva primarnu ulogu regulatora u ovoj oblasti u smislu sprovođenja istraživanja i saradnje sa što je više moguće zainteresovanih strana. Mnogo je prostora za istraživanje na različite teme. Iako Bosna i Hercegovina nije članica EU i nije obavezna da izveštava o nivou medijske pismenosti, trebalo bi da razmotri kako bi mogla da oceni nivo medijske pismenosti u trenutnoj društveno-političkoj situaciji.

Trenutno, RAK sprovodi istraživanja u smislu kvalitativne i kvantitativne analize određenih programa u audio-vizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija. Ovi programi uključuju dečje i obrazovne programe, programe namenjene manjinama i ugroženim grupama stanovništva.

Takođe, RAK pokreće kampanju podizanja svesti koja će uključivati TV spot i pisane informativne materijale. Glavni cilj ove kampanje biće podizanje svesti o mogućem uticaju televizijskog sadržaja na decu i obezbeđivanje da roditelji nadziru svoju decu kada gledaju televiziju. Spot je predstavljen početkom 2019. godine, zajedno sa brošuram, koja je distribuirana većem broju aktera.

Osim toga, RAK planira da uspostavi redovne istraživačke aktivnosti u vezi s korišćenjem medija i medijskim navikama različitih starosnih grupa, posebno maloletnika.

RAK je započeo saradnju sa Medija centrom u vezi sa uspostavljanjem i funkcionisanjem internet stranice posvećene medijskoj pismenosti. U narednom periodu biće održani mnogi koordinacioni sastanci u ovom pravcu, sa naglaskom na angažovanje što većeg broja zainteresovanih strana.

RAK saraduje i planira da nastavi saradnju sa obrazovnim institucijama u vezi sa promovisanjem medijske pismenosti, sa krajnjim ciljem uspostavljanja kurikuluma medijske pismenosti.

HRVATSKA

Aktivnosti koje se odnose na medijsku pismenost u Hrvatskoj proizlaze iz ličnog zalaganja članova Saveta AEM-a Hrvatske i prepoznavanja važnosti te teme od strane UNICEF-ove kancelarije u Hrvatskoj, kao i iz redovnih istraživačkih aktivnosti. Neke od aktivnosti uključuju:

Sufinansiranje projekata medijske pismenosti (2015–2018)

Nezavisno od svoje saradnje sa UNICEF-om, Agencija je 2015. pokrenula fond za projekte medijske pismenosti, kao redovni godišnji javni konkurs za sufinansiranje projekata medijske pismenosti. Pravo učešća na tom konkursu imali su svi univerziteti, instituti, obrazovne ustanove, udruženja i druga pravna lica koja razvijaju i sprovode programe koji se odnose na medijsku pismenost (npr. seminare, radionice, konferencije, predavanja ili istraživanje javnog mnjenja). Tokom prvih godina, uz značajno početno interesovanje, dodeljeno je samo nešto malo više od 20.000 evra. Interesovanje je opalo u naredne dve godine, da bi do naglog porasta došlo 2018. godine, kada je dodeljeni iznos dostigao 40.000 evra,⁵¹ što se može tumačiti kao rezultat rada Agencije na jačanju svesti o važnosti medijske pismenosti.

Medijska kampanja „Birajmo šta gledamo“ (2015, 2016, 2017)

Medijska kampanja sastojala se od tri televizijska spota,⁵² a cilj kampanje bio je da se ukaže na važnost medijske pismenosti roditelja, staratelja i dece, značaj pažljivog odabira medijskih sadržaja za decu, kao i korišćenja sistema programskih oznaka o tome kom je uzrastu primeren koji medijski sadržaj.

Preporuke za zaštitu dece i sigurno korištenje elektronskih medija (2016)⁵³

Preporuke je pripremio Savet Agencije za elektronske medije Hrvatske, prvenstveno da bi olakšalo sprovođenje Pravilnika o zaštiti maloletnika u elektronskim medijima i ispunjavanje propisanih obaveza za televizije, radija, usluge na zahtev i elektronskih publikacija. Iako preporuke u suštini predstavljaju podzakonski akt kojim je Agencija za elektronske medije bliže utvrdila odredbe Zakona o elektronskim medijima, Pravilnika o zaštiti maloletnika u elektronskim medijima i srodnog zakonodavstva, njima se ponovo snažno ukazuje na nužnost medijskog opismenjavanja dece i roditelja, tako da i one predstavljaju deo opšteg projekta medijske pismenosti koji sprovode Agencija i UNICEF.

Internet stranica medijskapismenost.hr (2016)

Jedan od sledećih koraka kampanje medijske pismenosti bilo je pokretanje veb-sajta medijskapismenost.hr.

51 Jedan individualni projekat može da dobije najviše 5.400 evra godišnje.

52 TV spotovi dostupni su na: https://www.youtube.com/playlist?list=PLBEF5D3iSy2JCLIXxLpQgx0tYcc_7Ii6Q.

53 Dostupno na: <https://www.e-mediji.hr/en/news/recommendations-for-the-protection-of-children-and-the-safe-use-of-electronic-media/>

U rešavanju tog zadatka, Agencija za elektronske medije i UNICEF proširili su spektar svojih partnera, pa su uključili u rad Akademiju dramske umetnosti, Fakultet političkih nauka u Zagrebu, Hrvatski audio-vizuelni centar i Hrvatski filmski savez. Oni su potpisali sporazum o saradnji s partnerima, te je na taj način postavljen kamen-temeljac i za formiranje mreže za medijsku pismenost. Širenjem kruga partnera na projektu internet portala na aktere koji su usredsređeni na obrazovanje i koji stvaraju, podstiču ili finansiraju različite sadržaje, projekat je stvorio sinergijsko dejstvo i olakšao stvaranje sadržaja za internet portal. Sam portal ima samo jednog zaposlenog – glavnog i odgovornog urednika, čiju platu isplaćuje Agencija za elektronske medije. Postoje planovi za proširenje kruga partnera, čime će se broj partnera portala povećati na dvanaest.

Dani medijske pismenosti (2018)

Agencija za elektronske medije i UNICEF razvili su i u aprilu 2018. pokrenuli projekat „Dani medijske pismenosti“, najveći projekat medijske pismenosti koji je ikada organizovan u Hrvatskoj. „Dani medijske pismenosti“ organizovani su kako bi se uspostavila platforma koja će olakšati da se različiti akteri okupe i međusobno saraduju, da se promovišu i organizuju održivi projekti medijske pismenosti i da se podigne nivo svesti javnosti o važnosti obrazovanja za medije. Od samog početka, Agencija i UNICEF našli su pokrovitelje i partnere za sprovođenje projekta u Ministarstvu kulture i Ministarstvu nauke i obrazovanja; bila je uključena i akademska i istraživačka mreža „Carnet“, koja pruža internet i digitalne usluge svim školama u Hrvatskoj; Hrvatski filmski savez sa svojom širokom mrežom filmskih klubova i projekata filmske pismenosti; Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu, nevladina organizacija koja je najaktivnija u obrazovanju za medije; kao i vodeći nacionalni mediji. U saradnji sa opštinskim bibliotekama u 15 hrvatskih gradova, Agencija za elektronske medije organizovala je predavanja i radionice iz medijske pismenosti tako što je utvrdila teme s bibliotekama, a potom obezbedila predavače i druge neophodne resurse. To je, s druge strane, podstaklo biblioteke (kao i druga udruženja i fakultete) u drugim gradovima da se uključe u projekat, dok su ga dečji vrtići i škole realizovali preko radionica, uz korišćenje edukativnog materijala koji je napravljen upravo za „Dane medijske pismenosti“.

„Dani medijske pismenosti“ odvijali su se od 18. do 21. aprila, ali su se određene aktivnosti nastavile i tokom druge polovine aprila. Na kraju, kad se sve sabere, u šezdeset jednom većem i manjem gradu održano je 160 radionica, predavanja i panel-diskusija na temu medijske pismenosti, prvenstveno namenjenih deci i omladini, kao i nastavnicima i, u izvesnoj meri, svim generacijama. Procenjuje se da je u projektu učestvovalo više od 6.500 dece i oko 660 odraslih iz cele Hrvatske.

Projekat se sastojao od nekoliko segmenata – javna predavanja i radionice, izrada digitalnog edukativnog materijala, objavljivanje brošura namenjenih roditeljima i slikovnica za decu, kao i održavanje radionica u vodećim medijima za odabrane škole. U saradnji sa ekspertima, izrađen je obrazovni materijal kako bi bilo moguće držati predavanja iz medijske pismenosti deci i omladini u dečjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, koji su taj materijal preuzimali sa internet stranice www.medijskapismenost.hr (15.000 preuzimanja u aprilu). Za dečje vrtiće razvijen je materijal Radionica optičkih igračka, dok su nastavnicima i učiteljima namenjeni ma-

terijali sa sledećim temama: Pozitivni i negativni medijski sadržaj (nastavni materijal za predavanje učenicima od prvog do četvrtog razreda osnovne škole), Sigurnost dece na internetu i elektronsko nasilje (nastavni materijal za predavanje učenicima od petog do osmog razreda osnovne škole) i Kako prepoznati dezinformacije i lažne vesti (nastavni materijal za predavanje učenicima srednjih škola).

Takođe, objavljena je slikovnica za decu, roditelje, staratelje i učitelje. Roditelji i staratelji dobili su knjižicu „Deca i mediji“, prevedenu i prilagođenu verziju koju je pod istim naslovom objavio Nacionalni audio-vizuelni institut Finske (KAVI), koji je preneo prava na Agenciju za elektronske medije.

Pod naslovom „Deca upoznaju medije“, u medijima su organizovane interaktivne radionice koje su pohađali učenici od petog razreda osnovne do četvrtog razreda srednje škole.

Postoji niz drugih zanimljivih i primenjivih projekata pod okriljem medijske pismenosti u Hrvatskoj koji mogu da posluže kao inspiracija u celom regionu i šire. Za više pojedinosti o tome, pogledajte publikaciju Saveta Evrope: „Regulatorna tela za elektronske medije i medijska pismenost – uporedna analiza najboljih evropskih praksi“.⁵⁴

54 Dostupno na:

<https://rm.coe.int/regulatory-authorities-for-electronic-media-in-srp/1680903a2b>
pristupljeno 15. februara 2019. godine.

KOSOVO*

Programi za decu

Odeljenje za monitoring i analize (DMA) pratilo je programske sadržaje pružalaca audio-vizuelnih usluga tokom jedne nedelje u periodu januar–jun 2018. godine. Vidljivo je da u programskim rasporedima nedostaje dečiji program.

Izveštaj obuhvata dvadeset pet (25) pružalaca audio-vizuelnih usluga:

- tri (3) televizije sa nacionalnom frekvencijom, jedna je javna (RTK1) i 2 komercijalne (KTV i TV21).
- šesnaest (16) televizija sa regionalnom/lokalnom frekvencijom, TV DUKAGJINI, TV SYRI VISION, TV OPINION, BALKAN TV, TV PRIZRENI, TV BESA, TV PULS, TV VALI, TV TEMA, TV LIRIA, TV FESTINA, TV ILIRIA, TV HERC, TV MITROVICA, TV MIR i TV MOST.
- šest (6) pružalaca audio-vizuelnih usluga koje obavljaju delatnost posredstvom PU koji imaju obavezu prenosa: KLAN KOSOVA, RROKUM TV, TRIBUNA CHANNEL, 1ST CHANNEL, RTK2 i TV KIM.
- organizovanje regionalnih sastanaka sa medijima.

Nakon identifikovanja prekršaja tokom praćenja usklađenosti sa propisima NMK, za period od 6. do 19. septembra 2017. godine, NMK je organizovala sastanke sa pružiocima audio-vizuelnih medijskih usluga u 6 regiona, sa ciljem da se obezbedi usklađenost i profesionalizam pružalaca audio-vizuelnih medijskih usluga.

Teme koje je razmatrala NMK bile su uglavnom fokusirane na rad medija tokom izbornih kampanja, i ticale su se kršenja od strane medija i drugih problema tokom poslednje izborne kampanje, razvoja zakonske regulative NMK, uključujući usvajanje novih propisa NMK-a koji se ticu digitalizacije i poštovanja propisa NMK od strane medija, posebno naglašavajući specifična kršenja propisa koja su najčešća kod pružalaca audio-vizuelnih medijskih usluga.

Sastanci sa nosiocima licenci NMK-a održani su od 15. do 19. oktobra 2018. godine. Među razmatranim temama bila je i zaštita dece i maloletnika od audio-vizuelnog sadržaja.

CRNA GORA

Iako se medijska pismenost posmatra kao ključni preduslov za aktivno učešće građana u današnjem informacionom društvu, u Crnoj Gori je nizak stepen poznavanja pojma i koncepta medijske pismenosti. Kao logično rešenje problema nameće se obaveza razvijanja medijskih politika, sa akcentom na razvoju medijske pismenosti. Evropska komisija preporučuje da regulatori audio-vizuelnih medijskih usluga treba da imaju važnu ulogu u razvoju medijske pismenosti u svom okruženju.

Svesna nužnosti snažnijeg medijskog opismenjavanja, a imajući u vidu da zaštita maloletnika predstavlja jednu od njenih ključnih aktivnosti, Agencija za elektronske medije i Fond za decu Ujedinjenih nacija (UNICEF) su, početkom 2018, zaključili Sporazum o saradnji u procesu unapređenja, ostvarivanja i zaštite prava dece u elektronskim medijima. Sporazum o saradnji se ostvaruje u skladu sa zakonskim okvirom unutar kojeg deluju obje strane, kao i programskim dokumentima, kao što su godišnji planovi rada Agencije i Program UNICEF-a za Crnu Goru za period 2017–2021.⁵⁵

Najznačajniji ciljevi saradnje su: promocija medijske pismenosti među roditeljima i decom; unapređenje kvaliteta i jačanje kapaciteta medija da etički izveštavaju o deci i pravima deteta, kao i da plasiraju te informacije kroz radijske i televizijske programe; podsticanje nadležnih organa, roditelja, stručnjaka i drugih zainteresovanih strana da budu aktivni partneri u procesu kreiranja i sprovođenja novih politika za bolje poštovanje prava dece u elektronskim medijima; poboljšanje kvaliteta medijskih programa za decu i mlade u Crnoj Gori kroz jačanje kapaciteta i lobiranje za obezbeđivanje sredstava za tu svrhu; unapređenje sistema regulacije elektronskih medija s ciljem poboljšanja etičkog izveštavanja o pitanjima prava deteta u elektronskim medijima; podsticanje samoregulacije i koregulacije u području stvaranja kvalitetnih i inkluzivnih sadržaja za decu, kao i sprovođenje i drugih aktivnosti u cilju unapređenja, ostvarivanja i zaštite prava dece u elektronskim medijima.

Planirane aktivnosti za ostvarivanje ciljeva saradnje uključuju: istraživanja u cilju davanja doprinosa kreiranju politika i preporuka Agencije u vezi sa etičkim izveštavanjem o deci u elektronskim medijima; organizovanje javnih konsultacija; promociju medijske pismenosti među roditeljima i decom; podršku unapređenju kvaliteta izveštavanja medija o pitanjima koja se tiču prava deteta; podršku poboljšanju kvaliteta medijskih programa koji se prave uz učešće dece i za decu u Crnoj Gori.

Agencija i UNICEF su pokrenuli kampanju medijske pismenosti pod nazivom: „Birajmo šta gledamo“.

Kampanja je započeta sa tri radijska i TV spota koja se obraćaju roditeljima i čija je ključna poruka: „Birajmo šta gledamo“. TV spotovi su razvijeni i uspešno korišćeni u istoimenoj kampanji UNICEF-a i Agencije za elektronske medije Hrvatske. Emitovanje radijskih i TV spotova podržali su svi elektronski mediji, mnogobrojne elektronske publikacije i bioskop „Cineplexx“ u Podgorici.

⁵⁵ Country Programme Document, UNICEF, Montenegro 2017–2021.

Spotovi su napravljeni sa idejom da izazovu reakciju kod roditelja i da im ukažu na posledice koje se mogu pojaviti u ponašanju i razmišljanju dece pod uticajem medija. Namera je da se kroz emitovanje spotova podstaknu roditelji da razgovaraju sa decom i da im objasne šta su neprimereni medijski sadržaji i kako ih tumačiti.

Uviđajući značaj medijske pismenosti i njen uticaj na razvoj mladih, poznati mladi slikar Vučić Četković pridružio se kampanji. Sa njim je u Osnovnoj školi „Vlado Milić“, u Podgorici, organizovana trodnevna likovna radionica za decu.

Prvog dana, na radionici su prikazani spotovi kampanje „Birajmo šta gledamo“ i nekoliko televizijskih oglasa. Uz pomoć Četkovića, deca su analizirala oglase kroz ključna pitanja medijske pismenosti: ko je napravio poruku? za koga je poruka napravljena? kome se obraća? koji sistem vrednosti/ideje/ponašanje promoviše ova poruka? koje se kreativne tehnike koriste da bi privukle pažnju gledalaca? zašto se šalje ova poruka? koji je njen cilj i šta je izostavljeno iz medijske poruke?

Na osnovu pitanja koja su korišćena za analizu oglasa, deca su bila podeljena u grupe kako bi nacrtala/obojila i poslala poruku roditeljima i drugoj deci poruku kampanje kampanje „Birajmo šta gledamo“

Njihove slike su izložene u holu škole i organizovan je skup za javnost na kojem su deca-učesnici radionice predstavila svoje radove.

Deca su razgovarala sa posetiocima o slikama: šta slike poručuju vršnjacima i roditeljima – kako da biraju medijske sadržaje, o čemu da vode računa? O čemu roditelji da vode računa i kako da sa decom razgovaraju o sadržajima koje slušaju, gledaju ili čitaju, kako da im pomognu da kritički analiziraju medijske poruke i ne padaju pod njihov uticaj.

Mladi reporteri

Kampanja „Birajmo šta gledamo“ usmerena je na roditelje, mlade i medije.

Ceneći da će se deo kampanje koji se obraća mladima biti realizovan sa najboljim rezultatima ukoliko se mladi uključe kao aktivni partneri kampanje, pokrenut je projekat „Mladi reporter“. Ideja je da se spoje deca i mladi, uključujući one iz marginalizovanih grupa, i da se osposobe da budu novinari/dopisnici medija ili potencijalni sagovornici prilikom snimanja emisija o pravima deteta.

U skladu sa potrebama mladih, organizovan je trening koji će se održavati godinu dana svakog vikenda. U okviru praktičnog dela, mladi se edukuju da steknu tehničke veštine neophodne za savladavanje medijske pismenosti. To podrazumeva sposobnost stvaranja medijskih poruka. Kroz teorijski deo omogućava im se da savladaju osnove medijske pismenosti i veštine analize, kritičkog razumevanja i vrednovanja sadržaja, te informacija i uticaja medija i njihovih poruka na društvo.

Predmet proučavanja radionica su potencijalno štetni medijski sadržaji (nasilje, reklame, stereotipi ili pornografija), uticaji medija i štetnih sadržaja, regulacija i samoregulacija, te nove tehnologije i njihova društvena uloga. To obuhvata industrijalizaciju informacija, zabave i kulture, interaktivnu komunikaciju, nove medijske žanrove poput bloga, foto eseja, infografika, vloga, animacije, video produkcije.

Mladim reporterima je omogućeno da izražavaju svoje stavove kroz kreiranje ili produkciju vlastitih medijskih sadržaja i kroz gostovanje u medijima.

Muzička škola „Andre Navarra“ i Umetnička škola za muziku i balet „Vasa Pavić“ pridružile su se kampanji medijske pismenosti, koju je pokrenula Agencija za elektronske medije, uz podršku UNICEF-a. Učenici Muzičke škole „Andre Navarra“ svirali su na nekoliko lokacija u Podgorici, dok su đaci Umetničke škole za muziku i balet „Vasa Pavić“ slušali i plesali uz njihovu muziku. Od snimaka tog umetničkog performansa napravljen je novi spot kampanje medijske pismenosti s porukom „Birajmo šta slušamo“. TV emiteri su besplatno emitovali spot ove kampanje, doprinoseći na taj način podizanju svesti o tome da dobar izbor medijskih sadržaja za decu može pozitivno da utiče na njihov razvoj.

UNICEF-ov ambasador dobre volje, Antonije Pušić, alias Rambo Amadeus, zajedno sa mladim reporterima kampanje medijske pismenosti „Birajmo šta gledamo“ snimio je pesmu i spot za ovu kampanju. Mladi reporteri su aktivno učestvovali u pisanju teksta pesme, njenom snimanju i produkciji spota. Cilj je da se kroz stihove i muziku poruke kampanje čuju jače i bolje.

Poruka s početka ove pesme glasi: „Svako ima svoj pametni fon, al pametniji smo valjda mi nego što je on, treba samo da ga palim kad mi stvarno treba, u suprotnom od tehnike nema mnogo leba“.

Istraživanje „deca, roditelji i mediji“

U okviru kampanje medijske pismenosti „Birajmo šta gledamo“, za potrebe Agencije za elektronske medije i UNICEF-a, agencija „IPSOS“ sprovela je istraživanje o korišćenju medija od strane dece i roditelja – „Deca, roditelji i mediji“.

Istraživanje „Deca, roditelji i mediji“ sprovedeno je tokom avgusta 2018. na nacionalno reprezentativnom uzorku od 1050 roditelja dece uzrasta 4 do 17 godina i 655 dece uzrasta 9-17 godina, kroz upitnik koji se popunjavao u domaćinstvima širom Crne Gore tokom avgusta 2018. godine.

Prema podacima iz istraživanja, 9 od 10 dece, bez obzira na uzrast, okruženo je svim savremenim komunikacionim i informacionim uređajima uz dominaciju *screen* uređaja. Dostupnost tehnologija značajno raste s uzrastom dece. Sasvim je jasno da je savremeno društvo postalo nezamislivo bez TV uređaja, pametnih mobilnih telefona, konzola za igrice, računara i tableta koje koristimo za posao, zabavu, edukaciju i druge oblike komunikacije.

Deca i mladi nezaobilazni su deo ovog procesa i ne samo da su okruženi savremenim komunikacionim i informatičkim uređajima, već ih u značajnom procentu poseduju. Naime, 90% dece uzrasta od dvanaest do sedamnaest godina poseduje mobilni telefon, taj procenat je značajno niži kod mlađe dece – 63% kod dece uzrasta od devet do jedanaest godina i 21% kod dece uzrasta od četiri do osam godina.

Zbog toga, u najranijem uzrastu dece potrebno je početi sa medijskim opismenjavanjem. Naime, brojna istraživanja pokazuju da je već tada značajno voditi računa o sadržajima koje deca konzumiraju i kako ih konzumiraju. U tom procesu, ključna je uloga porodice. Kako bi razvili veštine koje su im potrebne za analiziranje i kritičko vrednovanje svih sadržaja koji su dostupni deci, roditeljima je neophodna institucionalna podrška. Istraživanje „Deca, roditelji i mediji“ pokazuje da 40% roditelja smatra da su za razvoj medijske pismenosti odgovorni roditelji, dok 58% roditelja smatra da im je za to potrebna podrška škole.

S obzirom na sveprisutnost „ekrana“ u životu dece ne iznenađuje podatak da dete uzrasta 12-17 godina, u proseku, oko tri i po sata dnevno koristi mobilni telefon, oko dva sata dnevno gleda televiziju, oko sat i po je ispred kompjutera ili laptopa, nešto manje od sat vremena dnevno igra igrice i oko dvadesetak minuta dnevno provede ispred tableta. Većina dece (43%), uzrasta 9 do 17 godina, ne bi mogla da zamisle svoju svakodnevnicu bez mobilnog telefona. Ipak, značajne razlike se ispoljavaju na različitim uzrastima: mlađoj deci bi u znatno većoj meri nedostajala televizija, dok je kod starije dece, ipak, vreme uz mobilni dragocenije.

22% dece nije pročitao nijednu knjigu (van školskih zadataka) u poslednjih godinu dana

43% roditelja nije pročitao nijednu knjigu u poslednjih godinu dana

Međutim, neočekivana je činjenica da većina roditelja ne pokazuje zabrinutost zbog toga, već smatraju da njihova deca imaju dobro izbalansiran odnos između vremena provedenog ispred ekrana i vremena za druge aktivnosti. Skoro polovina roditelja smatra da vreme koje se provodi uz medije nema ni pozitivan ni negativan uticaj na kvalitet njihovog odnosa s decom i na socijalnu dinamiku i interakciju. Ipak, oko 1/3 roditelja smatra da postoje negativni efekti vremena koje deca provode uz ekran i da tako provedeno vreme loše utiče na njihove odnose s decom.

Kada su u pitanju roditelji, tokom radne nedelje, 86% svakodnevno gleda televiziju, dok njih 20% čita knjige u štampanom ili elektronskom izdanju. Tokom školske nedelje, 76% dece svakodnevno gleda televiziju, dok 30% njih čita knjigu u štampanom ili elektronskom izdanju. S druge strane, istraživanje pokazuje da 43% rodi-

telja nije pročitao nijednu knjigu u posljednjih godinu dana. U tom periodu, 22% dece nije pročitao nijednu knjigu (van školskih zadataka).

Navike dece prilikom konzumiranja televizije razlikuju se u zavisnosti od dobi. Svim očekivano, najmlađa deca (4–11) najviše vole da gledaju dečji program. Više od polovine dečje programe gleda na inostranim dečjim programima. Taj procenat (57%) je nešto veći kod mlađe dece. Svega 27% dece uzrasta 9–11, a 48% dece uzrasta 4–8, gleda domaće dečje programe.

Starija deca najčešće prate televizijske kanale u kojima dominiraju sportski, zabavni, filmski i programi dokumentarnog tipa. Većinu takvih programa gledaju posredstvom interneta ili operatora tj. na inostranim televizijskim kanalima. Ovi podaci ukazuju na veću sposobnost inostranih medija da odgovore potrebama dece i mladih, što domaćoj medijskoj produkciji postavlja nove izazove.

Percepcija roditelja uglavnom se poklapa sa odgovorima dece ove dobi, što ukazuje da dobro prate njihovo korišćenje medija. Takođe, roditelji su potpuno saglasni sa procenom dece da se kvalitetniji, i dečjem uzrastu prilagođeniji, sadržaji mogu u većoj meri naći najpre na internetu, pa onda na inostranim televizijskim kanalima.

Istraživanje ukazuje da sa većim uzrastom dece opada uticaj televizije, a raste uticaj interneta i društvenih mreža, kao i da su toga svesni i deca i roditelji. To znači da su roditelji svesni trendova medijske konzumacije njihove dece. Ipak, medijske poruke su brojne, kroz programe, filmove, slike, tekstove, video igrice pa čak i zvuke. Čak je i za roditelje veoma teško da se snađu u moru informacija koje se nude i koje je veoma teško analitički i kritički vrednovati.

Još jedna posledica takvog načina konzumacije medija i pristupa medijskim porukama je da građani postaju apatični i nemoćni da procene šta je propaganda, kao i da li su neke informacije lažne ili ne. Lažne vesti, dezinformacije i propaganda uvek su bili prisutni, ali se danas putem društvenih mreža šire brzinom svetlosti i postaju globalne. Isto tako, brzo utiču na formiranje javnog mnjenja. Prema Kembridž rečniku, lažne vesti su lažne priče koje izgledaju kao vesti, šire se na internetu ili preko drugih medija, a obično su kreirane radi uticaja na političke stavove ili kao šala.

Istraživanje „Deca, roditelji i mediji“ ukazuje da je 34% dece uzrasta 12 do 17 godina i 49% roditelja čulo za termin FAKE NEWS (lažne vesti), ali da većina ne zna značenje. Većina roditelja, ali i dece starijeg uzrasta ima obazriv i oprezan stav prema tačnosti i istinitosti informacija koje primaju putem medija.

Iako je televizija medij od najvećeg stepena poverenja, i roditeljima i deci je najteže proceniti istinitost televizijskih informacija. Roditelji su po ovom pitanju nešto sigurniji u svoju sposobnost procene istinitosti informacija, dok skoro 40% dece smatra da je teško prepoznati netačnu vest na televiziji.

Kada je u pitanju poverenje u informacije dobijene posredstvom društvene mreže, roditelji pokazuju znatno veću rezervisanost nego deca.

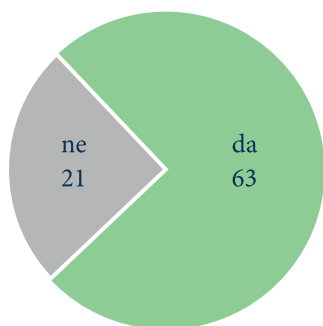
Istraživanje se bavilo problematikom šta roditelje najviše brine kada je u pitanju korišćenje medija od strane dece. Zaključeno je da roditelje pre svega brine sadržaj kojem deca mogu biti izložena u medijima. To se dominantno odnosi na korišćenje interneta, gledanje televizije i mobilnog telefona. Briga roditelja za sadržaje kojima

su deca izložena čitanjem dnevne štampe, magazina ili slušanjem radija je zanemarljiva. Takođe, kod roditelja ne postoji velika zabrinutost zbog količine vremena koju deca provode koristeći medije, svega 25% roditelja je zabrinuto zbog vremena provedenog ispred televizora, odnosno 17% zbog vremena korišćenja interneta.

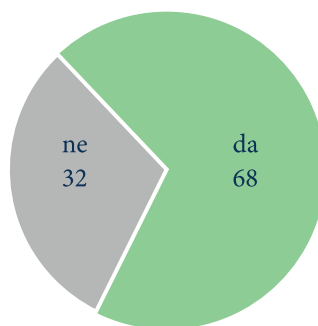
Ipak, većina roditelja redovno savetuje decu i razgovara sa njima o neadekvatnim sadržajima na internetu, TV i video igricama, dok svaki drugi roditelj redovno razgovara o neadekvatnim sadržajima u štampi i na radiju. Kao posledica toga, 63% roditelja veruje da bi im se njihova deca obratila u slučaju da su izložena nekom neprimerenom medijskom sadržaju. Malo viši procenat dece (68%) tvrdi da bi se obratilo nekome, ali svako peto dete o tome ne bi razgovaralo s roditeljima.

Roditelji su u svojim pravilima i ograničenjima uglavnom fokusirani na izbor medija i medijskih sadržaja. Njihov fokus je uglavnom na to koju vrstu sadržaja deca mogu pratiti na televiziji i internetu. Takođe, posebnu pažnju poklanjaju sajtovim i televizijskim kanalima koje deca mogu konzumirati, kao i video igricama koje smeju igrati. Pravila i ograničenja postaju fleksibilnija i manje učestala s većim uzrastom deteta.

PROCENA RODITELJA
Da li bi se nekom obratio/obratila

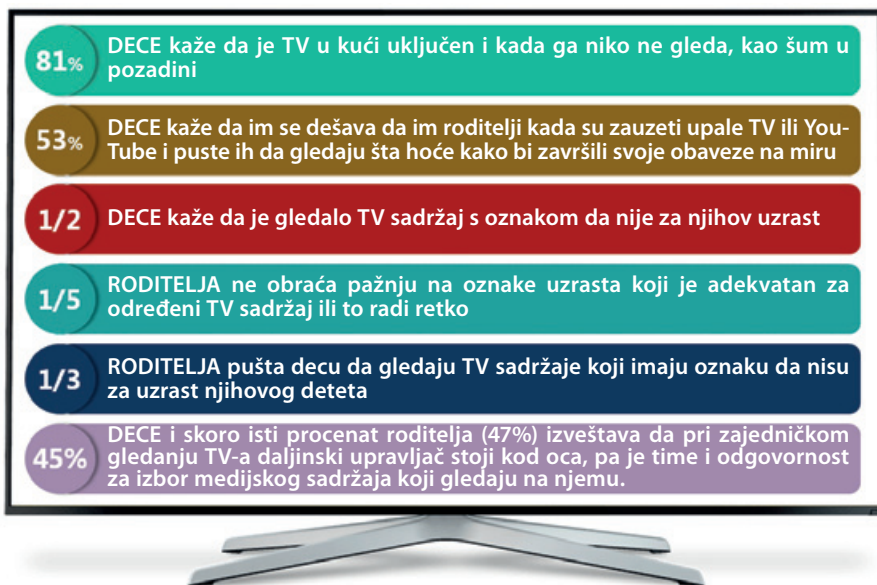
STAV DECE 12–17
Da li bi se nekom obratio/obratila

Činjenica da veća dostupnost medijskih sadržaja nije doprinela povećanju stepena kvaliteta informisanosti je apsurdna. U sve većoj meri, konzumenti medija su nekontrolisano i gotovo automatski izloženi medijima i medijskim porukama. Upravo zbog toga, iznenađujuće je poverenje koje roditelji imaju u sposobnost dece da procene koji sadržaji na internetu su adekvatni za njihov uzrast (59%), neznatno manji procenat roditelja (53%) smatra da su deca sposobna da procene koji sadržaji na televiziji su primereni za njihov uzrast. Sledeći statistički podaci ukazuju da bi trebalo ponovo da razmotre nivo njihovog poverenja .

Istraživanje je pokazalo da većina dece i roditelja tokom poslednjih godinu dana nijednom nije bila u pozorištu, bioskopu, muzeju, na izložbi slika, koncertu, na nekom sportskom događaju...

Ceneći značaj rezultata ovog istraživanja, agencija ga je dostavila svim relevantnim institucijama i NVO.

Rezultati nacionalnog reprezentativnog istraživanja o korišćenju medija od strane dece i roditelja, „Deca, roditelji i mediji“, koje se radi prvi put u Crnoj Gori, izuzetno su značajni za definisanje budućih aktivnosti AEM i UNICEF-a, usmerenih na razvoj medijske pismenosti u Crnoj Gori. Oni jasno ukazuju na potrebu i značaj podizanja svesti o važnosti medijske pismenosti i predstavljaju osnovu za dalje aktivnosti, ne samo kampanje „Birajmo šta gledamo“, već i drugih institucija.

Obuka o etičkom izveštavanju

U okviru kampanje medijske pismenosti „Birajmo šta gledamo“, Agencija i UNICEF su organizovali trodnevnu obuku medija o etičkom izveštavanju, u cilju jačanja kapaciteta medija da prave kvalitetne medijske sadržaje s decom i mladima i da na etički korektan način izveštavaju o svim pitanjima prava deteta u Crnoj Gori.

Obuka je bila namenjena novinarima koji izveštavaju prvenstveno za informativne programe i bave se osetljivim temama poput nasilja nad decom, a sprovele su je dve novinarke Rojtersa sa velikim iskustvom u obuci mladih novinara i radnim iskustvom vezanim za izveštavanje o ovim i sličnim temama. Obuka se fokusirala na teme vezane za kvalitetno izveštavanje i osnovne principe novinarskog rada, međunarodne i domaće pravne okvire o koji se odnose na prava deteta, dok je praktični deo predavanja bio vezan za razvoj novinarskih veština.

Kroz interaktivan pristup komunikaciji između predavača i polaznika, obrađene su oblasti vezane za pronalaženje tema za izveštavanje, istraživanje i korišćenje otvorenih izvora, etičko izveštavanje i objektivnost. U delu obuke koji je bio posvećen korišćenju društvenih medija, bilo je reči o izazovima i benefitima korišćenja ovih izvora u novinarskom radu, na osnovi konkretnih primera iz prakse.

Po završetku obuke, pet novinara, uz podršku Rojtersovih trenera, pripremilo je po jednu priču o aktuelnim pitanjima prava deteta u Crnoj Gori, poštujući standarde koji su bili predmet treninga. Priče su objavljene početkom 2019. godine.

Nakon završetka obuke, novinari su snimili promotivni video spot u kojem podsećaju na etičke standarde novinarstva i pozivaju na njihovo poštovanje, unapređenja i promovisanja etičkog izveštavanja o deci u Crnoj Gori. Od video spota su napravljene tri radijske reklame. Mediji su emitovali i TV spot i radijsku reklamu, a promovisan je i na društvenim mrežama.

Dani otvorenih vrata

U okviru kampanje medijske pismenosti „Birajmo šta gledamo“, Agencija je sprovodila aktivnost „Dani otvorenih vrata“ za učenike osnovnih škola. Namera je da se, kroz interakciju sa decom, doprinese boljem razumevanju uloge Agencije, njenih aktivnosti i nadležnosti kao regulatornog tela za medije, sa posebnim osvrtom na medijsku pismenost.

U aktivnosti su učestvovali i predstavnici Agencije, koji su odgovarali na pitanja i razgovarali sa više od pedeset učenika osnovne škole.

Neke od tema koje su posebno bile interesantne deci bile su vezane za razloge i načine na koje mediji, medijske platforme i proizvodi mogu da utiču na razvoj dece. Razgovarano je i o pravu deteta na informisanje, ali i o zaštiti od štetnog uticaja medija, o nasilju u medijima, sigurnosti na internetu, platformama za deljenje video snimaka, i sl.

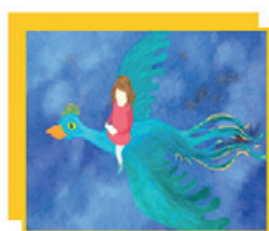
SEVERNA MAKEDONIJA

Zaštita maloletnika od programa koji mogu da budu štetni za njihov razvoj je složen proces koji direktno uključuje tri ključna faktora – medije, roditelje i regulatorno telo. S obzirom na ulogu medija, AVMU je, pored izrade podzakonskog akta (Pravilnika) koji propisuje sistem kategorizacije za različite vrste programa i graničnih perioda, organizovala i niz sastanaka, radionica i konsultacija sa medijima. Cilj ovih događaja je bio da se pomogne TV stanicama da razumeju smernice iz podzakonskog akta o načinu kategorizacije programa, kao i da ojačaju svoju svest o potrebi zaštite maloletnika i njihovoj odgovornosti u ovom kontekstu. Ovo je posebno istaknuto jer je iskustvo pokazalo da kada postoji jak komercijalni interes medija, ni zakonske mere ni sankcije ne pomažu u osiguravanju zaštite maloletnika od sadržaja koji bi mogli da budu štetni za njihov razvoj.

AVMU je 2012. godine otišla korak dalje i posvetila jednu od svojih javnih sesija posebnostima TV emisija za decu. Uz pomoć američke ambasade, dr Sandra Kalvert, profesorka psihologije na Univerzitetu Džourđtaun u SAD, suosnivač i direktorka Dečjeg digitalnog medijskog centra, održala je radionicu za članove regulatornog tela i medija. Ona je predstavila rezultate svog istraživanja o uticaju medija na razvoj i učenje dece od najmlađeg uzrasta, kao i o uticaju medija i, posebno, oglašavanju hrane na zdravlje dece. Koristeći konkretne primere, pokazala je kako sadržaj i likovi u televizijskim emisijama za decu treba da budu prilagođeni uzrastu dece, jer bi inače deca imala teškoća u razumevanju sadržaja i priče; značaj tehnika koje se koriste u ovim programima i na koji način (npr. brza razrada priče, audio i vizuelni efekti sa čestim rezovima, zumiranje, podela sadržaja na više delova, itd.); uključivanje pesmica i ponavljanje u cilju pamćenja određenih verbalnih komunikacija; važnost usklađivanja pokreta tela sa pevanjem u cilju boljeg razumevanja, itd.

The screenshot shows the website of the Media Regulatory Body of North Macedonia (AVMR). The navigation menu includes links for 'Šta je to medijunska pismenost?', 'Zašto je važna medijunska pismenost?', 'Kako je važna medijunska pismenost?', 'Zašto medijunska pismenost za decu i mladež?', and 'Kako medijunska pismenost može da pomogne roditeljima?'. The main content area features an article titled 'Putovanje do medijunska pismenost 3: Privatnost i sledenje'. The article text discusses how Zvezda Stanzha is a pioneer in mediativity and privacy, and how parents can help their children understand the importance of privacy and security. It also mentions the AVMR's role in providing audio and audiovisual mediativity services. Below the article, there are several call-to-action buttons: 'Uključite se na AVMR', 'AVMR za medijunska pismenost', 'Aktivnosti i na tavi na AVMR', 'Kada je uključena na AVMR za medijunska pismenost?', 'Šta je to AVMR za medijunska pismenost?', 'Publikacije i inostrani na AVMR', 'AVMR je deo sistema na AVMR', and 'Pravila za AVMR od sistema na AVMR'. The footer of the page includes the AVMR logo and the text 'Kako se staviti u AVMR?'.

Pored toga, AVMU preduzima određene aktivnosti u cilju podizanja svesti javnosti, posebno roditelja, o njihovoj ulozi u zaštiti maloletnika. U 2015. godini, regulator je napravio prilagođenu makedonsku verziju video klipa „Wo ist Klaus?“ u produkciji nemačke organizacije klicksafe.de, ili na makedonskom „Kade e Goran?“. Ova aktivnost takođe je bila prilika da se istakne prethodno pripremljeni besplatni softver za roditeljsku kontrolu koji je dostupan na adresi <http://surfajbezbedno.mk>, koji je obezbedilo Ministarstvo informacionog društva i uprave.

КАКО КРИТИЧКИ ДА СЕ ОЦЕНУВААТ МЕДИУМСКИТЕ СОДРЖИНИ?

За критички да се оцени некоја медиумска содржина, потребно е да се размисли: Од кои претпоставки се тргнува, односно што се претставува како факт? Дали поврзувањето на наводите е логично? Постои ли друго логично објаснување? Кои зборови се користат и зошто токму тие? Дали користените извори се веродостојни/релевантни? Кои други аргументи и извори можат/треба да се земат предвид (други медиуми, енциклопедија, ветици, документи)? Како е вашето искуство, знаење, вредности за тоа прашање? Што мислат вашето семејство, пријатели и други луѓе?

Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги е регулаторно тело кое има повеќе надлежности. Една од најважните е обврската да ги штипа интересите на граѓаните во областа на аудио и аудиовизуелните медиумски услуги (радио, телевизија, видео по барелет). Тоа го прави на повеќе начини: така што следејќи дали и кога радијата и телевизијата ги почитуваат законите; се грижи за заштита на малолетниците од содржини што можат да им наштетат; го поттикнува развојот на медиумската писменост итн.

Агенцијата го подготви овој леток за да ја подигне свеста за важноста на медиумската писменост.

Повеќе информации за AVMU на: <http://www.avmu.mk>
contact@avmu.mk

Илустрации:

Сцени од анимирани филмови „Авантура низ медиумската писменост“ и „За свесноста: Што правим јас?“ на Европската асоцијација за интересите на гледачките (EAVI).

Консултирани извори:

Recommendation on media literacy in the digital environment for a more competitive audiovisual and content industry and an inclusive knowledge society (2009/625/EC) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32009l025>
Media literacy for empowerment in the digital age – European Commission, EuropeAid/129857/D/SER/MC
Media literacy project, <https://medialiteracyproject.org/>
Academic Skills Advice service: Critical Analysis – So what does that REALLY mean? www.brad.ac.uk/academic-skills/

ЗА МЕДИУМСКАТА ПИСМЕНОСТ

Imajući u vidu činjenicu da je ključni cilj medijske pismenosti da se razviju veštine kritičkog čitanja medijskih sadržaja, korišćen je niz videa za podučavanje dece kako da prepoznaju sadržaj koji bi mogao da bude štetan za njih. U tom kontekstu, veoma su važne adaptacije na makedonski jezik serije od tri animirana videa Evropske asocijacije za interese gledalaca – EAVI o putovanju dečaka po imenu Jack (na makedonskom Jove) do medijske pismenosti. Tokom perioda 2015–2017. godine, makedonskoj javnosti je prvobitno predstavljeno „Putovanje ka medijskoj pismenosti“, nakon čega je usledila „Svesnost: šta radim“ i na kraju animirani film „Privatnost i praćenje“.⁵⁶

U aprilu 2017. godine, na inicijativu i uz podršku AVMU, osnovana je Mreža za medijsku pismenost u Severnoj Makedoniji, koja se sastoji od 40 članova⁵⁷ (javne

56 Imajući u vidu složenost pitanja zaštite maloletnika, važno je naglasiti da je sva četiri videa razvila AVMU (koja je obezbedila prevod), u saradnji sa medijima (koji su obezbedili sinhronizaciju, uređivanje, titlovanje i besplatno emitovanje videa). Sva četiri videa su dostupna na: <http://mediumskapismenost.mk/avmu-mediumska-pismenost/>, kao i na Jutjub kanalu Agencije: <https://www.youtube.com/channel/UCEYyMdFonG29RzsAjeRt-rQ/videos>, pristupljeno 26. decembra 2018. godine.

57 U oktobru 2018. godine.

institucije i ministarstva, organizacije civilnog društva, obrazovne organizacije i mediji). Neke od njihovih aktivnosti se takođe fokusiraju na maloletnike. Početkom 2018. godine, u okviru prvog zajedničkog projekta Mreže, svim osnovnim školama u zemlji distribuirane su kopije DVD-a pod nazivom „Informacije, video snimci i drugi dokumenti o medijskoj pismenosti“⁵⁸. Taj DVD sadrži didaktičke materijale koje nastavnici mogu da koriste za planiranje i izvođenje nastave o medijskoj pismenosti. Takođe, sadrži i Priručnik za podučavanje medijske pismenosti u okviru nastavnog plana i programa za maternji jezik,⁵⁹ a informacije o kritičkoj analizi, čitanju i razumevanju medijskih sadržaja organizovane su u pet modula, sa primerima i korisnim idejama. Dostupan je na makedonskom, albanskom, turskom i srpskom jeziku.

Imajući u vidu činjenicu da su video zapisi izuzetno korisno sredstvo za prenos znanja, DVD sadrži brojne video snimke (kreirane/prilagođene) na različite teme i kategorizovane sa istim oznakama koje TV stanice koriste za svoje programe. Tri video snimka o putovanju Jovea na ovom DVD-u dopunjena su i sa dva proizvedena na albanskom jeziku.⁶⁰ Pored toga, postoji pet videa namenjenih tinejdžerima u kojima mlada makedonska jutjuberka, Izabela Pan, u ulozi Mediane predstavlja najvažnije informacije na sledeće teme: „Medijska pismenost“; „Život onlajn“; „Tačne i proverene informacije“, „Vesti“ i „Angažovana publika“⁶¹. Poslednji video se zove „AVMS pod lupom“ i govori o radu AVMU i njenoj odgovornosti građanima.⁶²

Ombudsman Republike Severne Makedonije dao je svoj doprinos za DVD u obliku kopije Konvencije o pravima deteta, brošure o pritužbama i video igrice o pravima deteta. Svi ovi materijali su rađeni na jeziku koji je razumljiv za decu, a njihova svrha je da upoznaju maloletnike sa njihovim pravima, da ih nauče kako da ostvaruju ta prava, kao i kako da podnesu pritužbu Ombudsmanu. Ovi materijali su dostupni na makedonskom, albanskom, srpskom, turskom, romskom, bosanskom i vlaškom jeziku.⁶³

Zajedno kada i DVD, osnovnim školama su dostavljene brošure pod nazivom „O medijskoj pismenosti“, koje je pripremila AVMU. Ta brošura veoma jednostavnim jezikom daje odgovore na sledeća pitanja: šta je medijska pismenost?; za koga je re-

58 Ovo je takođe bio zajednički napor u kojem je veliki broj organizacija doprineo svojim materijalima. AVMU je prikupila i uredila sadržaje i napravila DVD, a Ministarstvo prosvete i nauke ih je distribuiralo u osnovnim školama.

59 Razvijen od strane Makedonskog instituta za medije u saradnji sa Institutom za demokratiju i Zavodom za razvoj obrazovanja, u okviru projekta „Unapređenje medijske pismenosti u obrazovnom sistemu“.

60 Verzije na albanskom jeziku „Putovanje ka medijskoj pismenosti“, kao i „Svesnost: šta radim?“ producirala je organizacija „Konedu Global“ i Fondacija za internet i društvo „Metamorfoza“, uz finansijsku podršku britanske ambasade.

61 Škola novinarstva i odnosa s javnošću u okviru projekta „Koalicija za medijsku pismenost“, koji je realizovan u saradnji sa Institutom za medijsku različitost iz Londona i novinama „Nova Makedonija“ i uz podršku Evropske unije.

62 Video je produciran u okviru projekta „Efikasnost, efektivnost i praćenje transparentnosti i odgovornosti regulatornih medijskih tela – PROformance Watch“ koji je finansijski podržala britanska ambasada i sproveo Eurothink – Centar za evropske strategije, NVO Info centar, Transparency Makedonija i Helsinški odbor za ljudska prava.

63 Na izvornim jezicima mogu se preuzeti sa: <http://mediumskapismenost.mk/drugi-materijali/>.

levantna?; na koje medije se odnosi?; zašto je važna?; i kako uraditi kritičku procenu medijskih sadržaja?⁶⁴.

U toku su aktivnosti na polju medijske pismenosti usmerene na decu, ali AVMU i ostali članovi Mreže za medijsku pismenost pokušavaju da fokusiraju svoje napore na različite starosne grupe i različite aspekte koji imaju za cilj podučavanje dece da se zaštite, i odraslih i medija koji bi trebalo da budu svesni svoje uloge u celom procesu.

64 Svi materijali sa DVD-a dostupni su na: <http://mediumskapismenost.mk/proekti-mp-mreza/>.

SRBIJA

Studija „Regulatorna tela za elektronske medije i medijska pismenost: uporedna analiza najboljih evropskih praksi“⁶⁵ napisana je i objavljena na zahtev REM-a, u okviru JUFREX programa. Studija je 20. decembra 2018. godine predstavljena akterima medijske zajednice u Srbiji, u organizaciji Kancelarije Saveta Evrope u Beogradu, Programa JUFREX i Ambasade Finske u Srbiji.

Studija analizira i objašnjava izazove i pitanja koje donosi život u digitalizovanom, hipertehnološki posredovanom svetu, u kome smo suočeni sa mnoštvom informacija, problemom dezinformacija i lažnih vesti, algoritamskog zatvaranja u ideološke eho-komore, govorom mržnje, senzacionalističkim novinarstvom i smanjenim poverenjem kako u tradicionalne medije, tako i u novinarski profesionalizam. U takvom medijskom ekosistemu, neophodno je definisati ulogu regulatornog tela za elektronske medije, njegove odgovornosti i obaveze, kao i naglasiti njegovu ulogu u promovisanju i razvijanju medijske pismenosti kao jedne od ključnih veština neophodnih za život u 21. veku, a istovremeno odgovoriti i na mnogobrojna pitanja i izazove koje donosi moderno doba.

Studija ističe da je dobro informisani građanin preduslov za svaki demokratski proces. Predstavlja nekoliko primera najboljih evropskih praksi i kako da se uključe regulatorna tela i svi ostali relevantni akteri u poboljšanje medijske pismenosti, s posebnim naglaskom na finski model u ovoj oblasti. Medijsko obrazovanje se u Finskoj sprovodi svuda gde postoje deca i omladina, ne samo u vrtićima i školama, već i u bibliotekama, igraonicama, omladinskim centrima, čak i u virtuelnim zajednicama i digitalnim igrama.

REM je u 2016. godini napravio početne korake u promociji kategorizacije programskih sadržaja. Da bi se ovaj sistem dodatno razjasnio i usvojio od strane programskih konzumenata, REM, UNICEF i Udruženje novinara Srbije pokrenuli su kampanju „Pravi program za pravi uzrast“⁶⁶, smatrajući da je interaktivnost neophodan preduslov za sigurno konzumiranje TV sadržaja. Cilj ove kampanje je bilo davanje smernica za primenu sistema starosnih oznaka u okviru postojećeg pravnog okvira, kao i indikatora koje mediji treba da razmotre jer se radi o pitanjima koja su važna u oblasti zaštite maloletnika. Kampanju su pratili TV spotovi koje su pružaoci medijskih usluga bili u obavezi da emituju. Ova kampanja je promovisana na jezicima nacionalnih manjina (mađarski, albanski, romski, slovački i rumunski), putem bilbord kampanja i informativne internet stranice, na latinici i ćirilici.

65 <https://rm.coe.int/regulatory-authorities-for-electronic-media-in-srp/1680903a2b>.

66 Dostupno na www.tvoznake.rs.

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Projekat **Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi (JUFREX)**

Lokacije	Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo*, Severna Makedonija, Srbija
Finansiraju	Evropska unija i Savet Evrope
Sprovodi	Savet Evrope
Trajanje	April 2016 – maj 2019.
Cilj Specifični ciljevi projekta	<p>Opšti cilj Projekta je promovisanje slobode izražavanja i slobode medija u skladu sa standardima Saveta Evrope, sa posebnim fokusom na pravosuđe u Jugoistočnoj Evropi.</p> <p>Glavna komponenta: Podrška pravosuđu</p> <p><u>Specifični cilj 1:</u> Da se poboljša primena Evropske konvencije o ljudskim pravima i sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava u oblasti slobode izražavanja, u svakodnevnom radu pravosuđa, kroz interpretaciju i primenu zakona, u skladu sa evropskim standardima.</p> <p><u>Specifični cilj 2:</u> Da osnaži kapacitet nacionalnih centara za obuku, akademija za obuku sudija i tužilaca i advokatskih komora da obezbede obuku pravnih stručnjaka u vezi sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava i drugim evropskim standardima o slobodi izražavanja.</p> <p><u>Specifični cilj 3:</u> Da poveća svest i znanje sudija, javnih tužilaca i advokata, o standardima Saveta Evrope o slobodi izražavanja i relevantnoj sudskoj praksi Evropskog suda.</p> <p>Dodatne komponente: Regulatorna tela i medijski akteri (30% projekta)</p> <p><u>Specifični cilj 4:</u> Da se, u skladu sa evropskim standardima, poveća nezavisnost i efikasnost tela odgovornih za regulisanje radiodifuzije.</p> <p><u>Specifični cilj 5:</u> Da promoviše prava i dužnosti novinara i doprine razvoju profesionalizma, odgovornosti i poštovanja etičkih pravila zasnovanih na sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava i drugim pravnim instrumentima Saveta Evrope.</p>
Partneri	Sve aktivnosti se sprovode uz konsultacije i saradnju sa relevantnim državnim institucijama i medijskim profesionalcima. Glavni partneri su pravosudne akademije / centri, advokatske komore, regulatorna tela, udruženja novinara i medijske asocijacije.
Ciljne grupe	Sudije, tužioci, advokati, zaposleni u regulatornim telima za medije, novinari i drugi zaposleni u medijima.

Krajnji korisnici	Građani i društvo u celini.
Očekivani rezultati	<p>Podrška pravosuđu</p> <p>Očekivani rezultati / specifični cilj 1: Povećava se broj presuda u domaćem pravosuđu u kojima se primenjuje član 10. i sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava;</p> <p>Očekivani rezultati / specifični cilj 2: Razvijaju se programi obuka o članu 10. i poboljšavaju kapaciteti nacionalnih institucija za obuku u vezi sa slobodom izražavanja i slobodom medija;</p> <p>Očekivani rezultati / specifični cilj 3: Osniva se regionalni forum pravnika koji se redovno sastaju kako bi razmenili iskustva u vezi sa medijskim slobodama i kako bi pružili zajedničku podršku razvoju domaće sudske prakse u skladu sa sudsom praksom Evropskog suda za ljudska prava.</p> <p>Podrška regulatornim telima za medije</p> <p>Očekivani rezultati / specifični cilj 4:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Studije o nezavisnosti i efikasnosti regulatornih tela, pripremljene u okviru projekta; • Jačaju se profesionalni kapaciteti zaposlenih u regulatornim telima; • Razvija se regionalna saradnja između regulatornih tela i omogućava razmena informacija o dobrim/lošim praksama. <p>Obuka medijskih aktera</p> <p>ER/SO 5: Uspostavlja se dijalog između medijskih aktera, samoregulatornih tela, pravosuđa, političara, narodnih poslanika, boraca za ljudska prava – na nacionalnom i regionalnom nivou. Zaposleni u medijima postaju svesni svojih prava i odgovornosti i jačaju se njihovi profesionalni kapaciteti.</p>
Glavne aktivnosti	Stručni sastanci, analize, radionice, obuke i aktivnosti na podizanju svesti, seminari, okrugli stolovi, regionalni forumi i mreže, razvoj programa, obuka trenera, studije, publikacije, studijske posete, ekspertna mišljenja.

U današnjem neverovatno povezanom svetu većinu informacija dobijamo putem medija. Oni nam pomažu da učimo, razumemo, ostanemo povezani sa drugim ljudima i sa svetom u celini, i pružaju nam zabavni sadržaj. Sviđalo se to nama ili ne, mediji imaju izuzetno važnu ulogu u životu dece. Deca su okružena medijima od rođenja – medijske i komunikacione platforme i sadržaji deo su njihovog okruženja, njihovog porodičnog života, vremena za zabavu i igru, učenja i razvoja socijalnih veština.

Cilj ove publikacije je, između ostalog, da doprinese širem razumevanju koncepta zaštite maloletnika od štetnog sadržaja u audio-vizuelnim medijskim uslugama, ulozi nacionalnih regulatornih tela u ovoj oblasti, i potrebi da se uključe različite zainteresovane strane kako bi se obezbedilo sigurno okruženje, i na internetu i van interneta, za razvoj dece i maloletnika.

SRP

Savet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Ima 47 država članica, od kojih su 28 članice Evropske unije. Sve zemlje članice Saveta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava vrši nadzor nad primenom Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Zemlje članice Evropske unije su odlučile da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile stabilno okruženje, demokratiju i održivi razvoj zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija je posvećena deljenju svojih dostignuća i vrednosti sa zemljama i narodima van svojih granica.

<http://europa.eu>

